

**ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО
ВЧИТЕЛЯ: СУЧАСНІ МОДЕЛІ І КОМПЕТЕНТІСНИЙ ДИСКУРС
ПЕДАГОГІКИ А. С. МАКАРЕНКА**

*МАТЕРІАЛИ
XIX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*

**«УПРАВЛІНСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ»,
«УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ У СФЕРІ НАУКИ ОСВІТИ,
ІННОВАЦІЙ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ», «УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ В ОСВІТІ ТА У ВИРОБНИЦТВІ»**

*МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ СЕМІНАРІВ*

12-13 березня 2020 року

Серія «Полтавська макаренкіана»
Випуск 1

За редакцією Гриньової М.В.

Комп'ютерне забезпечення – Величко Р.М., Жданова-Неділько О.Г.

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України
Інститут обдарованої дитини НАПН України
Національний центр «Мала академія наук України»
Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
Полтавська обласна державна адміністрація
Полтавська міська рада
Міжнародна макаренківська асоціація
Українська асоціація Антона Макаренка
Італійська макаренківська асоціація
Міжнародна академія педагогічної освіти
Аріельський Університет, Аріель, Ізраїль
Краківський педагогічний університет імені Комісії національної освіти, Польща
Полтавський обласний науковий ліцей-інтернат II-III ступенів імені А.С. Макаренка
Полтавської обласної ради
Національний коледж шкільних керівників, Великобританія

Інноваційний потенціал вітчизняної педагогіки – Новій українській школі

До 100-річчя заснування Полтавської трудової колонії імені М. Горького

**ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО
ВЧИТЕЛЯ: СУЧАСНІ МОДЕЛІ І КОМПЕТЕНТІСНИЙ
ДИСКУРС ПЕДАГОГІКИ А. С. МАКАРЕНКА**

*МАТЕРІАЛИ
XIX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*

**«УПРАВЛІНСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ»,
«УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ У СФЕРІ НАУКИ ОСВІТИ,
ІННОВАЦІЙ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ», «УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ В ОСВІТІ ТА У ВИРОБНИЦТВІ»**

*МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ СЕМІНАРІВ*

12-13 березня 2020 року

Рецензенти:

Хомич Лідія Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора інституту професійної освіти і освіти дорослих Національної Академії педагогічних наук України

Льченко Віра Романівна – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, завідувач лабораторії інтеграції змісту освіти, Інститут педагогіки Національної Академії педагогічних наук України

Редакційна колегія:

Степаненко Микола Іванович – доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Сітарчук Роман Анатолійович** – доктор історичних наук, професор, перший проректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Шевчук Сергій Миколайович** – доктор географічних наук, доцент, проректор із наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, депутат Полтавської обласної ради, голова постійної комісії з питань освіти, науки та культури Полтавської обласної ради; **Гриньова Марина Вікторівна** – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Ткаченко Андрій Володимирович** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Сас Наталія Миколаївна** – доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Жданова-Неділько Олена Григорівна** – доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Пивовар Ніна Михайлівна** – доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Школяр Сергій Петрович** – кандидат технічних наук, доцент, асистент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Большая Оксана Вікторівна** – кандидат економічних наук, асистент, заступник начальника навчально-методичного відділу Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Величко Руслана Миколаївна** – старший лаборант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна.

Технології професійної підготовки майбутнього вчителя: сучасні моделі і дискурс педагогіки А. С. Макаренка : матеріали XIX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 12-13 березня 2020 р.). «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 12-13 березня 2020 р.) / за ред. М. В. Гриньової. Полтава, 2020. 219 с.

Збірник містить наукові статті з проблем педагогіки А.С. Макаренка як практики створення умов становлення і розвитку людського в людині, виховання молоді в полінаціональному середовищі на традиціях макаренківської педагогіки, професійної підготовки сучасного вчителя в контексті вивчення педагогічних дисциплін.

УДК 378.011.3-051+37.07](062)

Друкується за ухвалою Вченої ради

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
(протокол № 9 від 28.02.2020 р.)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.

ТЕАТРАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Шепель А.В. 198

ПРО ДЕЯКІ УЧАСНІ ОСВІТНІ ПОСЛУГИ ЯК ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Школяр С.П. 200

УЧИТЕЛЬ НЕДІЛЬНОЇ ШКОЛИ: ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Шульга Ю.С. 202

НАШІ АВТОРИ..... 204

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ А.С. МАКАРЕНКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У ВАЖКИХ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ <i>Тараненко І.В., Тараненко А.К.</i>	181
ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ <i>Тарасенко В.А.</i>	184
ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ЛІДЕРСТВА ТА КОНСТРУКТИВНОЇ СПІВПРАЦІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ <i>Требін Н.О.</i>	185
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ШКОЛЯРА <i>Троян Т.І.</i>	187
А. С. МАКАРЕНКО ПРО ДИТЯЧИЙ КОЛЕКТИВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ <i>Фролова Т.В.</i>	189
ЩОДО РОЗВИТКУ ЯКОСТЕЙ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПАРАДИГМІ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА <i>Цехмистро О.І.</i>	191
УПРАВЛІНСЬКІ ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ <i>Черкасець А.М.</i>	192
ОСВІТНІЙ ВЕБ-КВЕСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ <i>Чистякова І.А.</i>	194
АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ <i>Шевченко Р.В.</i>	196

ДО ПИТАННЯ ПРО ДИТЯЧУ ПРАЦЮ В УКРАЇНІ

Гриньова М.В.
Полтава, Україна

У Кримінальному кодексі України в статті про незаконну експлуатацію дитячої праці з'явилося таке поняття, як її заборона, що дуже важливо, оскільки як можна карати порушників за те, що не заборонено законом. У КК України йдеться про експлуатацію дитини, а не дитячої праці, що спричиняє певні юридичні колізії. У Законі України «Про охорону дитинства» є визначення поняття «найгірші форми дитячої праці». Невирішеними залишаються проблеми щодо класифікатора робіт зі шкідливими для здоров'я дітей умовами праці, затвердженого ще 1994 року Міністерством охорони здоров'я України. Відповідно до положення Конвенції №182 МОП, необхідно регулярно переглядати чинний перелік небезпечних для життя неповнолітніх робіт із тим, щоб він відповідав вимогам часу.

В українському Кодексі законів про працю чітко прописано вік, із якого дозволяється прийняти людину на роботу – 16 років. Як виняток, законодавство допускає працевлаштування 14-15-річним юнакам і дівчатам, але лише за згодою одного з батьків чи осіб, які їх замінюють. З погляду законодавців цивілізованих країн світу, це надто ранній вік для прийому на роботу. Державна інспекція праці не завжди справляється з покладеними на неї обов'язками виявляти порушення в державному секторі про, що свідчать цифри смертельних випадків і травм, які сталися на виробництві, адже на будмайданчиках, у Києві, щороку гинуть діти. Причина такого невтішного становища – у нелегальному працевлаштуванні, через яке діти залишаються безправними і соціально незахищеними. Таким чином, притягти за порушення трудового законодавства (невиплату зарплати, примус до виконання роботи в позаурочний час, жакливі умови праці, незаконне звільнення тощо) до відповідальності несумлінних роботодавців сьогодні практично неможливо. Від такої безкарності приватні підприємці нахабніють і не соромляться обманювати навіть дітей, які в них працюють. Часто трапляється так, що юнаків і дівчат, прийнятих за власним бажанням на посильну для них роботу, викидають на вулицю без зарплати за досить тривалий час – просто роботодавці не уклали з ними договір. Отже, нереально довести сам факт їхнього працевлаштування, не кажучи вже про порушення трудового законодавства. Особливо це набуває поширення влітку на так званих сезонних роботах, коли молодь працює у сфері обслуговування – у приватних кафе й ресторанах курортних міст. У таких випадках уся надія батьки неповнолітніх працівників мають контролювати своїх дітей і в разі їх працевлаштування особисто заявляти роботодавцеві претензії, якщо той не взяв у них попередньо письмової згоди, порушуючи таким чином трудове законодавство.

Під час написання статті інформаційною базою послужили статистичні та соціологічні результати дослідження дитячої праці в Україні (Міжнародна програма з викорінення найгірших форм дитячої праці МОП-ШЕК).

Міжнародна організація праці ще у 2017 році поставила амбітну мету – до 2025 року ліквідувати будь-які форми експлуатації дитячої праці. Також організація закликала всіх об'єднати зусилля для припинення цієї ганебної практики у районах, постраждалих від конфліктів і катастроф. За оцінками її експертів, 1,5 млрд. людей живуть в країнах, охоплених конфліктами, ще близько 200 млн. – в зонах стихійних лих, третина з них – діти. Якщо говорити про географію – це Азія, Африка та Латинська Америка.

Відповідно до Конвенції про права дитини, ратифікованої 154 країнами, експлуатація дитячої праці заборонена. Незважаючи на це, вік дітей, праця яких широко експлуатується, становить від 5 до 10 років.

Дитяча праця є специфічним соціально-економічним явищем, викликаним дією різноманітних чинників, що передусім залежать від рівня економічного розвитку країни, в якій проживає дитина, обсягу державного забезпечення освіти дітей, соціально-культурних поглядів на роль дитини в суспільстві.

Для того щоб дізнатися, яка сьогодні ситуація із працевлаштуванням неповнолітніх, достатньо вийти на найближчий ринок і побачити там дітей, котрі торгують із чужими людьми фруктами, овочами, квітами, харчами та ширвжитком. На Волині, в одному із сіл, прилеглих до природного парку «Шацькі озера», на території санаторію практично цілодобово торгують грибами, ягодами та рибою 10-річні діти. На запитання, де їхні батьки і чому вони не з ними, хлопчики й дівчатка найчастіше відповідали, що дорослі – на заробітках в Іспанії, Італії чи Росії, а самі вони живуть із бабусею чи дідусем, які пораються по господарству. Тому кинуті напризволяще діти вимушені самі заробляти гроші. Робити це можна виключно в літній період, коли на Волині великий вплив відпочивальників, а в інші пори року на Поліссі – безробіття.

В Україні, зоні конфлікту на Донбасі, бойовики використовують дітей як секс-рабів і «живий щит». За даними звіту Держдепу США у лавах бойовиків воюють діти від 12 до 17 років. Існує навіть дитячий батальйон імені Георгія Побідоносця.

Дитяча праця в Україні набула характеристик, притаманних останній як в розвинених і заможних, так і в економічно відсталих країнах з високими рівнями бідності населення. Про поширення найгірших форм дитячої праці в Україні наголошувалося у спеціальних доповідях провідних наукових установ та, неодноразово, на найвищому державному рівні. Не зважаючи на те, що Україною ратифіковано Конвенцію ООН про права дитини, Конвенцію МОП №138 про мінімальний вік прийому на роботу та Конвенцію МОП №182 про найгірші форми дитячої праці (з внесенням відповідних змін до національно законодавства), систематичність порушень соціально-трудова прав неповнолітніх обумовлює виникнення як актуальних, так і перспективних загроз соціальній та трудоворесурсній безпеці України. Майже кожна третя працююча під час обстеження дитина (30,8%) була з неповної сім'ї, в містах – майже кожна друга (46,2% проти 25,2% таких у сільській місцевості). Одним з провідних факторів залучення дітей до оплачуваної зайнятості виступав рівень

ФАНДРАЙЗИНГ У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОЄКТІ: ІСТОРИЧНА ДОВІДКА ТА СЬОГОДЕННЯ <i>Салай Я.П.</i>	161
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ <i>Сенченко В.І.</i>	163
СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ <i>Скорікова О.О., Дука С.М., Мушегов М.А.</i>	165
ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КОМАНДНОЇ РОБОТИ У СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА <i>Смірнова К.Є.</i>	167
АКТУАЛЬНІСТЬ, СУТНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ КОРПОРАТИВНОГО НАВЧАННЯ <i>Собченко Д.А., Сас Н.М.</i>	169
ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА» ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПІДПРИЄМСТВА <i>Спека Г.В.</i>	170
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА» <i>Спеціальна А.М.</i>	172
ВЧЕННЯ А. С. МАКАРЕНКА ПРО КОЛЕКТИВ ЯК УМОВУ І ЗАСІБ ВИХОВАННЯ <i>Стрибка О.О.</i>	174
THE PROBLEM OF DEVELOPING CREATIVITY OF EDUCATION PROCESSORS <i>Stryzhak Diana</i>	176
САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ <i>Стрижак Ю.О.</i>	178

МАКАРЕНКО'S IDEAS. – LIFE GOES ON...	
<i>Pavlenko O.M., Bohdan I.V.</i>	136
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	
<i>Парнюк Л.В.</i>	139
ІНСТРУКТОРСЬКО-МЕТОДИЧНА РОБОТА ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТУРИСТКО-КРАЄЗНАВЧОГО НАПРЯМУ УРСР У 80-ИХ РР. ХХ СТ.	
<i>Пархоменко І.В.</i>	141
ПОТАЄМНА ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІКИ А.С. МАКАРЕНКА	
<i>Пашко Л.Ф., Колос, Ю.З., Бардінова А.О.</i>	143
ДОСВІД А. С. МАКАРЕНКА З ФОРМУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА СЛУЖБІ СЬОГОДЕННЯ	
<i>Пивовар Н.М., Хілінська Т.В., Логойда І.М.</i>	148
ВПЛИВ ФТОРУ НА ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ І СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Піддубна Ю.С., Гриньова М.В.</i>	151
АНТОН МАКАРЕНКО: ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОРИТЕТУ	
<i>Пітель І.М., Пітель Я.О., Левіна І.В., Коваленко С.В.</i>	152
ДОНОРСЬКА ДОПОМОГА БІЙЦЯМ – ОСОБИСТИЙ ВНЕСОК ДО СПРАВИ ЗАХИСТУ БАТКІВЩИНИ	
<i>Половинка Д.С.</i>	156
МОДЕЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТА СВІТОВИХ ПРАКТИК	
<i>Попова Л.М.</i>	157
А.С. МАКАРЕНКО ПРО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
<i>Прибора Т.О.</i>	159

освіти їхніх батьків, що визначає ризик виникнення бідності, особливо у домогосподарствах з дітьми. Так, більше ніж дві третини (78,2%) працюючих дітей мали батька, який не отримав вищої освіти, 63,8% – матір з середнім рівнем освіти.

Головним мотивом зайнятості більшість (80,1% опитаних) дітей назвали бажання надати допомогу батькам. Незважаючи на те, що в сільській місцевості проживає менше дітей, допомогу батькам вони надають значно частіше – на обстежуваному тижні з цієї причини працювали 387,6 тис. сільських та 98,7 тис. міських дітей. Крім того, близько 2,8 тис. дітей надавали таку допомогу не на добровільній основі – їх змусили працювати батьки або опікуни. Абсолютна більшість (2,2 тис.) з них були дітьми з наймолодшої вікової групи 5-11 років, дівчатками (2 тис.), міськими жителями (2 тис.). Помітна частка дітей працювали з економічних причин: вони або бажали мати власні кошти або ж трудилися для забезпечення додаткового доходу сім'ї.

Абсолютна більшість працюючих в Україні дітей (93,3%) були зайняті у сільському господарстві. Серед інших видів економічної діяльності, до яких були залучені діти, можна відзначити оптову та роздрібну торгівлю (2,2% зайнятих дітей), професійну, наукову та технічну діяльність (0,9%) та діяльність домашніх господарств (1%). Хлопчики частіше за все були зайняті проханням милостині (13,9% від усіх опитаних дітей цієї статі, які працювали на вулиці), виконанням сільськогосподарських робіт (13,4%), роботою кур'єром або розповсюджувачем (13%). Цілком зрозуміло, що до прохання милостині частіше за все були залучені наймолодші дітки, 5-11 років. До цієї вікової групи належали 81,3% від усіх дітей, які цим займалися, і 37,5% працюючих на вулиці дітей цього віку. Жебракували діти виключно в містах, незалежно від їхнього віку. Серед дівчат іншими популярними видами зайнятості були торгівля (16,1% працюючих дівчат), робота офіціанткою (12,3%), робота танцівницею у нічному клубі та зайнятість у сільському господарстві (по 9,8%), прохання милостині (9,2%). Хлопці частіше були залучені до сільськогосподарських робіт (13,4%), роботи кур'єром або розповсюджувачем (13%), роботи вантажником (12,2%) або різноробочим (10,9%), до здачі вторинної сировини (10,5%).

Природно, що середній заробіток працюючих дітей зростає з підвищенням їх віку. Це пов'язано як зі збільшенням кількості відпрацьованого часу, так і з підвищенням здатності освоювати складні професійні навички. Особливо вагомим це зростання було в сільському господарстві. Якщо середньомісячна заробітна плата дітей віком 5-11 років там дорівнювала 82,8 грн. на місяць, то у наступній віковій групі (12-14 років) вона була вже 214,5 грн., у найстарших дітей (15-17 років) – 457,8 грн.

Дитяча праця в Україні характеризується середньою інтенсивністю. Так, абсолютна більшість дітей, які працювали на обстежуваному тижні, були зайняті оплачуваною працею від 1 до 13 годин (46,2% з них 1-6 годин і 38,9% – 7-13 годин). У найстаршій же віковій групі вже найбільша частка дітей (46,9%) працювала 7-13 годин на тиждень.

Значна частка дітей працювали через те, що не бачили сенсу у навчанні або не вступили до вищих і спеціалізованих середніх навчальних закладів (8,7% та 7,9% відповідно).

На жаль, форма договору про працевлаштування, за якою працювали опитані діти, допускала порушення або обмеження їхніх прав. Більше ніж 9 з 10 дітей працювали або за усною домовленістю з роботодавцем або взагалі без неї (63,3% та 33,4% відповідно). Вчасні виплати отримували тільки 37,9% з них, більше, ніж кожен п'ятий (20,4%) мав виплати, значно менші за домовлені, 17% стикнулися зі значними затримками виплат.

Відповідно до статті 3 Конвенції Міжнародної організації праці № 182 «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» встановлено, що найгіршими формами дитячої праці є:

– робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей;

– усі форми рабства або практика, подібна до рабства, як наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання у збройних конфліктах;

– використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав;

– використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності, зокрема, для виробництва та продажу наркотиків, як це визначено у відповідних міжнародних договорах.

Поняття «дитяча праця» це «праця дітей» охоплює як оплачувану, так і неоплачувану роботу та діяльність, що в психологічному, фізичному і соціальному або моральному планах пов'язані з небезпекою чи заподіянням шкоди. Це саме така праця, яка позбавляє дітей можливості навчатися в школі або змушує їх окрім шкільних занять і домашніх обов'язків, завантажувати себе додатковою роботою, що виконується в інших місцях, роботою, котра закріпачує їх і відриває від сім'ї.

Близько 256 млн. дітей в світі віком від 5 до 14 років працюють. Щонайменше одна дитина гине, а 15 – травмуються під час сільськогосподарських робіт в Україні кожного року. Про це говорять експерти у Всесвітній день боротьби за ліквідацію дитячої праці, який відзначають 12 червня. За оцінками фахівців, більше 40% дітей працюють у шкідливих умовах. П'яту частину змалку залучають до важкої фізичної праці. Саме експлуатація заважає навчанню дітей, відбувається з примусу старших, шкодить здоров'ю та, особливо, психіці дітей.

МОП у прямому запиті до України надала свої зауваження щодо питань дитячої праці, однак до цього часу вони не знайшли відображення у вітчизняному правовому полі. У запиті, зокрема, зазначається, що «відповідно до ст. 2 Конвенції МОП № 138 ніякий інший мінімальний вік для роботи, крім визначеного Конвенцією, не може бути застосовано. Є виняток для легких робіт, які, відповідно до ст. 7 Конвенції, можуть бути дозволені для дітей з

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТЬОГО
СЕРЕДОВИЩА ЗАСОБАМИ СЕРВІСІВ WEB 2.0 ТА ХМАРНИХ
СЕРВІСІВ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ШКОЛИ

Касатова О.Л. 112

ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА
УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Квак О.В. 114

ХМАРНІ СЕРВІСИ ТА ІКТ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Керносенко Н.В. 116

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТЬОГО
ВЧИТЕЛЯ

Кривонос О.Б. 118

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ АНТОНА МАКАРЕНКА

Кривонос О.В., Пивовар Н.М. 120

МАКАРЕНКО З МОНТЕССОРІ: СОЛОДКА ПАРОЧКА У
МОЇЙ ШКОЛІ: РАЗОМ, НА ОДНОМУ УРОЦІ

Криницька О.П. 123

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАЦІ

Крупа Н.О., Сас Н.М. 128

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА
СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Манзюк М.Ю. 129

ВПЛИВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ НА
ЯКІСТЬ НАДАННЯ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ

Нездойминога О.Є., Жданова-Неділько О.Г. 131

НАВИЧКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА Й ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ
ГОСПОДАРЯ: ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ В РЕТРОСПЕКТИВІ
ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ А. С. МАКАРЕНКА

Осьмук Н.Г. 134

СТАВЛЕННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРОМАДИ ДО ПРОБЛЕМ ОЗЕЛЕННЯ ПОДВІР'Я ЗАКЛАДУ ОСВІТИ <i>Гриньова М.В., Величко Р.М.</i>	92
АКМЕОЛОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА <i>Дарюга О.А., Васецька Л.В., Варакіна Т.П.</i>	95
БУЛІНГ – АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ШКОЛИ <i>Денисовець Т.М.</i>	98
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИКУ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ <i>Дерев'янюк Т.М.</i>	100
ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В ПРАКТИЦІ ОСВІТЬОГО ЗАКЛАДУ ТА ЇХНІ ІМІДЖОТВОРЧІ АСПЕКТИ <i>Дерій О.Г.</i>	101
ОБРАЗ УЧИТЕЛЯ-ВИХОВАТЕЛЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНОГО БАЧЕННЯ А. С. МАКАРЕНКА <i>Довга Т.Я.</i>	103
ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ЯК УМОВА ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ <i>Драга І.М.</i>	105
ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ОСВІТНІХ ОКРУГІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ <i>Закатко І.С.</i>	107
ПОНЯТТЯ ТВОРЧОГО СЕРЕДОВИЩА <i>Зінченко А.Б., Сас Н.М.</i>	108
АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В ОСВІТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ <i>Зінченко Ж.В.</i>	110

13 років і старше». Йдеться, зокрема, про те, що законодавство України не дає чіткого визначення категорії легких робіт та не передбачає їх переліку.

У 1991 р. Україна приєдналася до Конвенції ООН про права дитини. Ст. 32 Конвенції передбачає, що кожна дитина має право на захист від економічної експлуатації та будь-якої роботи, яка може шкодити н здоров'ю, освіті, а також фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку.

За статистичними даними, близько 80% дітей приймаються на роботу за усною домовленістю і без оформлення будь-яких документів. Зрозуміло, що для роботодавців неофіційне працевлаштування дітей є вигідним, бо праця неповнолітніх набагато дешевша, ніж праця дорослих. Існують шляхи боротьби з такими порушеннями – це посилення адміністративної та кримінальної відповідальності роботодавців, розширення контрольних функцій правоохоронних органів. Зокрема, ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за порушення вимог законодавства про працю. Однак, оскільки трудові права неповнолітніх регламентуються спеціальною главою Кодексу законів про працю, то й відповідальність за їх порушення має бути передбачена окремою нормою Кодексу про адміністративні правопорушення. Ст. 150 Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за експлуатацію дітей. Проте, як свідчать дані Державної судової адміністрації України, на практиці були покарані лише одиниці горе-роботодавців. Так, до Уповноваженого з прав людини звернулись з приводу залучення учнів 5-11 класів Березоворудської загальноосвітньої школи, що на Полтавщині, до важкої праці під час навчального процесу. Спритний директор залучав дітей до участі у збиранні цукрових буряків на полях одного з підприємств. Прикро, що директор школи відбувся лише легким переляком, а за результатами перевірки прокуратурою ухвалено рішення про відмову в порушенні кримінальної справи на підставі ст. 6 п. 2 КПК України (тобто за відсутністю у діяч службових осіб Березоворудської школи ознак злочину). Тож невідомо, чи не захоче він і надалі «виховувати» школярів подібним чином.

Перегляду потребує також Перелік важких робіт і робіт зі шкідливими та небезпечними умовами праці на яких забороняється застосування праці неповнолітніх. Необхідно доповнити його видами робіт, що можуть завдати дітям моральної шкоди (наприклад, участь у постановці спектаклів, зйомці кінофільмів зі сценами насильства тощо), як того вимагає п. 1 ст. 4 Конвенції МОП № 182 про ліквідацію найгірших форм дитячої праці.

Проблема дитячої праці є актуальною і може бути подолана тільки в разі поліпшення соціально-економічної ситуації в Україні, подолавши бідність і безробіття, змінивши ставлення суспільства до проблем дитячої праці та її негативних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Конвенції ООН про права дитини (2014) URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

2. Кримінальний Кодекс України (2019) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України (2020) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Закон України «Про охорону дитинства» (2015) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20151015>

НОВІ ШТРИХИ ДО МІЖНАРОДНОГО ВИМІРУ ФЕНОМЕНУ А. МАКАРЕНКА: XXI СТ.

*Дічек Н.П.
Київ, Україна*

Утвердження України як суверенної держави спричинило потужний поштовх до всебічного дослідження її історичного минулого з позицій розширення, уточнення, перегляду і переоцінки багатьох усталених за радянської доби світоглядних і наукових стереотипів, зокрема й галузі освіти і соціалізації дітей та молоді. Однак нове прочитання освітньої проблематики, прагнення об'єктивного, ідеологічно незаангажованого висвітлення подій і фактів, переосмислення здобутків української педагогічної думки приводить часом до поверхового критиканства. Маємо на увазі насамперед спроби применшити значення педагогічної спадщини (або й відкинути її як ідейно «чужу», шкідливу) корифея української соціальної педагогіки, одного з її найбільш успішних піонерів Антона Семеновича Макаренка.

У руслі сучасних контрверсійних поглядів на зміст спадщини А. Макаренка, її оцінку, нагадаємо, що фактично від самого початку, ще в середині 20-х років минулого століття, оприлюднення цього виховного досвіду він став темою дискусій серед науковців і практиків радянського періоду (Н. Крупська, Маро, діячі українського соцвиху) [4; 5; 1]. Тоді висувалися звинувачення у відсутності у виховній практиці А. Макаренка належного ідейного спрямування, у відході педагога від комуністичної лінії, у нехтуванні навчанням на користь виробничої праці, у воєнізації життя дітей і підлітків. У подальшому з'являлися інші критичні мотиви, і фактично дискусії щодо ідей та досвіду педагога не вщухали і не вщухають донині, тобто практично впродовж майже понад століття [6].

Однак у нашому теперішньому стислому дописі не ставимо на меті дискутувати з сучасними дослідниками-співвітчизниками, а прагнемо доказово аргументувати лише той факт, що, починаючи з середини 1930-х років, за кордонами України діяльність, постать і досвід А. Макаренка викликали і продовжують викликати зацікавлення, різні думки й оцінки, але, починаючи з 1950-х років [1], він стає знаковою фігурою світового історико-педагогічного процесу. Про це засвідчено у численних міжнародних енциклопедичних виданнях [7; 8], у книжках і статтях зарубіжних авторів (до слова пояснимо, що висвітлюємо і досліджуємо лише англomовні публікації, проте з огляду на те, що ця мова набула своєрідного статусу *portio franko*, маємо підстави робити

ТІМБЛІДІНГ ЯК СПОСІБ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ <i>Бардінова А.В.</i>	58
ІДЕЇ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ А.С. МАКАРЕНКА <i>Бардінов А.В.</i>	61
А.С. МАКАРЕНКО У СПОГАДАХ УЧЕНИХ, ВИХОВАНЦІВ <i>Бардінов О.В.</i>	64
РЕАЛІЗАЦІЯ МАКАРЕНКОМ ІДЕЙ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ГУМАННОМУ СТАВЛЕННІ ДО ВИХОВАНЦІВ <i>Бардінова А.О.</i>	67
ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ <i>Большая О.В.</i>	70
ЩОДО АНАЛІЗУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Вахрущова О.Р.</i>	72
ФІЗИЧНЕ САМОВИХОВАННЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА <i>Востоцька І.Ф.</i>	73
СІМ'Я ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ <i>Гетманець І.О.</i>	75
ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ І ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ <i>Головач Л.В.</i>	79
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА МЕНЕДЖЕРА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ <i>Гриньов С.Я.</i>	81
ВПЛИВ МОДАЛЬНОСТІ НА СТИЛІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ <i>Гриньова В.С.</i>	89

А. С. МАКАРЕНКО ПРО ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ МАЛИХ ДІТЕЙ В РОДИНІ <i>Радул О.С.</i>	29
МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ <i>Синявська Л.І.</i>	31
ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ <i>Ткаченко О.М.</i>	33
ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ А. С. МАКАРЕНКА НА ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІЙ <i>Філоненко О.В.</i>	35
A. S. MAKARENKO COME ESEMPIO DI ORGANIZZATORE GLOBALE <i>Mettini Emiliano</i>	38
A. S. MAKARENKO W POLSCE <i>Wybluk Marian</i>	40
НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА У КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ <i>Авілова А.В.</i>	47
ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕРАКЦІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А. С. МАКАРЕНКА <i>Андросова Н.М.</i>	49
ВІД А. МАКАРЕНКА ДО Г. МОХНЕНКА І ДАЛІ: ТРИ ВИМІРИ ПЕДАГОГІКИ <i>Антонець М.О.</i>	51
ХМАРИ ТЕГІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОНОМІСТІВ <i>Балуєк В.О.</i>	53
СТИЛІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ А. С. МАКАРЕНКА <i>Баранюк І.Г.</i>	56

висновки у міжнародному вимірі, оскільки серед англomовних видань є автори з Фінляндії, Норвегії, Румунії, Німеччини, Китаю, Італії, Бразилії тощо) [2; 3].

Нині досвід А. Макаренка став не лише сторінкою історії вітчизняної педагогіки, а й загальносвітової історії та практики освітньо-виховного процесу. Найчастіше Антона Семеновича пов'язують з ефективною роботою з важкою у соціальному відношенні молоддю. Створена А.Макаренком у процесі тривалої педагогічної діяльності дієва виховна система спричинює не лише доцільність її вивчення, а й використання окремих її положень, звичайно у трансформованому вигляді, відповідно до соціальних потреб тієї чи тієї країни (Бразилія, Німеччина, Мексика, Італія, США) [1-3].

Значущість ідей педагога щодо шляхів і методів ресоціалізації такої молоді зумовила появу праць, в яких з різних ідейних, світоглядних, наукових, фахових позицій відрефлексовуються концептуальні положення його творів. Загалом, історіографічний аналіз англomовних праць з макаренкознавства за своїми концептуальними підходами можна поділяти на ідеологічно орієнтовані і критично-об'єктивні. Осмислення виховних ідей педагога нерозривно пов'язане зі змінами у їх тлумаченні у різні історичні періоди, з існуванням множини підходів до їх освоєння, з розмаїттям цілей, які переслідували ті чи ті дослідники. Якість інтерпретацій залежить від глибини ознайомлення з оригіналами праць педагога і розуміння суспільного, економічного і політичного контексту часу. На нашу думку, головним, переважаючим рушійним мотивом звернення зарубіжних дослідників до спадщини А. Макаренка є їхнє прагнення «вчутися» у виховну позицію педагога з метою перенесення конструктивних ідей та методів його успішного досвіду у виховний процес адекватних новітнім соціально-історичним умовам моделей розв'язання складних виховних проблем (Р. Дж. Хольц, 2002; Н. Сіціліано де Куміс, 2012; Т. Герінг, 2006, 2008, 2016 [2-3]; У. Е. Сігалл, 2006 [11]; К. У. Янг [12]; А. Хапенчук, 2017 [10]).

Аналіз сучасних (XXI ст.) звернень до ідей та постаті видатного, одного з «провідних педагогічних мислителів» (Т. Халворсен, 2014) [9] і визнаних класиків педагогіки XX ст. (Ж. Оссей, 2010) доводить, що попри відхід у небуття наддержави СРСР, її історія й особи, котрі стали знаковими у тих чи тих сферах колишньої радянської діяльності, продовжують викликати науковий інтерес у зарубіжних дослідників. Звичайно, він вмотивований різними цілями, серед яких переважають дві провідні – знайти корисне в ефективному виховному досвіді (що визнається всіма дослідниками) і долучити феномен А. Макаренка до тієї чи тієї аргументації певних історичних реконструкцій доби СРСР (А. Хартман, 2015; Е. Т. Евінг, 2015; С. Негруцу, 2014).

Маємо підстави стверджувати, що й у XXI ст. досвід і теоретична педагогічна спадщина А. Макаренка не тільки не забуті, вони переконливо увійшли до світового педагогічного знання і не лише як факт історії, а й як зібрання цінних теоретико-методичних ідей, здатних збудити творчу уяву представників сучасного науково-освітнього дискурсу.

Список використаних джерел:

1. Дічек, Н.П. А. Макаренко і світ: аналіз англомовних студій. К.: Науковий світ. 2005. 305 с.
2. Дічек Н.П. Зіставно-порівняльний підхід у сучасній англомовній макаренціані: Дж.Дьюї і А.Макаренко. *Укр. педагогічний журнал*. 2018. №2. С. 5–15.
3. Дічек Н.П. Англомовна макаренціана у ХХІ ст.: стан і методи інтерпретації *Педагогіка і психологія*. 2018. № 2. С.41–49.
4. Фролов А.А. Современные проблемы изучения педагогического наследия А.С. Макаренко // Совр. проблемы историко-педагогических исследований: Тезисы докл. и выступлений. М., РАО, 1992. С.65–67.
5. Хиллиг Г. Прометей Макаренко и «глав боги» педолимпта: Соколянский, Залужный, Попов. Марбург, 1997. 154 с.
6. Это принадлежит вечности ... : Монографія / Под общ. ред. М. Красовицкого. К.: Логос, 2002. 250 с.
7. International Encyclopedia of Philosophy. Retrieved from: <https://www.iep.utm.edu>
8. Encyclopedia Britannica. Anton Makarenko. <https://www.britannica.com/biography/Anton-Semyonovich-Makarenko>
9. Halvorsen, T. (2014). Key Pedagogic Thinker Anton Makarenko. *Journal Education*, 4, 58–71.
10. Napenciuc, A. (2017). Axiomatic Foundation of Russian Modern Pedagogy. The Contribution of Social Pedagogy. (pp. 589–597). *The European Proceeding of Social & Behavioral Sciences*. (Edu World 2016 7th International Conference). Retrieved from: https://www.researchgate.net/profile/Aura_Napenciuc-USV
11. Segall W.E. (2006). Schools in a Global Society. Rowman&Littefield, Maryland.
12. Yang, K.W. (2009). Discipline or punish? Some suggestions for school policy and teacher practice. *Language Art*. 2009, 87 (1), 49–61.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ КРЕАТИВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

*Харченко О.В.
Полтава, Україна*

У період глобальних інновацій в системі вітчизняної освіти проблема креативності вчителя й її формування набуває все більшого значення. Протиріччя між потребою суспільства в творчих учителях, здатних брати активну участь в оновленні і покращенні життя і реальним рівнем їхньої підготовки зумовлює дослідження нових напрямків, принципів, форм і методів виховання самостійних, ініціативних фахівців, які вміють творчо мислити й реалізувати себе. Креативність є актуальною професійною якістю учителів, потребу в яких відчуває сьогодення освіта. Успіхів у професійній діяльності може досягнути тільки той вчитель, який має високий рівень креативності, який відбувся як творча особистість. Педагогічна робота може і повинна бути виявленням високої творчості, пронизаною продуктивними пошуками і справжнім новаторством.

Аналіз наукових джерел переконує, що у психолого-педагогічній науці існує широке коло праць, спрямованих на дослідження креативності.

ЗМІСТ

ДО ПИТАННЯ ПРО ДИТЯЧУ ПРАЦЮ В УКРАЇНІ <i>Гриньова М.В.</i>	3
НОВІ ШТРИХИ ДО МІЖНАРОДНОГО ВИМІРУ ФЕНОМЕНУ А. МАКАРЕНКА: ХХІ СТ. <i>Дічек Н.П.</i>	8
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ КРЕАТИВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ <i>Харченко О.В.</i>	10
МІЖНАРОДНИЙ ТА ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ МАКАРЕНКОЗНАВЧИЙ ЦЕНТР <i>Ткаченко А.В.</i>	14
СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ <i>Жданова-Неділько О.Г., Величко Р.М.</i>	16
МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ <i>Льченко О.Ю.</i>	17
АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ РЕСУРСНО- ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ <i>Кононець Н.В.</i>	20
ВИКЛАДАННЯ ЗНАТЬ ПРО ЗДОРОВ'Я ЯК ВИЯВ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ <i>Міхеєнко О.І.</i>	22
АНТОН МАКАРЕНКО – ГЕНІЙ-ОДИНАК ЧИ ЗІРКА У ПЛЕЯДІ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ? <i>Моргун В.Ф.</i>	24
АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ А. МАКАРЕНКА У СТВОРЕННІ БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ <i>Примакова В.В.</i>	27

Хілінська Тетяна Володимирівна – старший лаборант кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Цехмистро Олена Іванівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Черкасець Аліна Миколаївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Черчатий Михайло Сергійович – магістрант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Чистякова Ірина Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Шевченко Руслан Валерійович – магістрант природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Шепель Анастасія Володимирівна – аспірантка кафедри педагогіки й менеджменту освіти Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти».

Школяр Сергій Петрович – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Шульга Юлія Сергіївна – аспірантка кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Дослідники вивчали процес креативного мислення (Д. Богоявленська, М. Лейтес, О. Матюшкін, Я. Пономарьов); розглядали креативність як різновид інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг), інтелект як компонент креативності (Д. Гетцельс, П. Джексон, Е. Торренс), Вчені Т. Сидорчук, Л. Степанова досліджували шляхи і засоби формування креативності; Н. Хазратова – вплив соціального мікросередовища на формування креативності; Т. Колошина, Г. Похмелкіна, В. Шинкаренко – розвиток креативності в педагогічному спілкуванні; Т. Галич, Л. Подимова, В. Сластьонін – креативність у зв'язку з інноваційною діяльністю учителя.

Сьогодні у науковій літературі креативність визначається як діяльність, кінцевим результатом якої є створення якісно нового продукту, такого, який вирізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. Кожна людина неповторна, унікальна, вона вносить у світ щось нове, таке, чого раніше не було. Тому прояв індивідуальності є творчим процесом.

Під креативністю вчителя профільного навчання ми розуміємо інтегральну якість, що визначає здатність особистості до генерування оригінальних, неповторних, новаторських ідей для вирішення різноманітних фахових педагогічних завдань, які виникають у навчально-виховному процесі. Вона характеризується здатністю вчителя своєчасно побачити педагогічну проблему, розробити творчі шляхи її вирішення й діяти не за шаблоном, а оригінальним, притаманним саме йому способом.

За Дж. Гілфордом креативність складається з таких компонентів:

- здатність виявляти і формувати проблему;
- здатність генерувати велику кількість ідей;
- здібність продукувати різнопланові ідеї;
- здібність удосконалювати об'єкти або ідеї, додаючи деталі;
- здібність вирішувати проблеми на основі аналізу і синтезу інформації

[2].

Оцінюючи креативність сучасні психологи слідом за Дж. Гілфордом враховують зазвичай чотири критерії. 1) Продуктивність, або швидкість, – здатність до продукування максимально великого числа ідей. Цей показник не є специфічним для творчості, однак чим більше ідей, тим більше можливостей для вибору з них найбільш оригінальних. 2) Гнучкість – здатність легко переходити від явищ одного класу до явищ іншого класу, часто дуже далеких за змістом один від одного. Протилежну якість називають інертністю мислення. 3) Оригінальність – один з основних показників креативності. Це здатність висувати нові, несподівані ідеї, що відрізняються від широко відомих, загальноприйнятих, банальних. 4) Інший показник креативності позначається терміном «розробленість». Творці можуть бути умовно поділені на дві великі групи: одні вміють краще продукувати оригінальні ідеї, інші – детально, творчо розробляти існуючі. Ці варіанти творчої діяльності фахівцями не ранжуються, вважається, що це просто різні способи реалізації творчої особистості [2].

Проаналізувавши характеристики процесу і продукту креативності, К. Тейлор так описав їх рівні: рівень зображеної креативності, коли виявляються власні знання і почуття в різних – видах діяльності; рівень продуктивної креативності, тобто поява вимоги і здатності використовувати – засвоєні знання; рівень винаходу, найважливішим елементом якого є гнучкість мислення, тобто визнання нових, незвичайних взаємин між частинами, які між собою не взаємопов'язані; рівень новаторства, тобто привнесення нового елемента до наявних знань або принципово новий спосіб розв'язання проблеми; рівень творчості, на якому виникає об'єктивно новий для суспільства принцип або гіпотеза [3].

У сучасній профільній освіті враховуються зміни ціннісних пріоритетів, особлива увага акцентується на самоактивності особистості, що сприяє розвитку саморегуляції та самокритичності в прийнятті самостійних рішень. Профільне навчання – профільно-диференційована планомірна, організована, спільна двостороння діяльність учителів і учнів, спрямована на свідоме, міцне й глибоке опанування системи профільноорієнтованих знань, умінь і навичок. Профільне навчання передбачає системну організацію як неперервний ланцюг гармонізованих проявів особистості в умовах регіону, яку реалізує педагогічна система. У контексті профільного навчання передбачається не тільки вивчення знань певних предметів, передбачених програмою, а й здобуття надпредметних знань теорії наукових досліджень, наукознавства, історії науки, психології творчості тощо. Завдяки креативним здібностям вчителя учень перетворюється з об'єкта творчої дії на суб'єкта й головну дійову особу – дослідника, а дослідницька діяльність виступає засобом самотворення і самотворення креативної особистості. Визначальною особливістю профільного креативного навчання є створення умов для формування в учнів творчої самосвідомості, як основи самоорганізації і самореалізації та формування позиції, стилю, знань, вмінь та навичок дослідницької діяльності.

Основою розвитку креативності вчителя є пізнавальна діяльність, яка спонукає до творчого мислення. Умовами, що впливають на розвиток креативності є свобода людини й можливості для розвитку її задатків; матеріальна незалежність і наявність вільного часу; заохочення до нового та змагальність. Будь-яка творчість потребує багатой уяви, розвинутої фантазії, вміння у звичайнісінькому явищі побачити нове, запропонувати «божевільну» ідею або оригінальне рішення.

Складовими креативного викладання визначається: подача сучасного матеріалу в широкому контексті, використання метафор, встановлення міжпредметних зв'язків, застосування мультимодального підходу, часта зміна видів діяльності, варіювання темпу викладання, демонстрація впевненості, здатність надихати й цінувати учнів, заохочення їх до активної, емоційної взаємодії.

О. Антонова здійснила продуктивну розробку основних параметрів, що характеризують педагогічну креативність, це:

Спеціальна Анна Миколаївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Стрибка Олександра Олександрівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Стрижак Діана Олександрівна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Стрижак Юлія Олегівна – аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Тараненко Аміна Костянтинівна – студентка 2 курсу факультету фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Тарасенко Владислав Андрійович – магістрант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ткаченко Андрій Володимирович – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ткаченко Ольга Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький).

Траненко Ірина Вадимівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теоретико-методичних основ викладання спортивних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Требін Наталія Олександрівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Троян Тетяна Іванівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Філоненко Оксана Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка (м. Кропивницький).

Фролова Тетяна Володимирівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Харченко Олена Вікторівна – кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України.

Пітель Яна Олександрівна – вчитель української мови за професійним спрямуванням Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «ХПІ».

Половинка Дар'я Сергіївна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Попова Людмила Миколаївна – доцент кафедри іноземних мов та методики навчання Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Прибора Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький).

Примакова Віталія Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики виховання, психології та інклюзивної освіти Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.

Радул Ольга Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький).

Салай Яна Петрівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Сас Наталія Миколаївна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Сенченко Вікторія Ігорівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Синявська Лариса Іванівна – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Скорікова Олена Олександрівна – керівник фізичного виховання аграрно-економічного коледжу Полтавської державної аграрної академії.

Смірнова Кавтеріна Євгеніївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Собченко Дмитро Анатолійович – магістрант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Спека Ганна Вячеславівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

– здатність до здійснення творчого підходу у педагогічній діяльності (креативність); швидкість мислення (кількість ідей, що виникають за одиницю часу); швидко і без внутрішніх зусиль переключатися з однієї ідеї на іншу; здатність до генерування ідей, що відрізняються від загальноприйнятих до парадоксальних, несподіваних рішень (для вчителя – пошук нових форм, методів, засобів навчальної та виховної діяльності); дивуватися; відкритість та інтерес до нового; приймати рішення в ситуаціях невизначеності, не лякатися власних висновків і доводити їх до кінця, ризикуючи особистим успіхом та репутацією;

– здатність постійно розвивати творчий педагогічний досвід, компетентність; бажання підвищувати професійну компетентність, отримувати нові знання, розвивати вміння, навички педагогічної діяльності; швидко знаходити, набувати у творчих пошуках нові знання, розширювати професійний світогляд;

– здатність формувати та реалізувати творчу стратегію педагогічної діяльності: стійка потреба у систематичному збагаченні досвіду педагогічної діяльності; здатність до самостійного формування глибоких і систематичних знань у процесі розв'язання ключових навчальних та виховних проблем; уміння розробляти гнучку стратегію творчої педагогічної діяльності на основі визначення мети й побудови відповідної до неї програми; мобілізувати власний досвід або швидко набувати додаткової компетентності з метою розв'язання важливої та складної педагогічної проблеми; почуття відповідальності при виконанні творчих професійних завдань [1].

Особливостями креативної педагогічної діяльності є те, що вона визначає стосунки між вчителем та учнем як партнерські, домінуючими методами навчання є пошуковий, дослідницький, під час уроків панує творчий продуктивний психологічний клімат.

Доходимо висновку, що педагогічна креативність учителя профільного навчання розвивається упродовж педагогічної діяльності та є вирішальним чинником його просування до вершин педагогічної майстерності. Педагогічна креативність обумовлена творчим потенціалом педагога, що формується на основі накопиченого соціального досвіду, психолого-педагогічних знань. Специфіка педагогічної креативності визначається напрямом діяльності, яка віддзеркалюється у програмі предметів профільного навчання.

Список використаних джерел:

1. Антонова О. Є. Педагогічна креативність у структурі педагогічної обдарованості вчителя / О. Є. Антонова // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. Ін-ту інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки: У 2-х ч. – Київ-Вінниця, 2011. – Вип. 69. – Ч. 2. – С. 11–17.
2. Гилфорд Дж. Три сторони інтелекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления / под. ред. А.М. Матюшкина. – М.: Прогрес, 1965. – С. 433–456.
3. Taylor C. W. Various Approaches to and Definitions of Creativity//The Nature of Creativity/ Sternberg R.J. (Ed.). – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988. – P. 99–124.

МІЖНАРОДНИЙ ТА ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ МАКАРЕНКОЗНАВЧИЙ ЦЕНТР

*Ткаченко А.В.
Полтава, Україна*

При кафедрі педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна функціонує Міжнародний та всеукраїнський макаренкознавчий центр, що є правонаступником Наукової лабораторії А. С. Макаренка Полтавського педінституту – першого і єдиного в Україні макаренкознавчого дослідницького підрозділу, відкритого Міністерством освіти УРСР і Республіканською радою Педагогічної спілки УРСР 1 лютого 1985 року у зв'язку з підготовкою до 100-річчя з дня народження А. С. Макаренка і (проіснувала до 2000 р.).

Центр був обладнаний та урочисто відкритий у березні 2016 р. під час роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічна особистість А. С. Макаренка на перетині освітніх парадигм». Пізніше вступило в дію Положення про Центр, затверджене вченою радою університету 29 листопада 2018 року (протокол № 4). Загальну координацію всіх напрямів діяльності Центру здійснює автор цього матеріалу.

Центр входить до складу науково-дослідної частини Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка і працює в межах науково-дослідної теми кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна «Інформаційні та теоретико-методичні засади використання управлінсько-педагогічного досвіду А. С. Макаренка в магістерській підготовці майбутніх менеджерів» (номер державної реєстрації: 0117U003233). Метою його діяльності є пропаганда педагогічної спадщини Антона Семеновича Макаренка, проведення наукових досліджень в галузі макаренкознавства, надання науково-консультаційних послуг культурно-освітнім установам, громадським організаціям, органам місцевого самоврядування, окремим особам, а також забезпечення умов для здійснення підготовки фахівців, у т.ч. фахівців вищої наукової кваліфікації.

Основна діяльність Центру узгоджується зі Статутом Міжнародної макаренківської асоціації і відбувається по таких напрямках:

а) вивчення життя, діяльності і творчої спадщини А. С. Макаренка, що передбачає збір матеріалів для повного академічного видання його праць як основи для подальшого видання різними мовами, підготовку хроніки життя і творчості А. С. Макаренка, його наукової біографії;

б) освоєння і розробка спадщини А. С. Макаренка в сучасних умовах (пропаганда літературного та педагогічного творчого доробку А. С. Макаренка; вивчення і розповсюдження досвіду А. С. Макаренка в різних сферах життя, сприяння його освоєнню; вивчення, пропаганда й розповсюдження досвіду послідовників А. С. Макаренка та результатів макаренкознавства у різних країнах світу; розробка актуальних теоретичних і практичних проблем освіти й виховання);

Крупа Наталія Олександрівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Левіна Ірина Василівна – викладач фізики Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «ХПІ».

Логойда Ірина Михайлівна – педагог-організатор Гупалівської ЗОШ І-ІІ ступенів Магдалинівської РДА Дніпропетровської області.

Манзюк Марина Юрійвна – член Горішньоплавнівського міського наукового товариства учнів «Мала академія наук», учениця СЗОШ І-ІІІ ступенів №5 ім. Л.І. Бугаєвської.

Меттіні Еміліано – магістр філософії Пізанського університету (м. Піза, Італія).

Міхєєнко Олександр Іванович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Моргун Володимир Федорович – кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Мушегов Никола Аркадійович – викладач фізичного виховання аграрно-економічного коледжу Полтавської державної аграрної академії.

Незодойминова Олена Євгенівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Осьмук Наталія Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Павленко Оксана Миколаївна – учитель школи № 100 імені А.С. Макаренка (м. Харків).

Парнюк Лариса Вікторівна – вчитель історії та правознавства Хильківської ЗОШ І-ІІ ступенів Хорольської районної ради Полтавської області.

Пархоменко Ірина Володимирівна – аспірантка кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Пашко Людмила Федорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, учитель Комунального закладу «Полтавський обласний науковий ліцей-інтернат ІІ-ІІІ ступенів імені А.С. Макаренка Полтавської обласної ради».

Пивовар Ніна Михайлівна – доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Піддубна Юлія Сергіївна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Пітель Ірина Миколаївна – викладач математики, голова циклової комісії математичних дисциплін Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «ХПІ».

Дука Світлана Михайлівна – викладач фізичного виховання аграрно-економічного коледжу Полтавської державної аграрної академії.

Жданова-Неділько Олена Григорівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Закапко Ірина Сергіївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Зінченко Аліна Богданівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Зінченко Жанна Володимирівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ільченко Олена Юріївна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Касатова Ольга Леонідівна – Комунальний заклад «Лисичанська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 8 Лисичанської міської ради Луганської області».

Квак Ольга Вікторівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Керносенко Наталія Вікторівна – Комунальний заклад «Лисичанська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 8 Лисичанської міської ради Луганської області».

Коваленко Світлана Василівна – викладач циклової комісії гуманітарних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Полтавського коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Колос Юлія Зіновіївна – доцент кафедри іноземних мов Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Кононець Наталія Василівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Кривонос Олена Валеріївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Кривонос Ольга Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Криницька Олександра Петрівна – член Національної спілки журналістів України, член Міжнародної спілки письменників «Новий сучасник» (Німеччина).

в) сприяння діяльності Міжнародної макаренківської асоціації, Української асоціації Антона Макаренка та інших макаренкознавчих наукових спільнот, пропаганда досягнень вітчизняного макаренкознавства;

г) співпраця з культурно-освітніми та пенітенціарними установами, вітчизняними та закордонними вищими навчальними закладами, науковими центрами та лабораторіями, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування, окремими науковцями тощо в питаннях дослідження, пропаганди та розповсюдження макаренківської спадщини, обмін науковою інформацією із вітчизняними та закордонними дослідниками спадщини А. С. Макаренка, підтримка спільних видавничих проєктів;

д) участь в організації макаренківських регіональних, національних і міжнародних науково-практичних конференцій та семінарів, підготовці до видання збірників наукових праць;

е) забезпечення функціонування і розвитку інтернет-ресурсу Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка «Макаренкіана»;

є) проведення екскурсій макаренківськими місцями Полтавщини, забезпечення функціонування меморіальної аудиторії-музею А. С. Макаренка (№18, 1-й навчальний корпус), виступи перед громадськістю, у друкованих та інтернет-виданнях, на телебаченні, радіо;

ж) сприяння підготовці студентів, магістрантів, аспірантів і докторантів.

Наразі Центр має декілька вагомих результатів своєї діяльності:

1) Створення та управління науковим Інтернет-ресурсом «Макаренкіана», присвяченим життєдіяльності та творчому спадку А. С. Макаренка. Нині «Макаренкіана» утримує лідерські позиції серед аналогічних сайтів майже по всіх позиціях: кількості, оригінальності та різноманітності розміщених текстових матеріалів (на сьогодні їх 267 найменувань); ґрунтовності і об'єктивності наукової біографії А. С. Макаренка; представленості закордонних публікацій; кількості, різноманітності, якості та оригінальності фотографій (нині їх 1991 шт.). Вперше в практиці створення подібних Інтернет-ресурсів в «Макаренкіані» широко представлені унікальні, не відомі дослідникам архівні документи.

2) Укладання універсального макаренківського бібліографічного каталогу східнослов'янськими мовами, що містить два списки: публікацій творів А. С. Макаренка та публікацій, тою чи іншою мірою причетних до імені й спадщини Антона Семеновича. Наразі каталог вивнув понад 10000 описів.

3) Створення найбільшого за історію вивчення педагогічної творчості А. С. Макаренка реєстру біографій його вихованців.

Центр відкритий до співробітництва з усіма, хто цікавиться ім'ям і справою Антона Макаренка, він поглиблює свою дослідницьку і пропагандистську діяльність, активно залучаючи до розвідок студентів і аспірантів, розширює міжнародні контакти.

Список використаних джерел:

1. Макаренкіана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.pnpu.edu.ua/makarenkiana>
2. Науково-дослідна лабораторія А.С. Макаренка Полтавського педінституту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.pnpu.edu.ua/makarenkiana/1877>

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

*Жданова-Неділько О.Г., Величко Р.М.
Полтава, Україна*

Культурно-дозвіллева діяльність школярів надає змогу для набуття досвіду організації власного змістовного дозвілля і можливості трансляції набутого досвіду під час діяльності. Залученість школярів до культурно-дозвіллевої діяльності сприяє розкриттю творчої особистості дитини, розвитку креативних якостей, необхідних у майбутній професійній діяльності. Напрацьовуються виразність міміки і жестів, культура і виразність мовлення, діапазон голосу й інтонацій тощо.

Сучасні українські науковці (І. Д. Бех, А. М. Богуш, Л. В. Кондрашова, В. Г. Кузь, С. А. Литвиненко, О. В. Сухомлинська, Т. І. Сущенко, Т. І. Черніговець та ін.), враховуючи актуальність проблеми організації культурно-дозвіллевої діяльності підростаючого покоління, наявні виховні можливості та педагогічні перспективи щодо її удосконалення, одноставно наголошують, що шкільне дозвілля, яке здійснюється в емоційно-розважальному середовищі неформального спілкування, виявляє свою суть як об'єкт педагогічних зусиль різноманітних соціальних інститутів, що склалися історично (сім'я, школа, культурно-дозвіллі і спеціальні позашкільні заклади, включаючи державні бібліотеки, музеї, будинки творчості, клуби при школах та за місцем проживання, громадські й приватні аматорські організації) [1].

Шкільне дозвілля як поліфункціональний феномен, незалежно від форм своєї організації, здебільшого виявляє свою суть, як: час відновлення сил школяра, що були втрачені нею у процесі навчальної діяльності (А. С. Воловик, В. І. Воловик); час духовного розвитку особистості учня, бо воно надає їй можливість вільного вибору суспільно значущих ролей, забезпечуючи умови діяльності, що сприяють доцільному використанню її безмежних можливостей (Г. С. Костюк, В. О. Сухомлинський); сфера життєдіяльності учня, що реалізує принцип гармонійної репродукції всіх її морально-естетичних якостей та здібностей, які формуються за умов тренування їх у процесі відповідної (творчої, художньої, ігрової, спортивної і т. ін.) діяльності (В. М. Григорьев); сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні та духовні потреби здебільшого відновлювального характеру (В. П. Піча); сукупність умов для діяльності учня, метою якої є відпочинок, розвага, гармонійний розвиток, а також сама ця діяльність (Л. М. Білоножко, Т. І. Сущенко);

Вахруцова Оксана Русланівна – студентка 1 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Величко Руслана Миколаївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Востоцька Ірина Федорівна – викладач кафедри спортивних дисциплін та фізичного виховання Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Гетманець Ірина Олегівна – кандидат філологічних наук, викладач кафедри іноземних мов Харківського національного медичного університету.

Головач Леонід Вячеславович – начальник навчального пункту аварійно-рятувального загону спеціального призначення Головного управління ДСНС України у Полтавській області.

Гриньов Станіслав Якович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Гриньова Валентина Станіславівна – учитель Полтавської спеціалізованої мистецької школи-інтернату I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради.

Гриньова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Дарюга Олена Анатоліївна – заступник директора з навчальної роботи Полтавського коледжу харчових технологій Національного університету харчових технологій.

Денисовець Тамара Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Дерев'янка Тетяна Миколаївна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Дерій Олена Григорівна – головний спеціаліст відділу освіти Горішньоплавнівської міської ради Полтавської області.

Дічек Наталія Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач Відділу історії та філософії освіти, Інститут педагогіки НАПН України (м. Київ).

Довга Тетяна Яківна – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький).

Драга Інна Миколаївна – здобувач кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

НАШІ АВТОРИ

Авілова Анна Володимирівна – магістрантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Андросова Наталія Миколаївна – викладач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький).

Антонець Марина Олексіївна – кандидат психологічних наук, доцент, І освіта «Вчений агроном», доцентка кафедри рослинництва, Полтавська державна аграрна академія, ІІ освіта «Практичний психолог», доцентка кафедри педагогіки і психології, ПЗВО «Український гуманітарний інститут.

Балюк Вікторія Олександрівна – викладач Коледжу управління, економіки і права Полтавської державної аграрної академії.

Баранюк Ірина Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Барбінова Алла Володимирівна – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Бардінов Андрій Васильович – кандидат педагогічних наук, заступник начальника Управління у ЖКГ Виконавчого комітету Полтавської міської ради.

Бардінов Олексій Васильович – кандидат педагогічних наук, заступник директора з юридичних питань та питань безпеки ТОВ «Шервуд і К».

Бардінова Анастасія Олексіївна – магістр права, секретар судового засідання Полтавського окружного адміністративного суду.

Библюк Маріан – професор Університету Миколая Коперника (Познань, Польща).

Богдан Ірина Вікторівна – вчитель школи № 100 імені А.С. Макаренка (м. Харків).

Большая Оксана Вікторівна – кандидат економічних наук Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Варакіна Тетяна Павлівна – викладач спеціальних дисциплін Полтавського коледжу харчових технологій Національного університету харчових технологій.

Васецька Людмила Васиївна – завідувач комп'ютерно-технологічним відділенням Полтавського коледжу харчових технологій Національного університету харчових технологій.

прекрасне середовище для розвитку дружби, товариськості, психологічної самостійності школярів, що через заняття у клубах, гуртках, а також участь у колективних іграх та забавах надає можливість виступити їм у нових соціальних позиціях і ролях, відмінних від тих, які вони виконують у навчальній діяльності (І. Н. Єрошенков); умова опанування школярем культурними цінностями, задоволення духовних потреб, оволодіння навичками й уміннями спілкування як із своїми однолітками й дорослими, так і культурно-дозвіллевої (вокально-хорове і танцювальне виконавство, гра на музичних інструментах, фольклор, декоративно-ужиткові види творчості тощо) діяльності (Т. І. Черніговець) [2].

Відпочинок учнів, так само як і їхній робочий час, потрібно правильно організувати. Вихідні дні школярів не мають бути днями неробства й нудьги. «Ледарство – мати пороки», – говорить народна мудрість. У ці слова вкладений глибокий педагогічний, зміст. Від нераціонально проведеного часу діти швидше стомлюються, виснажують свої сили. Учні мають весело й розумно відпочивати, відновлювати сили, адже від правильної організації вільного часу дітей багато в чому залежить їхня працездатність.

Для учнів особливо корисний відпочинок активний, пов'язаний з фізичними вправами, різноманітними рухами, туристськими походами, спортивними іграми. Діти люблять заняття, пов'язані зі зміною місць, з новими враженнями. Це прагнення дітей до нових місць і необхідно використовувати для організації їхнього активного відпочинку.

Список використаних джерел:

1. Організація та методика культурно-дозвіллевої діяльності. Частина 1. Теоретичні основи культурно-дозвіллевої діяльності : Монографія. – К.: Видавничий центр ДАККМ. – 2000. – 180 с.
2. Черніговець Т.І. Дитяче дозвілля як предмет педагогічних студій // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. пр. РДГУ. – Рівне: РДГУ, 2000. – Ч.2. – С. 75–78.

МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

*Ільченко О.Ю.
Полтава, Україна*

«Поганий учитель повідомляє істину, хороший – вчить її знаходити» (А. Дістервег), а отже – пробуджує пізнавальну активність учнів і постійне їх бажання здобувати нові знання. Ця беззаперечна істина стала лейтмотивом думок і діяльності прогресивних педагогів усіх часів. А. Дістервег, зазначав: «У багатьох випадках залишається бажаним педагогічний гомеопат, людина, яка навчає нас давати розумові прийоми в такій дозі, в якій вони діють найбільш ефективно і при якій незначна кількість викликає найсильнішу дію. Треба значно більше боятися перегодувати учнів, ніж послабити їх нестачею їжі» [4, с. 368]. Глибоку думку з цього приводу мав Л. Толстой, який писав:

«коли прагнеш наукою виховати учня, люби свою науку і знай її, і учні полюблять тебе, і науку, і ти виховаєш їх; але якщо сам не любиш її, то скільки б ти не змушував учити, наука не зробить виховного впливу» [9, с. 269]. Видатний педагог-гуманіст В. Сухомлинський, звертаючись до вчителів, зауважував: «Не забувайте, що ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність, – у самій дитині, в її ставленні до знань і до вас, учителю. Це – бажання вчитися, натхнення, готовність до подолання труднощів. Дбайливо збагачайте цей ґрунт, без нього немає школи» [8, с. 153].

Зрозуміло, що таким (здатним пробудити інтерес учнів до навчання) може бути мотивований до педагогічної діяльності вчитель. У цьому зв'язку, постає нагальна потреба формування стійких мотивів навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів, які мають стати для школи «джерелом тієї сили, яка приводить в рух навчально-виховний процес, вдихає в нього життя» [1, с. 107].

Дослідження проблеми мотивів діяльності і поведінки є однією із центральних у психології. На підтвердження цього, спираємося на судження радянського психолога Б. Ломова, який зауважував, що «...в мотивах і цілях найбільш чітко простежується системний характер психічного; вони виступають як інтегральні форми психічного відбиття» [3, с. 122]. Вивченню проблеми мотивів у контексті дослідження формування і розвитку особистості присвятили свої праці В. Авсеєв, Л. Анциферова, Л. Ботовіл та ін. Д. Узнадзе та його наукова школа розглядали мотиви в руслі загальнопсихологічної теорії установки. Особливу увагу вивченню мотивів як усвідомлених чи малоусвідомлених спонук до діяльності приділяли радянські психологи: Л. Божович, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін. Їхні теоретичні положення беремо за основу дослідження і зокрема розуміння мотиву, яке наведено у визначенні С. Рубінштейна: «Будь-яка дія, що спрямовує до певної мети, виходить з тих чи інших спонук. Більш чи менш адекватно усвідомлена спонук виступає як мотив» [7, с. 542].

Мотиви навчальної діяльності, як специфічного виду діяльності, продуктом якого є знання, вміння та навички, на загальнотеоретичному рівні досліджували: Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, І. Підласий та ін. З-поміж авторів, роботи яких присвячувались проблемі формування мотивів навчальної діяльності студентів у вищій школі, варто назвати: І.Зайцеву – досліджувала пізнавальну активність студентів вищих економічних навчальних закладів, П. Лузана – вивчав навчальну активність студентів у сільськогосподарському виші; Г. Костишину – досліджувала навчально-пізнавальну діяльність студентів вищих технічних закладів освіти; Н. Клименко – вивчала формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю та ін.

За основу визначення поняття «мотив» беремо теоретичне положення С. Рубінштейна, який під мотивом розуміє більш чи менш адекватно

Учити дітей у недільній школі повинен глибоко віруючий християнин, добрий і світлий педагог, у поведінці якого видно плоди життя за Божими заповідями. Важливо, щоб у дітей, особливо в підлітків, які відвідують недільні школи, виробилося уявлення про те, що християнство – це не якась нудна богословська наука, яку треба зубрити і яка ніякого відношення до реального життя не має. Вони повинні зрозуміти, що християнство – це цілий світ, світ дуже цікавий, у якому дуже багато можна дізнатися нового, незвичного. Потрібно будити інтерес, а не відбивати його зазубрюванням, заучуванням, пробуджувати, щоб потім людина вже сама могла читати книги, пізнавати щось нове. Тому що ми вчимося вірі православній все життя.

Результат педагогічного процесу в недільній школі передбачає включення дитини в життя Боже, приходу, суспільства, сім'ї і навколишнього світу. Вихованці реально проявляють почуття милосердя і співчуття до ближніх.

На уроках дитина і вчитель повинні розуміти один одного, для цього вчителю більше слід застосовувати творчих завдань та ігор, що допоможе дітям більш детально зрозуміти хід подій або мотив прийняття будь-якого рішення персонажем. Учитель повинен бути відкритий для питань і відповідати на них чесно і грамотно, тобто, бути готовим аналізувати інші думки і приймати їх конструктивно, вести діалог із учнем. Учитель ХХІ століття повинен відрізнятися вмінням розбиратися в потоках інформації та безлічі способів її передачі з використанням нових технологій. ХХІ століття – століття інформаційних технологій. Це визначає провідну роль інформаційно-комунікаційних технологій навіть на уроці в недільній школі. Адже викладання матеріалу з використанням цифрових технологій значно полегшує роботу вчителя недільної школи. Дітям (а особливо сучасним) набагато зрозуміліше подається матеріал за допомогою цікавих ігор, мультимедійних дошок, презентацій.

«Вихователь, який знаходиться на рівні з сучасним ходом виховання, відчуває себе живим, діяльним членом великого організму, що бореться з невіглаством і вадами людства, посередником між усім, що було благородного й високого в минулій історії людей, і поколінням новим, хранителем святих заповітів людей, які боролися за істину і за благо. Він відчуває себе живою ланкою між минулим і майбутнім, могутнім ратоборцем істини й добра і усвідомлює, що його справа, скромна ззовні – одна з найбільших справ історії, на якій ґрунтуються царства і живуть цілі покоління» К. Д. Ушинський [1].

Список використаних джерел:

1. Шумская О. А., Придворева И. Г. Каким должен быть современный учитель? // Образование: прошлое, настоящее и будущее: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Краснодар, ноябрь 2018 г.). – Краснодар: Новация, 2018. – С. 43–45. – URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/309/14619/> (дата обращения: 18.02.2020).

покращення її стану не завжди очевидно, принаймні для тієї частини менеджерів, що відповідають за підтримку параметрів першого процесу. При поєднанні різноманітної спрямованості відповідальності в одній особі менеджера при довготривалому виконанні своїх функціональних обов'язків може викликати у майбутньому низку негативних наслідків як суспільного, так і особистісного характеру, в тому числі когнітивний дисонанс. Тому зрозумілим є розвиток спеціальностей підготовки фахівців як інтелектуальна власність, управління проектами, управління інноваційною діяльністю, консолідована інформація та інші, які часто пов'язують з розвитком нового етапу цивілізації – суспільства знань [3].

Список використаних джерел:

1. Школяр С.П. Деякі концептуальні підходи та проблеми підготовки майбутніх менеджерів до маркетингової діяльності // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць / ПНПУ імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2013. Випуск 12. – 368 с. – (Серія «Педагогічні науки»). – С. 368–371.
2. Рач В.А. Роль і місце управління проектами в розвитку соціально-економічних систем / Глобалізм та управління проектами у XXI столітті. Матеріали науково-практичної конференції 9-10 жовтня 2003 року. – Львів. – С. 57–59.
3. Гець В.М. Характер перехідних процесів до економіки знань // Економіка України. – 2004. – №4. – С. 4–14.

УЧИТЕЛЬ НЕДІЛЬНОЇ ШКОЛИ: ВИКЛИКИ XXI СТОЛІТТЯ

*Шульга Ю.С.
Суми, Україна*

*«Учитель, будь сонцем, излучающим человеческое тепло,
будь благодатной почвой для развития человеческих чувств
и сей знания не только в памяти и сознании твоих учеников,
но и, в первую очередь, в их душах и сердцах...»*

Ш. А. Амонашвили

Головне правило викладача недільної школи – вірити в те, що говориш, а також виконувати те, чого навчаєш. Завдання будь-якого педагога – не тільки повідомити певну тему, розкрити її і навчити чомусь людину. Мета найголовніша – пробудити інтерес до того предмету, який викладається. А для того, щоб пробудити інтерес, потрібно самому зацікавитися, тобто потрібно «горіти» тією проблемою, про яку йтиметься, вона сама повинна бути неунудною й цікавою.

До особистості вчителя навіть простої школи люди висувають більше вимог, ніж до представників інших професій. Наприклад, ці люди повинні обов'язково володіти такими якостями, як любов до дітей, добротою, бути чесними. Головною вимогою для вчителів недільної школи є здатність прищепити дітям любов до Господа.

усвідомлену спонуку [7, с. 542]. Підтвердження цієї думки знаходимо і в інших тлумаченнях мотиву: «те, що, відображаючись у голові людини, спонукає діяльність, спрямовує її на задоволення певної потреби, називається мотивом цієї діяльності» [5, с. 386]. «Психологічно мотив означає спонукання людини до діяльності. Мотивами можуть бути знання, почуття, потреби, які змушують людину прагнути до мети» [6, с. 428].

Виходячи зі сказаного, розглядаємо мотив як один із найважливіших компонентів психологічної структури будь-якої діяльності, за допомогою якого розкривається спонукальна природа дій, поведінки, вчинків людини, її сутність. У навчальній діяльності такою спонукуючою є мотиви начально-пізнавальної діяльності, розкриття яких має важливе значення для забезпечення її належної якості.

Педагогічна наука і шкільна практика підтверджують, що мотивація учня до навчальної діяльності напряму залежить від професійності педагога, його моральності, такту, поведінки, характеру, здатності викликати в учнях пізнавальний інтерес і відповідну активність. Підготовка такого вчителя має розпочинатися на етапі його професійної підготовки, як студента вишу, який вже тут повинен відчувати себе як особистість-професіонал, зі сформованими мотивами навчально-пізнавальної діяльності.

Результати дослідження переконують, що ефективність і успішність навчально-пізнавальної діяльності студентів напряму залежить від рівня сформованості мотивів, серед яких внутрішні, професійно зорієнтовані мотиви (високий пізнавальний інтерес) мають домінувати над зовнішніми, вузько-особистісними (низький пізнавальний інтерес). Для забезпечення такого результату у виші має бути організована цілеспрямована, систематична робота на основі партнерства і суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу.

Як необхідні умови формування стійких мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів, виділяємо:

процесуально-змістові: фасилітація навчальної діяльності; впровадження особистісно орієнтованого навчання; індивідуалізація навчально-професійної діяльності; дотримання правильного співвідношення теоретичних знань і практичних умінь навчальної діяльності; урізноманітнення форм індивідуальної та групової роботи під час проходження студентами психолого-педагогічної практики; застосування компетентісного підходу; гуманізація і демократизація навчального процесу; урізноманітнення форм і методів самостійної роботи студентів; відповідний стиль роботи педагога;

дидактично-освітні: надання студентам більшої свободи вибору предметів, що вивчаються, та способу діяльності; уникання стереотипності проведення навчальних занять, використання методів, форм і прийомів навчання проблемного, інтерактивного та науково-дослідного характеру; нормування навчальної діяльності; структурування і диференціація навчального матеріалу за його важливістю; застосування принципу доступності й використання інших принципів дидактики;

психологічні: формування стійкого інтересу до професії; розвиток розумових здібностей студентів, усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання (близької і дальньої перспективи), теоретичної та практичної значущості засвоєваних знань, професійної спрямованості навчальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Алексеева М. И. Мотивы навчання учнів / М. И. Алексеева. – К. : Рад. шк., 1974. – 120 с.
2. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л. И. Божович и Л. В. Благоннадежиной. – М. : Педагогика, 1972. – 352 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с.
4. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навч. посібн. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 664 с.
5. Психология / Под ред. А. А. Смирнова и др. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во Мин-ва просвещения РСФСР, 1956. – 576 с.
6. Психология / Под ред. А. Г. Ковалева и др. – М. : Просвещение, 1966. – 452 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Учпедгиз, 1946. – 720 с.
8. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1972. – 244 с.
9. Толстой Л. Н. Педагогические сочинения / Л. Н. Толстой. – М. : Учпедгиз, 1953. – 441 с.

АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

*Копонец Н.В.
Полтава, Україна*

Самостійна пізнавальна діяльність (СПД) студентів є вирішальним фактором у процесі формування цілісної особистості взагалі, у тому числі в засвоєнні знань та набутті нових умінь і навичок. Під самостійністю розуміємо вольову властивість особистості, якій притаманні незалежність, активність, свідомість та відповідальність, вміння самостійно мислити та приймати рішення, здатність до конкретного виду діяльності, яка виявляється під час виконання навчально-пізнавальних і практичних завдань [3].

Формування СПД проходить такі етапи: 1) студент самостійно розподіляє мету на елементарні завдання, обирає методи та прийоми вирішення цих завдань і здійснює самоконтроль виконаного; 2) студент самостійно формулює мету, обирає спосіб та методи досягнення поставленої мети, визначає критерії досягнення мети; 3) студент здатен самостійно поставити мету перед аудиторією й організувати дискусію з визначеної проблеми та проконтролювати виконання завдань [1].

Сьогодні активізувати СПД студентів можливо за допомогою сучасних новітніх технологій та орієнтацією на самостійний пошук інформації усіма

Концентруючись при підготовці фахівців на аспекти компетентності не слід забувати про необхідність дотримуватися підходу, пов'язаного із набуттям навичок, знань, умінь майбутнього менеджера на сприйняття цілісної картини світу, її нерозірваність в усіх проявах, можна сказати «нірвану» з одного боку. З іншого ж боку, виходячи такого поняття управління проектами як декомпозиція знову ж таки дозволити проявити майбутнього фахівця в конкретній ринковій ситуації, що передбачає реалізацію певного набору компетенцій. При цьому, одні компетенції безперечно є характерними для певного виду підготовки, унікальними саме для неї, а інші можуть об'єднуватися у спільні блоки компетенцій різних категорій, які отримуються через надання освітніх послуг. Так, наприклад, між спеціальностями «Управління проектами» та «Управління інноваційною діяльністю» спільними є компетенції, пов'язані зі стратегічним управлінням, а між «Інтелектуальна власність» та «Управління інноваційною діяльністю» – компетенції з трансферу технологій.

Розглядаючи освітні послуги як елементи системи освіти, зауважимо, що якість їх результату є наслідком якості процесів, які в свою чергу залежать від якості всієї освітньої системи. Як відомо, при своєму існуванні система виконує дві основних функції в часі та на території, які пов'язані з вивченням та споживанням. При цьому для сталого надійного існування необхідно з одного боку спрямовувати свої погляди на майбутнє, а по суті захоплювати його, випереджаючи інші конкурентні системи. З іншого боку треба стабілізувати теперішнє комфортне становище, на яке як правило претендують інші системи, стабільність показників якого з тих чи інших причин не задовольняє їх менеджмент. Звичайно, що ці два процеси за своєю основою абсолютно різні і очевидно вимагають різних методологічних підходів у підготовці фахівців, спроможних приймати правильні управлінські рішення [1]. Відповідно методологічна відмінність цих процесів потребує і різного їх кадрового забезпечення, підготовка якого заснована на логічній реакції системи вищої освіти, яка відреагувала на такий стан речей відкриттям та розвитком сучасних спеціальностей на рівні магістерських програм підготовки.

Відомо, що будь-яка система, в тому числі система освіти, існує завдяки тому, що в ній відбуваються два процеси. Перший базується на забезпеченні відтворення того, що було вчора, і має відповідний стійкий попит у споживачів у сьогоденні та найближчому майбутньому. Другий – на пошуку і впровадженні такого, що може кардинально змінити частину системи, або систему в цілому, і дати для системи в цілому нову конкурентну перевагу у споживачів в майбутньому, як у тих, хто був постійним клієнтом, так і у нової потенційної групи. Іншими словами перший пов'язаний з функціонуванням системи, тобто підтримкою її параметрів на відповідному рівні, а другий – з процесами розвитку, тобто цілеспрямований на зміну параметрів системи у напрямку суттєвого покращення її стану [2] через діяльність менеджменту на ринковому середовищі. Слід зазначити, що останній процес передбачає перегляд форми, що не задовольняє, тобто реформу, а задеклароване

Важливість такого впливу на співрозмовника підкреслював А. С. Макаренко. Тут допоможуть власні почуття, ставлення до подій, думки і «кінострічка бачень», що виникають під час розмови. Потрібно навчитися вибудовувати свою розповідь у певній перспективі, уникати монотонного мовлення на одному рівні. Треба щоб від події до події темпоритм розмови змінювався, найчастіше зростаючи до кульмінації та спадаючи під час розв'язки події або фінального опису об'єкту обговорення [3].

Ще одним складником майстерності педагога А. С. Макаренко вважав зовнішнє сприйняття вчителя вихованцями. Ідеальним варіантом він називав органічне втілення почуттів фахівця в його образі: пластиці, жестах тощо. Це той випадок, коли необхідний вираз обличчя з'являється сам, адже той, хто говорить, добре розуміє зміст тексту; коли прості виразні, внутрішньо змістовні жести виконуються у відповідності до душевних переживань; коли постава природна і відкрита, вільна й у той же час зібрана [3]. Природність поведінки і щирість почуттів педагога вважаємо необхідною умовою для втілення педагогічної майстерності у роботі з дітьми.

Отже, якими б не були сучасні тенденції розвитку освіти, значним ресурсом у формуванні майстерності педагога залишається спадщина А. С. Макаренка. Враховуючи всі позитивні аспекти впливу театральної педагогіки на розвиток педагогічної майстерності сучасного вчителя, робимо висновок про доцільність подальшого дослідження ідей А.С.Макаренка, задля вдосконалення змісту та методів педагогічної освіти.

Список використаних джерел:

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка: навч. посіб. – К.: Лібра, 1996. 224 с.
2. Буяльський Б. А. Поезія усного слова: Азбука виразного читання: книга для вчителя. – Київ: Радянська школа, 1990. – 255 с.
3. Макаренко А. С. Из педагогического опыта / Избранные произведения: в 3 т. / А. С. Макаренко ; редкол.: Н. Д. Ярмаченко [и др.]. – Київ, 1985. Т. 4 : Общие проблемы педагогики. – С. 80–282.

ПРО ДЕЯКІ СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПОСЛУГИ ЯК ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ОСВІТИ

*Школяр С.П.
Полтава, Україна*

Підходи та погляди на особливості підготовки фахівців в рамках ліберальної системи цінностей може і як правило здійснюється через поняття ключової компетенції організації, яка передбачає сукупність конкурентних переваг організації і розглядається головний її козир в конкурентній або гіперконкурентній боротьбі. Це в свою чергу асоціюється з успішністю на ринку через отримання напередзаданої норми прибутку, при цьому слід зазначити, що конкурентна боротьба передбачає постійне здійснення компетентних функціональних обов'язків фахівців і образно сприймається як їзда на велосипеді, при якій потрібно завжди завжди крутити педалі, – інакше впадеш.

доступними для студента способами та засобами (реалізація концепції ресурсно-орієнтованого навчання – РОН). Педагогічні технології РОН, які є базисом Smart-освіти, уможливають активізацію СПД та забезпечать у майбутньому потреби людини у постійній самоосвіті. Зазначимо, що інфраструктурно Smart-освіта базується на використанні дата-центрів на платформі хмарних технологій, інтерактивних дошок, планшетів, проекторів, відповідного програмного забезпечення, інших засобів [2].

З дидактичної точки зору активізація СПД у контексті РОН реалізується використанням у навчальному процесі електронних засобів навчання, відкритих освітніх ресурсів, комплексом завдань, які студент може виконати за допомогою хмарних технологій, технологій Web 2.0, технології освітнього проекту (мережні проекти) тощо. Знайомі і такі близькі студентам технології Web 2.0 (Instagram, Facebook, YouTube, Twitter, блоги, які дозволяють створювати власний інтернет-контент), дають можливість студентам працювати у зручному середовищі, виконувати цікаві завдання, активізуючи тим самим СПД та розвиваючи у них самостійність.

Прикладами завдань, які найбільше цікавлять студентів, є спільна робота з викладачем над певним проектом: розробкою та наповненням сайту, ведення блогу чи відеоблогу, створенням обчислювального калькулятора (програми), електронним посібником тощо. На рисунку 1 представлено блог студентів, над яким вони працювали під час вивчення дисципліни «Інформаційні системи і технології в галузях» (тема презентованого проекту – «Українська кухня»).

Рис. 1. Блог студентів «Українська кухня»

Інший результат самостійної проектної діяльності студентів – розробка бази даних на замовлення клієнта. Так, студенти спеціальності «Економічна кібернетика» на замовлення приватної клініки «Урологічний центр» розробили базу даних для обліку її діяльності (рис. 2).

№	Дата	Послуга	Місце	Статус
1	14.10.2017	УЗД в інтеновній системі, без контрасту	Уздовго Леонід Григорійович	ГОДАВА
2	14.10.2017	Тренінг поведінки (спілкування)	Турченко Ірина Анатоліївна	ГОДАВА
3	14.10.2017	Тренінг поведінки (спілкування)	Хончак Юлія Євгенівна	ГОДАВА
4	14.10.2017	Тренінг поведінки (спілкування) + УЗД в інтеновній системі	Турченко Ірина Анатоліївна	ГОДАВА
5	14.10.2017	Діагностика урологічної патології	Орбан Владислав Андрійович	ГОДАВА
6	14.10.2017	УЗД в інтеновній системі, без контрасту	Хончак Юлія Євгенівна	ГОДАВА
7	14.10.2017	Тренінг поведінки (спілкування)	Турченко Ірина Анатоліївна	ГОДАВА
8	14.10.2017	Тренінг поведінки (спілкування)	Уздовго Леонід Григорійович	ГОДАВА
9	14.10.2017	Діагностика урологічної патології	Турченко Ірина Анатоліївна	ГОДАВА
10	14.10.2017	Безконтрастний УЗД в інтеновній системі	Сірий Станіслав Петрович	ГОДАВА
11	14.10.2017	Психологічне консультування (консультація)	Коваленко Євгенія Володимирівна	ГОДАВА
12	14.10.2017	Масаж простати, масаж простати з контрастом	Додикова Нікіта Юлія Іванівна	ГОДАВА
13	14.10.2017	Масаж простати, масаж простати з контрастом	Турченко Ірина Анатоліївна	ГОДАВА

Рис. 2. База даних «Урологічний центр»

Під час навчального процесу з використанням проектних методик з'ясовано, що метод проектів дозволяє підвищувати мотивацію самостійної пізнавальної діяльності у студентів, своєчасно виявляти та усувати прогалини у знаннях, індивідуалізувати та диференціювати процес навчання, а головне – зацікавити й стимулювати до освіти упродовж усього життя, що і є однією з ключових ідей концепції ресурсно-орієнтованого навчання у вищій школі.

Список використаних джерел:

1. Агеев В. В. (1989). Теоретические основы нового курса начальной школы, основанного на воспитании развития самостоятельной деятельности школьников. *Начальная школа*. № 1. С. 406–411.
2. Кононец Н.В. (2018). Функціональна дидактична модель ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу у вищій школі. *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*. Vol.2. Warsaw, Poland. С. 38–41.
3. Муковіз О.П. (2010). Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних ВНЗ засобами інформаційних технологій: монографія. Умань: ПП Жовтий О.О. 180 с.

ВИКЛАДАННЯ ЗНАТЬ ПРО ЗДОРОВ'Я ЯК ВИЯВ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Міхєєнко О.І.
Суми, Україна

Ставлення до здоров'я, формування здорового способу життя є одним із центральних, але недостатньо розроблених питань психолого-педагогічних аспектів здоров'я людини. Пошук відповіді на нього полягає у досягненні того, щоб піклування про своє здоров'я стало провідною органічною потребою індивіда протягом усього життя. Конкретні різновиди ставлення до здоров'я віддзеркалюються у діях, вчинках, переживаннях, судженнях людей стосовно факторів, що впливають на їх фізичне, психічне та соціальне благополуччя. Водночас валеологічна поінформованість про знання загальних принципів здорового способу життя ще не гарантує універсальних рецептів створення

педагогіки, культурології. У цьому контексті важливість набуває історико-педагогічний досвід минулого, зокрема педагогічні погляди А. С. Макаренка.

Творча спадщина педагога-класика висвітлювалася у різновекторних працях В. Бучківської, Й. Гайди, Н. Дічек, І. Зязюна, К. Іващенко, А. Ткаченка та ін. Вчені розглядали педагогічні ідеї та погляди геніального Вихователя, їх актуальність для сучасної освіти. Питання ж застосування театральної педагогіки у професійній підготовці вчителів, про що неодноразово писав науковець, досліджувалися дуже обмежено.

Підкреслюючи важливість відданості та любові вчителя до своєї справи, А. С. Макаренко звертався до поняття «педагогічна техніка», визнавав, що вона повинна бути основним елементом у роботі вчителя, побудованій у дружніх, довірливих відносинах з вихованцями. Саме набір спеціальних професійних умінь, знань та навичок допоможуть досягти успіху у професійній майстерності. Точасний реформатор і новатор на власному практичному досвіді вибудував модель педагога-працівника. Така модель базувалася на засадах гуманізму, високих моральних якостях, глибоких професійних знаннях та вміннях, авторитеті, повазі до вихованців. Педагог-класик вважав, що будь-який фахівець може досягти високого рівня майстерності за умови постійної роботи над собою, за умови наставницької допомоги досвідчених колег та наставників [3].

А. С. Макаренко зазначав: «Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився говорити «Іди сюди» 20 відтінками, коли навчився виконувати 20 нюансів на обличчі, у постаті і в голосі» [3, с. 87]. Саме змістове наповнення має нести основне навантаження у педагогічній діяльності, і театральна педагогіка має конкретні методики в цій галузі, починаючи з техніки мовлення.

Під технікою мовлення розуміємо доведені до автоматизму навички фонаційного дихання, чіткої дикції та поставленого голосу. До чинників впливу на розвиток акторської майстерності В. Ц. Абрамян відносить: увагу, уяву та фантазію, спілкування та взаємодію, емоційну пам'ять, м'язову свободу, дію, відчуття правди і віри, пластику тощо [1]. Але, передусім, найголовнішим і найдоступнішим засобом впливу у роботі педагога залишається слово. Тому необхідно забезпечити його належне звучання.

Фонаційне дихання допоможе майбутньому педагогу справитися з великим навантаженням на апарат словотворення. Насичуючи повітрям легені і забезпечуючи еластичну роботу м'язів діафрагми, воно дає змогу раціонально використовувати повітряний потік. Дикція як обов'язкова вимога до мови педагога, досягається шляхом виконання тренувальних вправ. Майстерне володіння артикуляційним апаратом допомагає вчителю донести до вихованця зміст розмови, а не слідкувати за недоліками вимови. Водночас, голос, як прояв індивідуальності, має основні ознаки – силу, діапазон, тембр. Поставлений голос допомагає якомога точніше відтворити відтінки душевних переживань [2]. Всього цього можна домогтися тренувальними вправами. Результатом має стати переконливий тон, впевнений голос, що впливатиме на вихованця.

Основними аспектами впровадження інноваційних технологій у сфері управління сучасним загальноосвітнім навчальним закладом можна вважати системний цільовий підхід до управління, моделювання структури та організації управління, приведення функцій управління відповідно до завдань закладу освіти, створення та впровадження адекватних технологій та механізмів управлінської діяльності, побудова мобільної структури горизонтальних зв'язків, концептуальність в управлінні закладом, запобігання виникненню ризиків, управління якістю освіти і вироблення нових підходів до визначення ефективності педагогічного процесу. Все це не можливо без сучасної комп'ютеризації, технологізації управління, адаптації досягнень науки менеджменту до управління закладом освіти.

Список використаних джерел:

1. Баханов К. О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: монографія. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. – 384 с.
2. Ельбрехт О. М. Адаптивне управління навчальним процесом. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 128 с.
3. Калініна Л. М. Моделі управлінської діяльності керівника школи // Педагогічні інновації: ідеї, реалізації, перспективи : зб. наук. праць / Редкол. Л. І. Даниленко та ін. – К.: Логос, 2000. – 308 с.
4. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. – Х.: Видав. гр. «Освіта», 2004. – 204 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті. – К.: Вид-во «Шкільний світ», 2004. – 36 с.
6. Освітній менеджмент: навч. посіб. / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с.
7. Оцінювання та вибір педагогічних інновацій: теоретико-практичний аспект / За ред. Л. І. Даниленко. – К.: Логос, 2001. – 185 с.
8. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

ТЕАТРАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

*Шепель А.В.
Херсон, Україна*

Концепція Нової української школи висуває низку нових вимог до рівня професійної підготовки педагогів. Майстерність майбутнього вчителя повинна відповідати всім освітнім цілям, змісту нових програм, для реалізації яких потрібно володіти не лише глибокими знаннями з навчальних дисциплін, але й використовувати весь власний творчий потенціал, креативність та артистизм. У процесі підготовки такого фахівця доцільним буде використання театральної педагогіки. За ознаками поліхудожності, системності, органічності, за здатністю до інтеграції в педагогічну науку вона має стати в результаті невід'ємною частиною її змісту, що сприятиме професійному розвитку учителя сучасної української школи. Про це неодноразово говорили класики

здоров'я, а ступінь досконалості змістовно-якісних характеристик підручників, програмних вимог та методичних рекомендацій є необхідною, але не достатньою умовою забезпечення здорового способу життя і здоров'я.

Специфіка будівництва здоров'я полягає у тому, що основним дослідником і суб'єктом управління стає сама людина. Здатність будувати здоров'я пов'язана з розвитком сукупності певних якостей, умінь життя людини, необхідних для забезпечення високої якості життя, повноцінного виконання всіх форм життєдіяльності. Теоретична поінформованість з валеології є необхідним і важливим підґрунтям до шляхів формування здоров'я, яке може бути успішно реалізоване у практичній оздоровчій діяльності, а може залишитися на рівні зайвої, непотрібної інформації, оскільки оздоровча діяльність вимагає докладання певних вольових зусиль.

Дослідженнями з'ясовано, що існує вікова динаміка у ранговому розподілі ціннісних орієнтацій. Здоров'я набуває пріоритетного значення для людей середнього, а особливо старшого покоління. Молодь зазвичай ставиться до цієї проблеми як до чогось досить важливого, але абстрактного, як такого, що не має до них прямого відношення. В ієрархії їх цінностей домінують матеріальні блага, кар'єра. Якщо вони їй приділяють увагу здоров'ю, то переважно його фізичній складовій. Як правило, людина, поки відчуває себе відносно здоровою, не витрачає сил і часу, необхідних для підтримання здоров'я, а позитивні устремління до зміцнення свого здоров'я часто залишаються мріями, які не реалізуються практично [2].

Таким чином, валеологічна освіта і покликана навчити людину вчитися будівництву свого здоров'я змолоду. Крім володіння необхідним рівнем достовірної інформації, знань загальних принципів здорового способу життя, для реалізації практичних оздоровчих заходів необхідно мати стійку мотивацію, навички прийняття рішень, приклад для наслідування, психологічну підтримку й оточення, що підтримує здоровий спосіб життя, наявність позитивного впливу зворотних зв'язків, які б стимулювали здоров'ятворчу діяльність. Зазначені чинники виступають виховним аспектом даної проблеми і знаходяться в межах компетенції педагогіки [1; 3].

Неабияку роль у процесі оволодіння валеологічними знаннями відіграє особистість викладача. Ефективність навчання значною мірою зумовлена тим, на скільки валеологічні знання стали власними переконаннями вчителя. Викладання валеології – це своєрідна філософія здоров'я і певний спосіб життя. У педагогіку здоров'я за покликом душі йдуть фахівці різних спеціальностей, але обов'язково з бажанням пізнати себе, зміцнити свій організм, навчитися ним керувати, допомагати іншим бути здоровим.

Для професійного викладання валеології особливої ваги набуває психологічний принцип значущості. Те, що є особливо цікавим і важливим для людини, стає мотивом і метою діяльності. Якщо нове знання в процесі засвоєння не набуває особистісної цінності, воно не буде засвоєне або буде засвоєне формально. Складно тривалий час займатися справою, яка людині не цікава і яку вона не вважає важливою. Прогрес лише там, де дії стимулюються

інтересом і пошуком, натомість почуття обов'язку чи примусу не сприяють виникненню позитивних емоцій у процесі навчання.

Відомо, що в процесі пізнавальної діяльності виникає певний емоційний стан, почуття, які можуть або стимулювати успішне засвоєння знань про здоров'я, або перешкоджати йому. Важливо знайти переконливі, цікаві, яскраві слова, які торкалися б глибин людської душі, викликаючи інтерес, створюючи потужну мотивацію і спонукаючи до дії. «Сухе» донесення навіть елементарних, загальновідомих гігієнічних істин далеко не завжди сприяє дбайливому ставленню учнів до здоров'я і часто навіть викликає зворотний ефект, формує «імунітет байдужості» [1]. Натомість логічне, жваве викладання валеологічних знань, наведення цікавих яскравих прикладів, які мають позитивне психоемоційне забарвлення, використання «золотого правила» дидактики, тобто різноманітної наочності, створюють сприятливий психоемоційний клімат для опанування знань.

Валеологія передбачає прийняття активної стратегії будівництва здоров'я з урахуванням індивідуальних особливостей і можливостей кожного. Йдеться не лише про системи, способи й методики зміцнення здоров'я, методи профілактики захворювань, а й про підвищення ролі особистісних якостей людини у свідомому прийнятті принципів здорового способу життя, коли турбота про здоров'я стає ціннісним мотивом поведінки, який значною мірою формується в процесі навчання і залежить, насамперед, від особистості вчителя, його педагогічної майстерності.

Список використаних джерел:

1. Брехман И. И. Введение в валеологию – науку о здоровье / И. И. Брехман. – Л. : Наука, 1987. – 125 с.
2. Никифоров Г. С. Психология здоровья : Учеб. пособие. – СПб.: Речь, 2002. – 256 с.
3. Чарлтон Э. Основные принципы обучения здоровому образу жизни // Вопросы психологии. – 1997. – № 2. – С. 3–14.

АНТОН МАКАРЕНКО – ГЕНІЙ-ОДИНАК ЧИ ЗІРКА У ПЛЕЯДІ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ?

*Моргун В.Ф.
Полтава, Україна*

Одна з провідних причин ігнорування педагогічної системи видатного українського педагога зі світовим ім'ям Антона Макаренка – це, мовляв, його недосяжна геніальність. На думку багатьох макаренкознавців, вона вже стала майже фольклорною притчею в душі «вірменського радіо», яке на питання – чому в багатьох послідовників його система не працює? – дає просту відповідь: тому, що там відсутній... сам Макаренко (І. Зязюн, А. Фролов, Г. Хілліг, А. Ткаченко, М. Ярмаченко та ін.).

Про те, що Антон Макаренко є зірка у плеяді світових педагогів, засвідчило рішення ЮНЕСКО, яке у 1988 році (100-річчя від дня його

керування динамікою прогресу у сфері навчання, професійної чи соціальної самореалізації та т.д.

Впровадження інноваційних технологій у сфері управління сучасним загальноосвітнім навчальним закладом передбачає принцип відображення якості, який в сою чергу полягає в переносі (відображенні) якості процесу на якість результату. Таким чином, впливати на якість кінцевого результату можна методом впливу на формуючі його процеси. Усі процеси є елементами системи, у якій вони функціонують. Якість побудови цієї системи і механізму її функціонування відбивається на якості складових її процесів (рис. 1). Якість результату успадковує якість процесів і системи, їх об'єднуючої.

Рис. 1. Принцип відображення якості

Як видно з рис., якість кінцевого результату (освітньої послуги) успадковує якість процесів і якість організаційно-управлінської системи освіти. Таким чином, в системі освіти професіоналізація керівників вимагає особливої уваги за нових умов управління (менеджменту) освітнім процесом у сучасних навчальних закладах, де вони відіграють важливу роль у впровадженні інновацій, застосовуючи сукупність засобів, методів та форм впливу на особистості та колектив з метою ефективного функціонування освітньої галузі. Сутність освітнього менеджменту, зміст діяльності менеджера освіти, проблеми інноваційних підходів до педагогічного менеджменту висвітлені в роботах [1-8]. Під терміном «інновація» – розуміємо «нововведення, цілеспрямовану зміну, яка викликає перехід системи з одного стану до іншого. Інноваційна освітня діяльність відповідає процесам внесення якісно нових елементів в освіту» [9].

На думку учених, до управлінських інновацій слід віднести сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, які дають змогу створити відповідні умови для оперативного й ефективного прийняття керівником управлінського рішення. У сукупності управлінських інновацій, що впроваджуються в навчальних закладах, виділяються: модернізовані зміст, форми й методи управлінської діяльності керівника, громадсько-державні, регіональні, модульні, проектні моделі управління. Практика педагогічної діяльності свідчить, що колектив на чолі з керівником має визначитися, які це будуть зміни за інноваційним потенціалом: удосконалення, раціоналізація, модернізація, оптимізація; принципово нові, радикального характеру технології навчання, виховання, розвитку молоді, організації педагогічного процесу, управління закладом освіти.

самостійної роботи змінює освітній процес ЗВО, персоналізує його, підвищує якість, сприяє розвитку інтересів студентів, активізує їхню самостійну пізнавальну діяльність.

Робота з веб-квестами може бути запропонована як навчальне індивідуально-дослідницьке завдання. До того ж, у результаті аналізу, узагальнення, систематизації та порівняння наукових розвідок з досліджуваної проблеми можемо стверджувати, що найпопулярнішими формами організації самостійної роботи за допомогою веб-квестів є: створення баз даних з певної проблеми; створення моделі фізичного простору в якому студенти пересуваються за допомогою гіперпосилань; написання інтерактивної історії; створення документу, в якому відображено аналіз складної проблеми; інтерв'ю он-лайн із віртуальним персонажем тощо.

Отже, позитивними моментами веб-квестів є творчий характер їх виконання, з одного боку, в атмосфері співпраці та почуття власної відповідальності за успіх спільної справи, а з іншого, змагальної його спрямованості. До того ж, робота із застосуванням мережі Інтернет виконується студентами з великим ентузіазмом. Завдання набувають нового привабливого забарвлення в інтеграції із сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями. Мультимедійний зміст і гіпермедійна структура мережі Інтернет, автентичність матеріалів створюють у студентів відчуття присутності в середовищі вирішуваної проблеми та свободи вибору. Усі перераховані чинники, поряд з інформаційним багатством і насиченістю мережі Інтернет соціокультурно-значущою інформацією, а також результати виконання веб-квестів, які мають реальну цінність і застосування в подальшій навчальній та професійній діяльності студентами, слугують однією з основних причин високої ефективності роботи за цією технологією.

АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

*Шевченко Р.В.
Полтава, Україна*

Сучасний етап розвитку суспільства і освіти зокрема, вимагає вдосконалення підходів до управління навчальними закладами. Держава є повинна розставляти пріоритети щодо системи якості освіти, серед яких є впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, удосконалення навчально-виховного процесу, підготовка молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. У той же час сучасне інформаційне суспільство потребує фахівців, здатних до ефективного застосування ІКТ у власній професійній діяльності, розвитку кожної особистості у площині формування власної життєвої траєкторії, відстеження та

народження) констатувало, що демократ-колективіст Макаренко, разом із прагматиком Джоном Дьюї (США), «трудоарем» Георгом Кешенштейнером (Німеччина) і гуманісткою Марією Монтессорі (Італія), «визначили спосіб педагогічного мислення людства у ХХ столітті».

Макаренко не був одиноким світилом і не педагогічному небосхилі царської Росії, яку після жовтневого перевороту 1917 року змінив СРСР.

У цьому контексті слід відмітити Хрестовоздвиженське православне трудове братство (ХПТБ, 1881-1929, с. Воздвиженське, Ямпільського р-ну Сумської обл.), яке заснував громадський, релігійний діяч і педагог Микола Миколайович Неплюєв (родом із Ямполья). У «Трудову комуну» входили також Пригулок для сиріт, Воздвиженська сільськогосподарська школа (давала освіту на рівні коледжу), Преображенська жіноча школа та Храм Воздвиження Христа Господнього.

Л. Г. Мельник [4] назвав феномен братства Неплюєва – *єдиною утопією в світі, яка відбулася / була реалізована!* Мільйонер Неплюєв подарував безпритульним і бідності Сумщині не меценатську (спонсорську, благодійну) «рибу», а найкращу на той час «вудку». І не просто для заробітку на життя, а для відтворення самого життя вільної особистості у вільній освітній, соціально-культурній, виробничій і духовній громаді, яка налічувала до 1000 членів (під його особистим керівництвом, 1889-1908, і після його смерті – до 1929 року!), без урахування найманих працівників, що жили під час сезонних сільськогосподарських робіт за правилами громади.

Основами демократичного життя братства були: вільне членство (вхід і вихід); наділення братчиків широким колом прав і свобод (пряма демократія загальних зборів); участь в ухвалі рішень, самоврядуванні й організації життя громади; рівність членів громади, що супроводжується виборністю, підвітністю та громадським контролем.

Н. С. Солодовник (очевидець арештів, примусового виселення членів братства і його ліквідації в 1929 р.) про соціально-психологічний портрет братчиків (які для виживання при більшовиках перейменували себе в комунарів) писав так: «Дуже вже кидалася в очі «несхожість» Воздвиженських комунарів із простими селянами: «Не п'ють, не лихословлять, не курять, називають один одного братами і сестрами, слухають панську / буржуазну музику (в Братстві був свій симфонічний оркестр). Взагалі – «не ті люди, не наші» [4, с. 112]. А тому – «закласти», заарештувати, виселити, а землю, інфраструктуру, знаряддя праці й усе майно привласнити або розікрасти, що і було зроблено під проводом більшовиків у 1929 році (!).

Іронія педагогічної долі полягає в тому, що «невідомий» Неплюєв і його трудова педагогіка були предтечами більше «відомих» нам навчально-трудова закладів Данії, Росії, України та ізраїльських кібуц [1-9].

Полтавська дитяча колонія імені В. Г. Короленка на чолі з Федором Даниловичем Івановим – один із найуспішніших і відомих у 1920-ті роки вітчизняних закладів соціального виховання, створений (грудень 1919) за ініціативою В. Г. Короленка і утримуваний (до 1926) полтавською Лігою

порятунку дітей. Спочатку перебувала в Полтаві, потім розмішалася в урочищі Триби Полтавського повіту і до розформування (1033) у смт Кобеляки Полтавської обл. [2; 8].

Болшевська трудова комуна ОГПУ НКВС (1924-1937) у Підмосков'ї Матвія Самойловича Погребинського (родом із Полтавщини) [9].

Трудові «школи самопомочі» для дорослих соціальних маргіналів від 18 років і до пенсійного віку, які започаткував данський педагог Ганс Християн Кофод (Кофод), паралельно з Неплюєвим, Івановим, Макаренком і Погребинським, що *діють у Данії дотепер* [5]. Система трудового виховання і освіти в них майже співпадає з макаренківською; результати соціальної адаптації (зокрема, й іммігрантів, від яких Європа потерпає і сьогодні) блискучі.

Видатний український педагог О. А. Захаренко [1] довів у *наші дні* в Сахнівській «школі-толоці» на Черкащині, що *демократична трудова педагогіка Неплюєва, Іванова, Макаренка, Погребинського, Кофода* годиться не тільки для неповнолітніх чи дорослих маргіналів суспільства, а і для *дітей із звичайних дво-, три-, чотиричлусних родин!* Методом трудової «толоки» Захаренко з учителями, дітьми і родинами с. Сахнівка на Черкащині збудували найкращу в світі школу, яка має сьогодні: корпус початкових класів зі спальнями, дендропарк, стадіон зі спортивними майданчиками, парк атракціонів, землю в оренду, парк сільгоспмашин, теплицю, майстерню слюсарну, майстерню столярну, двоповерховий шкільний музей, два плавальних 25-метр. басейни, планетарій, обсерваторію... Столиці – заздрять! Захаренка *долучив до спільної роботи у школі всіх мешканців села* (брали участь навіть ті, в кого не було дітей!).

Отже, педагогіка Антона Макаренка – це не вигадка геніального одинака, а є поєднанням трудової народної педагогіки з найкращими надбаннями вітчизняної і світової освіти. Впровадження досвіду Макаренка не є копіюванням шаблону, а вимагає творчого застосування принципів його системи (гуманізму, демократії-колективізму, поєднання навчання з працею, вимогливості-дисципліни) в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Академік із Сахнівки / О. А. Захаренко; за ред. А. І. Кузьмінського. – Черкаси: ВВ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 448 с. – ISBN 978-966-353-1.
2. Ільченко О. Сільськогосподарська колонія імені В. Г. Короленка: досвід виховання безпритульних дітей на Полтавщині // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць / за ред. М. В. Гриньової. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. – Вип. 21. – С. 80–86. – ISSN: Print 2075 – 146 X, Online 2616-6623.
3. Макаренко А. С. Педагогические соч. В 8 т. – Москва : Педагогика, 1983-1986.
4. Мельник Л. Г. Сходження до Утопії, або «Машина часу» М. М. Неплюєва. (Соціально-економіч. аналіз) : моногр. – Суми : ВД «Фолігрант», 2013. – 240 с. – ISBN 978-966-96867-6-3
5. Моргун В. Ф. Педагогіка А. С. Макаренка і соціальна реабілітація молоді та дорослих у копенгагенській школі-господарстві Г. Х. Кофода // Постметодика. – Полтава, 2000. – № 4. – С. 59–62.

для ХХІ століття вміння й навички критичного мислення, готувати до життя в сучасному соціумі, вчити учня ухвалювати самостійно рішення тощо.

Модернізація освіти, що базується на нових інформаційних технологіях, передбачає формування нових моделей навчальної діяльності, що використовують інформаційні й телекомунікаційні засоби навчання. І сучасна українська школа знаходиться в процесі пошуку оптимальних форм і методів навчання. Формування нових моделей навчальної діяльності, з широким використанням інформаційних і телекомунікаційних засобів навчання є головною складовою модернізації освіти.

Зростає інтерес до механізмів включення дітей до діяльності, що сприяє розвитку їх здібностей. Життя показує, що формування будь-якої компетентності відбувається через практичну діяльність. У якості таких механізмів виступають технології навчання.

У Концепції Нова українська школа зазначено, що наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти й системою освіти має стати інструментом забезпечення успіху нової української школи. Запровадження ІКТ в освітній галузі має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності. ІКТ суттєво розширяють можливості педагога, оптимізують управлінські процеси, таким чином формуючи в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності.

Цей процес неможливий без розвитку технологій освіти з використанням різних сервісів мережі Інтернет та поширення електронних освітніх ресурсів. Майбутнє – за новими ефективними способами інтеграції Інтернету в навчання, який називається веб-квест.

Веб-квест – це сайт у Інтернеті, який створюється вчителем для виконання тих чи інших навчальних завдань, це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Вони охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему, можуть бути й міжпредметних.

Веб-квест є найбільш складним як для учнів, так і для викладача. Веб-квест спрямований на розвиток в учнів навичок аналітичного та творчого мислення; викладач, який створює веб-квест, повинен мати високий рівень предметної, методичної та інфокомунікаційної компетентності.

На основі аналізу сучасних тенденцій розвитку веб-технологій, визначено, що впровадження веб-квестів значно розширює можливості застосування активних методів ресурсного супроводу самостійної роботи й дозволяє: розвивати вміння та навички інформаційної діяльності; підвищувати мотивацію студентів до вивчення дисциплін, використання веб-технологій у навчальній і майбутній професійній діяльності; одержувати досвід самостійної професійної діяльності; формувати навички усвідомленого систематичного використання веб-технологій.

У контексті дослідження вважаємо за необхідне зауважити, що веб-квест найдоцільніше використовувати для організації самостійної роботи студентів. Використання веб-квестів у навчанні під час виконання

Головною метою управлінської діяльності є забезпечення ефективності функціонування організаційної системи, в основі якої лежить «технологічна» і «людська» складова, а саме: міжособистісна взаємодія в колективі та забезпечення освітнього процесу. Діяльність менеджерів освіти передбачає собою комплекс управлінських дій (методи, прийоми, форми) спрямованих на взаємодію учасників освітнього процесу.

Важливою для менеджера є комунікативна компетентність, адже його діяльність побудована на безпосередньому контакті з колективом школи, учнями та батьками. Важливим критерієм оцінки діяльності менеджера є наявність управлінських навичок та здібностей, умінь ефективно організувати спільну діяльність, а також наявність управлінської культури, яка має бути сформована на початковому етапі роботи менеджера та розвиватись і вдосконалюватись в процесі зростання професіоналізму менеджера.

Комунікативна взаємодія у процесі управлінського спілкування відбувається за такими принципами: урахування соціальних уявлень підлеглих (кожна людина має власний досвід, погляди, цінності); толерантність – розуміння того, що кожна людина індивідуальна і неповторна, має право на власну думку; референтність – уважність до підлеглих, віра в їх кращі якості, акцентування уваги на позитиві і урівноваженості, доброзичливості, оптимізмі. Компетентності менеджера є змінними, вони залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, а відтак мають рухливу й перемінну структуру. На них мають вплив суб'єктивні чинники, пов'язані з самою особистістю. Професійна компетентність вчителя – це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат (Пашенко, 2012).

Список використаних джерел:

1. Петровська Л. А. (2007). Спілкування – компетентність – тренінг. Взято з: <http://www.al24.ru>
2. Сорочан Т. М. (2005). Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика. – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.
3. Жигір В. (2011). Управлінська компетентність менеджера освіти. Взято з: http://www.irbis-nbuv.gov.ua>irbis_nbuv>cgiiirbis_64
4. Пашенко В. (2012). Впровадження компетентісного підходу в навчально-виховний процес. Взято з: <http://www.verbivkaschoolg.ucoz.ru>

ОСВІТНІЙ ВЕБ-КВЕСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

*Чистякова І.А.
Суми, Україна*

Однією з нагальних потреб освітнього простору є урізноманітнення освітнього процесу, упровадження інноваційних форм, методів і технологій навчання, розвиток інноваційної діяльності. Сьогодні сучасний учитель має не лише навчати й надавати базові знання учням, але й розвивати необхідні

6. Моргун В. Ф. Психологія особистості в педагогіці А. С. Макаренка. – Полтава, 2002. – 84 с.
7. Рибалка В. В., Самодрин А. П., Моргун В. Ф. Психопедагогічні експедиції шляхами демократизації життя особистості, освіти та громадянського суспільства : метод. посіб. / за ред. В. В. Рибалки. – К.: ТАЛКОМ, 2018. – 280 с. – ISBN 978-617-7685-47-9
8. Ткаченко А. В. Полтавська дитяча колонія імені В. Г. Короленка (1919–1933). *Bikimedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%82%D%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F_%D1%96%D0%BC_%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0
9. Хиллиг Г. А. С. Макаренко и Болшевская коммуна // Постметодика. –2001. – № 2. – С. 55–62.

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ А. МАКАРЕНКА У СТВОРЕННІ БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

*Примакова В.В.
Херсон, Україна*

Проблеми деструктивної конфліктної взаємодії в освітньому середовищі останнім часом набувають значного загострення в Україні. Захистити жертву насильницьких дій у шкільному колективі зобов'язана держава, зокрема система освіти, про що зазначено в основних документах, які регламентують її функціонування. Серед них положення Закону України «Про охорону дитинства», у яких гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності кожної дитини (ст. 10); Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», на період до 2021 року, у змісті яких проаналізовано причини негативних проявів насильства, висвітлено ознаки таких явищ, вказано ефективні форми їх запобігання та подолання; наведено актуальні статистичні данні [1].

Освітня зацікавленість у опануванні способами адекватного реагування на прояви булінгу, мобінгу, кіберзлочинності, домашнього насильства. Педагоги впевнені, що природну потребу молодого покоління в самоствердженні, самореалізації, які часто спричинюють виникнення цих негативних явищ, можливо реалізувати конструктивним шляхом. У зазначених питаннях буде надзвичайно корисним безцінний досвід роботи з виховання дітей з проблемною поведінкою, докладно висвітлений у науково-педагогічних працях геніального А. Макаренка.

Ідеї педагога-класика про взаємодію та характер відносин у колективі, зокрема шкільному, вплив його членів на формування особистості, що відображені в педагогічній спадщині класика, ретельно вивчено і висвітлено у публікаціях Л. Семеновської, А. Ткаченка, В. Оніпко, К. Ширяєвої та ін.

Конструктивне спілкування є запорукою успішної взаємодії в будь-якому колективі. Залякування, цькування дитини або дорослого кривдником є деструктивним способом реалізації природної потреби певного співтовариства

у його внутрішньогруповому структуруванні, в основі якого реалізація принципу домінування. Проблеми комунікації, що є нині частим явищем у шкільному колективі, можливо вирішувати засобами шкільної та позашкільної роботи: в освітньому процесі або на заняттях гуртків, секцій, клубів, де кожне співтовариство формується відповідно до законів ієрархії. Відтак очевидно є необхідність забезпечення у закладах освіти такого середовища, у якому здобувачі та педагоги почувалися б комфортно, впевнено, безпечно.

А. Макаренко вважав значущими умови створення колективу, забезпечення яких нівелювало б можливі складні ситуації в просторі освітньої взаємодії через формування особистості зі свідомою адекватною поведінкою для запобігання конфліктів або налагодження стосунків між людьми. Центральними він уважав: наявність спільної мети і завдань, організацію продуктивної колективної діяльності, особистісні якості ціннісної взаємодії дітей та підлітків, характер емоційних та емпатійних стосунків у колективній діяльності, чітке дотримання загальноприйнятих норм і правил, суворой дисципліни під час її організації. Про це йшлося в багатьох його лекціях і публікаціях, художніх творах, наукових працях [2]. Реалізація зазначених умов може бути ефективним засобом профілактики та корекції булінгу серед школярів, адже має потенціал забезпечення неконфліктної комунікації в колективі.

Проблеми протидії шкільному насильству тісно пов'язані з духовно-моральним, етичним, громадянським вихованням дітей та учнівської молоді. адже вільна, толерантна особа, вмотивована до активного пізнання світу, заохочена до творчої діяльності, матиме адекватні гуманістичні установки, світоглядні уявлення, що унеможливають прояви безпідставної агресії, негативної поведінки. Фахівцями з питань виховання рекомендовано сьогодні застосування в освітньому процесі таких продуктивних форм роботи з дітьми та учнівською молоддю як: диспути, брейн-ринги, соціальні проекти, зміст яких стосується допомоги літнім людям, особам з інвалідністю, дітям, позбавленим батьківського піклування тощо [3]. Та передусім варто вивчати досвід використання потенціалу первинного колективу для запобігання конфліктної взаємодії серед дітей і підлітків, широко висвітлений у працях А. Макаренка, основою якого вченим визнано індивідуалізацію освітнього процесу. Основні ідеї виховної системи класика мають стати потужним засобом у профілактиці й корекції девіантної поведінки школярів.

Таким чином, визначаючи актуальність проблеми інтенсивного поширення деструктивних суспільних явищ, зокрема проявів насильства в сучасному суспільстві, визнаємо необхідність створення в закладах освіти безпечного середовища. В результаті опрацювання матеріалів спадщини А. Макаренка констатуємо істотний виховний потенціал організації роботи в закладах освіти з питань попередження проявів та подолання наслідків насильства через застосування методичних засобів розв'язання окреслених проблем, реактуалізації досвіду взаємодії та виховного впливу на розвиток особистості з девіантною поведінкою.

урахуванням особливостей об'єкту управління, пов'язаних із вирішенням педагогічних завдань (із навчанням, вихованням і розвитку особистості учнів.

Комунікативна компетентність – це система внутрішніх ресурсів ефективної взаємодії: позицій спілкування, ролей, стереотипів, установок, знань, умінь, навичок. Комунікативна компетентність постає як інтегральна якість особистості, що виконує функцію адаптації й адекватного функціонування особистості в соціумі, містить у собі установки, стереотипи, позиції спілкування, ролі, цінності тощо особистості, «інструмент, що рефлексує», творчий потенціал особистості (Петровська, 2007).

Поняття компетентність також визначає авторитетність, обізнаність особистості, означає, що проблему, яка виникає, керівник має змогу фахово розв'язати, бо має сукупність знань, необхідних для ефективної професійної діяльності.

Компетенції на яких базується управлінська діяльність керівника школи: функціональна компетенція полягає у відтворенні традиційного для школи управлінського циклу та володіння вміннями здійснювати управлінські функції; соціально-педагогічна компетенція полягає в управлінні школою, як соціальною системою; соціально-економічна компетенція управління школою в умовах складних економічних перетворень, оволодіння менеджментом і маркетингом в освіті; інноваційна компетенція спрямована на розвиток педагогічної системи школи шляхом опанування інновацій.

Керівник загальноосвітнього закладу виконує ефективне управління, яке базується на поєднанні досвіду та професійних знань, вмінь, навичок, особистісних навичок, здатності приймати виважені, обгрунтовані рішення. Важливою складовою управління – це вміння креативно мислити, бачити вирішення поставлених цілей та завдань в повній мірі, правильно вести планування, делегування певних повноважень та контроль їхнього виконання.

Суть управлінської діяльності являє собою вплив однієї людини на інших людей з метою організації їх спільної діяльності. Т. Сорочан наголошує на тому, що «професіоналізм управлінської діяльності керівників закладів освіти – це сукупність компетенцій, які дозволяють професійно здійснювати управлінську діяльність в сучасних соціально-економічних умовах з урахуванням особливостей об'єкту управління, пов'язаних із вирішенням педагогічних завдань» (Сорочан, 2005).

Базові компетенції управлінської діяльності керівника закладів освіти:

– соціально-педагогічна, яка втілюється в управлінні навчального закладу як соціальною системою;

– соціально-економічна, яка полягає в постійній взаємодії освітнього процесу та його суб'єктів з ринковим середовищем, впровадження менеджменту та маркетингу в освіті;

– фасилітативна – спрямована на розвиток творчої діяльності педагогів у створенні оригінальних освітніх практик;

– інноваційна – спрямована на розвиток педагогічної системи шляхом втілення та використання інновацій (Жигірь, 2011).

повинні раз у п'ять років підвищувати свою кваліфікацію в системі післядипломної педагогічної освіти. Одним з основних завдань системи післядипломної педагогічної освіти, щодо освіти директорів загальноосвітніх навчальних закладів є надання знань керівникам освіти як менеджерам-фахівцям у галузі управління, що оцінюються лише за їх компетентністю та професійними здібностями.

Саморозвиток керівника загальноосвітнього навчального закладу – це процес усвідомленого цілеспрямованого розвитку себе як керівника, який включає самостійне вдосконалення своїх знань, умінь, особистісних і функціональних якостей, компетенції в цілому, що забезпечують ефективність професійної діяльності. Слід зазначити, що в рамках педагогіки партнерства [4] між педагогічним колективом та батьками дії керівника спрямовуються на інтеграції батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини у освітньому процесі. При цьому розвиток якостей керівника проявляється в свідомій демократизації партнерських відносин, коли батьки можуть впливати на освітній та виховний процеси, створюючи органи самоврядування.

Постійний розвиток професійних і особистісних якостей через набуття професійних знань і умінь, придбання позитивного педагогічного досвіду, виконання спеціальних функцій, формування індивідуального стилю керівництва, розвиток морально-етичної культури створює процес професійного становлення менеджера освітнього закладу, що відповідає сучасним вимогам, зокрема парадигмі педагогічного партнерства в рамках Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. https://osvita.ua/school/lessons_summary/administration/45379/
2. Васильченко Л.В. Управлінська культура і компетентність керівника / Л.В. Васильченко. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с. (Б-ка журн. «Управління школою». Вип. 3 (51)).
3. Волобуєва Т.Б. Самоосвітня діяльність керівника [Текст] / Т.Б. Волобуєва. – Х. : Основа, 2005. – 96 с.
4. Зелюк В. В. Нова школа: новий учитель / В. В. Зелюк // Постметодика. – 2016. – №2. – С. 18–20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Postmetodyka_2016_2_4.

УПРАВЛІНСЬКІ ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

*Черкасець А.М.
Полтава, Україна*

Управлінська діяльність керівників загальноосвітніх навчальних закладів базується на професіоналізмі, який формується в післядипломній педагогічній освіті. Надає можливість керівнику школи професійно здійснювати управлінську діяльність у сучасних соціально-економічних умовах з

Список використаних джерел:

1. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», на період до 2021 року (постанова № 453 від 30 травня 2018 року. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20120601> (дата звернення: 21.12.2018)
2. Макаренко А. С. Из педагогического опыта. Избранные произведения : в 3 т.; Київ, 1985. Т. 3 : Общие проблемы педагогики. 282 с.
3. Primakova V., Morska L. Educating Students in a Safe Educational Environment in Secondary Schools of Ukraine: Current Issues and Challenges Wychowanie osoby w bezpiecznym środowisku edukacyjnym w szkołach średnich Ukrainy: aktualne problemy i wyzwania. Pedagogical Contexts 2019, No. 1 (12). С.64–71.

А. С. МАКАРЕНКО ПРО ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ МАЛИХ ДІТЕЙ В РОДИНІ

*Радул О.С.
Кропивницький, Україна*

Важливе місце у педагогічній спадщині Антона Семеновича Макаренка посідають проблеми сімейного виховання, яким присвячені «Книга для батьків», «Лекції про виховання дітей». І хоча вони написані в умовах іншої освітньої парадигми чимало порад педагога і сьогодні є актуальними. Наголосимо, що про виховання дітей дошкільного віку в них не так багато написано. Зупинимось на аналізі тих ідей, які стосуються трудового виховання малих дітей у сім'ї.

Насамперед, звернемо увагу на те, що А.Макаренко наголошував: виховати дитину правильно і нормально набагато легше, ніж перевиховати. «Правильне виховання з раннього дитинства – це зовсім не така важка справа, як багатьом здається. За своєю трудністю ця справа під силу кожній людині, кожному батькові й кожній матері.. Добре виховати свою дитину легко може кожна людина, якщо тільки вона цього справді захоче, а, крім того, це – справа приємна, радісна, щаслива» [3, с. 260].

На думку видатного педагога, трудова участь дітей в житті сім'ї повинна починатися дуже рано і починатися вона повинна в грі, бо саме гра дає дитині радість, а радість дає і хороша робота. Гра привчає людину до тих фізичних і психічних зусиль, які потрібні для роботи. Відповідно, батьки повинні стежити за тим, щоб у грі виховувалися ті психічні та фізичні навички, які потрібні для роботи. Для цього потрібне правильне керування самою грою – добір гри, допомога дитині в грі тощо.

Аналізуючи різні види дитячих іграшок, А.Макаренко перевагу надає іграшці-матеріалу – глині, піску, шматкам картону, дерева, паперу, рослинам, дроту тощо, оскільки вони наближені до «нормальної людської діяльності: з матеріалів людина створює цінності й культуру» [2]. У таких іграшках, з одного боку, є багато хорошого реалізму, а з іншого – є простір і для великої творчої робочої фантазії.

Трудове виховання малих дітей виявляється і в догляді за іграшками. Батьки повинні сказати дитині, що вона відповідає за цілість іграшок, за чистоту

і порядок у тому місці, де стоять іграшки і де вона грається. При цьому А. Макаренко наголошує, що такі трудові завдання треба ставити перед дитиною у найзагальніших рисах, не деталізуючись, наприклад, «повинно бути чисто», «не повинно бути накидано, наліто», «на іграшках не повинно бути пилу». Бажано, зокрема, щоб дитина сама зрозуміла, що для прибирання треба чиста ганчірка, що цю ганчірку вона сама випросить у матері, що вона до цієї ганчірки поставити певні санітарні вимоги тощо. Ремонт поламаних іграшок батьки також повинні покласти на саму дитину, надаючи дитині певну допомогу [1].

Поступово, із зростанням дитини трудові доручення повинні ускладнюватися і відокремлюватися від гри. Як зазначає педагог, кожна сім'я знайде багато більш-менш цікавих і посильних видів робіт для малих дітей, акцентуючи водночас на тому, що не можна дитину завантажувати надмірною кількістю роботи, але в усякому разі не повинно бути різкої різниці в трудовому навантаженні батьків і дітей.

А. С. Макаренко обґрунтовує і засоби, що викликають у дитини трудові зусилля. В ранньому дитинстві батьки спочатку підказують і показують дитині, що треба зробити, проте ідеальною формою вважається, якщо дитина сама помічає потребу якоїсь роботи, бачить, що матері чи батькові ніколи її виконати, якщо вона з власної ініціативи приходить на допомогу родині. При цьому батьки повинні виховувати в дитині здатність терпляче і без хникання виконувати роботи неприємні. Крім доручення педагог пропонує використовувати прохання (якщо необхідність або інтерес недостатні, щоб викликати в дитини бажання попрацювати). Якщо ж справу виховання занедбано, то треба вдаватися до примусу, однак не до фізичного.

У трудовому вихованні малих дітей батьки не повинні застосовувати будь-яких заохочень і покарань. Уже саме трудове завдання та його виконання повинні давати дитині таке задоволення, щоб вона відчувала радість. Нагородою для дитини повинно бути саме визнання її роботи доброю, схвалення винахідливості, кмітливості дитини при виконанні певної праці, способів роботи. Водночас, наголошує А. С. Макаренко, не треба хвалити дитину при сторонніх людях. Не треба й ганьбити дитину за погану роботу, соромити її, дорікати їй. Батьки повинні просто й спокійно сказати, що роботу виконано незадовільно, що її треба переробити або виправити, або зробити наново, при цьому не слід виконувати роботу за дітей, а лише можна допомогти зробити те, що не під силу дітям [1].

З раннього дитинства батьки повинні знайомити дітей із своєю працею та виховувати повагу до неї, формувати розуміння її цілості, цінності зароблених батьками грошей, змалку привчати розумно користуватися речами, не допускати, щоб речі керували нею. А. Макаренко справедливо зауважує, що дитина, яка дістала в сім'ї правильне трудове виховання, і надалі успішно працюватиме.

Усі ці прості поради батькам з трудового виховання малих дітей і сьогодні є актуальними.

3. Макаренко А.С. О личности и обществе / А.С.Макаренко // Сочинения: в 7 т. – М.:Изд-во АПН РСФСР, 1958. – Т.7. – С. 11–16.
4. Нариси історії українського шкільництва.1905-1933: навч. посіб. / упоряд.: О.В. Сухомлинська [та ін.]. – К.:Заповіт, 1996. – 306 с.
5. Сухомлинська О.В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру / О.В. Сухомлинська. – К.:«А.П.Н.», 2003. – С. 47–66.

ЩОДО РОЗВИТКУ ЯКОСТЕЙ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПАРАДИГМІ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

*Цехмистро О.І.
Полтава, Україна*

На сучасному етапі, коли МОН України одним з принципів Нової української школи оголосило педагогіку партнерства, особливо гостро постало питання про рівень професіоналізму керівників навчальних закладів, їхні особистісні та професійні якості, культуру мислення, моральні цінності, вміння вести за собою людей. Зрозуміло, що ефективність управління школою буде підвищуватися, якщо керівник знає які пред'являються до нього вимоги і прагне до самовдосконалення з метою розвитку тих особистісних якостей, які необхідні сучасному керівникові [1].

На сучасному етапі розвитку суспільства існує об'єктивна потреба в сприянні особистісному розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів їх особистісних та професійних якостей як неодмінній умові їх професійного вдосконалення, визначення провідних соціально-психологічних механізмів й умов, що ініціюють особистісний розвиток управлінців на різних етапах їх професійної діяльності. Серед аспектів поняття «розвиток» виділяють такі: в основі розвитку лежить інноваційний процес – процес створення й засвоєння новацій, тобто процес руху до нового стану, причому не випадкового, а об'єктивно необхідного. Отже, розвиток не просто еквівалент зміни, а скоріше поступальний рух, що виникає як взаємодія характерних рис й оточуючого середовища.

Стабільність розвитку освітнього закладу забезпечується безперервністю усвідомлення та «нарощування» його управлінської культури, що протидіє стереотипності поведінки керівника і діяльності в режимі «автоматичного» управління [2, 3], при цьому щоб планувати розвиток системи необхідно будувати модель її майбутнього. Складність цього завдання в тому, що керівники шкіл є носіями певних стереотипів, які в нових суспільних умовах необхідно подолати. Тому засобами розвитку професійних якостей керівника загальноосвітнього навчального закладу є безперервна освіта, самоосвіта та саморозвиток керівників, здатність їх бути носіями передових педагогічних принципів, зокрема партнерства. Спроба забезпечити своєчасну адаптацію керівних і педагогічних кадрів освіти до змін у змісті й організації їхньої праці знайшла втілення в ідеї неперервної післядипломної освіти. За діючим законодавством України, керівники освіти, шкіл і педагогічні працівники

зокрема та всього колективу в цілому. Він виходить з таких двох положень: висування вимог і ініціатива в постановці цілей, завдань, перспектив діяльності; ставлення колективу до поставлених педагогічних вимог.

На першій стадії до дитячого колективу вихователь висуває конкретну, жорстку вимогу в формі, що не приспускає заперечень. «Я не уявляю собі, що можна було б дисциплінувати розхитаний, знервований колектив без такого холодного тону, вимоги окремого організатора» [2, с.152]. На другій стадії вихователь уже має однодумців із числа активістів, які свідомо прагнуть підтримати дисципліну, і його вимога підкріплюється їх вимогами. Саме тоді навколо вихователя, на думку А. Макаренка, утворюється ядро дитячого колективу. На третій стадії розвитку колективу вихованці усвідомлюють важливість дисципліни і вимоги йдуть від самих вихованців. «Це – той результат, який винагороджує вас за нервову працю в першому періоді» [2, с. 152]. На четвертій стадії розвитку дитячого колективу кожен учень розуміє вимоги, вимагає від себе і більш того цікавиться власною поведінкою. Таким чином відбувається розвиток колективу разом з розвитком вимоги у такий спосіб: вимоги вихователя вимоги активу вимоги колективу вимоги до себе. А. Макаренко основним шляхом розвитку дитячого колективу вважав «шлях від диктаторської вимоги організатора до вільної вимоги кожної особистості від себе на фоні вимог колективу» [2, с. 152]. Для зміцнення дисципліни педагог застосовував покарання, які головним чином мали форму морального осуду. Він наголошував, що покарання є природним і логічно доцільним виховним заходом. Більше того, «кара – це не тільки право, але і обов'язок в тих випадках, коли кара необхідна». До сьогодні немає однаковості у сприйнятті педагогічних ідей А. Макаренка. Зарубіжні і вітчизняні макаренкознавці, вивчаючи систему колективного виховання, розроблену Антоном Семеновичем, відзначають глибину його внеску, проте більшість вважає її ефективною лише за умов радянського або тоталітарного суспільства. Сучасні дослідники «жорстокий характер» у її висвітленні пояснюють необ'єктивністю і заідеологізованістю трактувань радянських учених. А втім, макаренкознавці впевнені, що більшість помилково сприймають й тлумачать погляд видатного педагога. Так, у діяльності А. Макаренка дитина – людина визначалась не як гвинтик великої машини, а як індивідуальність. Його педагогічна система пронизана ідеєю піклування про особистість дитини, що полягала в можливості розвитку, а не придушенні внутрішніх проявів дитини, піклуванні колективу про правильність формування особистості дитини і у відповідь – піклування дитини про свій колектив.

Список використаних джерел:

1. Лозинський С. Що таке дисципліна / С. Лозинський // Шлях освіти. – 1929. – №10. – С. 22–35.
2. Макаренко А.С. Проблемы школьного советского воспитания / А.С. Макаренко // Сочинения: в 7 т. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1958. – Т. 5. – С. 133–163.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А. С. Виховання в праці // Макаренко А. С. Книга для батьків. – К., 1973. С. 302–310.
2. Макаренко А. С. Гра / Макаренко А. С. Книга для батьків. – К., 1973. С. 286–293.
3. Макаренко А. С. Загальні умови сімейного виховання / Макаренко А. С. Книга для батьків. – К., 1973. С. 260–267.
4. Макаренко А. С. Сімейне господарство / Макаренко А. С. Книга для батьків. – К., 1973. С. 294–300.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ

Синявська Л.І.
Черкаси, Україна

Важко знайти професію, настільки значущу з аксіологічної точки зору, як професія вчителя. В основі його діяльності закономірно знаходиться положення щодо завдань «інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту», закріплене чинним Законом України «Про освіту»; саме освіта є «запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [2], який здійснюється завдяки цілеспрямованим зусиллям педагогічної спільноти.

Як зазначає українська дослідниця Т. Калюжна, нині «стає очевидним, що дослідження проблем підготовки сучасного вчителя є авангардним, оскільки з цим процесом зв'язується оптимальний розвиток особистості, майбутнє людини і людства. Від рівня розвитку професійно значущих якостей педагога, – слушно стверджує вчена, – залежить не тільки соціально-етичне здоров'я країни, але і щастя окремо взятої людини. Тому так важливо виявити філософсько-освітні резерви в підготовці педагога. Основними напрямками цього процесу є виявлення і зважена оцінка ціннісних пріоритетів сучасного педагога, моделювання ціннісної системи освіти з урахуванням вимог третього тисячоліття як століття людини і розвитку аксіосфери вчителя як духовного центру соціуму» [1, с. 3].

Слід, однак, визнати, що погляд на вчителя як особистість, що забезпечує неперервний зв'язок поколінь і транслює в майбутнє неперехідні цінності людського життя, сьогодні зазнає певних деформацій не лише в суспільному сприйнятті його функцій, а і у власному баченні їх майбутніми педагогами. Спостерігається розмитість гуманістичних ідеалів, переоцінка інформаційних основ освіти, зниження толерантності щодо деяких моральних устоїв суспільства, що визнаються застарілими, непотрібними для особистого та професійного успіху. І хоча переосмислення цінностей на тлі активного суспільного розвитку є природним явищем, проте саме вчитель не повинен втратити сам і обійти у вихованні своїх учнів ту частину духовного спадку,

яка є важливою для збереження народом своєї ментальності, самобутності, геополітичної місії. І сучасні виховні орієнтири вищої педагогічної освіти мають це враховувати.

Одним із ресурсів педагогічного впливу на особистість майбутнього вчителя, на особистісно й суспільно вагому його систему цінностей під час навчання в ЗВО виступає музейна педагогіка.

За влучним висловом І. Удовиченко, музей – це саме і є «соціальна інституція, що покликана зберігати цінності, має якомога активніше долучитися до процесу становлення духовних цінностей у суспільстві»; він відіграє особливу роль у нинішню епоху, означену переходом «від цінностей виживання до цінностей самовираження» [4, с. 7].

Тож для майбутнього вчителя музей – не лише місце, де зібрані цікаві експонати, старожитності тощо. Викладач, що приводить студентів до музейного закладу, повинен усвідомлювати як важливе освітнє завдання розвиток у них «інтересу до історії самопізнання сучасного суспільства в репрезентації сучасного музею, збереженні цінностей національної культури» [3, с. 7] і докласти необхідних зусиль для його реалізації.

Одним із основоположних для музейної педагогіки у вищій школі, на наш погляд, повинен стати вплив на вибір майбутніми педагогами гуманістичних позицій при осмисленні і оцінці як суспільних явищ, так і життєвого шляху окремої людини; формування у них потреби глибше зрозуміти зміст і сенс ідей, які зумовлювали прогресивний поступ суспільства у різні часи його існування. Акцентування моральних, духовних цінностей як незамінних для особистого щастя високорозвиненої особистості, критичне ставлення до агресивного прагматизму сьогодення, повага до конструктивів минулого, що лягли в основу найвагоміших здобутків нинішнього суспільства, розглядаються нами як важливі завдання, що мають вирішуватися при підготовці вчителя вже сьогодні, щоб завтрашнє людство не втратило життєво важливих орієнтирів на своєму шляху.

Список використаних джерел:

1. Каложна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія / за наук. ред. О.В. Уваркіної. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 128 с.
2. Про освіту. Закон України в редакції від 16.01.2020. [Ел. ресурс]. Режим доступу до джерела <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Синявська Л. І. Музейна практика : навчально-методичні вказівки для студентів III курсу напряму підготовки 6.020302 Історія. – Черкаси : Бізнес-інноваційний центр ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. – 68 с.
4. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. – К.: Логос, Національний музей історії України, 2017. – 72 с.

школи, поставити вивчення емоційної грамотності нарівні з вивченням мови чи математики задля збереження емоційного здоров'я учня, ефективної адаптації дитини у колективі, шляхом розуміння нею себе та інших, поліпшення поведінки та рівня успішності в навчальних дисциплінах. При цьому наголошуємо на важливості отримання знань з емоційної грамотності саме у школі і саме всіма учнями, щоб зростав загальнокласний та загальношкільний рівень спілкування.

Список використаних джерел:

1. Zeidner M. What we know about emotional intelligence: how it affects learning, work, relationships, and our mental health / Zeidner M., Matthews G., Roberts R. D. – London: A Bradford book, 2009. – 464 p.
2. Савчук Р. Теоретичні основи дослідження емоційного інтелекту / Р. Савчук // Ефективна економіка. – № 5, 2017. [Ел. ресурс]. – Реж. доступу <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5608>
3. Медвідь Л. П. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи / Леся Павлівна Медвідь [Ел. ресурс]. – Реж. доступу: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/85-neperervna-pedahohichna-osvita-v-ukrayini-stan-problemy-perspektyvy-2018-r/87-rozvitok-emotsijnogo-intelektu-uchniv-pochatkovoji-shkoli>
4. Гоулман Д. Емоційний інтелект; пер. з англ. С.-Л. Гумецької / Д. Гоулман. – Х.: Віст, 2018. – 512 с.

А. С. МАКАРЕНКО ПРО ДИТЯЧИЙ КОЛЕКТИВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ

*Фролова Т.В.
Полтава, Україна*

Сучасна освітня система, що знаходиться в стані реформації, потребує подальших змін з урахуванням досвіду вітчизняних педагогів-класиків. Так, О. Залужний, В. Протопопов, І. Соколянський генерували новаторські погляди на виховання дитини. Саме О. Залужний, – стверджує сучасна дослідниця О. Сухомлинська, – висунув тезу «через колектив, силами колективу й для колективу», яка стала основою у вченні А. Макаренка про дитячий колектив [4, с. 140].

Антон Семенович обґрунтував колектив як «вільну групу трудящих, об'єднаних єдиною дією, організовану, оснащену органами самоврядування, дисципліни і відповідальності. Колектив – це соціальний організм у здоровому людському суспільстві» [3, с. 13]. Однією з основних категорій педагогіки колективу А. Макаренка є і «виховний колектив», що передбачає єдність педагогічного і дитячого колективів, яка ґрунтується на взаємодії вихователів та вихованців, включає їхню обов'язкову участь в житті колективу. Саме в таких колективах створені належні умови для реалізації інтересів та прагнень усіх, закладене гуманістичне підґрунтя для розвитку можливостей кожної особистості. Антон Семенович виділяє стадії розвитку колективу, пов'язуючи їх з вимогами, що висуваються до кожної особистості

забезпечують можливість успішно діяти в будь-яких ситуаціях (за теорією Р. Бар-Она):

- саморозуміння (усвідомлення власних емоцій, впевненість у собі, самоповага, самомотивація);
- комунікативний потенціал (емпатія, соціальна відповідальність);
- адаптаційні здібності (вміння вирішувати проблеми, долати труднощі);
- антистресовий потенціал (стійкість до стресів, самоконтроль);
- загальний настрій (оптимістичність).

Довгий час на заході, де і започаткували вивчення емоційного інтелекту, можливість його розвивати мали тільки дорослі люди – відвідуючи бізнес тренінги, або діти еліти, хто навчався у дорогих приватних школах.

Саме дітям найбільше бракує володіння емоційним інтелектом (про це свідчить зростаючий загальний рівень дитячого стресу, агресії, конфліктів) і саме вони, при вдалій організації навчання емоційній грамотності, можуть ефективно ним опанувати.

Емоційна грамотність дає школярам можливість краще розбиратися в емоційному функціонуванні людей, досягати успіху в спілкуванні з вчителями і однолітками, вирішувати виниклі конфлікти, розуміти себе, свої бажання і потреби, причини власних вчинків, а також ставити перед собою цілі і вдало їх досягати. Все це сприятливо впливає на поведінку в школі і поза школою, а також на ефективно засвоєння знань.

Діти з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють свої емоції і почуття інших людей, можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою, і тому в суспільстві їхня поведінка більш адаптивна і вони легше досягають своїх цілей у взаємодії з оточуючими. Розвиваючи емоційний інтелект, можна знайти баланс між розумом та почуттями та наблизитись до відчуття гармонії у житті [3].

На заході ще двадцять років тому розробили та впровадили в навчальний процес програми «соціального і емоційного навчання», що є обов'язковими до вивчення: крім того, що кожен учень повинен досягти певного рівня успішності у вивченні предметів (мова, географія і т.д.), він має опанувати необхідні емоційні та соціальні навички (для успішного спілкування та навчання, життя вцілому). Таку ініціативу активно впроваджують, крім США, у Сінгапурі, Японії, Кореї, Гонконзі, Австралії, Новій Зеландії, Великій Британії, в деяких школах Малайзії.

Результатами досліджень у школах, де впроваджене «соціальне та емоційне навчання»:

- 50% дітей покращили показники своєї успішності;
- 63% учнів стали поводити себе значно позитивніше;
- на 28% знизилася кількість випадків неправомірної поведінки [4].

Дуже хочеться дати змогу й нашим дітям вже зараз вивчати і користуватись усе життя тими надважливими знаннями та навичками, які довгий час були доступні лише в інших країнах і за великі кошти.

Головне – правильно обрати час, тому важливо впровадити обов'язкові уроки вивчення емоційного інтелекту в НУШ, починаючи саме з початкової

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

*Ткаченко О.М.
Кропивницький, Україна*

Професійна підготовка майбутнього педагога в умовах глобалізаційних, міграційних процесів у суспільстві та реформування системи освіти України потребує оновлення. Одним з таких напрямів є вдосконалення процесу формування в майбутніх вихователів, учителів педагогічної майстерності. Підвищення якості формування педагогічної майстерності може здійснюватися в контексті різних методологічних підходів. Одним з провідних для сучасної системи вітчизняної освіти виявляється компетентнісний підхід, що зумовлює важливість педагогічної техніки фахівців у галузі освіти. Потреба реалізації ідей Концепції Нової української школи на сучасному етапі актуалізує вдосконалення процесу формування педагогічної техніки, в першу чергу, у вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів.

Проблеми визначення сутності та особливостей формування педагогічної техніки у фахівців в галузі освіти різних профілів розглядали у своїх наукових працях А. С. Макаренко; О. О. Горська, І. А. Зязюн, Н. П. Пихтіна, Н. М. Тарасевич та інші. Компетентнісний підхід в освіті характеризувався Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторським та ін. Сутність поняття професійної компетентності вчителя та її структурні частини з'ясовані в працях Н. Гузій, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, Дж. Равена, В. Сластьоніна. Особливості вдосконалення процесу формування педагогічної майстерності, педагогічної техніки зокрема, у вихователів та вчителів у контексті реалізації ідей компетентнісного підходу не знайшли належного висвітлення в науковій літературі, що й зумовило наше звернення до цієї проблеми. Мета статті – формулювання умов вдосконалення процесу формування педагогічної техніки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів у контексті реалізації ідей компетентнісного підходу.

Вагомими узагальненнями щодо педагогічної техніки містяться в працях А. С. Макаренка, який звертав увагу на її окремі елементи, зокрема зовнішній вигляд, голос, міміку, пантоміміку вихователя, керування ним своїми емоціями [1, с. 260-261]. Педагогічна техніка визначена низкою науковців (І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос, О. Г. Мирошник, В. А. Семиченко, Н. М. Тарасевич) як складник педагогічної майстерності [2, с. 34]. Педагогічну техніку часто розглядають як володіння комплексом засобів і прийомів, які забезпечують найповніший прояв педагогічного потенціалу вчителя, вихователя. Враховуючи, що педагогічна техніка охоплює дві групи умінь, особливу увагу варто приділити першій групі умінь, оскільки вона лежить у сфері перетину професійності фахівців обох профілів.

Реалізація ідей компетентнісного підходу передбачає орієнтацію на результати навчання, а також визначається змістом ключових понять. Врахування усталених у вітчизняній науці поглядів на зміст компетентності,

дало змогу сформулювати такі загальні умови вдосконалення процесу формування педагогічної техніки майбутнього вихователя, вчителя початкових класів: 1) формування ціннісного ставлення до педагогічної техніки як компонента педагогічної майстерності; 2) плекання у студентів установки на формування педагогічної техніки, потреби в її вдосконаленні; 3) формування системи знань про міміку і пантоміміку, голос, творче самопочуття, техніку керування своїми емоціями, увагою, уявою; 4) формування системи умінь і навичок професійного володіння своїми емоціями, мімікою, пантомімікою, голосом; 5) набуття досвіду виступу перед аудиторією, застосування різних прийомів зосередження уваги, діалогізації спілкування тощо; 6) формування якостей особистості, які визначають професіоналізм вихователя закладу дошкільної освіти, вчителя початкових класів (доброзичливість, уважність, терплячість, витримка, оптимістичність, креативність тощо).

Спеціальні умови можуть визначитися тим підходом в освіті, що реалізується паралельно з компетентнісним. Наведемо приклад підходу, який є актуальним і прогресивним на сьогодні, оскільки дає змогу врахувати полікультурність суспільства, сучасні міграційні процеси та педагогічне багатство багатовікового досвіду народної педагогіки, – етнопедагогічного. Зіставлення загальних вимог і особливостей реалізації ідей зазначеного підходу дає змогу сформулювати наступні умови підвищення ефективності формування педагогічної техніки в майбутніх фахівців у галузі дошкільної та початкової освіти: 1) формування у студентів установки на ознайомлення з особливостями традиційної поведінки вихователя у різних народів, усвідомлення цінностей такого досвіду для професійного самовдосконалення; 2) поповнення системи знань про вчителя, ставлення до нього, про низку якостей вихователя, які з часом змінюють своє положення в ієрархії професійних якостей педагога, виявлення причини цих змін; 3) застосування засобів народної педагогіки, які сприяють вдосконаленню окремих елементів педагогічної техніки (казки, прислів'я, приказки, пісні, задачі, скоромовки тощо); 4) збагачення досвіду організації ігор через ознайомлення з народними іграми, традиційною ігровою атрибутикою, способами розподілу ролей тощо.

Таке переосмислення процесу формування педагогічної техніки вихователя, вчителя в контексті провідних підходів в освіті знаходить віддзеркалення на заняттях з основ педагогічної майстерності, педагогічної творчості, сприяє вдосконаленню підготовки майбутніх фахівців до реалізації ідей Концепції Нової української школи. Перспективами вивчення проблеми виявляються особливості організації кожного напрямку вдосконалення процесу формування педагогічної техніки, які визначаються сформульованими умовами.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А. С. О моем опыте // Макаренко А. С. Пед. соч.: в 8 т. – Т.4. – М.: Педагогика, 1984. – С.248–267.
2. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І. А. Язюна. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.

директор закладу освіти залучає вчителів, працівників школи. Для прийняття правильного та ефективного управлінського рішення дуже важливим є психологічний клімат та умови співпраці в колективі, члени якого взаємодіють, підтримують та розуміють один одного. (Сльнікова, Зайченко, Маслов, 2010).

Отже, прийняти управлінське рішення та організувати його виконання – справа нелегка. Директор закладу освіти має бути впевненим у можливостях працівників, відповідальності за виконання дорученої ним справи. Йому слід організувати ухвалу рішень таким чином, щоб учасники процесу активно брали участь в обговоренні, висловлювали думку, проявляли ініціативу в виконанні доручень.

Список використаних джерел:

1. Третяченко В. В. (1997). *Колективні суб'єкти управління: формування, розвиток та психологічна підготовка*. Взято з http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/suak/corp.exe?&I21DBN=SAUA&P21DBN=SAUA&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0000468
2. Пометун О. І., Середняк Л. М., Сущенко І. В., Янушенко О. О. (2005). *Управління школою, що змінюється. Порадник сучасного директора*. Взято з file:///C:/Users/trebi/Downloads/vpm_2009_6_55.pdf
3. Мармаза О. І., Касьянова О. М., Григораш В. В. (2003). *Управління навчальним закладом: навч.-метод. посіб.* Харків: «Ранок».
4. Сльнікова Г. В., Зайченко О. І., Маслов В. І. (2010). *Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти*. Київ-Черні

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ШКОЛЯРА

Троян Т.І.
Полтава, Україна

Потенційним фактором досягнення життєвого успіху є феномен емоційного інтелекту. Сьогодні проблематика досліджень емоційного інтелекту свідчить про його приналежність до широко обговорюваних питань.

Термін «емоційний інтелект» було вперше використано у дисертаційному дослідженні Л. В. Пейна (1986 р.), а у 1990 р. Джоном Майером і Пітером Саловеем зроблена перша присвячена йому дослідницька робота. Згодом ця ідея набула поширення у книзі журналіста і психолога Данієля Гоулмана у 1995 році. Автори однієї з останніх монографій із цієї проблеми [1] зауважують, що серед психічних явищ, ідентифікованих наприкінці ХХ століття, складно знайти такий феномен, який привернув би до себе таку пильну увагу науковців і представників практичних галузей досліджень, як емоційний інтелект [2].

Емоційний інтелект – це здатність людини розуміти та керувати емоціями, які відчуває вона та оточуючі, задля ефективного спілкування, навчання, роботи. Він включає сукупність найрізноманітніших здібностей, які

Будь-яку проблему під час навчально-виховного процесу краще задалегідь передбачати ніж вирішувати після її виникнення. Саме задля цього директор, як лідер закладу загальної середньої освіти має чітко усвідомлювати ланки своєї роботи: сильні та слабкі сторони закладу освіти, рівень наполегливості вчителів у своїй діяльності, адже саме від них залежить вибір системи дій, усвідомлення наслідків після прийняття рішень. Кожний керівник створює та розвиває власну систему діагностування ситуації задля прийняття та виконання управлінських завдань. Однією з найважливіших ланок є вибір раціонального підходу до розв'язання проблем, задля цього керівник повинен визначити адекватну систему дій та розумно оцінювати ситуацію. Управлінські рішення приймаються керівництвом з метою забезпечення функціонування закладу освіти на високому рівні.

У ході розробки ухвали управлінського рішення очільнику школи потрібно детально оцінити інформацію і з'ясувати причини, які призвели до виникнення проблеми. Необхідно зазначити, що на сьогодні існує безліч способів розробки управлінських рішень, а методика їх ухвалень має свою визначену систему відповідних заходів, прийомів, які поєднуються між собою при обговоренні рішення (Пометун, Середняк, Сущенко, Янушенко, 2005).

Розглянемо етапи прийняття управлінських рішень у закладах загальної середньої освіти. Перший етап – це етап вивчення та аналізу проблеми. Лідер (директор) вивчає відомості про проблемну ситуацію, що виникла, з'ясовує причини та обставини, які призвели до її виникнення. Наступний етап – це етап прийняття ухвали управлінського рішення. Даний етап являє собою розроблення, оцінювання та прийняття компетентісних управлінських рішень та формулювання раціональних умов їх реалізації. Адже високоякісна робота закладу освіти залежить від уміння керівництва прийняти правильне управлінське рішення. Третій етап – це контроль за виконанням управлінського рішення. Для ефективної реалізації цього етапу потрібно визначити чіткі терміни, під час яких відбудеться реалізація управлінського рішення в навчально-виховному закладі, визначити відповідального виконавця рішення, обрати та повідомити дату, коли виконавець має звітуватися про виконану роботу та розробити методику контролю за його виконанням. Директор закладу освіти також має взяти до уваги те, що рішення не завжди може бути виконаним. Причиною цього, найчастіше, є недосконалість рішення, його недостатня обґрунтованість. Спільними зусиллями керівництва управлінське рішення має бути скореговане і продовжений термін його виконання, а, можливо, взагалі скасоване (Мармаза, Касьянова, Григораш, 2003).

Прийняття рішень може відбуватися як індивідуальним, так і груповим методом. Найчастіше індивідуальний підхід може проявлятися коли директор під час ухвали рішення керується виключно своїми судженнями, ідеями, та досвідом, пропонує свій аналіз проблеми, намагається знайти способи та шляхи вирішення завдання самостійно. Найбільш оптимальним способом вибору управлінського рішення є колективна форма роботи при демократичному стилі керівництва. Колективна форма дає змогу кожному учаснику обговорення проявити ініціативу, висловити свою думку. До групової форми обговорення

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ А. С. МАКАРЕНКА НА ЄЛИСАВЕТГРАДЩИНІ

Філоненко О.В.
Кропивницький, Україна

Розширення ареалу української педагогічної думки стимулювало персоналізацію педагогічного процесу на регіональному рівні. Актуального значення набувають освітня діяльність педагогів, громадських діячів, які в різні часи працювали на Єлисаветградщині (Кіровоградщині). У цьому аспекті заслуговує на увагу педагогічна діяльність Антона Семеновича Макаренка у Долинській залізничній школі (1911-1914) на Єлисаветградщині, адже саме тоді Антон Семенович формувався як педагог, у нього склалися свої переконання. На момент роботи в школі він був молодими, сповненими поривань і прагнень щодо оновлення шкільного життя. Дослідник діяльності А. Макаренка в Долинській школі І. Євсєєв стверджує, що «педагогу вже у цей період були притаманні пошуки нових форм роботи у школі, енергійність та ініціативність» [2].

Невелика школа на станції Долинська була створена для дітей залізничників, багато учнів жили в інтернаті при школі. Були там і сироти. Це давало можливість Антону Семеновичу, який працював учителем і вихователем («наглядачем» – як офіційно називалася його посада), «значну частину часу проводити зі своїми вихованцями», звертає увагу Т. Кроль [3, с. 11]. Жив учитель у невеликій кімнатці при училищі. Як пригадував А. Макаренко: «Школа наша багатством не відзначалася. Вона була призначена для дітей лінійних службовців: колійних і бар'єрних сторожів, стрілочників з маленьких станцій і полустанків. Було у нас багато й сиріт. Більшість моїх учнів жила в гуртожитку при школі. Все це було організовано в «притулковому» стилі – бідно, казенно, похмуро і непоручно» [4, с. 16].

У книзі «На разных берегах... Судьба братьев Макаренко» (1998) подаються спогади брата, який у той час відвідував Антона Семеновича, він потрапив у «дыру ... среди голой степи, вдали от культурных центров... депо, церковь, училище, 3-4 небольшие лавочки и с сотню небольших домишек. Ни клуба, ни кинематографа, и ни одного книжного магазина» [5, с. 45].

Ініціатива, сила волі, наполегливість яскраво виявлялися у творчій роботі А. Макаренка з самих перших днів його роботи в школі. Молодий вчитель пише: «Ми, вчителі, а нас було щось із восьмеро, увесь свій час проводили з дітьми, а втім, у нас іншого вибору й не було. За давньою вчительською традицією, ми, звичайно, віддавалися прекрасним мріям: сіяли розумне, добре, вічне, рік у рік робили випуски і раділи, проводжаючи хлопчиків і дівчаток у життя» [4, с. 17].

В. Грекова-Опришко у публікації «Макаренко про Долинку» (1963) відзначає, що якщо у вчителів училища поява нового колеги спочатку не викликала особливої зацікавленості, то для дитвори він невдовзі став предметом посиленої уваги. Пригадує: «Мені випала велика честь бути однією з учениць Антона Семеновича. Як зараз пам'ятаю золотий вересневий ранок 1911 р., метушливий клас у чеканні вчителя і, нарешті, його появу. Середнього

зросту, скромний і просто одягнений, з невеличкою шапкою неслухняного білявого волосся на голові й добрими розумними очима, він одразу притягнув до себе загальну увагу. Як і завжди в таких випадках, знайшлися любителі «перевірити» вчителя. Та Антон Семенович не гарячкував, не вдавався до зауважень чи закликів. Він, не поспішаючи, зняв з носа легеньке блискуче пенсне, дістав з кишені білосніжну хустинку й спокійно почав протирати нею й без того чисті скельця до тих пір, поки пустуни здивовано не принішкли. І тоді стало на своє місце пенсне, а вчитель м'яким задушевним голосом сказав: – Здрастуйте, діти! Зовуть мене Антоном Семеновичем. А викладати у вас я буду російську словесність, малювання та креслення» [1, с. 3].

Антон Семенович, на перервах не сидів в учительській, а весь свій час був серед учнів. Він швидко познайомився з дітьми, знав майже всіх поіменно. А. Макаренко ніколи не допускав у поведінці зі своїми вихованцями панібратства, але й не дозволяв собі зверхності. Установка на поєднання вимогливості й поваги до учня розглядалася педагогом як основоположний критерій зразкового вчителя. «Учні Макаренка – діти залізничників, майстрових спочатку трохи «дичилися» свого нового наставника. Але якось непомітно для них самих вийшло так, що все частіше і частіше їм хотілося затриматися біля молодого вчителя, послухати, про що розповідає Антон Семенович, яку книжку радить почитати, а то й пограти з ним в сніжки, містечка та інші веселі ігри, до яких вчитель виявився великим знавцем», пише Т. Кроль [3, с. 9].

Як стверджує Т. Кроль, уроки у нього були також не такі, як у інших учителів. Учні полюбили свого вчителя, завжди з теплотою говорили про нього: «Антон Семенович в класі був завжди веселий, бадьорий. Відразу він умів захопити учнів розповіддю, а розповідати він був великий майстер. І при цьому кожному, хто сидить у класі, здавалося, що саме з ним веде бесіду вчитель, до нього звертається, від нього чекає відповіді. Учні говорили «Антон Семенович узяв мене до себе». З цього «взяв до себе» починався кожен урок. А потім, затамувавши подих, слухали учні чудові рядки віршів, повісті Гоголя, Чехова, Короленка» [3, с. 10].

Учениця А. Макаренка В. Грекова-Опришко пізніше напише: «Все світле приніс із собою мій новий учитель. Завдяки йому я по-справжньому полюбила книжку мудрості, закохалася в музику, навчилася співати народних пісень, почала розуміти, де правда, а де обман, де добро, а де зло. До школи я не йшла, а на крилах летіла, бо знала: там зустріну ласку, знайду знання, і винесу звідти щось нове, цікаве і для розуму й серця» [1, с. 3].

Тілесні покарання на той час були розповсюдженою практикою. Деякі колеги А. Макаренка без лінійки і в клас не з'являлися, «але він дітей ні разу нікого й пальцем не зайняв» – пише В. Грекова-Опришко [1, с. 3], бо, як і всякий хороший учитель, мав особливий педагогічний такт, за допомогою якого вміло спрямовував неспокійну енергію пустунів.

Т. Кроль наголошує, що уже з перших днів своєї вчительської діяльності в Долинській школі А. Макаренко прагнув розширити поле своєї педагогічної роботи. Крім уроків у школі проводилася різноманітна позаурочна робота,

використовувати художньо-творчі форми й специфічні методи навчання та виховання у педагогічно організованому дозвіллі, а її інтегративно-функціональними спектрами виступають культурно-просвітницька, психолого-педагогічна, методична, комунікативна, мистецька, організаційна, дослідницька, проектна компетенції, що утворюють певну інтегровану систему професійної компетентності та забезпечують готовність майбутніх вчителів до успішної культурно-просвітницької діяльності.

Щодо організації молодіжного дозвілля, то слід запозичити головні педагогічні практики, пов'язані з теорією та моделями організації дозвілля, що діють у всіх європейських країнах, тільки необхідно враховувати національну специфіку та соціальну особливість студентства, як соціально-демографічної групи. Розробляючи ефективну модель організації дозвілля молоді необхідно враховувати, як суб'єктивні та об'єктивні фактори, що діють у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Кабадейцева О. В. Эволюция понятия «досуг молодежи» в истории социологических концепций / О. В. Кабадейцева // Современные исследования социальных проблем / О. В. Кабадейцева. – М., 2011. – С. 14.
2. Кэндо Т. Досуг и популярная культура в динамике и развитие / Т. Кэндо // Личность. Культура. Общество / Т. Кэндо., 2006. – С. 288.
3. Отнюкова М. С. Жизненный стиль как фактор формирования досугового пространства / М. С. Отнюкова. // Досуг: Социальные и экономические перспективы: сб. на-уч. ст.; под ред. проф. В. Б. Устьянцева. Саратов: СГТУ. – 2009.
4. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору, : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. / Савченко С. В. – Луганськ, 2004.

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ЛІДЕРСТВА ТА КОНСТРУКТИВНОЇ СПІВПРАЦІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Требін Н.О.
Полтава, Україна

Поняття «управлінське рішення» відрізняється від поняття «рішення» взагалі. Людина приймає протягом життя чимало рішень, але далеко не всі належать до управлінських. Заслужений діяч науки і техніки України Вікторія Третьяченко вважає, що спрямованість на колективну працю є найважливішою ознакою управлінського рішення. Як керівний вплив на колективну працю, управлінське рішення не може прийматися будь-яким працівником, а лише суб'єктом управління – директором, керівником, лідером установи. На думку В.В. Третьяченко управлінське рішення можна визначити як «процес знаходження зв'язку між існуючим станом системи (організації) та бажаним, що визначається метою управління» (Третьяченко, 1997).

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

*Тарасенко В.А.
Полтава, Україна*

Серед складових способу життя сучасної людини суттєве місце займає дозвілля. Саме спосіб організації проведення власного вільного часу у формі дозвіллевої діяльності багато в чому, по-перше, відображає особистісні характеристики індивіда, й, по-друге, може сприяти гармонізації його відносин з навколишнім світом та його саморозвиткові. Разом з тим, незважаючи на досить велику зацікавленість даною проблематикою філософів, економістів, соціологів, суспільних і політичних діячів, у центрі психологічних досліджень вона з'являється досить не часто.

В етимологічному плані термін «дозвілля» має декілька похідних. Так, в англійській мові термін «leisure» бере свій початок у латинській мові (ligere), що означає «бути вільним». Всі ці слова є спорідненими, маючи на увазі вибір і відсутність примусу [1, 2].

Між роботою і відпочинком соціологи, психологи, економісти встановили прямий взаємозв'язок. У культурно-дозвіллевій діяльності також було проведено ряд досліджень. Найбільш точні і плідні дослідження Ю.О. Стрельцової, яка вважає «що будь-який вид вільної діяльності несе в собі як функцію відновлення сил, так і функцію розвитку знань і здібностей людини. Однак одна з цих функцій домінуюча: як вид діяльності має властивість розвивати людину або переважно відновлювати її сили» [3].

Суть використання технології організації та здійснення дозвіллевої діяльності студентів полягає в аналізі та оцінці соціально-педагогічного процесу, причин виникнення проблем і шляхи їх усунення, прогнозування результатів і рішень, корекції цього процесу, встановленні необхідних комунікативних зв'язків, їх регуляції та підтримки, переходу від реалізації функцій дозвіллевої діяльності функцій до їх системи [4].

Можна сказати, що дозвілля є соціальним явищем, представлено комплексно, як: час, що молодь використовує за своїми інтересами, можливостями та потребами; сфера життя зі своїми нормами, правилами, умовами; діяльність, зміст котрої полягає у різниці між навчальною і суспільнозначимою діяльністю, і полягає у результаті, а не у самій діяльності, де кожний із видів дозвіллевої діяльності може бути використаний для самоорганізації або організації дозвілля молоді. Дозвілля дає можливість сучасній молодій людині розвивати різні сторони своєї особистості, свій талант. Для цього необхідно, щоб вона відносилася до дозвілля із позиції своєї життєвої задачі, свого покликання – усесторонньо розвивати власні здібності, свідомо формувати себе.

Професійну компетентність майбутнього вчителя визначаємо як специфічне професійно-особистісне утворення, яке забезпечує продуктивну педагогічну діяльність у сфері культурного дозвілля і рекреації, сприяє успішній реалізації культурно-просвітницьких завдань, дозволяє ефективно

влаштувалися свята з запрошенням на них батьків, екскурсії і походи учнів – всього цього тоді не було в школах. Антон Семенович широ, по-справжньому любив дітей. Його жваво цікавили дитячі справи і турботи, він міг допомогти в біді, дати пораду, підбадьорити жартом [3, с. 10-11].

Поза уроками, в різних іграх, що він організовував з учнями і сам в них брав участь, він був товаришем дітей. На уроках був вимогливим, суворим, але об'єктивним і справедливим учителем. Як пригадує В. Грекова-Опришко: «Грою проймав Антон Семенович все наше життя. За ролями читали в класі твори класиків, інсценували їх. У мандрівників-першовідкривачів перетворювалися всі, вирушаючи в екскурсії по рідному краю. Наш улюблений учитель брав особисту участь у всіх масових заходах» [1, с. 3].

Молодий вихователь захопив школярів ідеєю створення театру, духового оркестру, організацією цікавих вечорів самодіяльності. Саме він започаткував традицію проведення в школі театралізованих свят. Часто в Долинській школі влаштовували екскурсії. Причому кожен учасник вистави і екскурсії відчував себе потрібним і важливим для успіху загальної справи, зазначає Т. Кроль [3, с. 12]. А. Макаренко возив дітей на екскурсії до Севастополя, Москви, Петербурга.

Як свідчить аналіз публікації, А. Макаренко не відокремлював навчання від виховання, у нього одне впливало з іншого, доповнювало одне одного та було скріплено міцною прихильністю вчителя до дітей і дітей – до вчителя. Якщо додати сюди абсолютне почуття справедливості, яке мав А. Макаренко, його рідкісну ерудицію, стає зрозумілим, на чому вже тоді тримався його незаперечний авторитет.

Роки роботи в Долинській школі – це роки подальшого зростання. Кожну вільну хвилину молодий викладач використовує для розширення свого кругозору, посилено займаючись самоосвітою. Віддаючись з усім запалом молодості викладацької діяльності, А. Макаренко підкорює усіх своїми непересічними знаннями, а головне, невичерпною енергією, творчим підходом до справи і любов'ю до дітей, з якими він не втомлювався возитися буквально з ранку до вечора.

Однак, незважаючи на безперечний педагогічний успіх, А. Макаренко відчуває нагальну потребу продовжити свою освіту. Дізнавшись, що у Полтаві відкривається учительський інститут, він здає конкурсні іспити і стає його студентом у 1914 р.

Пам'ять про видатного педагога бережуть у Долинській середній школі №2 Кіровоградської області, що носить його ім'я. До 90-річчя з дня народження А. Макаренка (1978) у школі було відкрито музей. Зібрані в ньому матеріали розкривають життєвий і творчий шлях педагога, письменника, а також історію школи, пов'язаної з його ім'ям.

Список використаних джерел:

1. Грекова-Опришко В. Макаренко про Долинку / В. Грекова-Опришко // Шляхом Ілліча. – 1963. – 13 березня. – С. 3.
2. Євсєєв І. Тут він учителював / І. Євсєєв // Кіровоградська правда. – 1983. – 13 березня. – С. 2.

3. Кроль Т. Г. А. С. Макаренко. Биография: Пособие для учащихся / Т. Г. Кроль. – М.-Л.: Просвещение, 1964. – 92 с.
4. Макаренко А. С. Публицистика. Рассказы и очерки. Статьи о литературе и рецензии. Переписка с А. М. Горьким // Сочинения: В 7-ми т. Т.7. / А. С. Макаренко. – М.: Академия пед. наук РСФСР, 1958. – 583 с.
5. На разных берегах... Судьба братьев Макаренко / Сост. и комментарии Г. Хиллига. – М., 1998. – 384 с.

A. S. MAKARENKO COME ESEMPIO DI ORGANIZZATORE GLOBALE

*Mettini Emiliano
Pisa, Italy*

La figura di Anton Semenovič Makarenko è tra le più significative nel panorama educativo del XX secolo per quanto riguarda l'ambito della rieducazione. A nostro avviso non c'è bisogno di ricordare i successi mietuti da A. S. Makarenko negli anni della direzione della Colonia Gorkij e della Comune Dzerzhinskij, fatti che sono ben noti a tutti e che non richiedono ulteriori conferme, nonostante le difficoltà e le contraddizioni che si possono notare nel conseguimento degli stessi. Quello che è importante per noi è sottolineare l'aspetto olistico e la globalità dell'approccio utilizzato dall'educatore per costruire e sviluppare nel corso di quasi tre decenni il proprio sistema educativo e la propria teoria pedagogica. Quanto creato da A. S. Makarenko non è il risultato di una improvvisazione organizzativa che ha avuto successo solo grazie alle capacità pratiche di A. S. Makarenko, come ha sostenuto, tra gli altri, A. Kaminski negli anni Cinquanta del secolo scorso (Kaminski, 1952), ma, bensì, il processo di sviluppo e consolidamento delle idee guida del sistema makarenkiano: il collettivo degli educatori e degli educandi, il sistema delle prospettive e il lavoro come elemento creativo e non coercitivo della personalità. L'interpretazione e l'applicazione della teoria del collettivo da parte di A. S. Makarenko hanno fatto sì che quest'ultimo si discostasse dalla teoria pedagogica ufficiale in quanto creava condizioni paritarie tra educando ed educatore, eliminando così una subordinazione tanto formale quanto ingiusta, considerando che sia l'uno che l'altro dovevano essere interessati al benessere morale e materiale dell'istituto all'interno del quale si trovavano a vivere. Tale approccio era utilizzato da A. S. Makarenko in contrapposizione alla educazione libera e alla educazione "duale" (basata sul rapporto "educatore-educando" tra i quali esisteva un notevole "iato" gerarchico), aveva come conseguenze positive la responsabilizzazione dell'educando che si trovava a dover gestire in maniera diretta la propria vita e il proprio collettivo tramite l'attività lavorativa, e la creazione di un rapporto di comando e subordinazione intercambiabile, in quanto nei reparti misti, altra invenzione pedagogica di A. S. Makarenko, gli adulti potevano e dovevano obbedire alle direttive impartite dall'educando facente funzioni di comandante di turno. Tale intercambiabilità dei ruoli e la responsabilità decisionale che ne derivava aveva come effetto la cementazione dei rapporti adulto-bambino all'interno del collettivo e, al contempo, forniva un quadro generale di quali progressi il singolo e il gruppo avessero fatto nel loro percorso educativo. Possiamo quindi notare un primo

підвищену зацікавленість до ігрового і змагального методів, за допомогою яких можливою є прихована психолого-педагогічна дія на них тренера-викладача та дорослих членів групи. При цьому, важливим фактором формування моральних якостей підлітків є спілкування в колективі: з початком занять у спортивному клубі вони починають усвідомлювати свою належність до колективу та, відповідно до правил розпоряджень, вчать керувати своїми діями, зіставляти їх з діями інших. Саме у такий спосіб зміцнюється воля, формується дисциплінованість та звичка до дотримання норм моральної поведінки у важких підлітків.

Утім, організовуючи навчально-тренувальні заняття у спортивному клубі з важкими підлітками в умовах різновікової групи, необхідно дотримуватися наступних методичних вказівок: чисельність групи – від 10 до 15 осіб, склад групи формується з врахуванням попереднього дослідження (фізичного, психологічного, функціонального станів та індивідуальних особливостей), з групою працює один тренер-викладач. Основними формами організації занять у спортивному клубі є групові та індивідуальні практичні заняття тренувального характеру, участь у спортивних змаганнях, теоретичні заняття, перегляд навчальних фільмів, зустрічі з відомими спортсменами.

І хоча, різновіковий контингент навчально-тренувальної групи при цьому ускладнює роботу тренера-викладача (особливо при дозуванні фізичного навантаження, розучуванні основ техніки, тактики з обраного виду спорту слід враховувати вікові особливості дітей), проте підвищує виховний потенціал навчально-тренувальних занять при умові вмілого застосування виховних методик, педагогічних прийомів, засобів тощо.

Отже, для ефективного виховання морально-вольових якостей важких підлітків, формування у них ціннісних орієнтацій та соціальної поведінки, проводячи навчально-тренувальні заняття в різновікових групах, слід поступово долучати їх до безпосередньої участі у проведенні занять, а саме: проводити розминку, демонструвати вправи, основи техніки з обраного виду спорту, пояснювати помилки молодшим спортсменам, тобто надати можливість важкому підлітку відчувати себе значущим, корисним, опорою для тренера, проявити турботу, демонструвати знання та вміння з обраного виду спорту.

Ефективний виховний вплив також мають змагальні заняття, які проводяться у формі неофіційних змагань та ігор, і дозволяють виховувати почуття колективізму, згуртованості, відповідальності, рішучості, наполегливості тощо.

При цьому, особливу увагу необхідно приділяти формуванню у важких підлітків вмінь та навичок чесно вести спортивну боротьбу, поважати суперника, вміти гідно програвати, контролювати емоції та критично аналізувати свої виступи. Цьому сприятиме знання та дотримання вимог «Спортивного кодексу честі олімпійця України».

Санітарно-гігієнічний сектор здійснює контроль за чистотою місця занять, особистою гігієною членів організації. При цьому відповідальний за даний відділ має право не допускати до занять порушників гігієнічних вимог.

Патріотично-інформаційний спрямовує свою діяльність на висвітлення життя країни, міжнародних подій, спортивних змагань з певного виду спорту. Забезпечує випуск інформаційних бюлетенів тощо.

Культурно-масовий організовує екскурсії, походи, спортивні свята, вшанування спортивних переможців та інше.

«Комісія честі» здійснює контроль та сприяє ліквідації порушенням дисципліни, порушенням спортивної етики, конфліктів між членами команди (групи) та колективу клубу в цілому, а також простежує поведінку членів клубу (дітей та підлітків) поза організацією.

«Відділ кадрів» передбачає ведення особистих карток спортсменів, облік здачі нормативів, підготовка заявок на змагання, надання інформації про дні народження вихованців.

Такий підхід до залучення важких підлітків у життєдіяльність ГО «Спортивний клуб» сприяє прояву у них суб'єктності.

Специфікою організації занять у ГО «Спортивний клуб» є те, що вони проводяться, як правило, в умовах різновікової групи, перевагами яких є наступні фактори:

– пряма передача досвіду від старших до молодших, де молодші копіюють манеру поведінки, засвоюють вміння та навички в певній сумісній діяльності;

– можливість для кожного розкритися як особистість в умовах фізкультурно-спортивного колективу;

– задоволення вікових потреб: у молодших – мати перед собою приклад і намагатися бути схожим на нього; у старших – затвердитися в ролі лідера;

співпраця старших і молодших значно збагачує комунікативні навички важких підлітків, виховує поважне ставлення і до старших і до молодших;

– широкі соціальні зв'язки значно скорочують замкнутість та відчуження від інших колективів;

– корекція виховання девіантних підлітків та формування у них звичок позитивної поведінки;

– виховання морально-вольових зусиль, які дозволять протидіяти асоціальним впливам;

– соціальне оздоровлення під впливом сформованого мікросередовища.

Такий підхід до розуміння нами діяльності з різновіковими групами дітей та у підлітків в умовах ГО «Спортивний клуб» підсилюється практичним досвідом А. Макаренка щодо роботи з важкими підлітками в умовах колонії та комуні.

Враховуючи те, що підлітковий вік сприятливий до педагогічних впливів, а елементи структури підліткової психіки, соціальні установки, ціннісні орієнтації, достатньо динамічні та нестійкі, педагог може ефективно здійснювати їх корекцію. Цьому також сприяє те, що підлітки проявляють

elemento che permette di definire olistico il sistema di A. S. Makarenko: la corresponsabilità di adulto e bambino nella gestione della Colonia e della Comune permetteva di creare una rete di rapporti che prevedeva non soltanto l'ottenimento di un risultato materiale (la produzione di frutta e ortaggi o l'allevamento di animali) ma, soprattutto, lo scambio di opinioni e di esperienza tanto a livello verticale (dalla generazione più anziana a quella più giovane) quanto a livello orizzontale (da un membro del collettivo ad un altro). Il valore di tale scambio, a nostro avviso, è inestimabile soprattutto per la creazione di rapporti di fiducia e valoriali che avrebbero permesso di attivare e/o accelerare la fase rieducativa del singolo e del gruppo che trovavano una loro ragione di essere proprio nel lavoro come attività creativa e (ri)creativa dell'individuo. A. S. Makarenko, come K. Marx, era convinto che il lavoro rappresentasse un importante fattore di ricostruzione e di umanizzazione dell'individuo. Secondo K. Marx, produrre in modo universale, produrre liberi dal bisogno fisico, produrre e riprodurre l'intera natura, porsi liberamente di fronte al prodotto poiché questo è manifestazione della coscienza umana, produrre secondo la misura di ogni specie e secondo le leggi della bellezza: ecco l'essenza del lavoro in quanto fare totale, in quanto oggettivazione universale e libera (perché non imposta da scopi esteriori) dell'essenza umana (Marx, 1844). Produrre per se stessi, al contempo, significa produrre anche per la collettività, per gli altri, creando le condizioni dell'autonomia della persona dai bisogni materiali, il che, a sua volta, pone le basi per la fondazione di un rapporto etico tra le persone basato sul concetto di complementarità degli sforzi e non sulla cieca competizione tra gli individui.

Partendo da tale concezione del lavoro e ponendo al centro del proprio sistema educativo l'individuo come elemento sociale ed etico, A. S. Makarenko ha sviluppato il sistema delle linee di prospettiva (prospettiva a corto, medio e lungo termine) dove la complessità dell'attività lavorativa doveva comportare l'aumento sostanziale delle capacità psicofisiche dell'individuo e, al contempo, lo sviluppo degli aspetti etici e valoriali della personalità fino a farle raggiungere la piena libertà di scelta dovuta alla disciplinizzazione. La libertà era, infatti, per A. S. Makarenko, una istituzione sociale che si distingueva dall'arbitrarietà del comportamento grazie alle decisioni eticamente e socialmente accettabili che l'individuo avrebbe dovuto prendere nel corso della propria vita come cittadino. Nel sistema educativo makarenkiano, a nostro avviso, le linee di prospettiva rappresentano il secondo elemento olistico perché racchiudono sia elementi sociali sia elementi psicologici dello sviluppo della persona come individuo che quasi sempre si trovava in situazioni conflittuali con il collettivo.

Concludendo il nostro contributo vorremmo far notare che la globalità e l'olismo dell'attività educativa e pedagogica di A. S. Makarenko non erano volte alla creazione di una personalità che accettasse passivamente gli ordini del collettivo o che, in maniera altrettanto passiva, si adeguasse ai cambiamenti politici allora in corso (un chiaro esempio di tale atteggiamento è riscontrabile in "Cuore di cane" di M. A. Bulgakov), ma tendevano ad evidenziare gli elementi positivamente critici della personalità che avrebbero potuto comportare cambiamenti qualitativamente validi anche dal punto di vista della correzione della tecnologia educativa e della teoria pedagogica.

Letteratura consultata:

1. Alessandro Kaminiski "La pedagogia sovietica e l'opera di A. Makarenko", Avio, 1952, 60 pp.
2. Karl Marx. "Manoscritti economico-filosofici del 1844", Einaudi, Torino, 2004, 177 pp.

A. S. MAKARENKO W POLSCE

*Bybluk Marian
Poznań, Polska*

O działalności i twórczości A. S. Makarenki w Polsce przed drugą wojną światową prawie nic nie wiadano. W ówczesnych książkach i artykułach, przedstawiających stan oświaty i teorii pedagogicznej w ZSRR, nie pojawiły się żadne wzmianki o tym pedagogu i o jego pracy w zakładach wychowawczych. Wynikało to z braku popularności prac Makarenki, które pojawiły się w Związku Sowieckim dopiero w połowie lat trzydziestych. Wywołały co prawda od razu gwałtowną dyskusję w ZSRR i zainteresowanie w niektórych krajach zachodnich (Niemcy, Francja, Anglia, Holandia), w Polsce zaś spuścizna radzieckiego nowatora – wobec niedobrosąsiedzkich stosunków polsko-rosyjskich w okresie przedwojennym, gdy ideologia wychowania komunistycznego nie miała warunków rozwoju – nie trafiła do polskich kręgów pedagogicznych – ludzi nauki, wychowawców, nauczycieli. Ale też A. Makarenko nie pałał sympatią do „burżuazyjnej Polski”. Jego komunardzi na wieczorku artystycznym przedstawiali J. Piłsudskiego, obok faszysty Mussoliniego, jako ich przeciwnika, przewrotną skarykatyzowaną postać pragnącą ich oszukać.¹ W końcu lat trzydziestych Makarenko widział zagrożenie ze strony Polski dla ZSRR, w którego obronie poświęcił swoje pióro publicysty. Młodą państwowość polską nazwał nędzną i schlebającą Zachodowi², przygotowując tym samym ideologiczny grunt do nierychłej likwidacji Polski, nazwanej przez Mołotowa w czasie jej czwartego rozbioru, we wrześniu 1939 roku, ”bękartem układu wersalskiego”.

Były jednak nieliczne osoby, które wiedziały o osiągnięciach Makarenki jeszcze przed 1939 rokiem. Do osób tych należał Janusz Korczak, do rąk którego trafił nielegalnie przemycony z Rosji *Poemat pedagogiczny*. Korczak był zachwycony książką, wywarła na nim wielkie wrażenie. Zalecał ją swoim współpracownikom, mówiąc: „To nie jest literatura pedagogiczna, to pedagogika prawdziwa”.³ Można by także wymienić słowa pełne uznania polskiego konsula w Charkowie, Karszo-Soblewskiego, który pozostawił 25 marca 1933 roku w Księdze Pamiątkowej Komuny zapis: „Wszystko, co widziałem dzisiaj w dziecięcej Komunie

¹ A. Makarenko, *Dziela*, t.3, PZWS, Warszawa 1955, s.297

² Podają za: G. Hillig (red.) *Makarenko 7/72*, Marburg 1974, s.14

³ Wspomina o tym I. Newerly, sekretarz Korczaka we *Wstępie do Wyboru pism Janusza Korczaka*, „Nasza Księgarnia” 1957, t.1. s. XXXI. Potwierdził to także A. Lewin, któremu Korczak dał do przeczytania *Poemat pedagogiczny*, podkreślając dobitnie, że jest to książka napisana przez prawdziwego pedagoga i że nieporównanie przewyższa znane w owym czasie utwory poświęcone wychowaniu dzieci bezdomnych w pierwszych latach po rewolucji. Zob. A. Lewin, *Takim go zapamiętałem. Wspomnienia i refleksje j Januszu Korczaku*, Latona, Warszawa 1994.

2. Войтюк Н.Л. До питання про професійну саморегуляцію вчителя. *Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті: орієнтири та напрямки сучасної освіти. Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* Луганськ: Альма-матер, 2005. С. 193–201.
3. Гриньова, М.В. Саморегуляція : навч.- метод. посіб. Полтава : АСМІ, 2012. 294 с.
4. Трубачева С. Саморегуляція як чинник формування загальнонавчальних компетентностей учнів. *Біологія і хімія в сучасній школі*. 2012. №3. С. 43–45.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ А.С. МАКАРЕНКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У ВАЖКИХ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

*Тараненко І.В., Тараненко А.К.
Полтава, Україна*

У формуванні морально-вольових якостей у важких підлітків сприяє, насамперед, організація навчально-тренувального і виховного процесу в ГО «Спортивний клуб» у відповідності до вподобань і можливостей дітей і підлітків та організація взаємодії всіх суб'єктів навчально-виховного процесу. При цьому, головним компонентом зазначеного процесу ми визначили зміст взаємодії тренера з важкими підлітками, що розкривається у програмах ГО «Спортивний клуб». З огляду на це, на наше переконання, педагогічно доцільним буде будувати взаємодію тренера з важкими підлітками за наступними напрямками: створення довірливих суб'єкт-суб'єктних відносин на основі здорового, сприятливого соціально-психологічного клімату; досягнення співпраці між усіма учасниками навчально-виховного процесу; розвиток гуманістичних установок. Реалізації зазначених напрямків сприятиме, так звана, школа активу, яка створена і діє при ГО «Спортивний клуб», забезпечуючи тим самим суб'єктність кожного підлітка, оскільки кожен з них є членом зазначеної інституції.

Школа активу включає в себе так звані сектори: організаційний сектор, сектор спортивного контролю і допомоги, сектор господарського забезпечення, санітарно-гігієнічний сектор патріотично-інформаційний, культурно-масовий, «комісія честі», «відділ кадрів».

Так, *організаційний сектор* – очолює капітан (обраний на загальних зборах один із вихованців) який разом з президією ГО «Спортивний клуб», членом якої він є, здійснює керівництво колективом вихованців громадської організації та його діяльністю. Інші сектори, які очолюють, обрані колективом спортсменів, командири, виконують наступне коло обов'язків:

Сектор спортивного контролю і допомоги вирішує питання спортивних успіхів вихованців ГО «Спортивний клуб», організовує допомогу членам клубу у засвоєнні навчально-тренувальних задач, розвитку фізичних якостей та корекції техніки виконання фізичних вправ.

Сектор господарського забезпечення передбачає підготовку місць занять, забезпечення спортивним інвентарем та контроль за його цілісністю.

помилками і визначає нові цілі. Результатом цих дій є суб'єктивна модель навчальної діяльності, на основі якої учень складає програму дій, засобів і способів її здійснення. У процесі навчальної діяльності кожний з рефлексивних ланцюгів виконує роль цілепокладання та цілереалізації. Саме усвідомлення своїх цілей дає змогу учневі залишатися суб'єктом навчальної діяльності, тобто самому приймати рішення щодо необхідності внесення змін у здійснювані дії, черговості розв'язування завдань (Трубачева, 2012, с. 43).

Технологія формування саморегуляції навчальної діяльності опрацьовує методи, засоби і формування процесу, спираючись на принципи саморегуляції, які корелюють з принципами дидактики.

Формування саморегуляції здійснюється під час навчального процесу, який складається з таких структурних елементів:

- а) постановка, освідомлення і прийняття учнями пізнавального завдання;
- б) сприймання навчального матеріалу;
- в) осмислення, розуміння навчального матеріалу і засвоєння основної його інформації, формування наукових понять, узагальнення і систематизації знань;
- г) закріплення і вдосконалення знань, їх запам'ятовування, формування навичок і вмінь;
- г) застосування знань й умінь на практиці;
- д) зворотний зв'язок і перевірка засвоєння, аналіз і самоаналіз досягнень учнів.

Розвивальна взаємодія вчителя і учнів під час цілеспрямованого відпрацювання навчально-організаційних умінь і навичок регулювання навчальної діяльності, способів узагальнення і рефлексії сприяє зростанню розумового та інтелектуального потенціалу особистості (Гриньова, 2012, с. 60).

Таким чином, в процесі виконання навчальної діяльності кожна з ланок саморегуляції виконує роль цілепокладання та цілеспрямованого здійснення дій. Саме усвідомлення своїх цілей дозволяє учневі залишатися суб'єктом навчальної діяльності, тобто самому приймати рішення про необхідність внесення змін до виконуваних дій, про послідовність виконання завдання. Навчальна діяльність для учня повинна стати продовженням природних процесів саморегуляції. Педагогу необхідно сприяти розвитку механізмів, які спонукають до подолання утруднення і успішного виконання навчальної діяльності.

Отже, завдяки саморегуляції навчальної діяльності відбуваються зміни як в самому учневі, так і в тих засобах, які він використовує. Отже, ефективність навчальної діяльності школярів залежить від формування їх пізнавальної активності і самостійності, основою яких є сформована система саморегуляції.

Список використаних джерел:

1. Бабак О. Як допомогти дитині стати успішною. *Управління освітою*. 2007. №4. С. 2–4.

im. Dzierżyńskiego, wprawia mnie w podziw jako dowód ogromnego postępu w społecznej i wychowawczej dziedzinie rozwoju ludzkości”⁴. Do relacji przygodnej, sporadycznej należy także wypowiedź J. Siekierskiej, która odwiedziła Komunię w składzie delegacji kadzoiemskiej. Po wielu latach wspominała, jakie pozytywne wrażenie zrobił na nią witający delegację A. Makarenko i jak poznawała pilną pracę komunardów w Komunii im. Dzierżyńskiego. Wizyta ta pozostawiła silne wrażenie i żywe wspomnienie.⁵

Te przygodne relacje nie zmieniają ogólnego obrazu sytuacji przed rokiem 1939. Pozytywne zmiany zostały zapoczątkowane dopiero w latach drugiej wojny światowej na terytorium ZSRR. W tym czasie część pedagogów-uciekierów przed niemiecką okupacją Polski i rządu pedagogów- zesłańcy. uczestniczący w pracach oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych, mieli okazję poznać radziecki system oświaty i przyswoić sobie podstawowe założenia sowieckiej teorii pedagogicznej.⁶ Nastąpiło wówczas pierwsze zetknięcie się z dostępnymi pracami Makarenki. Były to *Poemat pedagogiczny*, *Chorągwie na wieżach*, *Książka dla rodziców*. Nie sposób jednakże określić, jak dalece idee makarenkowskie wpłynęły na kierunek, formy i metody pracy polskich placówek oświatowo-wychowawczych na terenie ZSRR. Zostały utrwalone i zachowały się tylko nieliczne, dość skąpe relacje (np. E. Kuroczki, dyrektora domu dziecka w Zagorsku pod Moskwą).

Sytuacja polskich placówek, stworzonych jeszcze w okresie rządów ambasady kujbyszewskiej, a po 1943 roku znajdujących się pod opieką Komitetu do Spraw Dzieci Polskich w Moskwie, była bardzo złożona i pod wieloma względami trudna, co nie ułatwiało pracy wychowawczej. Poważne sprzeczności i rozbieżności o charakterze ideologicznym komplikowały rozwój tych placówek, wytwarzały napiętą atmosferę, hamowały proces przenikania nowych idei pedagogicznych. Ostro zarysowało się dążenie do odcięcia pracy wychowawczej od osiągnięć sowieckiej teorii i praktyki pedagogicznej, zwłaszcza w dziedzinie metod wychowania zespolowego. Mimo to stopniowo torowały sobie drogę nowe idee i tendencje, nowe metody organizacji życia zbiorowego dzieci. W tym właśnie zakresie niezwykle pomocne okazały się doświadczenia i poglądy A. Makarenki.⁷ Tak oto na emigracji, w Związku sowieckim, w trudnych latach drugiej wojny światowej rodziły się niektóre przesłanki dla percepcji twórczości A. Makarenki w Polsce Ludowej.

Prawdziwe „odkrycie Makarenki”, a zarazem właściwy początek zakrojonego na szerszą skalę procesu krzewienia się jego idei w Polsce przypada na lata powojenne. Orientacyjną datę stanowić może rok 1946, kiedy to przetłumaczono na język polski *Poemat pedagogiczny*.⁸ W tym samym roku ukazuje się w prasie pedagogicznej pierwszy artykuł o Makarence⁹, a rok później pierwsza praca naukowa, którego autorem był doświadczony opiekun-wychowawca, były współpracownik

⁴ A. Makarenko *Dziela*, 7-tomowe wydanie z lat 1955-1957, PZWS, t.2, s.438

⁵ J. Siekierska, *Dzierżyński i Makarenko W: Narodziny nowego (Wspomnienie z lat rewolucji)*, „Książka i Wiedza” 1952, s.33-34

⁶ Por. *Szkolnictwo polskie w ZSRR 1943-1947. Dokumenty i materiały*, PZWS, Warszawa 1961

⁷ Por. A. Lewin, *Problemy wychowania kolektywnego. Refleksje pedagogiczne na tle doświadczeń polskiego domu dziecka i szkoły na Uralu*. PZWS Warszawa 1953

⁸ A. Makarenko, *Poemat pedagogiczny*, „Książka i Wiedza”, wyd I, 1946, wyd. 2 1949.

⁹ A. Lewin, Makarenko – najwybitniejszy pedagog epoki radzieckiej. „Opiekun Społeczny” 1946 nr 9/10, s.13

Janusza Korczaka, kierujący placówką opiekuńczo-wychowawczą jego imienia w Bartoszycach, późniejszy czołowy znawca pedagogiki Makarenki i krzewiciel jego idei, Aleksander Lewin.¹⁰ Autorem drugiej monografii poświęconej pedagogice Makarenki był Aleksander Kamiński, powstaniec warszawski i organizator młodzieżowego oporu przeciw okupantowi, późniejszy znany uczonec.¹¹ I choć daleki był od sympatii dla „wyzwolicielei” ze Wschodu, jako doskonały znawca i praktyk w dziedzinie samorządnego wychowania dostrzegał w Makarence mistrza w wychowaniu trudnej młodzieży, doceniał rezultaty jego opieki i wychowania, rozwijania samorządności młodzieży i jej resocjalizacji, osiągniętych za pomocą nowatorskich metod. Od tego przekonania nigdy nie odstąpił mimo prześladowań w późniejszym czasie ze strony komunistycznej władzy za patriotyczną postawę.¹² Traktował jednak wydzwignięcie osiągnięć Makarenki do rangi uniwersalnych wartości polskiej nauki o wychowaniu jako nieuzasadnione.¹³

W pierwszych latach powojennych nie sądzono było nowatorskiemu dziełu Makarenki, żeby wyłącznie w sposób przyjęty w nauce stać się znanym i uznawanym zjawiskiem w polskich naukach pedagogicznych. W Polsce bowiem od roku 1948 zaczął się okres dynamicznej ofensywy stalinizmu, likwidacji demokratycznych podstaw ustrojowych. Niszczono wszystko, co w życiu społecznym kraju było niezależne i łączyło się z tradycją, wprowadzano nowe kontrolowane przez władzę komunistyczną struktury, formy i treści życia.¹⁴ W oświacie i naukach pedagogicznych, gdzie dominowała w latach 50. totalitarna polityka wychowania socjalistycznego na wzór sowieckiej polityki wychowania komunistycznego¹⁵, szczególnie eksponowana pedagogika Makarenki miała w zamyśle władz służyć tworzeniu nowej pedagogiki socjalistycznej, rugowaniu tzw. mieszczańskiej i idealistycznej myśli w wychowaniu, kształtowaniu rewolucyjnych i kolektywistycznych postaw młodzieży.

W latach tych masowo wydano serie utworów Makarenki, w tym *Chorągwie na wieżach*, *Książkę dla rodziców*, *Wybrane prace pedagogiczne*, pojawiły się trzy wydania *Wychowania w rodzinie*. W latach 1955–1957 przetłumaczono na język polski 7-tomowe wydanie *Dzieł* Makarenki, oparte na pierwszym sowieckim wydaniu, przygotowanym przez ANP RFSRR. W ten sposób wzrosły znacznie możliwości studiowania i nawiązywania do twórczości Makarenki w uczelniach wyższych. Tak na przykład zagadnienie wychowania w kolektywie, ujmowane w sposób makarenkowski, skupiło na sobie uwagę pracowników naukowych wyższych uczelni w Gdańsku (R. Miller), Toruniu (K. Moroz), Poznaniu (B. Hornowski), Wrocławiu (Z. Szulc).

¹⁰ A. Lewin, *Antoni Makarenko – czołowy pedagog radziecki*, Warszawa 1947.

¹¹ A. Kamiński, *Pedagogika Antoniego Makarenki*, RTPD, Warszawa 1949.

¹² Por. tego autora *Funkcje pedagogiki społecznej*, PWN, Warszawa 1982, s.250, 384 oraz *Samorząd młodzieży jako metoda wychowawcza*, wyd.4, WSiP, Warszawa 1985, s.81, 158, 171.

¹³ A. Kamiński, *O trwałych i zmiennych składnikach pedagogiki makarenkowskiej*. „Nowa Szkoła”, 1962, nr 11

¹⁴ H. Świda-Ziemba, *Mechanizmy zniewalania społeczeństwa – refleksje u schyłku formacji*, Warszawa 1990, s.254

¹⁵ S. Wołoszyn, *Nauki o wychowaniu w Polsce w XX wieku*, Warszawa 1997, s.80

рішення в ситуації вибору, вона вимагає мобільності та конструктивізму. Учень стає суб'єктом навчання, якщо він самостійно регулює свою навчальну діяльність, керує нею. Формування і розвиток в учнів саморегуляції, необхідної для будь-якої продуктивної діяльності, є одним з найбільш актуальних і складних завдань сучасного навчання.

Розробкою проблеми саморегуляції поведінки особистості займалися вчені, які досліджували: окремі її прояви в різних видах діяльності – О.А. Конопкін, Г.С. Нікіфоров, А.К. Осницький, І.А. Трофімова та ін.; моральний розвиток особистості на різних вікових етапах – Л.І. Божович, І.В. Дубровіна, В.С. Мухіна, І.С. Кон, І.І. Чеснокова та ін.; моральний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку – В.К. Котирло, Є.В. Суботський, Г.С. Якобсон та ін..

Саморегуляція формується шляхом навчальної діяльності, яка для учня має стати продовженням природних процесів саморегуляції. Зовнішнім впливом для учня є навчальне завдання, яке потребує фахових знань. Педагог має сформувати такі механізми, які спонукали б школяра до подолання труднощів й успішного досягнення навчальної мети.

Саморегуляція в навчанні – це оволодіння засобами виконання навчальних операцій у такий спосіб, щоб будь-яка зміна умов навчання, будь-які ускладнення зумовлювали включення механізмів мислення, у результаті чого завдання чи проблеми діти розв'язували б самостійно. Саморегуляція є вищим ступенем діяльності, коли вміння виконувати навчальні операції перетворюється на навички і послідовність їх здійснюється автоматично (Войтюк, 2005, с. 193).

Цілеспрямоване формування саморегуляції учнів вимагає знання її сутності, умов і закономірностей навчання. Саморегуляцію розуміють як вищий рівень розумової активності людини і як її уміння вільно керувати особистим фізичним станом, діяльністю, поведінкою і взаємодією з іншими людьми; ефективно використовувати свої психофізичні особливості. Саморегуляція навчальної діяльності – це специфічна регуляція, що здійснюється учнем як суб'єктом діяльності. Її призначення полягає в тому, щоб привести у відповідність можливості учня з вимогами навчальної діяльності, тобто учень повинен усвідомити свої завдання як суб'єкт навчальної діяльності, цілеспрямовано побудувати процес самонавчання.

Саморегуляція в початковій діяльності має структуру, подібну до саморегуляції інших видів діяльності. Вона складається з таких компонентів, як усвідомлені цілі діяльності, модель значимих умов, програма дій, виконання запланованого та його рефлексія, оцінка результатів і корекція. Згідно з цими компонентами учень усвідомлює і приймає мету навчальної діяльності та вимоги вчителя; обмірковує послідовність дій, оцінює умови досягнення мети, створює суб'єктивну модель навчальної діяльності; на основі моделі складає програму дій, обирає засоби і способи її здійснення; здійснює самоконтроль на основі поетапної рефлексії виконаних дій; зіставляє самооцінку й оцінку вчителя, робить висновки про необхідність корекції; виконує роботу над

It is important to teach students how to approach (work) creatively, teachers should set aside time for creative activities, teaching them to use a variety of techniques, but in no case can they be creative instead of children. The teacher can model the creative process through himself, be a mentor, consultant. But for creative tasks, the formation of creativity is not enough for the teacher to be creative [4].

Teachers of the Danish University College Copenhagen (KP) as one of the ways to develop student creativity offer a test of remote associations (TRA), developed by Sartof and Marta Mednik. When performing a TRA task, you need to find one word that makes sense of the phrase when you combine it with each of the three proposed words. For example: Swiss, cake, peasant. The first thing to think about is cheese. Swiss cheese, cheese cake, peasant cheese [1].

After the stage of forming ideas comes the fourth stage – the construction of a prototype. Prototyping involves the transfer of ideas and research from the head to the physical world. [3]

The first prototypes should be quick and easy. While building, you can improve your skills from the previous three steps.

The last step is testing. Testing is an opportunity to get feedback on your own solutions, refine them to improve and continue working on the problem [3].

Reflection is extremely important in testing. It is important to hear impressions and feedback from potential users. Therefore, in addition to creative thinking, you should learn to listen, and especially to hear.

Therefore, one of the factors of personal development is creativity. Creativity development helps to overcome stereotypes of thinking and activity, formation of key competences, readiness for innovation, promotes the formation of self-regulation and adaptation skills.

References:

1. Brinkmann, David J. Teaching creative lyand teaching for creativity. Arts Education Policy Review. №111. 2010. p.48–50.
2. Gassimova V. Creativity and speed of information processing: A double dissociation in volving elementary versus in hibitory cognitive tasks / L. Dorfman, C. Martindale, V. Gassimova, O. Vartanian // Personality and Individual Differences, 2008. 44, 1382–1390.
3. Design Thinking Boot camp Bootleg <https://dschool.stanford.edu/resources/design-thinking-bootleg>
4. Nielsen, D.&S. Thurber. Thetheories behinditall. These cretoftthehighly creative thinker. BIS Publishers Amsterdam, 18

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Стрижак Ю.О.
Полтава, Україна

Одним із завдань сучасної школи є задоволення соціальних вимог до підготовки молоді до успішного життя в сучасному суспільстві. Освіченість сьогодні нерозривно пов'язана з відповідальністю за самостійно прийняті

Makarenko nie schodził z łamów ówczesnych pism pedagogicznych: „Dom Dziecka”, „Dzieci i Wychowawca”. „Szkoła i Dom”, „Szkoła Zawodowa”, „Wychowawca w Zespole”, „Nowa Szkoła” i in. Tytuły artykułów w prasie pedagogicznej z lat 1948–1953 głosiły: *Dzieła Makarenki orężem w walce o nowe oblicze teorii i praktyki pedagogicznej; W pełni wykorzystać dorobek pedagogiczny A. Makarenki; Przewyciężyć zastój w naukach pedagogicznych, przewietrzyć pedagogikę; U źródeł nowej ideologii* itp.¹⁶

Makarence przypisywano rolę zarówno rewolucyjnego postępowca, jak i uzdrowiacza zacofanej mentalności ludzi polskiej edukacji. Określano go „pedagogiem zwycięskiej rewolucji i aktywnego humanizmu”, „najwybitniejszym pedagogiem epoki sowieckiej”, „teoretykiem wychowania komunistycznego”. W świetle jego dorobku dyskredytowano nawet osiągnięcia Janusza Korczaka, który wydawał się mało postępowy.

Upowszechnieniu twórczości Makarenki służyły także adaptacje sceniczne *Poematu* (Teatr Nowy w Łodzi, Teatr Nowej Warszawy – rok 1951) oraz film na podstawie *Chorągwi na wieżach*, również pokazywany w telewizji (rok 1959).

Po kilkuletnim okresie ideologicznego nacisku na ludzi nauki, kultury, nauczycieli i wychowawców, dziennikarzy, jakiemu niejednokrotnie towarzyszyło usuwanie ich z oficjalnego życia społecznego i bezpośredniej pracy z młodzieżą oraz narzuconej odgórnie prymitywnej indoktrynacji światopoglądowej, niebezinteresownego wykorzystania ludzi o poglądach lewicowych w celach propagandowych, sytuacja zaczęła się nieco zmieniać po przełomie Październikowym (1956 r.). Rozpoczęło się powolne wyzwalanie się z „sowieckiej pomocy” dla polskiej edukacji, a także uwalnianie się z bolszewickiego ujmowania doktryny pedagogicznej Makarenki i schematycznej interpretacji jego dokonań pedagogicznych, poszukiwanie nowej perspektywy badawczej i popularyzatorskiej.

Przełomowy w tym zakresie był rok 1960, kiedy ukazały się w Polsce znaczące prace monograficzne poświęcone Makarence. Praca A. Lewina *Makarenko: Konfrontacje pedagogiczne* (1960) i dopełniające studium tegoż autora *Makarenko w Polsce* (1962) powstałych w wyniku kilkuletnich badań i studiów przeprowadzonych w ZSRR i w Polsce w latach 50. Zobrazowały stan badań nad twórczością Makarenki z uwzględnieniem warunków społecznych i politycznych w okresie powojennym. Prace te, a także monografia L. Chmaja *Antoni Makarenko* (1960), choć oparta wyłącznie na dziełach literackich Makarenki, łącznie ze szkicem tego autora *W prądach i kierunkach w pedagogice XX wieku* (1962) oraz S. Wołoszyna *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie* (1964), lokujący dorobek Makarenki – pedagoga o komunistycznej orientacji – w gronie najwybitniejszych pedagogów świata, przyczyniły się do uznania wśród części polskich pedagogów oryginalnego doświadczenia sowieckiego pedagoga i wyznaczenia mu odpowiedniego miejsca w dziejach wychowania światowego.¹⁷ Do renesansu

¹⁶ K. Żebrowska, A.S. Makarenko. *Bibliografia podmiotowa i przedmiotowa publikacji polskich z lat 1946–1987*. IBP, Warszawa 1988

¹⁷ S. Wołoszyn, *Działalność i poglądy Antoniego Makarenki*. W: B. Suchodolski (red.), *Zarys pedagogiki*, PWN, Warszawa 1962, s.669–681; ten że *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, PWN, Warszawa 1964, s.234–238

Makarenki w latach 60. w dużej mierze przyczyniły się organizowane w tych latach ogólnokrajowe konferencje, sesje i seminaria.¹⁸

Daleko jednak było do powszechnej akceptacji Makarenki w gronie ludzi nauki pedagogicznej, zwłaszcza jego kolektywistycznych poglądów na wychowanie młodzieży. Dominująca oficjalnie krytyka wszelkich poglądów burżuazyjnych w radzieckich naukach pedagogicznych kształtowała filozofię oporu wobec rosyjskiej wersji funkcjonalizmu, obcej polskiej tradycji, przyczyniała się do zachowania postaw krytycznej racjonalności, selektywnego wyboru osiągnięć pedagogiki sowieckiej i tylko z konieczności ustępowała pola poglądom obcym polskiej tożsamości. Jest wiele przykładów potwierdzających oryginalność polskiej myśli pedagogicznej, jej otwartość na wszystkie ważne zjawiska i procesy różnej proweniencji, jej niezależność w warunkach totalitarnego zniewolenia. Była to przede wszystkim nieskażona ideologią marksistowsko-leninowską twórczość takich pedagogów, jak Marian Falski, Bogdan Nawroczyński, Kazimierz Sośnicki i in., o których W. Okoń pisał: „dobre imię i sławę osiągnęli [...] poprzez niezależność moralną, zmuszającą do samoobrony przed naciskami ze strony władzy czy jakiegokolwiek ideologii.”¹⁹

Podobną postawę, w odniesieniu do próby narzucenia polskim zakładom opiekuńczo-wychowawczym oraz tworzącym się teoriom pedagogicznym makarenkowskiego sposobu działania i myślenia o problemach wychowawczych, reprezentował w latach 60. pedagog i psycholog Z. Zaborowski. Jako jedyny w obozie państw socjalistycznych prowadził merytoryczny spór z makarenkowską koncepcją wychowania kolektywnego, występował przeciw nietwórczej asymilacji dorobku Makarenki, mechanicznemu przenoszeniu do innej rzeczywistości doświadczeń autora *Poematu pedagogicznego*.²⁰ Z. Zaborowski, autor *Podstaw wychowania zespołowego* (1967), preferujący teorię grupy społecznej, opracowanej przez zachodnią psychologię społeczną i uwzględniający wartość „racjonalnie zorganizowanego środowiska wychowawczego” wyprowadzonego z doświadczenia S. Szackiego, przedstawił system Makarenki jako zawierający elementy autokracji, aktywoцентриczny, w którym wychowanie odbywało się przez zespół i jego nacisk na jednostkę. Twierdził, że ideał współczesnego człowieka nie jest tożsamy z ideałem kolektywisty w tym ujęciu, w jakim prezentował go Makarenko.

W polemice z Z. Zaborowskim jego główny oponent – A. Lewin, autor pracy *Jednostka i grupa w systemie wychowania kolektywnego* (1967) – wystąpił przeciwko podważaniu ideału makarenkowskiego, wulgaryzacji sensu wychowania w kolektywie. Wskazał, że takie cechy wychowania kolektywnego, jak dążenie do wytworzenia silnej więzi ideowej, rzeczowej i osobistej, a także prymat działania społecznie użytecznego, znaczenie aktywu społecznego i aktywności społecznej –

¹⁸ *Kolektyw i praca w twórczości pedagogicznej Antoniego Makarenki. Materiały z sesji*. Warszawa 1960; *Próby i doświadczenia makarenkowskie w Polsce. Materiały z konferencji pedagogicznej w sprawie praktycznego wykorzystania dorobku Makarenki*, Warszawa 1966. Opublikowano tomiki seminariów organizowanych przez TKKŚ i CODKL: *Makarenko w różnych krajach; Problemy wychowania społeczno-moralnego i resocjalizacji w twórczości i działalności Makarenki; Rodzina w poglądach Makarenki*, Warszawa 1970

¹⁹ W. Okoń, *Wizerunki sławnych pedagogów polskich*, WSiP, Warszawa 1993, s.13

²⁰ Z. Zaborowski, *Audiat et altera para*, „Wychowanie”, 1960 nr 4 oraz *Przeciwko uproszczeniom w wychowaniu zespołowym*; „Nowa Szkoła”, 1960 nr 6.

creativity arises from the complexes of a network of neurons that "light" the entire brain. Creativity is the activity of the whole brain. Scientists have found a difference between the brains of a highly-creative and a low-creative person, which they believe is the different development of neuronal connections in the frontal lobes [1].

Scientists identify the main features of creativity: novelty, usefulness, originality, productivity [2].

The educational process in Denmark, both at schools and at the university, aims to develop creativity and independence of educational recipients. First and foremost, students are not taught "ready" knowledge, they are taught to learn, they are directed to search for problems independently, as well as ways to solve and overcome them, develop creativity.

It is precisely the development of creativity of education seekers that is focused a great deal of attention. And the main task of the teacher is to find the beginnings of creative thinking in each student and develop them. For this purpose, a special "guide" with different techniques and methods, explaining how to use them, was compiled. In addition, this digest is a step by step instruction for doing projects with detailing every stage of finding and solving problems.

Stage one is empathy. This is the basis of the human-centered design process. At this stage there is the observation for users' behavior in the context of their lives, interacting with them through short interviews. Determining what the potential user is feeling [3].

Stage two is the definition. At this stage there is a "unpacking" and synthesis of one's own conclusions about empathy with compelling needs and ideas, the use of specific and meaningful tasks. The stage has two main goals: to develop a deep understanding of the users' and to form their own point of view (problem) [3].

Stage three is forming an idea. This is the most important part of the search process, where a radical alternative is created to solve the problem found. The purpose of the idea formation stage is to explore a wide range of solutions, both with a large number of ideas and with the diversity of those ideas [3].

The simplest and most common method of idea formation is Brainstorm. For most students, this is the most difficult stage. Thinking creatively when you have never worked under such scheme is extremely difficult. The survey found that most educators feel uncomfortable under these conditions.

The resources offered by the teacher help to overcome such feelings. First thing to note, most people can be creative to some extent every day. The easiest creative process for everyone is cooking lunch or dinner. There is a combination of famous products in new dishes every time. Creativity can be taught.

The idea of teaching someone to be creative may seem like an impossible task. You really can't teach someone to become the second Beethoven, Einstein, or Mendeleev [4].

Development of creativity of pupils is causing some difficulties for teachers in schools in Ukraine, as having a large amount of information, often feel lack the time. A lot of time is spent summarizing, processing and using the results, reflection of students, etc.

Отже, з урахуванням сучасного етапу розвитку суспільства і школи вимагають ідеї мети виховання, теорії колективу, дисципліни, режиму і стилю діяльності, різновікових загонів, педагогіки «паралельної дії», системи перспективних ліній, проектування особистості, залежності методів виховання від рівня розвитку колективу, варіативності методики виховного процесу. Педагогічні ідеї і досвід А.С. Макаренка збагачені, а інколи й відкориговані сучасністю, надзвичайно важливі й украй потрібні для розв'язання актуальних проблем освіти сучасності. Вони мають філософське, загальнонаукове і педагогічно-практичне значення, об'єднані єдиною концепцією, оптимістичною гіпотезою і перевірені найвищим критерієм – практикою. З плином часу їхнє значення для розвитку вітчизняної і світової педагогічної думки зростає та множитья.

Список використаних джерел:

1. Водзинский Д. И. (1978). *Теория коллектива сердцевина педагогической системы А. С. Макаренко*.
2. Кравець В. П. (1994). *Історія української школи і педагогіки*. Тернопіль : «Тернопіль».
3. Кудояр Л. М. (2005). *Психологічні погляди А. С. Макаренка: Особистість. Діяльність. Соціальні об'єднання, колектив*.
4. Макаренко А. С. (1966). *Воспитание в советской школе*. Москва: Просвещение.
5. Макаренко А. С. (1958). *О личности и обществе*. Москва: АПН РСФСР.

THE PROBLEM OF DEVELOPING CREATIVITY OF EDUCATION PROCESSORS

*Stryzhak Diana
Poltava, Ukraine*

The problem of the development of creativity of modern youth is one of the leading in the reform of education. Many scientists worked on it.

The concept of "creativity" was defining in Western science in the 30's years of the XIX century, in native psychology and pedagogy since the early 60's of the XX century, but the philosophical aspect of the study of this problem begins with Plato and Aristotle. Plato believed that man (above all, the artist) receives inspiration, creative ideas from the gods and being their guide in life. Aristotle put forward the idea of the origins of inspiration as a result of the mental associations of man himself.

In 1939, James Webb wrote a book «The Technique of Producing Ideas» in which he focused on the point, that idea nothing is more than a new combination of old elements. The ability to bring old elements into new combinations depends largely on the ability to see the links between them. From this perspective, creativity is the ability to make new connections between old elements. It's similar to how our brains work [1].

Following a series of studies by physiologists, it has been found that creativity is not localized in the human brain in a particular department. Rather,

stanowią o wyższości tej koncepcji nad innymi. System Makarenki według A. Lewina był maksymalnie aktywizującym i usamodzielniającym młodzież.²¹

Ówczesny teoretyczny spór o koncepcję wychowania zespołowego, sprowadzony do różnego rozumienia istoty kolektywu-zespołu i jego znaczenia w wychowaniu człowieka, nie został rozstrzygnięty. Linie podziału w sprawie wychowania kolektywnego (zespołowego) były wtedy w polskiej nauce pedagogicznej nad wyraz skomplikowane.²² Współcześnie, w nawiązaniu do tego sporu, w świetle światowego dorobku psychologii i pedagogiki humanistycznej, rozwoju koncepcji podmiotowości w wychowaniu, widać, że „silny kolektywizm” – twór systemów totalitarnych, który również zdominował poglądy pedagogiczne Makarenki, wiąże się – jak zauważył L. Witkowski, wybitny filozof edukacji – z sekciarską koncepcją społeczeństwa, w którym członkowie funkcjonują na kształt wyznawców oddanych swoim zwierzchnikom. Taka perspektywa sugeruje, że jednostka ma do wyboru albo siebie i własną autonomię, co automatycznie skazuje ją na egoizm i pasożytnictwo, albo też podporządkowanie się określonej zbiorowości, z pełnym wyrzeczeniem się własnej autonomii.²³ Dopuszczalny współczesny kolektywizm przybiera postać demokratyczną, natomiast kolektywizm typu makarenkowskiego (twórca był obiektem odgórnego nacisku, lecz nie przekładał tego na grupę swych wychowanków) zasługuje na uwagę jako zjawisko historyczne, ważne świadectwo zmagania nowatora o szczęśliwe dzieciństwo w okrutnym świecie dorosłych. Jego doświadczenie całościowe, przy uwzględnieniu niesprzyjających czynników zewnętrznych, może być rozpatrywane jako enklawa humanizmu i demokracji w warunkach totalitarnego reżymu, czy też poszukiwanie drogi łączenia w niezwykle trudnych warunkach i w surowym otoczeniu swoistej wersji pedagogiki humanistycznej z mroczną prozą biedy, zacofania i totalnego ucisku.²⁴

W miarę słabnięcia „realnego socjalizmu” polscy pedagogowie coraz rzadziej odwoływali się do poglądów Makarenki, krzewienie jego idei pod parasolem partii i państwa socjalistycznego nie przyniosło spodziewanych wyników. W latach 70. nadal podejmowano - wprawdzie coraz rzadziej – różne zespołowe i indywidualne próby kontynuowania badań makarenkowskich. Na dwóch uniwersytetach zorganizowano znaczące międzynarodowe konferencje naukowe z udziałem pedagogów ZSRR, W. Gmurmana, E. Kuzniecovej, D. Łapajewej, krajów socjalistycznych L. Pechy, A. Petrikasza, E. Wysokozilowej i polskich naukowców, A. Lewina, K. Moroza, J. Materne, Z. Szulca, M. Ściepury, a także pedagogów praktyków A. Jamińskiego, W. Grądzkiego. S. Bendkowskiego.²⁵ Tylko nielicznym praktykom udało się twórcze zastosowanie doświadczeń Makarenki w różnych środowiskach wychowawczych – w szkole (Z. Religa ze Szkoły Podstawowej nr

²¹ A. Lewin, *Spór o kolektyw*, „Wychowanie”, 1959 nr 11; oraz *Aktualne problemy systemu makarenkowskiego*, „Wychowanie”, 1963, nr 20/21.

²² W. Pomykało, *Kształtowanie ideału wychowawczego w PRL w latach 1944-1976*, Warszawa 1977, s.439

²³ L. Witkowski, *Edukacja (dla) nowej formacji*, Zeszyty Naukowe UMK, Socjologia wychowania VI, z.166, Toruń 1986, s.64-65

²⁴ Zob. W. Opalichin, *Systema Makarenko: wzglad „iznutri”*. W: L. Konisiewicz, *Nas wospital Makarenko. Zapiski kommunara*, Czelabinsk 1993, s.9-10

²⁵ Antoni Makarenko w szkole wyższej. *Materiały z konferencji makarenkowskiej w Toruniu*, Toruń 1974; *O spuściznie A.S. Makarenki*, Wrocław 1979

187 im. A. Makarenki w Warszawie, pod naukowym kierunkiem A. Lewina.²⁶ A. Jamiński – Szkoła Podstawowa nr 10 w Lublinie,²⁷ – w domu dziecka (K. Czajkowski, M. Falkowska),²⁸ – w zakładach poprawczych (S. Bendkowski²⁹).

Niesprzyjające zainteresowaniu Makarenką wśród ludzi nauki były pierwsze lata 80. zapoczątkowane stanem wojennym. W tym czasie już tylko nieliczni autorzy odwoływali się do Makarenki. Niektóre zasady wychowania Makarenki (wychowanie ludzi szczęśliwych, perspektywa jako czynnik wychowania, zabawa jako potrzeba i działalność wychowująca) omawiał w *Teoretycznych podstawach opieki i wychowania przez opiekę* Z. Dąbrowski (1980). Wybrane elementy metodyki pracy wychowawczej Makarenki zawierała praca pod redakcją tegoż autora *Wprowadzenie do metodyki opieki i wychowania w domu dziecka* (1985). K. Konarzewski w *Podstawach teorii oddziaływań wychowawczych* (1982) powołał się na Makarenkę przy omawianiu zagadnienia nacisku grupowego w wychowaniu i tworzeniu grupy społecznej. A. Lewin w *Tryptyku pedagogicznym* (1986) wskazywał na wspólne cechy systemów wychowawczych u trzech klasyków pedagogiki XX wieku – Janusza Korczaka, A. Makarenki i C. Freineta.

Sytuacja zmieniła się nieco w roku 1988, który przez UNESCO ogłoszony został z okazji 100-lecia urodzin Makarenki „Rokiem Makarenkowskim”. Wydarzeniem w polskim makarenkoznawstwie stała się po trzydziestu latach od wydania *Dzieł* Makarenki edycja wybranych prac tego autora z uwzględnieniem nowych faktów w jego biografii i z pominięciem komunistycznej frazeologii.³⁰ Jubileusz Makarenki, obchodzony w całej Europie oraz zmiany polityczne po 1989 roku stały się pretekstem do zaniechania ostrej ideologicznej konfrontacji znawców spuścizny Makarenki i jego skomplikowanej biografii. W rozpoczętym dialogu, zmierzającym do organizacyjnej konsolidacji makarenkowszczyzn i w konsekwencji powołania Międzynarodowego Stowarzyszenia Makarenkowskiego, aktywną rolę odegrali polscy pedagodzy. Po 1991 roku nastąpiło ożywienie kontaktów naukowych sporej grupy makarenkowszczyzn, uczestniczenie w szeregu konferencyjnych spotkań, publikowanie artykułów ukraińskich pedagogów o Makarence w systemie polskiej edukacji i polskich pedagogów w rosyjskiej i ukraińskiej prasie pedagogicznej, a także organizacja międzynarodowej konferencji w Warszawie (1997 r.) pt. *Uniwersalne wartości spuścizny A. Makarenki i współczesność*³¹ z udziałem gości: m.in. I. Ziaziuna, L. Kramuszczenko, N. Diczek, G. Hilliga, A. Frolowa, S. Newskiej, L. Pechy, A. Petrikasza.

²⁶ A. Lewin, *Próba tworzenia systemu wychowawczego. Trzy lata pracy doświadczalnej w Szkole Podstawowej nr 187 w Warszawie*, PZWS, Warszawa 1966

²⁷ A. Jamiński, *Wychowanie przez pracę. Z doświadczeń „Szkoły na Dziesiątej w Lublinie”*, WSiP, Warszawa 1976

²⁸ K. Czajkowski, *Wychowanie zespolowe w domach dziecka. Inspiracje makarenkowskie*, PZWS, Warszawa 1964; M. Falkowska, *Korzystam z dorobku pedagogicznego Antoniego Makarenki*, W: A. Lewin (red.), *Próby i doświadczenia makarenkowskie w Polsce*, CODKL, Warszawa 1966, s.93-110

²⁹ S. Bendkowski, *Problemy resocjalizacji w twórczości i działalności A. S. Makarenki*, W: *Problemy wychowania społeczno-moralnego i resocjalizacji w twórczości i działalności A. Makarenki*, TKKS, CODKL, Warszawa 1970, s.61-108

³⁰ *Makarenko o wychowaniu*, Wybór pism, pod red. A. Lewina i M. Bybluka, WSiP Warszawa 1988

³¹ *Zob. Antoni Makarenko, Konfrontacje pedagogiczne z końca wieku*, pod red. M. Bybluka, Toruń 1999

Учений визначає колектив як «соціальний організм, що, відповідно, має органи управління й координування, котрі, у першу чергу, уповноважені представляти інтереси колективу й суспільства» (Водзинський, 1978). Функціональними характеристиками реального колективу він вважає повноваження, відповідальність, здатність діяти, взаємозалежність, співвідношення частин цілого (Водзинський, 1978). Макаренко обстоює думку, що передчасно вести мову про факт існування колективу, – якщо в об'єднанні людей немає зазначених характеристик – не можна, радше може йтися про натопт або зібрання (Кравець, 1994). Повноваження, відповідальність, взаємозалежність, здатність діяти, наявність реально дієвих органів управління, він вважає ідентифікаційними критеріями. Зasadничим положенням у концепції колективу є поняття цілісності та єдності. А. С. Макаренко зауважує: «... у нас немає шкільного колективу, а є класний колектив. Шкільний колектив якимось чином не твориться. Учні-старшокласники не знають учнів молодших класів. Це не є шкільним колективом. Школа усе ж поділена на декілька колективів, і кожен із колективів живе окремим життям». Отож він пропонує власну модель єдиної організації, до якої входять діти й педагоги.

Ключовим для розуміння концепції колективу, запропонованої А. С. Макаренко, є поняття «відносин відповідальної залежності». Це такий тип відносин, які регламентуються зобов'язаннями чи ставленням до колективу, своїм обов'язком щодо нього, загальною відповідальністю, загальною участю в роботі колективу (Кравець, 1994). Ідея відповідальної залежності конкретизується вченим у технології паралельної педагогічної дії.

Важливою умовою розвитку дитячого колективу Макаренко називав «закон руху вперед». Цей закон означає те, що виховну роботу треба будувати так, щоб неперервно росла потреба творити щось нове, потреба діла. У цьому зв'язку А. С. Макаренко розробив систему перспективних ліній, яка ставила перед вихованцями далекі і близькі цілі, дозволяла жити колективу напруженим, цілеспрямованим життям. Ця система виглядала так: близька перспектива – віра в завтрашню радість, особливо для молодших дітей; середня перспектива – проект колективної дії, дещо віддаленої в часі; далека перспектива – майбутнє вихованця чи майбутнє закладу (Водзинський, 1978).

Велике значення у згуртуванні колективу Макаренко віддавав традиціям, які дають змогу зберегти досвід минулих літ і здійснити наступність поколінь. Саме наявність традицій у колективі визначає те, наскільки він склався. Вони є тим колективним законом, який регулює поведінку і позбавляє необхідності вирішувати як діяти в кожному конкретному випадку З іншої сторони, традиції прикрашають життя дітей. Живучи за встановленими традиціями, вихованці почувають себе в обстановці особливого колективного закону, пишуться ним і намагаються його поліпшити (Макаренко, 1966).

В сучасності логічним продовженням теоретичних побудов в межах означеної проблематики є розроблення організаційно управлінської структури колективу яка спирається на вчення геніального педагога.

традиційними, академічними методами навчання активних, професійно орієнтованих технологій. Вони спрямовані стимулювати позитивну мотивацію студентів, забезпечити ситуацію успіху і прагнення творчо підходити до педагогічної діяльності.

Зміст підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності за умов реалізації Концепції Нової української школи передбачає орієнтування студентів на діяльнісні та інноваційні методи навчання та виховання. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інноваційної педагогічної діяльності має здійснюватись на основі інтеграції сучасних технологій, теоретичних знань з відповідними вміннями, ефективне формування яких забезпечується під час практичних занять та різних видів педагогічної практики.

Список використаних джерел:

1. Бабаєва І. Підготовка вчителя початкової школи до впровадження інноваційних технологій / І. Бабаєва // Завуч. – 2019. – № 18. – Вкладка.
2. Нова українська школа: poradnik dla wczelca / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
3. Сорочан Т.М. Учитель нової школи в умовах зміни цінностей суспільства / Т.М. Сорочан // Газета «Управління освітою». – 2018. – № 3. – С. 22–28.

ВЧЕННЯ А. С. МАКАРЕНКА ПРО КОЛЕКТИВ ЯК УМОВУ І ЗАСІБ ВИХОВАННЯ

Стрибка О.О.
Полтава, Україна

Діяльність видатного педагога Антона Семеновича Макаренка, що збагатив світову педагогіку новими поглядами на теорію і практику виховання, припадає на 20-ті – 30-ті рр. ХХ ст. У його педагогічних творах, методичних працях, статтях, доповідях, лекціях міститься певна система педагогічних поглядів, висвітлені найважливіші проблеми методології педагогіки, методики і техніки виховання (Кравець, 1994).

А. С. Макаренко у своїх працях «Методика організації виховного процесу», «Проблеми шкільного радянського виховання», «Досвід методики роботи дитячої трудової колонії», «Мета виховання» та ін. теоретично обґрунтував та реалізував на практиці роботи трудової колонії для малолітніх правопорушників і безпритульних (з 1921 р. ім. М. Горького) та дитячій трудовій комуні ім. Ф. Дзержинського методика виховної роботи з дитячим колективом. Саме йому належить визначення колективу, яке стало основоположним у наступні десятиліття. Антон Семенович обґрунтував колектив як «вільну групу трудящих, об'єднаних єдиною дією, організовану, оснащену органами самоврядування, дисципліни і відповідальності. Колектив – це соціальний організм у здоровому людському суспільстві» (Макаренко, 1958).

Wyzwalanie się spod wpływów sowieckich, poznanie nowych faktów z najnowszej historii stosunków polsko-rosyjskich i historii Rosji, ujawnionych w okresie pierestrojki, a także bibliograficzno-tekstologiczne osiągnięcia zachodniemieckich makarenkoznawców, zwłaszcza z Uniwersytetu w Marburgu, umożliwiły nowe podejście do spuścizny Makarenki w transformacyjnej polskiej rzeczywistości. Wyrazem tego było wydanie w Polsce po raz pierwszy krytycznej monografii o autorze *Poematu pedagogicznego* pod tytułem *Inny Makarenko*.³² Zaczęły ukazywać się kolejne publikacje o podobnej tematyce, wyjaśniające społeczne i polityczne kulisy wykorzystywania dzieła Makarenki w wychowaniu polskich dzieci i młodzieży.³³

Kontynuacja w nowych realiach zapoczątkowanego przez Z. Zaborowskiego krytycznego nurtu poznawczego w odniesieniu do Makarenki, charakteryzującego się dążeniem do „odbrązowienia” wyidealizowanego Makarenki w tendencyjnie ujmowanej teorii wychowania³⁴, poszukiwanie miary dla obiektywnej oceny jego dokonań, jest zaledwie fragmentem ogólnego odreagowania części polskich pedagogów na sowieckie wzory, narzucane polskiej nauce pedagogicznej przez kilkadziesiąt lat. W trwającym procesie rozliczeń z PRL-owską przeszłością, najgorszym rozwiązaniem „kwestii Makarenki” w naukach o wychowaniu nie jest wcale dezawuowanie jego dorobku (pedagogika Makarenki broni się sama)³⁵, lecz milczenie i pomijanie jego uznawanej w świecie myśli pedagogicznej,³⁶ wynikające z nieznamości tej spuścizny i osobowości samego Makarenki.

НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА У КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Авілова А.В.
Полтава, Україна

Міністерство освіти і науки України одним з принципів Нової української школи задекларувало педагогіку партнерства, яка базується на співпраці вчителя, учня, та батьків. Цей принцип не відміння вимогливість вчителя, бо саме вимогливі й справедливі вчителі мають найбільшу повагу та довіру серед учнів. Метою партнерства між школою та батьками є інтеграція батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини у освітньому процесі.

³² M. Bybluk, *Inny Makarenki. Krytyczna analiza działalności, rozwój myśli pedagogicznej i zastosowanie w ZSRR*, Toruń 1990

³³ W. Teiss, *Zniewolone dzieciństwo*, Wyd. Żak, Warszawa 1996

³⁴ J. Miąso, *Historia wychowania wieku XX*, PWN, Warszawa 1980

³⁵ Dowodem potwierdzającym ponadczasową żywotność pedagogiki Makarenki jest m.in. obroniona w 1993 roku na WSP w Bydgoszczy praca doktorska I. Pyrzyka, *Elementy pedagogiki opiekuńczej w pracach J. Pestalozziego, J. Korczaka, A. Makarenki i Cz. Babickiego* oraz praca doktorska A. Kadykały *Dzieciństwo jako rosyjski temat kulturowy XX wieku*, Warszawa 2014

³⁶ Pedagogika Makarenki nie występuje w żadnym najnowszym podręczniku pedagogiki i historii wychowania dla szkół wyższych w Polsce, zaledwie krótkie informacje o Makarence zamieszczone są w słownikach biograficznych i encyklopediach.

Батьки можуть створювати свої органи громадського самоврядування, а отже – впливати на освітній та виховний процеси. Відтепер батькам легше контролювати фінанси школи. Усі навчальні заклади, які отримують публічні кошти, зобов'язані оприлюднювати свій кошторис та інформацію про витрати. І батьки тепер можуть здійснювати перерахування благодійних внесків цілеспрямовано на школу, а не збирати готівкові кошти, які дуже складно обліковувати. Педагогічним колективам шкіл важливо опанувати технології проектування моделі партнерської взаємодії з сім'єю та включити батьків у побудову соціального партнерства [1-3].

Правилами та вимогами організації партнерства школи і сім'ї є: формування морально-духовної, життєво компетентної особистості; єдність дій педагогів і батьків; зміцнення й розвиток контактів між педагогами і батьками щодо вивчення психології дитини та її поведінки; постійний діалог як форма відносин між педагогами і батьками; гуманізація міжособистісних відносин, попередження конфліктних ситуацій та оптимізація взаємин між педагогами і батьками, в основі яких – толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, добровільність, здатність до взаємодії; постійне, різнобічне і глибоке вивчення сім'ї; системна організація навчання батьків, підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань і компетентності, урізноманітнення форм і методів педагогічної освіти.

Відповідно до ст. 55 Закону України Про освіту «Права та обов'язки батьків здобувачів освіти», батьки повинні: виховувати у дітей повагу до гідності, прав, свобод і законних інтересів людини, законів та етичних норм, відповідальне ставлення до власного здоров'я, здоров'я оточуючих і довкілля, поважати гідність, права, свободи і законні інтереси дитини та інших учасників освітнього процесу; дбати про фізичне і психічне здоров'я дитини, сприяти розвитку її здібностей, формувати навички здорового способу життя; формувати у дитини культуру діалогу, культуру життя у взаєморозумінні, мирі та злагоді між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами, представниками різних політичних і релігійних поглядів та культурних традицій, різного соціального походження, сімейного та майнового стану; дотримуватися установчих документів, правил внутрішнього розпорядку закладу освіти.

Ефективне партнерство можливе за сформованості у батьків готовності до взаємодії зі школою на паритетних засадах, з опорою на розуміння того, яку діяльність краще виконає колектив школи, а яку родина. Тому, безперечно, запрошуємо всіх батьків активно включитися в співпрацю з педагогічними колективами з метою забезпечення єдиних вимог до учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Зелюк В. В. Нова школа: новий учитель / В. В. Зелюк // Постметодика. – 2016. – № 2. – С. 18–20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Postmetodyka_2016_2_4.

Специфічними рисами інноваційної діяльності педагога Нової української школи можна визначити:

- осмислення практичного педагогічного досвіду;
- яскраво виражене мотиваційно-ціннісне ставлення до професійної діяльності;
- високий рівень креативності.
- Підготовка майбутнього вчителя до впровадження інноваційних педагогічних технологій включає:
  - ознайомлення студентів з теоретичними основами інноваційних технологій навчання;
  - практичне оволодіння інноваційними технологіями, зорієтування студентів до педагогічної творчості, самостійності;
  - вивчення педагогічного досвіду використання сучасних педагогічних технологій;
  - формування практичних умінь та навичок упровадження в навчальний процес початкової школи інноваційних технологій.

Важливою умовою ефективного формування у майбутніх учителів готовності до впровадження інноваційних технологій в освітній процес є озброєння студентів психолого-педагогічними знаннями про освоєння і впровадження інноваційних процесів у систему освіти, спеціальними психолого-педагогічними методами, прийомами та засобами, використання яких дає можливість активно включитися в інноваційну педагогічну діяльність, формування вміння цілеспрямовано генерувати нові оригінальні ідеї у практичну діяльність (Сорочан, 2018).

Раціональна система організації педагогічних практик у ході підготовки майбутніх учителів початкової школи до інноваційної діяльності передбачає вирішення комплексу завдань, а саме: інтенсифікація освітнього процесу з використанням інформаційних технологій; формування інноваційної культури майбутніх учителів початкової школи; опанування системи знань, формування професійних умінь і навичок, необхідних для здійснення інноваційної діяльності в освітньому процесі початкової школи. Відбувається постійний процес творчого пошуку шляхів перебудови педагогічної діяльності відповідно до вимог інноваційної діяльності.

На етапі практичного оволодіння інноваційними технологіями студенти фактично опиняються в ролі учнів, що дає можливість краще усвідомити складові успішного впровадження технологій, труднощі, що можуть виникнути на різних етапах навчального процесу. Рольові ігри дають змогу імітувати освітній процес у школі, навчити студента організувати роботу учнів із застосуванням інноваційних технологій, швидко і правильно реагувати на нову ситуацію тощо. Відвідуючи уроки вчителів початкових класів, студенти знайомляться з досвідом впровадження новітніх технологій, нестандартних форм і видів навчальної роботи, самостійно розробляють завдання для різних форм організації навчальної діяльності школярів.

Високий рівень практичної підготовки майбутніх педагогів у закладі вищої освіти забезпечується використанням у освітньому процесі поряд із

4. Про інноваційну діяльність: Закон від 04.07.2002 №40-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення 16.02.2020)
5. Рогоза М. Є. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : монографія / М. Є. Рогоза, К. Ю. Вергал. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 136 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

*Спеціальна А.М.
Полтава, Україна*

В умовах модернізації змісту освіти в Україні згідно засад Концепції «Нова українська школа» суттєво змінюються вимоги до професійної підготовки вчителя початкових класів щодо забезпечення ним всебічного розвитку особистості кожного учня. Актуальним постає взаємозв'язок інноваційної педагогічної діяльності та професійної готовності до неї, що виявляється в активному стані та діяльності особистості та визначає установки на професійну діяльність. Оволодіння педагогічними інноваціями, які базуються на психолого-педагогічних, соціально-культурологічних та фахових знаннях, дозволить майбутньому учителю досягти високого рівня майстерності.

Різні аспекти професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи висвітлено в наукових дослідженнях О. Жукенової, О. Канапацької, Н. Павленко, О. Савченко, Т. Сорочан та ін. Питання підготовки вчителя до інноваційної діяльності розкриті І. Авдєєвою, І. Бабаєвою, О. Козловою та ін.

Водночас проблема підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності розглядається, передусім, у межах організації освітнього процесу закладу вищої освіти. Спеціально підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» вченими не досліджувалася.

Головною метою роботи є характеристика змісту освітнього процесу закладів вищої освіти з підготовки майбутніх учителів початкової школи до інноваційної діяльності до реалізації Концепції «Нова українська школа».

Першочерговим завданням сучасного вчителя початкових класів постає розвиток у дитини вміння перетворювати знання в інструмент пізнання інших видів діяльності та конструктивно взаємодіяти з оточуючими. Його реалізація забезпечується в ході підготовки майбутнього учителя початкової школи до інноваційної діяльності, яку І. Бабаєва визначає як систему змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, що спрямовані на осмислення ним педагогічного досвіду творчої педагогічної діяльності, спрямованої на прогресивні зміни й розвиток освітнього процесу, формування новітнього педагогічного знання та педагогічної практики (Бабаєва, 2019).

2. Баханов К. О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: монографія. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. – 384 с.
3. Ельбрехт О. М. Адаптивне управління навчальним процесом. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 128 с.

ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕРАКЦІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А. С. МАКАРЕНКА

*Андросова Н.М.
Кропивницький, Україна*

Літературна спадщина А. С. Макаренка дуже багата прикладами педагогічних роздумів про дитину у соціальному середовищі, а саме: у колі сім'ї, однолітків, педагогів тощо. У «Книзі для батьків» та «Лекціях про виховання дітей» автор розкриває такі поняття, як батьки та їх зв'язок з товаришами дітей, бесіда, дитяча брехня, грубість, неактовність, емоційне життя дітей, довір'я, батьківська обіцянка, інстинкти, капризування дітей, інтереси дітей, сімейні конфлікти, оптимізм, обмін досвідом і взаємодопомога, особливе життя дітей і батьків, почуття, самокритика, тон і стиль в житті сімейного колективу, штучність і фальш у відносинах, щастя тощо. У роботах «Педагогічна поема», «Прапори на баштах» розкриваються стосунки між однолітками, поняття довіри, самосвідомість, роль авторитету керівника, громадська думка, ієрархія у колективі, обов'язок та відповідальність за справу, слово, вчинок.

У спадщині Антона Семеновича наявні передумови сучасного трактування поняття «інтерація» та «соціальна інтерація» [3]. Так, інтерація, як повсякденна взаємодія людей, була основою діяльності учнівського та вчительського колективу як єдиного цілого у колоніях, які створював Макаренко. Там діяли закони поваги до думки іншого, громадська думка, атмосфера довіри й відповідальності за обрану справу. Соціальна інтерація, як процес взаємообумовленого впливу індивідів, соціальних груп і систем один на одного, була основою роботи з дітьми «вулиці», малолітніми злочинцями. Так, організовуючи роботу загонів і призначаючи тимчасових командирів, А. С. Макаренко створював умови для усвідомлення кожним його потреби у спілкуванні й підтримці загальних цілей колективу, адже усі розуміли, що їх також колись можуть призначити керівником (командиром) загону. Така вимушеність й примусовість спільного перебування у тимчасовому колективі мала позитивні наслідки щодо адаптації, набуття навичок вирішення конфліктів, дисциплінувала новоприбулих колоністів та налаштовувала на співпрацю.

Сучасне інтерактивне навчання засноване на таких компонентах співробітництва, як позитивна взаємозалежність; особистісна взаємодія, що стимулює діяльність; індивідуальна та групова підзвітність; розвиток навичок міжособистісного спілкування і спілкування в невеликих групах; обробка та аналіз даних про роботу групи [4].

Якщо проаналізувати підходи, описані А. С. Макаренком, до формування дитячого колективу, то усі складові взаємодії (інтерації) вже були закладені ним у методику. Формування колективу через перспективу або «завтрашню радість» давало змогу дітям вірити у можливість здійснення мрії, прагнути знайти можливість домовитися про співпрацю для спільної діяльності. Це є аналогією визначення першого компонента співробітництва, коли «члени групи розуміють, що вони пов'язані один з одним такою мірою, що один не може бути успішним, якщо не будуть успішними усі» [4, С. 28]. Дисципліна, режим і традиції у колективі вбачалися педагогом як основа міжособистісних стосунків та таке, що формує особистість. Загальні збори педагогічного колективу, громадська думка й звітність перед колективом за результати діяльності – не що інше, як третій і п'ятий компоненти сьогодишнього трактування умов інтерації та співробітництва. Аналіз помилок, прогалин, успіхів та досягнень було у колоністів найвищим ступенем самоорганізації. До такого рівня спілкування та взаємодії усіх членів колективу А. С. Макаренко докладав багато педагогічного таланту, любові, віри й майстерності. Він був взірцем для колег і учнів. Яскраві приклади розвитку навичок міжособистісного спілкування і спілкування в невеликих групах є в усіх працях педагога, де йдеться про його вихованців. Приклади діалогів у «Книзі для батьків» та «Педагогічній поемі» вражають своєю глибиною емоційного впливу на дитину, що оступилася чи зневірилася у собі, зазнала поразки чи досягла вершини у кар'єрі самоврядування колонії [1]. Вихованці набували елементарного рівня цивілізованого спілкування, вчилися чинити опір не лише фізично, а й з гумором чи шляхом аргументації. Пізніше таке перетворення бувших малолітніх злочинців вражало відвідувачів та місцевих жителів, які перетиналися з вихованцями закладів, якими керував А. С. Макаренко.

Отже, педагог, що працював в умовах жорсткого авторитаризму державної політики СРСР, зміг закласти передумови сучасного цивілізованого спілкування, взаємодії та співпраці серед вихованців з асоціальною поведінкою. Вихованці колоній набували досвіду інтерації, що соціалізувало їх і робило конкурентними фахівцями на ринку праці, закладало основу для їх подальшого розвитку як особистості, вчило критично сприймати реальні ризики, вирішувати конфлікти.

Ідеї А. С. Макаренка й до сьогодні актуальні, адже серед навичок майбутнього конкурентного працівника частіше називають такі, як критичне мислення, навички комунікації, вміння працювати з віддаленим колективом [2].

Список використаних джерел:

1. Макаренко А. С. Педагогические сочинения в 8 томах. / Антон Семенович Макаренко. Составители Л. Ю. Годин, А. А. Фролов. – Москва: Педагогика АПН СССР, 1983–1986.
2. Халіна В. Ю., Ветрова В. В. Формування знань та вмінь майбутнього : Матеріали ХІ Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор

– використовувати в практичній діяльності методологічний апарат управління інноваційним розвитком підприємства у різних функціональних сферах;

– розібратись з основними моделями інноваційних процесів на підприємстві та організаційними формами інноваційної діяльності;

– розуміти роль інноваційної політики як засобу підвищення ефективності підприємницької діяльності і виробництва конкурентоздатної продукції;

– оволодіти методикою розробки інноваційних проектів, бізнес-планів, діагностики інноваційного потенціалу;

– вміти виявляти найефективніші напрямки оновлення техніко-технологічної бази підприємства та її продукції,

– розробляти інноваційні заходи і управляти інноваційними процесами на своєму підприємстві, в галузі, країні.

Навчальний курс «Інноваційний розвиток підприємства» може вивчатися тільки на основі ґрунтовних знань з інших дисциплін. Виходячи із потреб практичної діяльності майбутніх фахівців йому повинно передувати вивчення економічних дисциплін (економічної теорії, макроекономіки, мікроекономіки, статистики, економіки підприємства, бухгалтерського обліку, аналізу, фінансів, менеджменту, маркетингу), оскільки вибір та прийняття рішень щодо запровадження інновацій повинні бути економічно обґрунтованими (з попередніми розрахунками доцільності, терміну окупності, рівня ризику тощо). Значення при вивченні цього курсу мають знання сучасних інформаційних технологій, інформатики, що само по собі є цінним ресурсом для досягнення ефекту.

Прогресивному розвитку держави сприяє ефективний інноваційний розвиток підприємств. Незважаючи на те, що в Україні, зі здобуттям незалежності та переходом її економіки на ринкові засади, надається велике значення проблемам інноваційного розвитку, про що свідчать понад 200 законодавчо-правових документів, однак за їх кількістю і якістю вона поступається подібним системам у розвинених країнах світу.

З цих позицій нормативна дисципліна «Інноваційний розвиток підприємства», спрямована на формування у студентів знань та вмінь щодо забезпечення інноваційного розвитку підприємства, оцінювання його потенціалу, обґрунтування та реалізації ефективних управлінських рішень з їх розвитку на інноваційних засадах, займає важливе місце у системі підготовки фахівців.

Список використаних джерел:

1. Череп О.Г. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. – Київ, 2019. – 548 с.
2. Бубенко П. Т. Конспект лекцій з курсу «Інноваційний розвиток підприємства» / П. Т. Бубенко, М. С. Владимірова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 138 с.
3. Шкарлет С.М. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / С. М. Шкарлет, В. П. Ільчук. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – 308 с.

2. Долженко Р.А. Система корпоративного обучения: содержание, место в системе образования и основные подходы к реализации в компании / Р. А. Долженко // Педагогическое образование в России. – 2017. – № 3. – С. 47–56
3. Николаева О.Е. Определение механизма управления корпоративными образованиями на основе двойственности интересов компонентов внешней и внутренней сред / О.Е. Николаева // Молодой ученый. – 2012. – №3. – С. 179–182.
4. Обучение и развитие персонала глазами корпоративных заказчиков [Электронный ресурс] // Сайт iteam portal. – Режим доступа: http://www.iteam.ru/publications/human/section_47/article_681/.
5. Панченко С. Модель корпоративного навчання як інноваційна технологія післядипломної освіти педагогів / С. Панченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2017. – № 8 (72). – С.168–177.
6. Сас Н.М. Тенденції до змін сучасної системи професійної освіти // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – Кременчук: КрНУ ім. М. Остроградського, 2018. – Вип. №2(109) Педагогічні науки. – Частина 2. – С.114–121.

ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА» ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПІДПРИЄМСТВА

*Спека Г.В.
Полтава, Україна*

Науково-технічна революція, яка розгорнулася в ХХ ст., привернула увагу економістів до інноваційних явищ, що з'явилися в процесі технологічної зміни виробництва. Саме інноваційний шлях розвитку підприємств, що орієнтується на довгострокову перспективу, відповідає реаліям «нової економіки». Для вітчизняних підприємств забезпечення інноваційного розвитку є, по суті, єдиною передумовою їх конкурентоспроможності, виживання та виходу на світові ринки.

Однак для формування конкурентних переваг підприємствам необхідне формування чіткої, досконалої та адаптивної системи управління інноваційним розвитком. Все це вимагає глибоких економічних знань і ефективної організації інноваційної діяльності в умовах підприємства. Ці питання і висвітлюються в дисципліні – «Інноваційний розвиток підприємства».

Основними завданнями вивчення дисципліни «Інноваційний розвиток підприємства» є:

- вивчення механізмів управління інноваційним розвитком підприємств;
- забезпечення результативності формування та використання інноваційного потенціалу підприємств, ефективності інвестування в інновації;
- набуття вмінь обґрунтовувати напрямки пріоритетного інноваційного розвитку та альтернативні варіанти управлінських рішень.

Вивчення курсу допоможе студентам:

- орієнтуватися в питаннях інноваційної діяльності підприємств у ринкових економічних умовах;

3. Словник української мови. [Електронний ресурс] – Словник української мови та культури. – Режим доступу: <https://www.slovyk.ua/index.php> доступно всім (дата звернення: 23.02.2020). – Словник.ua.
4. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с. – ISBN 966-8291-48-4.

ВІД А. МАКАРЕНКА ДО Г. МОХНЕНКА І ДАЛІ: ТРИ ВИМІРИ ПЕДАГОГІКИ

*Антонець М.О.
Полтава, Буча, Київська обл., Україна*

Теоретичний, практичний та прогностичний виміри опанування педагогіки А. С. Макаренка виявляються у поєднанні педагогічних праць А. Макаренка, духовній, соціальній, медіа-роботі Г. Мохненка і його книзі «Непедагогічна поема» та науковій і соціальній роботі автора. На сьогодні розроблено і проводиться у навчальних закладах тренінги, на яких є свідомство на авторське право, а саме «Ти особливий», «Мої слова», «Цінуй життя», «Шлюб на все життя», «Розуміння любові», «Я-мама».

В. Моргун не просто високо оцінює зміст і вплив педагогіки А. Макаренка у сучасній науці, він пропонує використання «методики соціометричного контент-аналізу ставлення нащадків до цього українського педагога і соціального психолога як видатної історичної постаті» [5, с.115]. Модель В.Моргуна включає три типи нащадків досвіду А. Макаренка – за негативним ставленням, за байдужим ставленням і за позитивним ставленням. Останній тип виявляється у поминальниках, популяризаторах, соратниках і послідовниках [5, с. 115]. Г. Мохненко і автор тренінгів намагаються бути послідовниками А. Макаренка, себто «творчо розвивають досвід великого педагога» [5, с. 115].

Тому актуальність дослідження полягає у необхідності представлення зв'язків у часі, просторі, плодах діяльності, що виявляються у теорії А. Макаренка, практиці Г. Мохненка і наслідках від проведення тренінгів автором. Мета дослідження – доведення значущості впровадження напрацювань А. Макаренка у сучасну педагогіку на основі християнських принципів. Предметом дослідження є три виміри опанування педагогіки А. С. Макаренка.

Теоретичний вимір значущості праць А. Макаренка використано, вивчаючи концепцію батьківського авторитету. Педагог зауважує, що «сене авторитету полягає у тому, що він не вимагає ніяких доказів, а приймається як безперечне достоїнство старшого, як його сила і цінність, яку видно простим дитячим оком. Батько й мати в очах дитини повинні мати цей авторитет. Авторитет може бути організований у кожній родині» [4, с. 369]. Про це Біблія говорить: «Діти, слухайтеся своїх батьків у Господі, бо це справедливо! Шануй

свого батька та матір – така перша заповідь з обітницею, щоб тобі було добре і щоб ти був довголітній на землі. А ви, батьки, не дратуйте своїх дітей, а виховуйте їх у послуху та вченні Господа» [1, Еф. 6:1-4]. А.Макаренко називає багато видів батьківських авторитетів, а саме «авторитет придушення, відстані, чванства, педантизму, резонерства, любові, доброти, дружби, авторитет підкупу» [4]. Вважаючи на те, що свою концепцію він подає у період тоталітарного атеїстичного режиму, є певні помилки у його педагогічних поглядах. Спираючись на християнський підхід, Р.Кемпбелл називає такі засоби любові до дитини: «Через зоровий контакт, через фізичний контакт, у момент неподільної уваги, а також у процесі дисциплінування. Усі складові важливі однаковою мірою» [3, с. 37].

Ці засоби любові постійно практикує пастор і капелан з Маріуполя Геннадій Мохненко. За освітою він соціолог, релігієзнавець і теолог. Г. Мохненко має двох доньок і сина, а також є батьком 34 прийомних дітей, які були безпритульні та вживали наркотики. Також він є директором дитячого реабілітаційного центру «Республіка Палігрим», що існує вже 20 років. На пострадянському просторі такий педагогічний досвід є унікальним. Про Г. Мохненко Голлівудська кіностудія у 2014 році зняла документальний фільм «Майже святий». Влітку 2019 року Г. Мохненко втілює свою давню мрію, а саме здійснив подорож на велосипедах разом зі своїми синами під гаслом «Навколо світу заради миру без сиріт». Наслідки чудові – у різних країнах люди беруть дітей з дитячих будинків у свою родину.

Г. Мохненко виявляє практичний вимір опанування педагогіки А. С. Макаренка не тільки через християнські методи реабілітації українських дітей із дисфункціональних родин, а також через виховання власних 37 дітей і потужну місіонерську працю серед дітей в Африці. Він постійно цитує «Книгу для батьків» А. Макаренка і написав книгу «Непедагогічна поема».

Автор застосовує прогностичний вимір опанування педагогіки А. С. Макаренка у тренінгу «Я – мама». Мета тренінгу – «намагатися стати кращою мамою на основі аналізу власних помилок і застосування духовних принципів з Божого Слова щодо виховання дітей» [2, с. 62]. Тренінг був «розроблений у протигагу гендерній ідеології для того, щоб показати духовний і соціальний зміст ролі матері у сучасному суспільстві» [7, с. 35].

Тренінг присвячується жінкам, що не були біологічними мамами для деяких дітей. Але вони стали духовними мамами і мамами - наставницями для дітей, в яких біологічні мами не відповідали ролі, яку від них очікували. Вчительки у школі, виховательки у дитячих садочках або мами, які беруть на виховання дітей з дитячих будинків, можуть стати такими мамами за принципом «Ось я та ті діти, що дав мені Господь» [1, Іс. 8:18]. У ХХ і ХХІ століттях Мати Тереза з Албанії, Мати Туту з Домініки, Мати Олена Мохненко з Маріуполя є прикладом таких матерів.

«– Лена, у меня нет другого варианта. Мы должны что-то придумать. Это временно, на несколько недель...»

– Знаю я твои несколько недель, – улыбнулась моя возлюбленная. – Они уже семнадцатый год длятся. Конечно, езжай. Надо разрешить ситуацию. А я

АКТУАЛЬНІСТЬ, СУТНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ КОРПОРАТИВНОГО НАВЧАННЯ

*Собченко Д.А., Сас Н.М.
Полтава, Україна*

Концепція навчання протягом усього життя орієнтується на попит, який пред'являється ринком праці, на форми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, що відповідають оновленню ринку праці [6].

Серед умов, які характеризують сучасну професійну освіту такі: відсутність монополії на інформацію, доступність електронних видів комунікації (перш за все Інтернету), свобода пересування [4]; розширення доступності слухачів до вибору професійного становлення; збільшення різних індивідуалізованих, в тому числі і альтернативних форм підготовки і перепідготовки та підвищення кваліфікації (у нашому випадку – це корпоративне навчання).

Система корпоративного навчання (за Долженко Р.О.) – це комплекс заходів з розвитку навичок, умінь і знань персоналу, спрямований на оптимальне використання людських ресурсів з точки зору прийнятої стратегії компанії [3]. Світлана Панченко поняттям «корпоративне навчання» позначає єдність процесів накопичення, вироблення, трансляції і засвоєння знань працівниками і організацією, що має як внутрішню, так і зовнішню спрямованість. Узагальнюючи, можна визначити сутність корпоративного навчання як процес інтеграції завдань професійної підготовки (готовності) працівників та організаційного розвитку закладу, установи, організації (перетворення з метою досягнення конкурентних переваг) [5].

Завдання, які вирішує корпоративне навчання:

– формування у тих, хто навчається, цілісної картини функціонування організації. Це дозволяє співробітникові швидко скласти своє уявлення про те, які стратегії реалізують організація і її підрозділи, як розподілена відповідальність;

– скорочення часу адаптації молодих фахівців до умов роботи на підприємстві;

– зменшення фінансових і часових витрат на процес навчання і підвищення кваліфікації співробітників (у порівнянні з навчанням з відривом від виробництва [3]).

Підсумовуючи, слід зазначити, що в даний час великі підприємства у всіх розвинених країнах активно займаються підготовкою власних кадрів. Аналогічні тенденції простежуються на ряді вітчизняних підприємств, які створюють власні освітні структури, напрацьовують досвід підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу.

Список використаних джерел:

1. Ахметова А.К. Цели и задачи корпоративного обучения в современных организациях / А.К. Ахметова // Международный научно-исследовательский журнал «Экономические науки». – 2015. – Выпуск 11. – С.110–11.

Роль навичок командної роботи, умінь командного гравця для формування конкурентоздатної команди та успішного функціонування організації висвітлювали у своїх роботах зарубіжні та вітчизняні вчені та практики. Серед західних науковців особливу увагу для нашого дослідження становлять роботи таких учених, як М. Белбін, М. Геллерт, К. Новак, Г. Паркер, Х. Пейро, М. Уест, К. Фопель, серед російських – Т. Грабенко, А. Єгоршин, Т. Зінкевич-Євстігнеєва, Г. Сартан, Д. Фролов, С.І. Файбушевич; серед українських – Л.М. Карамушка, М.Коваленко, Г. Ложкін, С. Максименко, Л. Слободянюк, О. Солодуха, А. Філатов, В. Юкіш та ін.

Практична діяльність та аналіз літературних джерел дав нам можливість констатувати, що у формуванні умов успішного функціонування організації та визначенні пріоритетних шляхів її розвитку важливе значення має наявність саме «робочої команди», а не просто звичайної «робочої групи». Так, відповідно до інтерпретації позицій учених М. Геллерта, К. Новака та О. Філь, команда організації – група, що характеризується цілеспрямованою, узгодженою роботою спеціалістів, які працюють над вирішенням спільного комплексного завдання, поєднуючи різні знання, уміння та навички в процесі виконання командних ролей та використовуючи партнерські принципи взаємодії [2, с. 18].

Відповідно до характеру взаємодії членів команди у процесі досягнення цілей можна виділяють такі основні характеристики командної роботи [3]: прагнення до командного успіху і досягнення спільних цілей, взаємозалежність, комунікабельність, відповідний склад команди, лідерство і підзвітність.

Консолідація вище означених якостей та критеріїв має забезпечити ефективну командну роботу на будь-якому підприємстві і забезпечувати його конкурентоспроможність, але за умови ще одного важливого фактора – позитивного соціально-психологічного клімату усередині команди, який би опирався на принципи довіри, взаєморозуміння та взаємопідтримки та забезпечував можливість творчої взаємодії членів команди.

Список використаних джерел:

1. Базаров Т.Ю. Управленческие команды и их формирование // <http://www.cpt21.ru/pub/teachers/17/2312031072203368.doc>
2. Карамушка Л.М., Філь О.А. Формування конкурентоздатних команд як актуальна проблема ефективного управління сучасними організаціями // Актуальні проблеми психології. Том 1.: / За ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2002. – Вип. 6. – С. 16–23.
3. Tarricone P., Luca J. Successful teamwork: A case study / P. Tarricone, J. Luca [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unice.fr/crookall-cours/teams/docs/team%20Successful%20teamwork.pdf>.

буду тебе проведывать, – поцеловав меня на дорожку, пообещала супруга, не избалованная моим присутствием дома.

– Спасибо! Ты у меня фантастическая женщина! – ответил я, обнимая её. – Настоящий зам по тылу!!!» [6, с. 347].

Так Олена Мохненко погодилася відкрити ще один дитячий сімейний будинок. Біблія стверджує: «За їхніми плодами впізнаєте їх» [1, Мт. 7:16]. Хочеться вірити, що досвід А. Макаренка буде вивчатися і впроваджуватися у працю сучасних педагогів, науковців та наставників.

Список використаних джерел:

1. Біблія / переклад Рафаїла Туркочяка. – ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія, 2016. – 1064 с.
2. Алордей Т.Д.Б., Антоненко М.О. Роль матері у сучасній родині / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток сімейної політики міста» (17 травня 2019 р.). – Бровари-Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2019. – С. 57–63.
3. Кемпбелл Р. Як по-справжньому любити свою дитину / Росс Кемпбелл. – Черкаси : Смірна, 2005. – 150 с.
4. Макаренко А. С. Про батьківський авторитет / Антон Макаренко // Книга для батьків. Лекції про виховання дітей. – Москва: Правда, 1985. – 448 с.
5. Моргун В. Ф. Інобуття особистості після смерті та ставлення нащадків до видатного діяча / Володимир Моргун // Наукові студії з вікової та практичної психології: монографія / за ред. К. В. Седих, І. Г. Тітова. – Полтава: ПП «Астрая», 2018. – 278 с.
6. Мохненко Г. В. Непедагогическая поэма / Г. В. Мохненко. – Киев: Книгоноша, 2019. – 368 с.
7. Maryna Antonets, Olesia Silchuk, Kateryna Bozhko / The spiritual development of university students: a fundamental role of the humanities and social sciences / Maryna Antonets, Olesia Silchuk, Kateryna Bozhko // European Journal of Science and Theology, Vol. 15, No.5, 2019. – P. 27–37.

ХМАРИ ТЕГІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОНОМІСТІВ

Балюк В.О.
Полтава, Україна

Стрімка цифровізація українського суспільства, розвиток цифрової економіки вносять корективи у процес професійної підготовки майбутніх фахівців-економістів. Так, аналіз змісту стандарту першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» (2018 р.) уможливило констатувати, що однією із спеціальних (фахових, предметних) компетентностей професійної підготовки майбутніх економістів є «здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів». Відтак, цю компетентність можна віднести до цифрової, під якою зарубіжні науковці (S. Carretero, R. Vuorikari, Yv. Punie та ін.) розуміють інформаційну грамотність

(перегляд, пошук та фільтрація даних, інформації та цифрового вмісту; оцінка даних, інформації та цифрового контенту; управління даними, інформацією та цифровим вмістом), що відбиває сукупність навичок використання засобів цифрових технологій у професійній діяльності та повсякденному житті; здатність використання цифрових даних для взаємодії [3; 4].

Відтак, викладачами здійснюється активний пошук форм, методів та засобів навчання, які б у більшій мірі сприяли процесу формування цифрової компетентності майбутніх фахівців-економістів під час вивчення дисциплін певної освітньої програми.

Незаперечним є той факт, що актуальними та затребуваними у сучасній освіті стають технології навчання, які сприяють формуванню умінь швидко опрацьовувати великі за обсягами інформаційні дані та потоки. Серед таких технологій окремою групою варто виділити ті, які у своїй основі спираються на зорове сприйняття образів. Такі технології наразі пов'язують когнітивні (пізнавальні) і візуальні (наочні) підходи в навчанні та спричинили появу нового педагогічного феномену «візуалізація».

Поняття «візуалізація», як свідчать дослідження науковців (Д. Безуглий, Н. Кононец, О. Семеніхіна, А. Юрченко та ін.), ототожнюється зі сприйняттям деякого об'єкта через зір, тобто через наочний образ. Разом з тим сам термін «візуалізація» та його походження від англійського слова «visualization» як похідні від дієслова вимагають дії, тому під візуалізацією розуміємо процес демонстрації чогось, який вимагає не лише відтворення зорового образу, але і його конструювання. Зазначене в умовах розвитку інформаційного суспільства вимагає вмінь залучати засоби комп'ютерної візуалізації, під якими слід розуміти середовища, де розробниками передбачені можливості моделювання процесів, створення образів об'єктів та оперування ними [1; 2].

З урахуванням вище сказаного, засобами Tagul (<https://wordart.com/create>) розроблено хмари-тегів, для візуалізації основних термінів з дисципліни «Електронна комерція». На рис. 1 зображено головне вікно сервісу:

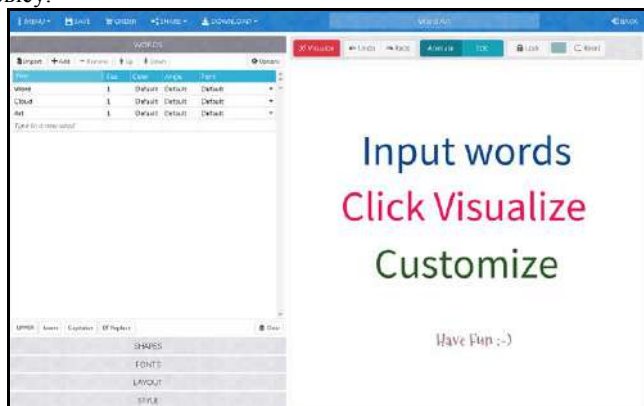

Рис. 1. Сервіс Tagul для створення хмари слів

Доцільним вважаємо додати такий напрям професійної підготовки майбутніх учителів, як формування їхніх ціннісних орієнтацій, що спрямовують педагогічну діяльність. Вважаємо, що концептуальні положення підготовки майбутніх учителів до формування пізнавального інтересу у школярів мають ґрунтуватися на системно-функціональній теорії професійного становлення особистості.

Професійне становлення майбутнього вчителя обумовлюється особливостями його майбутньої діяльності – здійсненням навчальної та виховної діяльності під час викладання практично всіх предметів курсу початкової школи. На підґрунті творчої ініціативи, конструювання «ситуації успіху», «ситуації вибору», самоаналізу, самооцінки, самопізнання, самовираження, самореалізації. Така постановка питання дає можливість студентам спостерігати, а пізніше самим використовувати, такі прийоми та методи роботи, які впливають на формування пізнавального інтересу як у студентів, так і у школярів.

Список використаних джерел:

1. Бричок Б. Професійне становлення майбутніх педагогів / Б. Бричок // Початкова школа. – 2000. – № 11. – С. 17.
2. Пелех Л. Р. Перспективи розвитку масових виховних заходів у вищих навчальних закладах нового типу / Л. Р. Пелех // Гуманізація навчально-виховного процесу: наук.-метод. зб. – 2000. – Вип. X. – С. 54–61.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КОМАНДНОЇ РОБОТИ У СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА

*Смірнова К.Є.
Полтава, Україна*

У сучасних умовах нестабільного зовнішнього середовища функціонування організації, надзвичайно важливого значення набуває проблема створення конкурентоздатної команди. Це пояснюється тим, що вплив глобальної конкуренції, поширення електронного бізнесу в мережі Інтернет, економічні кризи зумовлюють потребу пошуку нових шляхів організації діяльності, інноваційних технологій виробництва та інноваційних форм ефективного збуту. Як показує практика, за допомогою командного управління досягається організаційний успіх, зважаючи при цьому на грамотну мотивацію працівників, характерними особливостями яких є гнучкість та здатність робити все можливе для досягнення успіху організації.

Потенціал командної діяльності проявляється в успішному функціонуванні будь-якої організації через розширення інноваційних здібностей її елементів шляхом створення поля ідей, творчої атмосфери, перетворення робочої групи у колектив однодумців. У такому контексті можемо резюмувати словами Т.Ю. Базарова про те, що «фактично командний підхід є першим кроком до запровадження інноваційного менеджменту в систему організаційної діяльності» [1].

застосовувати наочність, тому що від цього певним чином залежить якість знань студентів.

Застосовуючи таку форму роботи на навчальних заняттях виявлено:

– хмари-тегів доцільно використовувати на всіх етапах процесу навчання, але використовувати необхідно рівно стільки, скільки це потрібно, не допускаючи перевантаження, не перетворювати наочність у самоціль;

– для кращого сприйняття та засвоєння навчального матеріалу варто застосовувати та гармонійно поєднувати між собою традиційні та комп'ютерні засоби наочності;

– до розробки хмар тегів корисно залучати студентів, це має велике освітнє й виховне значення, сприяє свідомому й міцному оволодінню знаннями й уміннями, а також формуванню цифрової компетентності.

Використання даних розробок при вивченні дисципліни дає можливість краще запам'ятати термінологію дисципліни та вчасно виявити прогалини у навчальному процесі. А залучаючи студентів до процесу створення хмар тегів, розвиваються найважливіші у сучасних умовах навички: критично осмислювати інформацію, виокремлювати головне в інформаційному повідомленні, уміти систематизувати й узагальнювати матеріал, що є проявом їхньої цифрової компетентності.

Список використаних джерел:

1. Кононец Н. В. Візуальне читання як ефективний метод ресурсно-орієнтованого навчання студентів у вищій школі. *Імідж сучасного педагога*. 2017. №1/1(172). С.23–26.
2. Семеніхіна О.В., Юрченко А.О., Безуглий Д.С. Візуалізація як тренд інноваційного розвитку освіти в Україні. *Збірник тез IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців*. 2017. С. 227.
3. Carretero, S.; Vuorikari, R. and Punie, Y. (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use, EUR 28558 EN, doi:10.2760/38842
4. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Punie Y. (ed). EUR 28775 EN. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, ISBN 978-92-79-73494-6, doi: 10.2760/159770, JRC107466.

СТИЛІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ А. С. МАКАРЕНКА

*Баранюк І.Г.
Кропивницький, Україна*

Вивчення головних науково-педагогічних концептів творчої спадщини Антона Макаренка неможливе без її порівняльного аналізу з теоретичними та практичними напрацюваннями Василя Сухомлинського. Таке порівняння вперше виникло й набуло широкої, рідкісної для педагогічної науки суспільної резонансності, яку викликала сумнозвісна стаття Б. Ліхачова «Нужна боротьба, а не проповідь» («Учительская газета», 1967, 18.05).

ресурсів й інструментально реалізована автоматизованими інформаційними або автоматизованими вимірювальними інформаційними системами. ІТ – це, по-перше, сукупність процесів руху і переробки інформації; по-друге, описи цих процесів. Об'єктом переробки і руху є інформація, дані. Складовими частинами описів є схеми технологічного процесу (маршруту) і сценарії (інструкції) процесів переробки інформації. Роль ІТ в навчальному процесі: розвиток мислення (наочно-дієвого, наочно-образного, технічно-творчого, теоретичного та інших видів мислення); формування вмінь приймати оптимальне рішення або пропонувати варіанти рішення в складній ситуації; розвиток умінь здійснювати експериментальну – діяльність; формування інформаційної культури, вмінь здійснювати обробку інформації (Саух, 2011).

Використання інформаційно-комунікативних технологій в управлінні закладом сприяє зміні освітньої ситуації у бік осмисленості, більшої визначеності й цілеспрямованості, скорочення часових ресурсів усіх учасників навчального процесу, активізує пізнавальну діяльність учнів і здійснює особистісно орієнтоване навчання, дозволяє підняти загальний рівень навчально-виховної роботи в освіті.

Список використаних джерел:

1. Кулик О. Є. (2010). Інформаційні технології, як чинник управління якістю освіти. Взято з: <https://sworld.com.ua/simpoz4/167.pdf>
2. Саух П. Ю. (2011). Взято з: <http://eprints.zu.edu.ua>

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

*Скорікова О.О., Дука С.М., Мушегов М.А.
Полтава, Україна*

У сучасних умовах розбудови держави, національної школи суспільство не влаштує існуючий рівень готовності випускників педагогічних навчальних закладів до професійної діяльності. Перед педагогічною системою особливо гостро постала проблема вдосконалення роботи педагогічних ВНЗ щодо підготовки майбутніх педагогів, творчої активності, які відповідально ставилися би до результатів свого навчання з високим рівнем професіоналізму, творчої активності та підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Реалізація цих завдань багато в чому залежить від процесу формування готовності майбутніх учителів до впровадження сучасних педагогічних технологій. Педагогічні щоб кадри були готові до сучасної професійної діяльності, необхідно якнайраніше ознайомлювати майбутніх фахівців з особливостями реальної педагогічної діяльності в цілому, із сучасними вимогами до навчально-виховного процесу школи, що постійно розвивається. Таким чином, одним із пріоритетних напрямів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів ми вважаємо вдосконалення їх готовності як до професійної діяльності в цілому, так і до впровадження особистісно орієнтованих технологій для формування пізнавального інтересу молодших школярів. Тому, що саме в педагогічному училищі, у процесі навчання

Інформаційно-комунікаційні технології – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, демонстрації та використання даних в інтересах їх користувачів. Вони мають позитивний вплив на всі складові системи навчання: мету, зміст, методи та організаційні форми навчання, засоби навчання, тому актуальним та важливим стає максимальне їх впровадження у освітні процеси на основі системного підходу.

Організація навчально-виховного процесу, який базується на використанні інформаційно-комунікативних технологій, технологій мультимедіа та Інтернету з метою створення системи масового навчання, підготовки та перепідготовки, підвищення якості освіти за рахунок покращення доступу до електронних ресурсів.

Єдиний інформаційний простір в освітньому закладі дозволяє забезпечити розвиток критичного мислення, творчих та комунікативних здібностей, навичок колективної роботи, ініціативи.

Інформаційна функція освітнього простору полягає у створенні банку педагогічної інформації, формуванні програмово-методичного фонду, фонду комп'ютерних програм, фонду створення банку інформації про учнів та стану їх здоров'я, інформації про педагогічних працівників, веденні електронних класних журналів, використанні навчального та календарно-тематичного планування вчителів.

Важливо, щоб користувачами інформаційного простору освітнього закладу були не лише адміністрація школи та педагогічний колектив, а й учні та батьки. Для кожного користувача необхідно створювати відповідні права доступу до баз даних, які будуть поновлюватись відповідно до актуальності певної інформації. Можливості, які при цьому отримують учні та батьки: дошка оголошень, розклад уроків, факультативів, гуртків, електронний журнал (створений особистий кабінет для кожного учня та його батьків), форуми. На форумах учні удосконалюють культуру міжособистісного спілкування, обговорення важливих питань, які виникають в процесі навчання, аргументувати власну точку зору.

Особистий кабінет для кожного учня створюється для відображення повної картини його навчання та поведінки та надає батькам важливу інформацію про здобутки їхньої дитини та навчально-виховний процес освітнього закладу.

На основі поєднання традиційних педагогічних технологій та інформаційно-комунікативних технологій навчання вдається значно ефективніше та допомагає розвинути і примножити природні здібності людини. Використання цих технологій в процесі навчання створює додаткові умови і спричинює появу нових цілей та оновлення змісту освіти, дозволяє досягти якісно більш високих нових і додаткових результатів навчальної діяльності, забезпечити для кожного учня формування і розвиток його власної освітньої траєкторії (Кулик, 2010).

Інформаційні технології (ІТ) – це задана і керована процедура формування інформаційних процесів із використання певних інформаційних

Багатий матеріал, який складається з відгуків на цю статтю, був зібраний у скомп'юваній О.В. Сухомлинською книзі «Этюды о В. А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы» [3]. Його вивчення дає змогу порівняти основні науково-педагогічні позиції двох видатних вітчизняних педагогів.

1.3 відстані часу чітко проглядається головний чинник суспільно-політичного характеру, який спричинив появу статті Б. Ліхачова. То був час, коли комуністичне керівництво СРСР з приходом до влади Л. Брежнєва вирішило припинити «розгул вільнодумства та демократії», який був породжений «хрущовською відлигою».

2. У тому ж 1967 році, коли з'явилася стаття Б. Ліхачова, редакція журналу «Советская педагогика» відхилила публікацію статті Василя Сухомлинського «Идти вперед», у якій він фактично зіставив свої погляди на проблеми виховання з поглядами Антона Макаренка. Сама назва статті виражала її головну ідею, а саме: погляди Макаренка на проблеми виховання людини в колективі потребують перегляду і подальшого розвитку.

Статті Василя Сухомлинського та його опонента Б. Ліхачова, а також чисельні аналітичні коментарі, що з'явилися в процесі їх активного обговорення, у своїй сукупності складають науковий дискурс, у якому висвітлено спільне та відмінне в підході Антона Макаренка та Василя Сухомлинського в розумінні виховного потенціалу колективу, методики його формування.

Щоправда, треба враховувати, що з часу появи згаданих публікацій та дискусій, викликаних ними, проминуло вже кілька десятиліть, змінилися суспільно-політичні умови, пов'язані з появою України як незалежної держави, – все це сформувало нову опцію сприймання науково-педагогічних систем, утворених двома видатними педагогами сучасності. Звідси – необхідність у пошуку нових підходів до вивчення їх спадщини.

3. Один із таких підходів полягає у виявленні спільного в принципах формування та управління педагогічними колективами. Перший принцип полягав у надзвичайно відповідальному ставленні Макаренка як керівника дитячої виправної колонії та Сухомлинського як директора сільської школи до формування педагогічних колективів. Обидва керівники розуміли, що успіх очолюваних ними навчально-виховних закладів повністю залежить як від професійної підготовки членів педагогічного колективу, так і від того, наскільки колектив об'єднаний розумінням принципів своєї навчально-виховної діяльності. Літературно-художня творчість Антона Макаренка, так само як і його педагогічні праці сповнені прикладами, що засвідчують його клопітку роботу з формування колективу однодумців.

Існує також безліч свідчень про надзвичайну увагу, яку проявляв Василь Сухомлинський до професійного зростання учителів, особливо молодих. «Перші три роки В. О. Сухомлинський, – читаємо в одному із спогадів про нього, – ніколи не робив зауважень, а лише намагався знайти позитивні моменти, хвалив, підбадьорював, вів від успіху до успіху. Бути учителем у школі В. Сухомлинського було нелегко (...), тому молода людина

через три роки або назавжди залишалася у Павлівській школі, або назавжди йшла з неї [2, с. 97].

4. Одним із найяскравіших прикладів турботливої опіки директором школи професійного зростання учителів є «Книги відвідувань уроків...», які вів Василь Сухомлинський. Як директор школи, він став учителем учителів, щоденно відвідуючи у своїх колег не менше двох уроків. Якщо з часом аналізи цих уроків будуть видані і фахово прокоментовані, то немає сумніву, що як учителі, так і студенти – майбутні педагоги, отримають безцінний методичний посібник, який можна було б назвати як «Практична дидактика» [1, с.17].

5. Особливу увагу звертає на себе турботливе ставлення двох видатних педагогів до фізичного та психічного здоров'я членів педагогічних колективів. Добре відомі практичні поради Антона Макаренка стосовно того, як педагогу обергтися від емоційного виховання. Порада «Як запобігти виснаженню нервових сил у процесі повсякденної діяльності» є третьою зі «Ста порад учителям» Василя Сухомлинського.

6. Особливої уваги потребує принцип трудового виховання, якого дотримувалися обидва педагоги. Важливо цей принцип уміло адаптувати до умов власне сучасної школи.

7. Порівняльний аналіз двох педагогічних систем Антона Макаренка та Василя Сухомлинського був і залишається одним із актуальних завдань сучасної педагогічної науки.

Список використаних джерел:

1. Баранюк І. Г. Слово – Природа – Краса в педагогічній системі Василя Сухомлинського / І. Г. Баранюк. – Кропивницький : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2017. – 252 с.
2. Скалько С. Л. Відлуння доброти / С. Л. Скалько. – Кропивницький : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2018. – 256 с.
3. Этюды о В. А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы / Составление, предисловие, послесловие, комментарии, вступление к частям О. В. Сухомлинской. – Акта, 2008. – 430 с.

ТІМБЛДІНГ ЯК СПОСІБ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

*Барбінова А.В.
Полтава, Україна*

У сучасних умовах кожен заклад освіти незалежно від форми його існування як суб'єкта економічної діяльності функціонує як система взаємин членів колективу. Ефективність і результативність управління колективом значною мірою залежать від того, які методи використовують менеджери освіти для досягнення поставлених цілей. На відміну від жорсткого адміністративного управління, командний метод роботи є більш ефективним в управлінні колективом у сучасних умовах реформування галузі освіти. Отже, формування навичок роботи в команді стає одним із ключових завдань у закладах освіти.

При реалізації соціального проєкту завжди існує загроза неможливості його реалізації через певні причини, і це також передбачено на даній платформі: якщо кошти не зібрані у встановлені дедлайни, то автор може передати зібрані кошти на користь іншого, або керівник фандрайзингової платформи перерахує кошти на інший проєкт за власним розсудом.

Відходячи від механізму залучення фінансів через інтернет-ресурс, варто розглянути інші варіанти отримання коштів на фінансування проєктів:

- вкладення спонсорів;
- проведення благодійних заходів по збору коштів на конкретний проєкт;
- отримання грантів;
- участь у державних та регіональних цільових програмах;
- волонтерський рух;
- прибутки від збору членських внесків.

Попри доволі широку поінформованість, фандрайзинг для багатьох усе ж залишається незнайомим терміном. Це становить одну з проблем процесів фандрайзингу в Україні. Інші проблеми становить відсутність баз даних ймовірних джерел фінансування, невміння досконали написати заявку тощо.

Список використаних джерел:

1. Бондарук, І. (2014). Фандрайзинг як система пошуку джерел фінансування для громадських організацій: український та зарубіжний досвід [Ел. ресурс]. Режим доступу <https://naub.oa.edu.ua/2014/fandrajzjnh-yak-systema-poshuku-dzherel-finasuvannya-dlya-hromadskiy-orhanizatsij-ukrajinskyj-ta-zarubizhnyj-dosvid/>
2. Чернявська, О.В., Соколова, А.М. (2015). Фандрайзинг. Навч. посіб. Київ: Алерта.

ІНФОРМАЦІНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

*Сенченко В.І.
Полтавська обл., Україна*

Для розвитку суспільства та становлення кожної окремої людини рівень освіти стає беззаперечною умовою цього зростання. Інтелектуальна та творча праця стає головною рушійною силою розвитку. Сучасні тенденції використання інформаційно-комунікаційних технологій базуються на створенні систем, які виконують не лише інформаційно-аналітичні функції, а і безпосередньо створюють віртуальний простір для ефективного управління навчальним процесом та організаційними моментами в освіті, надають більше можливостей для інформування батьків по успішності та якості навчання їхніх дітей у навчальних закладах, надають, при необхідності, можливість дистанційного навчання. Нова ера технологічної революції здійснює колосальний позитивний вплив на освіту та науку в цілому завдяки якому освітній процес стає набагато кращим та якіснішим.

Тему фандрайзингу досліджували українські та зарубіжні науковці, серед яких І. Бондарчук, В. Огородник, Л. Бадилевич, О. Шнирков, С. Куц, А. Соколова, А. Кривонос, В. Секерін, О. Чернявська, Б. Бусленко та інші. Фандрайзинг розглядається дослідниками як професійна діяльність щодо мобілізації фінансових та інших ресурсів для реалізації соціально значущих і науково-дослідних неприбуткових проєктів, яка вимагає спеціальних знань та навичок фандрайзера, що можуть вплинути на прийняття позитивного рішення донора (Чернявська & Соколова, 2015, с. 12). Основними завданнями фандрайзингу є «залучення ресурсів для реалізації цільових програм; аналіз ефективності діяльності організації; накопичення нових ідей для реалізації майбутніх програм; підвищення іміджу організації та зміцнення довіри громадськості до неї; інформування та просвіта громадськості щодо проблем, які вирішує організація» (Бондарук, 2014).

Історичним початком фандрайзингу прийнято вважати період зародження благодійності – Хрещення Русі або друга релігійна реформа Володимира Великого в 988 році. В той же період з'явився обов'язок віддавати десяту частину прибутку на утримання церков, монастирів, лікарень та інших місць суспільного користування. Замість поняття фандрайзингу на той час говорилося про громадське піклування. Друга хвиля розвитку – заснування братств, одним із основних занять яких було відкриття шкіл, придбання друкарень. Братства стали прототипами сучасних неприбуткових організацій. Далі вже популярнішим стає меценатство, відлуння якого зустрічаємо й сьогодні.

У сучасному вигляді, а саме, як засіб сприяння отриманню благодійної допомоги, фандрайзинг з'являється на початку ХХ століття.

Нині проявити себе в фандрайзинговій діяльності на стороні як благодійника, так і на стороні потребуючого фінансової допомоги може кожен бажачий. Найяскравішою та безподатковою платформою для цього є проєкт «ЗМІСТ», що реалізується за підтримки та фінансування Ендоуменменту Канади в Україні.

Є певні правила користування цим ресурсом, проте, вони в жодному випадку не обмежують можливостей, а лише дисциплінують користувачів. Інструкція доволі проста: автор проєкту має подати необхідну інформацію про його сутність, дотримуючись усіх принципів та процедур діяльності платформи. Важливо, що в часи діджиталізації користувачі можуть пожертвувати кошти на корисні та важливі, на їхню думку, проєкти в режимі онлайн.

Метою створення фандрайзингової платформи «ЗМІСТ» було залучення населення до участі в громадському житті, що в є основоположним принципом фандрайзингу в цілому. Отримання автором проєкту коштів гарантує його реалізацію, за всі кошти він звітує. Наразі завдяки збору коштів на платформі «ЗМІСТ» реалізовано 26 проєктів та ще на понад 10 триває збір.

Питанням управління груповою діяльністю приділяли увагу багато вчених, зокрема П. Друкер, С. Мковоз, П. Журавльова, О. Мороз, І. Волков та інші, які активно займалися розробкою різносторонніх моделей та методів, спрямованих на підвищення ефективності роботи колективу.

Тімбілдинг (від англ. «team building») в буквальному сенсі означає «побудова команди». Командне «будівництво» спрямоване на створення груп рівноправних фахівців різної спеціалізації, які спільно несуть відповідальність за результати своєї діяльності і на рівних підставах здійснюють розподіл праці в команді. Також тимбілдинг, у більш вузькому сенсі, розглядається як активний корпоративний відпочинок, спрямований на згуртування колективу чи команди [1]. На сьогодні тимбілдинг є однією з перспективних моделей менеджменту, що забезпечує повноцінний розвиток закладу, та одним з найефективніших інструментів управління персоналом.

Незалежно від бажань керівництва, у будь-якому закладі освіти існує складна схема неформальних стосунків, яка включає в себе довільну кількість груп та мікрогруп, які здійснюють великий вплив на якість спільної роботи як всередині окремо виділеного колективу (груп, підгруп), так і на ефективність діяльності закладу в цілому. Тому, для успішної діяльності свого закладу, будь-який керівник зобов'язаний знати структуру соціально-психологічних взаємозв'язків та управляти роботою колективу з врахуванням не лише психології окремо взятих працівників, але й особливостей групової психології. Саме тимбілдинг виступає дієвим способом організації професійної діяльності колективу у навчальному закладі.

Сьогодні тимбілдинг дозволяє торкнутися таких аспектів роботи з колективом, як: розвиток командного духу в роботі співробітників навчального закладу; можливість виявляти і реалізовувати особистісний потенціал співробітників; вказує на помилки в спілкуванні, що породжують взаємне нерозуміння між членами робочого колективу; допомагає знайти варіанти вирішення конфліктних ситуацій; розвиває здатність швидко приймати рішення в критичних і нестандартних ситуаціях; виховує в колективі довіру до навчального закладу і один до одного, прихильність цілям навчального закладу; є вагомим методом нематеріальної мотивації персоналу, який дозволяє співробітникам відчувати увагу керівництва до кожного її співробітника, що, в кінцевому результаті, дозволяє створити згуртований та креативний колектив однодумців [3].

Дослідники (О. Сорочан, І. Хахуда) зазначають, що формування команди не відбувається стихійно. Це закономірний процес, у якому всі учасники проходять чотири умовні етапи [4], а саме:

– формінг (з англ. forming) – «притирання». На цьому етапі всі члени команди сходяться разом, щоб зрозуміти: «Для чого? Що? Хто? Коли?» Формінг – це стадія орієнтації, коли члени майбутньої команди перевіряють ситуацію, шукають опори. Люди починають орієнтуватися в усіх аспектах життя команди – від мети до стосунків. Довіра на цьому етапі відсутня, проте конфлікти ще не виникають. Відбувається поступове прояснення мети й

завдань команди, а також переоцінка власної компетентності в професії та стосунках; формується стиль ділового спілкування;

– **стормінг** (з англ. storming) – «ближній бій». У цей період виникають незгоди стосовно того, що необхідно робити й хто має це робити. Працівники плутають своє індивідуальне сприйняття того, як має виконуватися робота, і сприйняття групи. Люди зближуються, вибудовуються ціннісні позиції. Наявність чіткої спільної мети на цьому етапі – одна з найважливіших рушійних сил для вирішення конфліктних ситуацій;

– **нормінг** (з англ. norming) – «зближення та гармонія». На цій стадії мету, ролі й розмежування пояснено і прийнято всіма членами команди. Кожен бере на себе відповідальність за виконання роботи. Зростає згуртованість команди, формується взаємна довіра та суперництво змінюється кооперацією. Відбуваються регулярні зустрічі членів команди для того, щоб усі могли контролювати прогрес і вирішувати проблеми по мірі їх виникнення;

– **перформінг** (з англ. performing) – «зріла команда». На завершальному етапі команда нарешті стає справжньою командою, яка працює злагоджено та підтримує всіх своїх членів. Команда, а не лідер керує процесом. Команда повністю відповідає за роботу, що виконує, та за динаміку команди також. Це етап комплексного керування якістю

Тимблдинг доцільно організувати у формі тренінгів, які дозволять керівнику закладу освіти ефективно згуртувати колектив. Тренінги сприятимуть виробленню командного духу, навчать працювати колективно, виявлять лідерів, а також допоможуть створити атмосферу неформального спілкування та добитися психологічного розвантаження. Тимблдинг є незамінним у формуванні дружнього й ефективного колективу, який здатен досягати будь-яких цілей разом. Після завершення тренінгів з тимблдингу відбудеться згуртування колективу, вирішення конфлікту або зняття напруження. Стосунки між колегами стануть тіснішими, що сприятиме формуванню цілісності та єдності колективу та, як наслідок, його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Мороз О. В. Соціально-психологічні чинники мотивування працівників приладобудівних підприємств: монографія / О. В. Мороз, Л. О. Нікіфорова, А. А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 252 с.
2. Сорочан О. Формування ефективної команди, або книжка про те, що один у полі не воїн. Київ, 2010. 104 с., с. 14–17.
3. Технології роботи організаційних психологів : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти] / за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К. : ІНККОС, 2005. – 366 с.

діловий тон. Вони повинно бути посильні дитині, не вимагати від неї перенапруження і не суперечити здоровому глузду й іншим розпорядженням; 3) примус – використовується тільки в разі, якщо попередні два методи не подіяли. Він може бути різного рівня, від простого повторення доручення до повторення різкого й вимогливого. Проте фізичного примусу, на думку А. С. Макаренка не припустимий. Перераховані методи обов'язково подіють якщо загальний тон сім'ї буде правильним [1, с. 110; 2, с. 86]

Педагог переконаний, що не слід як хвалити дитину за виконану роботу при знайомих, так і карати за погану або невиконану роботу. Завдання дорослих домагатися, щоб будь-яка робота була виконана якісно. Найважливіше, щоб у дитини не нагромаджувався досвід «неслухняності» [2, с. 86].

Отже, за А. С. Макаренком виховання дітей дошкільного віку повинно ґрунтуватися на трьох взаємопов'язаних елементах: грі, режимі і щоденній діяльності. Тільки за такої умови можна виховати активного члена суспільства.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А. С. Книга для батьків / Макаренко А. С. – К.: «Радянська школа», 1972. – 335 с.
2. Макаренко А. С. Лекції о воспитании // Педагогические сочинения в 8 т. – М.: Педагогика, 1984 – Т.4. – С. 59–116.

ФАНДРАЙЗИНГ У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОЄКТІ: ІСТОРИЧНА ДОВІДКА ТА СЬОГОДЕННЯ

*Салай Я.П.
Полтава, Україна*

Підвищення рівня соціальної відповідальності громадян у наш час є дуже важливим для розвитку демократичного суспільства та для доступності більшого кола бажаючих реалізувати власну ініціативу. Інтелектуальний капітал є найціннішим ресурсом будь-якої країни, і, звичайно, необхідно підвищувати можливість для його повноцінної реалізації та перетворення ідей, задумок та ініціатив на готовий продукт. Проте фінансове забезпечення не меншою мірою вирішує долю проєктів, зокрема – соціальних.

Вміння знаходити необхідні ресурси для реалізації соціальних проєктів є зараз надзвичайно цінною навичкою, та, відповідно, актуальним предметом дослідження. Система пошуку джерел фінансування для громадських організацій іменується фандрайзингом.

Законодавче підґрунтя у сфері фандрайзингу становлять акти, які фактично регулюють діяльність громадських організацій (благодійних та неприбуткових); саме вони і виступають суб'єктами фандрайзингової діяльності та займаються пошуком джерел фінансування і збором коштів для реалізації проєктів. Це: Конституція України, Закони України «Про громадські об'єднання», «Про благодійництво та благодійні організації», «Про волонтерську діяльність».

Виховна робота, в першу чергу, – це організаційна робота, яка полягає в обереганні дитини, а в її спрямуванні до поставленої мети, в формуванні людських потреб такої моральної висоти, «яка тільки і може спонукати людину до боротьби за подальше вдосконалення» [1, с. 25]. Референтні дорослі завжди повинні виховувати так, щоб потім не прийшлося перевиховувати.

Виховання в дошкільному віці повинно ґрунтуватися на ігровій діяльності. Це необхідна форма життєдіяльності дитини, в якій пізнається світ, формується уявлення про особливості взаємин. Дорослі вчать дитину грати. Їхнє завдання не виконувати дії за дитину, а зацікавити дошкільника, з метою підвищення його активності. «Гра без зусиль, без активної діяльності – завжди погана гра» [2, с. 73].

За А.С. Макаренком, для позитивного результату дитяча гра має правильно скеровуватися вихователями, що можливо за умови дотримання двох основних правил: 1) гра не повинна повністю відволікати дитину від громадської мети, 2) у ній повинні виховуватись психічні і фізичні навички необхідні для майбутньої діяльності дитини [2, с. 74].

Одним із важливих засобів виховання педагог вважав дисципліну, яка для дошкільного віку передусім виявляється в дотриманні режиму, що різнився залежно від віку дитини, індивідуальних особливостей, рівня достатку сім'ї. Педагог наголошував, що його не можна розглядати як «щось стале і незмінне», поступово кількість елементів режиму збільшується чи змінюється. Зважаючи на мінливість режиму він повинен відповідати таким критеріям як: *розумність, доцільність, систематичність* виконання (А.С. Макаренко називає її певністю) та містити такі обов'язкові елементи як: час підйому і відходу до сну (завжди однаковий), вмивання, користування ванною чи душем, прибирання, зокрема ліжка, стола, кімнати. Родина, зокрема батьки, також підтримують режим у сім'ї і стежать та допомагають у його виконанні [2, с. 83-84].

Важливим елементом режиму дня є обов'язкове самообслуговування. Для дітей – це повсякденний і найбільш доступний вид праці. З нього розпочинається виховання працелюбності, залучення дошкільника до більш складних видів трудової діяльності. Педагог зазначав, що фізично ослаблені діти не звільняються від праці, а виконують посильну роботу. Спочатку дошкільника необхідно привчати до невеликих трудових завдань: догляд за іграшками, стеження за електричним світлом, деякі способи прибирання. Тільки після того, як він легко справляється з поставленими завданнями, можна переходити до наступного етапу – обслуговування сім'ї в цілому. Він починається вже в молодшому шкільному віці і включає значно складніші завдання, наприклад, прасування рушників. [2, с. 84, 98].

З метою залучення дитини до трудової діяльності загалом і самообслуговування зокрема, батьки можуть використовувати такі методи формування суспільної поведінки: 1) прохання – дає свободу вибору дитині, застосовується у випадках, коли дитина охоче виконує роботу; 2) доручення – полягає у вправленні дитини в позитивних діях і вчинках. Перші – даються дитині починаючи з півтора-двох років і мають врівноважений, впевнений,

ІДЕЇ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ А.С. МАКАРЕНКА

*Бардінов А.В.
Полтава, Україна*

Сучасні реалії сімейного виховання дітей викликають необхідність осмислити творчі здобутки видатних педагогів минулого в цьому аспекті з метою трансформації всього цінного, що може бути творчо використано у вихованні дитини в сім'ї.

З-поміж них заслуговує на особливу увагу педагогічна спадщина А.С. Макаренка, який залишив після себе багату різноманітну спадщину, що має сьогодні велике значення для розвитку педагогічної науки. Серед них питання сімейного виховання дітей.

На основі розрізнених положень, висловлювань з його відомих та маловідомих творів, виступів перед науковою та педагогічною громадськістю, перед батьками, листувань з дружиною та членами неповних сімей, досвіду участі у вихованні близьких йому дітей (сина дружини Г. Салько та племінниці – дочки брата Віталія) склалася відповідна система поглядів А. Макаренка на життєдіяльність сім'ї, допомогу сім'ї з боку суспільства та відповідних педагогічних установ.

А.С. Макаренко вніс багато нового, оригінального у висвітлення проблем сімейного виховання. Він переконливо довів, що вирішальним фактором виховання дитини в сім'ї є глибоке усвідомлення батьками відповідальності за її майбутнє. Викликають інтерес його думки щодо структури сім'ї, морального, трудового виховання в родині, авторитету батьків.

Родина – перша сходинка людських відносин, де діти з ранніх років засвоюють систему моральних цінностей, норм і правил поведінки. Традиції сімейного виховання складаються протягом століть.

Нині постійно зростає кількість так званих молодих, або навіть юних сімей, і чи не найголовнішим нашим завданням є допомогти молодим батькам зрозуміти, що кожний із них відразу після народження дитини автоматично стає педагогом. Гарним чи поганим – це вже інше питання. Одне з головних завдань школи – допомогти недосвідченим батькам знайти правильний напрямок, правильне русло.

Звичайно, не можна говорити про сліпе копіювання в деталях і фактах педагогічного досвіду А.С. Макаренка. Слід творчо застосовувати його ідеї і положення згідно з вимогами сьогодення.

На думку А.С. Макаренка, батько і мати щогодини показують приклад своїм дітям, як розв'язувати проблеми сімейного бюджету, поступово знайомлять із правами і обов'язками подружжя, основами культури взаємовідносин чоловіка і жінки. Педагог постійно вказував на особистий приклад у вихованні дитини батька й матері, виховний вплив традицій сім'ї. Він неодноразово стверджував, що «ваша власна поведінка – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте або

повчає її, або карає її. Ви виховуєте її в кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома. Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поводитесь із друзями і з ворогами, як ви смієтеся, читаете газету, – усе це має для дитини велике значення» [Т. 4, с. 9].

Одночасно відбувається постійний вплив дітей на батьків, що спонукає їх активно займатися самовдосконаленням для правильного виховання власних дітей.

Всі ці роздуми спонукали А.С. Макаренка до написання всесвітньо відомої «Книги для батьків» та інших численних праць з питань сімейного виховання («Лекції про виховання дітей», «Сім'я та виховання дітей», «Виховання в сім'ї та школі», «Про «Книгу про батьків», «Макаренко советует родителям: Из архива выдающегося педагога», «Ти навчила мене плакати...»: Листування Антона Макаренка з дружиною – Галиною Салько (1927-1939) тощо.

У своїх працях А. Макаренко переконлив довів, що систематичний виховний вплив сімейного колективу на кожного свого члена проходить протягом усього життя в сім'ї.

Вважаючи надзвичайно важливим питання про структуру сім'ї, він указував, що до цього необхідно ставитись свідомо [Т. 4, с. 62].

Однією з найактуальніших проблем теорії і практики сімейного виховання А. Макаренко вважав урахування особливостей формування дитини різного типу сім'ї. Особливу увагу при цьому звернув на життєдіяльність дитини у неповних сім'ях.

Вирішення проблем неповної сім'ї А.С. Макаренко пов'язує з появою нової сім'ї (нового батька чи матері), наголошуючи на поєднанні двох овдовілих сімей, включенні до неї дітей-сиріт близького родича. Кооперація та співробітництво членів такої різномірної сім'ї закладається у передачі дітям уміння жити без сварок, чвар, заздрості, у створенні наступності позитивних характеристик як необхідних чинниках результативності сімейного виховання. У цьому плані важливу роль А. Макаренко надає поліпшенню матеріальної сторони життєдіяльності сім'ї, соціальній допомозі сім'ї з боку суспільства.

У забезпеченні структурної повноти сім'ї особливе місце у педагогічній спадщині А. Макаренка займає проблема виховання в однітній та багатодітній сім'ях. Педагог стверджував, що виховання єдиного сина чи єдиної дочки набагато важча справа, ніж виховання кількох дітей. Тому він радив: навіть тоді, коли сім'я зазнає деяких матеріальних труднощів, не слід обмежуватися однією дитиною. Адже єдина дитина часто стає центром сім'ї. Піклування батька, матері у таких випадках, як правило, перевищує корисну норму. Батьківська любов у такому разі має певну нервозність. Для батьків дуже важко буває загальмувати свою любов до неї та свої турботи, і мимоволі вони виховують егоїста: «Тільки в сім'ї, де є декілька дітей, батьківське піклування може мати нормальний характер» [Т.4, с. 61].

процесу; формування особливої форми взаємодії професіоналів і майбутніх фахівців; морально-ціннісне ставлення майбутніх учителів початкових класів до своєї професійної діяльності [2].

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері вважаємо за доцільне висвітлення чинників впливу на формування професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до міжкультурної комунікації в умовах глобалізації в процесі їхнього особистісно-професійного самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Аніщенко О.В., Яковець Н.І. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник / За заг. ред. Н.І. Яковець. – Ніжин: Видавництво НДУ імені М. Гоголя, 2007. – 199 с.
2. Корольова Л.М. Креативне освітнє середовище – шлях до успішної педагогічної діяльності майбутніх учителів початкових класів. Режим доступу <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/2/63.pdf>
3. Сушенко Л. О. Теоретичні і методичні засади організації науково-дослідної роботи майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук. – Київ, 2014. – 533 с.
4. Топузов О.М., Малихін О.В., Опалюк Т.Л. Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя: навчальний посібник / О.М. Топузов, О.В. Малихін, Т.Л. Опалюк. – Київ: Педагогічна думка, 2018. – 292 с.
5. Ярова О.Б. Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія О.Б. Ярова. – Київ: Педагогічна думка, 2018. – 410 с.

А. С. МАКАРЕНКО ПРО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Прибора Т.О.
Кропивницький, Україна*

А. С. Макаренко належить до плеяди науковців-практиків, що мали значний вплив на становлення вітчизняної педагогіки. Твори Антона Семеновича передусім спрямовані на роботу з дітьми-школярами, проте ним запропоновані деякі елементи виховної роботи з дошкільниками.

Педагог наголошував, що виховання «наймолодших дітей» повинно починатися з визначення чіткої кінцевої мети – «кого ми хочемо виховати». Якщо батьки і педагоги не будуть її мати, то і результати роботи будуть випадковими. Виховання – це «серйозна і дуже відповідальна справа, і це справа, звичайно, важка», тому її не можна проводити легковажно [1, с. 15, 51; 2, с. 62].

У справжньому вихованні немає дрібниць, воно потребує не часу, як такого, а його розумного використання. Вихователі повинні бути відвертими у вираженні своїх почуттів, їх настроїв має відповідати моменту. Зокрема, педагог зазначав, що батьки виховують свою дитину в кожний момент життя: «коли одягаються, коли розмовляють з іншими людьми ..., коли радіють і сумують, сміються» [2, с. 63].

необхідної складової професійної майстерності, «комунікабельності, контактності, вміння працювати у колективі, різних соціальних групах; запобігання (уникнення) конфліктів; вміння грамотно працювати з інформацією, одержаною з різних джерел: Інтернету, літературних та архівних, періодичних видань, телебачення та ін.» [1, с. 7]. Основною ідеєю дослідження стало висвітлення сучасних напрямів та сутності змісту професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи в країнах Європейського Союзу, що відбувається під впливом ідентичних факторів глобалізації, кризь призму спільності та відмінності процесів, з метою прогнозування та екстраполяції висновків у педагогічне поле України [5].

Методологічною основою дослідження є комплекс наукових принципів, на основі яких здійснюється вибір пізнавальних методів дослідження на філософському рівні (загальнофілософські ідеї, наукове пізнання, дослідження функціонування європейського освітнього простору); діалектичному підході, що дає можливість розглядати предмет дослідження в постійній динаміці; постмодерністській методології, що набула значного поширення в країнах Європейського Союзу, що дає можливість розгляди предмет дослідження з позицій багатовимірності та дискретності. Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи Європейського Союзу, що визначають загальні принципи його функціонування, передусім Маастрихтська угода (Договір про утворення Європейського Союзу) від 7 лютого 1992 р., офіційні документи Європейського Союзу щодо стратегії розвитку освіти: резолюції, рекомендації, доповіді та програми Європейської Ради, Європейської комісії, Європейського Парламенту, зокрема: доповіді Європейської комісії «Якість шкільної освіти – шістнадцять індикаторів якості» (2000) та «Конкретні майбутні завдання з освіти та систем навчання» (2001); рекомендації Європейського Парламенту та Європейської Ради «Ключові компетентності для навчання протягом життя» (2006) і «Європейська рамка кваліфікацій для навчання протягом життя» (2008); інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних і національних інституцій з питань організації і реформування освіти та оптимізації змісту в рамках Євросоюзу (зокрема, International Association for the Evaluation of Educational Achievement – IEA; UNESCO International Bureau of Education; International Review of Curriculum and Assessment Frameworks Internet Archive – INCA; Network on Education Systems and Policies in Europe – EURYDICE; National Foundation for Educational Research (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) та інші.

Висновки. Загалом, розглянуті вище ідеї дають змогу зробити наступні висновки: поняття «моделювання професійної майстерності» майбутнього вчителя початкової школи в контексті українських та світових практик розглядається дослідниками в контексті багатоаспектності, тобто явище, яке створене в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів шляхом поєднання різних компетентнісних сфер; створення «освітнього креативного середовища», що спрямований на розвиток загальної креативності та формування креативних здібностей учасників педагогічного

А. Макаренко наводить ряд позитивних прикладів моделі взаємовідносин батьків у сім'ї та вплив їх на становлення особистості дитини. У «Книзі для батьків» він показує дружну, працювиту сім'ю Веткіних. Це міцний колектив, що об'єднує 13 дітей та їхніх батьків. У цій сім'ї ніколи не було безладдя, сварок, якихось нарікань. І, хоча життя у багатодітній сім'ї не було дуже багатим, але тут ніхто не нарікав на свою долю. Навіть навпаки, вони з радістю приймали гостей, приємно частували їх у своєму дружному сімейному колі. Звичайно, така люб'язність, ширість, доброта не появилась у цьому колективі з молоком матері. Тут спрацювало вміння правильного тактовного ведення господарства у сім'ї. Всю роботу тут виконували не тільки батьки, а й діти – активні помічники. Саме звідси, переймаючи відносини сім'ї – колективу, діти взяли для себе все, що їм буде необхідно для майбутньої сім'ї [Т.5, с. 42].

Розглядаючи питання відсутності батьківського піклування у дитинстві, він вказує, що «колонія, складена із покинутих одиноких дітей, які пережили набагато більше того, що під силу дитині, – це без усякого сумніву не повністю здорове суспільство». «І цілком здоровим, – підкреслює він далі, – навіть при героїзмі педагогів, воно вже і не може бути». Кращим шляхом єдності сімейного і суспільного виховання може бути, на його думку, «тільки дитячий будинок, наповнений здоровим дитинством» дітей, «котрі знають, що десь на фабриці працюють батько й мати, які підтримують з ними зв'язок і не позбавлені ласки матері і піклування батька» [Т. 7, с. 386].

Утім, А. Макаренко розумів, що безпритульні батьківські діти набагато «важчі» безпритульних дітей без батьків, тому він мріяв, як про найкращий кінець свого життя, завідувати такою колонією [Т.5, с.316].

На думку А. Макаренка, розв'язання проблем удосконалення сімейної структури, тобто попередження порушення структури сім'ї, сприятиме ефективному включенню дитини у систему сімейних взаємовідносин, організацію її життя в умовах сім'ї і поза нею, поєднані з вимогливістю до неї; розгляд особи вихованця як об'єкта і суб'єкта виховання та ін.

Таким чином, намічені А. Макаренко шляхи удосконалення сімейних відносин, глибина розкриття проблемних питань взаємостосунків у різних типах сімей значно випередили його епоху. Він реальним чином торкнувся тих проблем, які ще й сьогодні не тільки не вирішуються, але й, напевно, ще довгий час будуть хвилювати не одне покоління батьків і дітей, учителів та вихователів, усе суспільство в цілому.

Сучасні умови розвитку української освіти націлюють нас на вивчення і творче використання ідей видатного педагога.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: в 8-ми тт. – М.: Педагогика, 1984-1987.

А.С. МАКАРЕНКО У СПОГАДАХ УЧЕНИХ, ВИХОВАНЦІВ

*Бардінов О.В.
Полтава, Україна*

Про життя і творчу діяльність видатного вітчизняного педагога А.С. Макаренка надруковано чимало праць як у нас, в Україні, так і за кордоном. За матеріалами педагогічної практики А.С. Макаренка написано багато монографій, захищено чимало дисертацій. Більшість дослідників його спадщини та педагогіки-практики прямо або опосередковано дають позитивну оцінку педагогічній теорії і виховній діяльності А.С. Макаренка. У більшості вітчизняних публікацій, а також у спогадах його вихованців, колег, друзів, усіх, хто жив з ним поруч, А.С. Макаренко постає педагогом, який проявляє любов і повагу до дітей, навіть називають його «моральним генієм». Так, В.С. Заслуженюк зазначає, що гуманізм та оптимізм педагогіки Макаренка – це право і можливість для всіх його вихованців стати повноцінною особою, громадянином і людиною. Цей гуманізм є доказом усього світу долями і справами його вихованців та послідовників [2].

А. Мосолов відзначає, що в його творчості класовий підхід включав у себе яскраво виражені загальногуманістичні цінності.

С.С. Невская доводить, що досвід організації виховання А.С. Макаренка був побудований на демократичних принципах колективізму та оптимістичній перспективі [3, 136-137].

П. Рокушвалви (Угорщина) акцентує увагу на тому, що у всіх аспектах його педагогічної теорії і практики присутнє головне-людяність [2, с. 9].

Гу Мінюань (Китай) відзначає, що гуманізм педагогічних ідей А.С. Макаренка проявляється у поєднанні поваги та вимогливості до дітей [2, с. 25].

Д. Лаутер (Німеччина) підкреслює, що цінним у А.С. Макаренка є його оптимізм, любов до людини, бажання прогнозувати найкраще в людині [2, с. 122].

М. Красовицький зосереджує увагу на взаємовідносинах у колективі як основному об'єкті виховної роботи у досвіді А.С. Макаренка [4, с. 75].

А. Левін (Польща) доводить, що педагогічний гуманізм та оптимізм Макаренка дуже близькі зараз та необхідні. «Особливо його досягнення із урятування безпритульних дітей» [2, с. 30].

Наведені деякі висловлювання дослідників різних країн відносяться до останніх десяти років. Їх можна визнати експертними оцінками. Вони підводять до позитивного загального висновку: перед нами педагогіка гуманістичного спрямування. Це неодноразово підкреслювали у своїх спогадах багато людей, чий долі так чи інакше були пов'язані з А.С. Макаренко. Особливо цікавими є спогади землячки Антона Семеновича О.М. Безрук, яка багато років дружно жила під одним дахом з сім'єю Макаренків, яка була його ученицею в Крюківській двокласній залізничній школі саме тоді, коли А.С. Макаренко розпочав свою педагогічну діяльність, пізніше працювала в одній школі з А.С. Макаренко і залишилася його добрим другом. Спогади

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТА СВІТОВИХ ПРАКТИК

*Попова Л.М.
Київ, Україна*

Актуальність проблеми сучасної модернізації та інтенсифікації процесу становлення педагогічної професійної майстерності майбутнього вчителя початкової школи зумовлена сучасними тенденціями переорієнтації змістової, технологічної та цільових складових програми формування готовності фахівця в закладах вищої освіти до радикальних змін соціально-економічних умов у державі. Можливість адаптуватись до нових життєвих, соціально-економічних, освітніх умов, які мають тенденцію до постійних змін, стати активним суб'єктом реалізації освітніх реформ, швидко реагувати на появу інновацій, що відбуваються в суспільстві, є важливими вимогами до особистості майбутнього педагога, який має бути готовим до організації педагогічного процесу у дошкільному, загальноосвітньому, професійному навчальному закладах та забезпечення компетентісної основи освіти (відповідно до «Закону про освіту» (2017), концепції Нової української школи (2016). Літературні джерела містять значну кількість інформації з теоретико-практичних засад компетентісної освіти (В. І. Бондар, Н. М. Бібік, І. А. Зимня, І. Г. Єрмаков, В. Р. Ільченко, О. В. Малихін, О. В. Матвієнко, О. Я. Савченко, О. М. Топузов, А. В. Хуторський, та ін.). Системне та глибоке розуміння сутності компетентісної освіти формується у процесі власного дослідження феномену, самостійно порівнюючи й узгоджуючи позиції різних науковців, практичних педагогічних працівників.

«За експертними прогнозами, у 2020 році найбільш затребуваними на ринку праці будуть уміння навчатись упродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. Студент вищого педагогічного закладу освіти має усвідомлювати, що стратегічні напрями розвитку освіти, пов'язані з упровадженням нових стандартів освітньої діяльності, серед яких провідним є забезпечення її особистісної, компетентісної спрямованості...» [4, с.4]. Забезпечення більш глибокого розуміння сутності компетентісної орієнтованої освіти знаходить відображення в порівняльному аналізі двох моделей організації освітньої діяльності: традиційної (предметно-знанцевої, інформаційно-репродуктивної) та інноваційної (компетентісної, особистісно-орієнтованої). Модель сформована за параметрами, які відображають головні компоненти структури навчальної діяльності (професійної підготовки): мета → зміст → діяльність → результат, а також інтегрально визначають характер і спрямованість діяльності студента та викладача як головних суб'єктів взаємодії за концептуальними ознаками навчально-професійної діяльності [4, с.17].

Серед переліку компетентностей випускника закладів вищої освіти педагогічного напрямку особливу увагу треба приділити формуванню готовності майбутнього фахівця до міжкультурної компетентності, як

ДОНОРСЬКА ДОПОМОГА БІЙЦЯМ – ОСОБИСТИЙ ВНЕСОК ДО СПРАВИ ЗАХИСТУ БАТКІВЩИНИ

*Половинка Д.С.
Полтава, Україна*

Патріотизм може виявлятися по-різному. В тому числі – і як готовність віддати свою кров бійцеві, пораненому в бою за рідну землю. Мова про це повинна йти в тому числі й під час виховної роботи зі школярами та студентством.

Життя сьогодні, на жаль, багате на приклади складних ситуацій. Так, за жовтень 2019 року українські 22 військові отримали поранення на Сході. Деякі з них потрапили до госпіталю в Часовому Ярі. Кожному знадобилась кров, щоб врятуватися. Але донорів не вистачало. Звісно, на це були причини природного характеру, пов'язані з надзвичайною складністю крові як речовини.

Система груп крові Ав(0) (це найбільш точна з точки зору трансфузіології система нарівні з резус – фактором) є основною системою, що визначає сумісність і несумісність переливання крові (тобто, антигени є найбільш імуногенними). Цю систему складають два групових аглютиногени (А і В) та два відповідних антитіла – альфа і бета. Відповідно, в Україні виділяють 4 групи крові – I, II, III, IV.

В основі закономірностей успадкування груп крові лежать такі поняття: резус-фактор та гени (людина може мати групу крові як у одного з батьків). Найявність резус-фактора за життя не змінюється, проте його визначення відіграє велику роль при переливанні крові, несумісність спостерігається, якщо реципієнт є резус-негативним.

Крововтрата є смертельно небезпечною для людини. Тож до шпиталів нині приходять небайдужі люди, аби поповнити запаси крові для переливання пораненим бійцям.

Так, у мобільному шпиталі № 65 кілька разів на рік проводять день донора. «Донорська кров – це елемент, що дає життя людині, коли вона у важкому стані, особливо у стані поранення. Крім того, кров має гемоглобін, що переносить кисень. Це дуже важливий компонент лікування», – розповідає військовий медик Андрій Юшко [1].

Таким чином, переливання крові рятує життя і покращує здоров'я. Вчасне переливання іноді є основним засобом, необхідним пораненому. І розуміння цього населенням України сьогодні необхідне як ніколи, бо різноманіття запасів крові для переливання має бути надзвичайно різноманітним, аби для кожного пораненого бійця знайшлася кров саме з тими характеристиками, які йому потрібні.

Список використаних джерел:

1. Як допомогти військовим не грошима? Здай кров (експеримент). [Ел. ресурс]. – Режим доступу до дж.: <https://freeradio.com.ua/jak-dopomogti-vijskovim-bez-groshej-zdaj-krov-eksperiment/>

О.М. Безрук цінні тим, що вони дають нам можливість краще познайомитися з оточенням, в якому жив, ріс і формувався А.С. Макаренко як людина, педагог і громадський діяч [1, с. 5-10].

Про те, що А.С. Макаренко був талановитим педагогом, веселою, життєрадісною людиною, яка любила свою педагогічну працю, розповів педагог, колишній завідувач Крюківської двокласної залізничної школи П.І. Карапиш [1, с. 14]. Він засвідчив один випадок із життя школи, а саме: А.С. Макаренка призначили інспектором Крюківського вищепочаткового училища, яке мало бути створене на базі двокласної залізничної школи. Він гаряче взявся за доручену йому справу. Не випускав з поля зору жодної дрібниці в житті школи. І ось одного разу вчителів повідомили, що деякі хлопці палять цигарки в убиральні. На нараді вчителям винесли постанову про заборону палити цигарки, оформили її наказом по училищу. Наказ зачитали на лінійці учнів і вивісили в залі училища.

Минуло кілька днів. Знову стало відомо, що два учні (прізвища їхні були названі) палять цигарки в убиральні. Ці хлопці були схоплені на «гарячому». Після занять учнів вишикували на лінійці. За наказом Антона Семеновича ті, що провинились, вийшли на два кроки вперед. Антон Семенович зняв з стіни наказ про заборону палити цигарки і спокійним голосом зачитав його. Після цього він повідомив учням про порушення цього наказу і запитав, як покарати винуватих. Почулися голоси: «Виключити зі школи», «Виключити зі школи на місяць», «Викликати батьків». Антон Семенович, вислухавши все це, спокійно сказав: «Вони порушили наказ, за що і повинні понести належну кару. До кінця навчального року вони відповідають за кожного, хто дозволить собі палити цигарки в убиральні». Наказ був знову вивішений на стіні. З того часу не було випадку, щоб учні палили цигарки.

Жодне порушення не проходило повз увагу педагогічного й учнівського колективу, що сприяло поліпшенню дисципліни серед учнів [1, с. 14].

Спогади О.Г. Білоус, Й.А. Багмута та інших висвітлюють і допомагають нам краще пізнати А.С. Макаренка в період його праці в комуні імені Ф.Е. Дзержинського, коли його педагогічний талант розквітнув на повну силу. На думку О.Г. Білоус, Антон Семенович Макаренко «був людиною великої думки, прапороносець громадської гідності, борець за її піднесення серед дітей, педагогів і батьків» [1, с. 31].

«Саме такою людиною був Антон Семенович. Його вже давно немає, а здається, що він рядом, що він живий і поряд з нами. І ми з ним в усьому радимось», – згадує колишній вихованець колонії ім. Горького П.Г. Плішов. Він був для нас і батьком, і вихователем, і старшим другом, і братом, хоча він цього ніколи не підкреслював. Він просто вселяв нам віру в те, що ми – люди і повинні самі виховувати в собі людські риси, потрібні для життя у суспільстві [5, с. 54].

Ми читаємо і перечитуємо його чудові твори, з яких черпаємо корисні поради, потрібні для нашого сьогоденного життя. Наприклад відомо, що в колонії старшим конюхом був Тося Браткевич (у «Педагогічній поемі») – Тося

Братченко). Плішов мав щастя певним часом бути помічником Братченка, отже іноді їздив з Антоном Семеновичем до Полтави, «Коли це траплялося, тоді моїм радощам не було меж», – згадує Плішов. Усі вихованці хотіли якомога частіше бувати з Антоном Семеновичем. Він ніде не міг від нас сховатися, та він і не намагався цього робити. Антон Семенович любив нас по-батьківськи. і ця любов виявлялась у тому, що він був вимогливий до себе й до інших. Однак свою вимогливість поєднував з турботою про нас. За що його так усі любили» [5, с. 55].

«Ось одного разу, – згадує Плішов, їдучи в Полтаву з Антоном Семеновичем, я запитав його: «Чому в нас є погані люди?» Антон Семенович відповів, що всі прагнуть чимось відзначитись, а щоб відзначитись поганим, ні розуму, ні праці не потрібно. А ось для хорошого вчинку треба вчитися, треба вміти переборювати труднощі» [5, с. 56]. Пізніше, Плішов часто думав над цими словами Макаренка і приходив до висновку, що вони дуже справедливі.

Взагалі, те що говорив Антон Семенович, залишилось у пам'яті вихованців на все життя. А ті розмови, які проводив Антон Семенович з ним під час поїздок до Полтави, викликали у вихованців найкращі спогади. Багато чому вчив Антон Семенович своїх вихованців. І перш за все – вчив їх жити по-людськи. Вчив не залишатися байдужим до того, що діється навколо. Це підтверджує такий випадок: «Макаренко з Плішовим повертались пізно ввечері з Полтави. Хлопці-колоністи, що зустріли їх, шойно захистили селян від бандитів, які хотіли їх пограбувати. За це Антон Семенович похвалив їх і сказав, що з бандитизмом треба покінчити, треба, щоб люди жили спокійно. «Моя хата скраю, я нічого не знаю, це не наша пісенька», – заявив він. Після цього колоністи вели боротьбу з бандитами, бо як вважав Макаренко – «це справа державна, а ми – громадяни своєї держави» [5, с. 54].

Ще про один випадок розповів Плішов. У 1924 році вони, колоністи, почали працювати у млині, де, крім них, були ще 30 службовців. Антон Семенович попередив: «Робити так, щоб зернинки не пропало». Обмірвання, крадіжки на млині скоро припинилися, бо колоністи уміло й суворо вели з цим боротьбу. Декого з службовців було звільнено з роботи за нечесність [5, с. 57]. Так, борючись з поганими звичками інших, вони самі позбавлялися своїх недоліків.

Відомо, що Антон Семенович зневажав людей, які говорили неправду, бо сам був дуже чесною людиною, цьому вчив своїх вихованців. Це підтверджує випадок з Плішовим.

У перші дні перебування в колонії виявилось, що один вихованець (Аксьонов), працюючи комірником, крав у колонії білило і потім продавав його. Антон Семенович запропонував розглянути вчинки Аксьонова на зборах вихованців. Аксьонов вирішив утексти з колонії. Антон Семенович, передбачивши це, велів зняти з нього гарний одяг і взуття. Аксьонов за допомогою звернувся до Плішова. Плішов віддав йому свій одяг і взуття. А сам залишився в усьому старому. На запитання А.Макаренка, де він подів свій одяг, відповів, що у нього його вкрадено. Антон Семенович відгадав неправду

чи підлягає ломці й перебудові..? На цьому прикладі видно, якої ніжності й тонкощів можуть стояти перед педагогом задачі індивідуального виховання» [1].

Окрім того, надзвичайно негативні наслідки, навіть у дуже віддаленому часі від таких визначених Макаренком хибних авторитетів як-то: віддаленості, чванства, педантизму, резонерства, підкупу, а також авторитети надмірних любові (у нас – найпопулярніший вид фальшивого авторитету), доброти, дружби. Яким же має бути справжній батьківський авторитет?

На це питання Антон Макаренко свого часу відповів так: «Головною основою батьківського авторитету тільки і може бути робота батьків, їх громадянське обличчя, їх поведінка. Сім'я – велике та відповідальне діло, батьки керують цим ділом і відповідають за нього перед своїм щастям і перед жінками дітей. Якщо батьки це роблять чесно, розумно, якщо перед ними поставлені чесні й прекрасні цілі, якщо вони самі завжди звітують перед собою у своїх діях і вчинках, це означає, що у них є і батьківський авторитет ...».

Свої адресні – довгі-пошукові – педагогічні роздуми про справжній та фальшивий авторитет Макаренко підсумовував так: «Дійсний авторитет ґрунтується на вашій громадянській діяльності, на вашому громадянському почутті, на вашому знанні життя дитини, на вашій допомозі йому і на вашій відповідальності за його виховання» [4]. А педагогічну діяльність Антона Макаренка світова громадськість підсумувала таким чином: «Свідченням міжнародного визнання А. С. Макаренка стало рішення ЮНЕСКО оголосити 1988 рік роком Макаренка у зв'язку зі 100-річчям з дня його народження. Тоді були названі всього чотири педагоги, котрі склали найбільший вплив на спосіб педагогічного мислення ХХ-го століття: Д. Дьюї, Г. Кершенштайнер, М. Монтесорі і А. Макаренко» [5].

Список використаних джерел:

1. Макаренко А. С. О некоторых проблемах теории и практики воспитания. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://az.lib.ru/m/makarenko_a_s/text_1927_o_nekotoryh_problemah.shtml Дата звернення: 15 лютого 2020, 09.10.
2. Макаренко А. С. Лекции о воспитании детей. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=577833&p=1>. Дата звернення: 09 лютого 2020, 15.40.
3. Макаренко А. С. Проблемы школьного советского воспитания. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibrary.gnpbu.ru/text/makarenko_problemy-shkolnogo-sovetskogo-vospitaniya_1949/go,2;fs,1/. Дата звернення: 11 лютого 2020, 19.00.
4. Макаренко А. С. Книга для родителей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://jorigami.ru/PP_corner/Classics/Makarenko/Makarenko_A_Book_for_Parents/Makarenko_A_Book_for_Parents.html. Дата звернення: 01 лютого 2020, 21.15.
5. Міжнародна Макаренківська асоціація/International Makarenko's society – MMA/IMS Москва – Полтава – Марбург – Рим – Нижній Новгород. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://makarenko-museum.narod.ru/lib/Intern_Makarenko_Assoc.htm. Дата звернення: 29 січня 2020, 15.45.

суспільства, такий, котрий виробляє». І далі, говорячи про новий тип сім'ї, про багато в чому нові ролі подружжя, Макаренко гостро підмічає: «... У новій сем'ї обидва компоненти рівні й вільні... обидва беруть участь у виробництві... можуть у випадку необхідності піти одне від одного... За таких обставин чи можемо ми хоча б приблизно сказати, що у нас виростає і що у нас виростає з наших дітей. Де у нас гарантія, що з нашого теперішнього дитинства не виростуть щонайнахабніше шкурне міщанство чи тюхтії та лежні «без царя в голові» й без поваги до себе та інших? ...коли наша промисловість затребує не одну тисячу жінок на виробництві, коли в сім'ю увійде матір'ю нинішня вільна дівчина, вихована нами у презирстві до пелюшкової та пічної кваліфікації, ми обов'язково скажемо, що саме виховання наших дітей зосталось без необхідних для того інститутів» [1].

Макаренко не раз у своїх працях підкреслював те, що раніше, за патріархальної сім'ї проблеми авторитету вирішувалися просто: «... За допомогою п'ятої заповіді: «Почитай отця твого і матір твою, і благо тобі буде, і довголітєн будеш ти на землі» [4]. Сьогодні все інакше. Отож, як у таких умовах бути авторитетними батьками (також на рівних), як досягати помакаренківськи справжнього авторитету, а від якого треба тікати? За Макаренком, справжній авторитет формується із багатьох чинників. Це й авторитет знання своєї дитини: особливостей її фізичного та соціально-психічного розвитку, щоденних успіхів чи невдач у навчанні, інтересів та уподобань, товариства друзів. Це і особливий авторитет допомоги, тільки не у формі виконання роботи за дитину, а у доланні труднощів. Має бути присутнім у доброму вихованні і авторитет доброзичливої вимогливості як ненав'язливого контролю. Великий авторитет правди. Він має впливати із небрежливих стосунків між матір'ю та батьком. Авторитет поваги має за свій фундамент загальний гуманізм виховання Людини, Особистості, а не просто маленької істоти біологічного виду *Homo Sapiens*. А задля цього перш за все має право на життя авторитет любові до дитини.

Фальшивий, хибний авторитет полягає, як вважав Макаренко, перш за все у придушенні, пригнобленні дитячої психіки: «... найстрашніший сорт авторитету... Більш за всіх на такий авторитет страждають саме батьки. ...батьківський терор тримає в страхі всю сім'ю... робить матір нульовою істотою, котра здатна бути лише служницею. ...привчає дітей подальше триматися од страшного папаші, викликає дитячу брехню і людське боягузство, у той же час виховуючи у дитині жорстокість. Із забитих і безвольних дітей виходять потім або сльотаві, нікчемні люди або самодури, що мстиві протягом усього свого життя за пригноблене дитинство» [4].

Зокрема, такий тип фальшивого авторитету буває винним у так званих ломці характеру: «Цілі індивідуального виховання – у визначенні й розвитку особистих здібностей та спрямування в царині не тільки знання, але й характеру. В цьому ... повинні вирішуватися питання корисності або шкідливості так званої ломки. Надзвичайно важливе питання, наприклад, таке: м'який, податливий, пасивний характер, схильний до споглядання, такий, що відображає світ у формі внутрішньої неяскравої і неагресивної роботи аналізу,

вихованця і наказав тримати його в поганому одязі. Довелося тому зізнатися. Антон Семенович йому пробачив, і той більше ніколи не говорив неправду.

І ще один випадок трапився у колонії. За спогадами П.Г. Плішова, вихованець Ткаченко, чергуючи по канцелярії, вкрав гроші, які належали колонії. Антону Семеновичу загрожувала велика неприємність. І ось тут на допомогу прийшли всі вихованці. Плішов розповів, як усі вони шукали винуватця і знайшли. Його примусили віддати гроші Антону, визнати свою провину і попросити пробачення.

Антон Семеновича любили вихованці за його людяність, розуміння, вимогливість у поєднанні з повагою до них. Однак ще тоді знаходилися люди, які висловлювали думку про те, ніби вихованці не любили Антона Семеновича, вони, мовляв, лише боялися його, бо він застосовував фізичні методи покарання. «Ніхто з його вихованців цього не скаже. Так може думати лише той, хто не знає його. За Антона Семеновича ми готові були життя своє віддати, бо він був справжньою людиною. Це підтверджує той факт, коли в колонію верхи на конях приїхали працівники міліції. Вони зайшли до Антона Семеновича в кабінет, а коней залишили у дворі. У цей час хтось сказав, що ці люди приїхали заарештувати нашого «зав кола». Ми негайно вивели коней у ліс і там заховали їх, а самі пішли у наступ на міліцію. Лише Антон Семенович захистив від нас міліціонерів, примусивши повернути їм коней» [5, с. 56].

Таким був Антон Семенович і таким залишається у спогадах багатьох людей. Зрозуміло, що наведені спогади є тільки краплиною того цікавого, потрібного, що нам треба знати про А.С. Макаренка та його педагогічну спадщину.

Список використаних джерел:

1. А.С. Макаренко у спогадах його співробітників. – К., 1958. – Серія ІХ. № 14, 15.
2. Международные макаренковедческие исследования «Макаренко на Востоке и Западе / Под ред. З. Вайтца (Марбург, Германия) и А. Фролова (Н. Новгород, Россия). – Н. Новгород, 1994.
3. Макаренко А.С. Педагогическая поэма / Пед. соч. – М.: Педагогика, 1983. – Т.4.
4. Это принадлежит вечности... Теория и методика воспитания в педагогическом наследии А.С. Макаренко / Под общ. ред. М.Ю. Красовицкого. – К.: ЛОГОС, 2002.
5. Плішов П.Г. Ми його любимо // Полтавці про А.С. Макаренка / Науково-педагогічний гурток студентів-макаренківців. – Полтава, 1963.

РЕАЛІЗАЦІЯ МАКАРЕНКОМ ІДЕЙ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ГУМАННОМУ СТАВЛЕННІ ДО ВИХОВАНЦІВ

*Бардінова А.О.
Полтава, Україна*

Аналіз педагогічної спадщини А.С. Макаренка дозволяє стверджувати, що важливим у гуманному ставленні до вихованців лежить народна мудрість. Так, у народі говорять, що діти – це квіти нашого життя. На жаль, багато з цих

«квітів» з певних об'єктивних причин у 20 роках ХХ століття були викинуті за борт життя... самим життям. Таких дітей у той час називали безпритульними. Вони потребували допомоги. Сподівались на неї... і отримали її. Серед тих людей, хто прийшов їм на допомогу, був і Антон Семенович Макаренко, який з молоком матері увібрав у себе любов до людей, до рідного краю, до всього живого. Ці риси поєднувались із розумінням цінності і неповторності кожної людини, вмінням виявляти терпимість, доброзичливість, вимогу у поєднанні з повагою до кожної дитини.

Макаренко вчив і педагогів. Крім того, вимагав від них створювати мажорний, радісний настрій колективу дітей, підходити до виховання з «оптимістичною гіпотезою», тобто вірити в усе краще в характері вихованця і спиратися на це.

Саме демократизм і гуманізм взаємин у виховних дитячих установах А.С. Макаренка забезпечили йому успіх у його педагогічній діяльності.

Змальовуючи життя колонії і образи колоністів, А.С. Макаренко зовсім по-новому підійшов до питань про безпритульність. Не прояви безпритульності самі по собі привертати увагу педагога, письменника, а те, як у складних умовах формувалась і виростала нова людина.

Макаренко намагався дотримуватися принципів співжиття і виховання в колективах колонії ім. Горького і в комуні ім. Дзержинського, що забезпечувало позитивні емоції його членів і були гарантом їхнього щасливого буття, використовуючи при цьому народний досвід виховання.

У цьому процесі народне виховання українців завжди базувалося на глибокій повазі до старших, особливо до батьків, на ввічливості у стосунках, на любові до рідної землі, на засвоєнні моральних цінностей, які включали загальнолюдську та християнську етику, на працьовитості та систематичній підготовці до самостійного життя як дбайливих господарів, на прищепленні любові до краси рідної природи.

Золоті розписи досвіду народної педагогіки служили А.С. Макаренкові прекрасним матеріалом для власної педагогіки. Великий педагог не тільки брав з народної педагогіки, а й збагачував її. Він жив, творив для народу, поповнюючи педагогічну скарбницю новими здобутками. Сторінки праці А.С. Макаренка густо всіяні крилатими висловами в душі народної мудрості. Велику увагу приділяв Макаренко таким надійним у вихованні засобам народної педагогіки, як народний гумор, пісня, казка, ігри, традиції тощо.

У спадщині А.С. Макаренка ми знаходимо різноманітні форми використання ним досвіду народної педагогіки. Це перш за все родинне виховання, до якого Антон Семенович звертається не раз. Радить батькам правильно виховувати своїх дітей, бо, як говорить народна мудрість, правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це наші сльози, це наша провина перед іншими людьми, перед усією країною.

На сторінках його творів зустрічаються чимало народних прислів'їв і приказок, наприклад: дитину треба виховувати, коли вона лежить поперек лави.

частина батьків замість справжнього «природного» авторитету користується сурогатами власного виготовлення. Ці сурогати часто можна бачити в наших сім'ях. Загальна їх властивість у тому, що вони виготовляються спеціально для педагогічних цілей. Вважається, що авторитет потрібен для дітей, і, в залежності од різних точок зору на дітей, виготовляються і різні види сурогатів. У педагогічній відносності і полягає головна помилка таких батьків. Авторитет, зроблений спеціально для дітей, існувати не може... буде завжди сурогатом і некорисним. Авторитет повинен полягати в самих батьках, незалежно від їх ставлення до дітей, але авторитет зовсім не спеціальний талант, його корені знаходяться завжди в одному місці: у поведінці батьків, і сюди увійдуть всі відділи поведінки... робота, думка, звички, почуття, устремління. Неможливо дати транспарант такої поведінки в короткому вигляді, але все зводиться до вимоги: батьки самі повинні жити повним, свідомим, моральним життям громадянина...» [4].

Занурюючись у загальносвітову педагогічну бібліографію авторитету вихователя, вочевидь, можна стверджувати: повніше й глибше за Антона Макаренка про батьківський авторитет загалом та особливо його фальшивий варіант не написав ніхто з педагогів-теоретиків. Але, що найважливіше для нас, ніхто повніше й глибше за Макаренка не «проробив» тему й проблему педагогічного авторитету на практиці. Тому що реальний батько сотень і сотень вихованців у найтяжчі для дитинства періоди нашого соціуму ідентифікував кожне своє слово з «Лекцій про виховання дітей», з «Книги для батьків», книги «Проблеми шкільного радянського виховання» тощо з кожним своїм педагогічним кроком. Й саме така ідентифікація з боку сучасних батьків та педагогів надзвичайно актуальна сьогодні, бо без насправді авторитетних батьків – удома, учителів – у школі, ідея та практичне втілення у наше життя НУШ нереальні й безперспективні.

Як це вдалося Макаренкові? Вважаємо, так спрацював на практиці саме той високий водорозділ, котрий провів А. С. Макаренко у своїх працях між фальшивим та справжнім авторитетом. Саме гранично чітке їх розмежування заслуговує у цьому аспекті на щонайбільшу увагу з боку сучасних батьків та педагогів шкіл усіх рівнів. Звичайно, найбільша відповідальність за виховання дітей у ранньому та найранішньому віці полягає на батьків. Так вважав і Макаренко. Сьогодні ця відповідальність надзвичайно зросла. Адже наша епоха – то «епоха споживання», час порівняно легкої доступності багатьох неймовірно цікавих для дітей матеріальних благ. От саме ці блага й виступають для недолугих батьків легким способом «заробляння» (як старшими та відповідно платіжоспроможними) авторитету серед дітей та особливо підлітків. Ці ж блага дарують домашнім – першим, як правило, у житті дитини – вихователям такого собі безпрограшного живця, на котрого клюють незрілі душі. Але потім вони ж – також, як правило, несвідомо відплатять негативом, і досить неочікувано.

Майже сто років тому, не знаючи напевне, яким стане віддалене майбутнє, Антон Макаренко вже писав – точно й про наше – сьогоднішнє: «... Жінка у нашій сім'ї вже не нянька і хазяйка, а перш за все активний член

№ проби	Адреса	Глибина колодязя (м)	Вміст фтору в мг/л
1	с. Тахтаулове, вул. Центральна 119	18	0,65
2	с. Тахтаулове, вул. Центральна 58	11	0,71
3	с. Тахтаулове, вул. Центральна 56	10	0,64
4	с. Тахтаулове, вул. Матросова 18	13	0,76
5	с. Жуки, вул. Партизанська 35/7	15	1,29
6	с. Тахтаулове, вул. Зіньківська 106	14	0,69
7	с. Тахтаулове, вул. Першотравнева 125	18	0,68

Таким чином, у напірних артезіанських водах Тахтаулівської сільської ради концентрація фтору вища за норму і флюороз частіше зустрічається в учнів, що вживали саме цю воду. У дітей, що пили воду з колодязів, захворювання зустрічається рідше і лише у випадках, коли діти не дотримувалися правильного режиму харчування і постійно використовували зубну пасту із фтором.

Список використаних джерел:

1. Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10> (дата звернення 26.10.2018 р.).
2. Назаренко Е. А. Проблеми забруднення фторидами ґрунтів і вод геохімічної провінції (на прикладі Полтавської області) / Е. А. Назаренко, Ю. Б. Нікозять, О. Д. Івашенко // Екологічна безпека. – 2014. – № 1. – С. 59–61.
3. Каськова Л. Ф. Флюороз зубів та його вторинна профілактика у дітей / Л. Ф. Каськова, Л. І. Амосова. – Полтава: ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2015. – 73 с.

АНТОН МАКАРЕНКО: ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОРИТЕТУ

*Пітель І.М., Пітель Я.О.,
Левіна І.В., Коваленко С.В.
Полтава, Україна*

Авторитет (лат. auctoritas – влада, вплив) – загально визнаний вплив, який спричинює на переконання та поведінку людей певна особа, соціальна група чи соціальний інститут завдяки їх особливостям чи заслугам. У педагогіці саме А. С. Макаренко надав особливо значну увагу місцю та ролі батьківського авторитету в сімейному вихованні дітей. Адже саме вони, ще зовсім не маючи соціального досвіду, активно його досліджують – кожен на свій лад. І тут позитивні вияви справжнього авторитету матері, батька можуть позитивно вплинути на збагачення дітей таким досвідом.

Макаренко висловився цього приводу так: «Що таке авторитет? У цьому питанні багато хто плутається, але загалом схильні думати, що авторитет дається од природи. А оскільки у сім'ї авторитет кожному потрібен, то значна

Однак необхідно підкреслити, що народний вислів у Макаренка виступав як відправний пункт для аналізу певних життєвих фактів та ситуацій, які траплялися дуже часто в колонії та комуні.

Макаренко розумів, що тільки праця здатна допомогти людині стати людиною. Це підтверджує і досвід народної педагогіки. І тому Макаренко зробив трудову підготовку центральною у своїй виховній системі, наочно і переконливо довів, що без трудового виховання немислиме ні моральне, ні розумове, ні фізичне, ні естетичне формування особистості. Єдність трудового і морального виховання має на меті, насамперед, формування працьовитості й дисциплінованості, сумлінного й творчого ставлення до праці.

Оцінкою моральної та естетичної краси людини є теж праця: гарний і моральний той, хто любить працю – говорить народна мудрість.

Макаренко змальовує працю як творчість, мистецтво, насолоду, а головне – показує формування нової людини в процесі праці.

Через працю колишні безпритульні вчилися утверджувати свою гідність і честь. Макаренко переконливо довів, які безмежні можливості розвитку особистості дає колективна праця. Юнаки і дівчата, колишні безпритульні, організованою працею створюють на пустці чудово впорядковану колонію. Незабаром виявляється, що тут немає відповідних умов для широкого застосування їхньої кипучої енергії. І от вони самі знаходять напівзруйнований колишній поміщицький маєток Трепке. Майже на руїнах діти створюють зразкове господарство, прекрасний куточок на землі. Але і тут розквітлий творчій енергії молоді стає тісно. Своє господарство колоністи передають селянській комуні, а самі переїжджають у Куряж і зовсім перетворюють колонію, яка до цього лякала невдалих працівників соцвихівських установ, – така сила колективної праці.

І сьогодні, коли є соборна незалежна Україна, ми, українці, можемо сказати, що Антон Семенович Макаренко був людиною сильних переконань і гостро викарбованою особистістю, людиною, що знала, як дотримуватися вірності народові, з якого ти вийшов. І не має більшої вірності, ніж вірність власному народові.

Все життя А.С. Макаренка, його праця служили народу. А в народі про таких людей говорять: перед великим розумом схиляю голову, а перед великим серцем стаємо на коліна.

Це, на наш погляд, певною мірою стосується і Антона Семеновича Макаренка.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А.С. Педагогические сочинения. В 8-ми тт. / Сост. Л.Ю. Гордин, А.А. Фролов. – М.: Педагогика, 1983.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

*Большая О. В.
Полтава, Україна*

В умовах прогресивних змін у суспільстві докорінно змінюється й значущість освіти, значно розширюється уявлення про зміст та роль управлінської діяльності керівника закладів освіти. Сучасна освітня система поступово відходить від ієрархічної структури, з метою удосконалення здійснюється активна взаємодія навчальних закладів, об'єднання шкіл в межах інноваційних мереж. У відповідності до цього висуваються нові вимоги до професійних і особистісних якостей майбутнього керівника закладу освіти, його готовності бути формальним та неформальним лідером очолюваного ним колективу.

Упровадження трансформаційних змін потребує від керівників нової генерації навчального закладу постійно знаходитися у процесі розвитку. Ця позиція, яка визнає вміння та потребу особистості, команди та організації постійно розвиватися, рухатися вперед, створювати та впроваджувати нові важелі робочої взаємодії та комунікацій.

Компетентність менеджера освіти базується не лише на професійних знаннях і вміннях високого рівня, а і такими якостями як ініціативність, вміння логічно мислити, прогнозувати кінцеві результати, передбачати ризики, шукати шляхи виходу з непередбачених ситуацій, що перешкоджають діяльності, оцінювати, мати комунікативні здібності, прагнення навчатися, креативно мислити, вміння втілювати в робочий процес набуті уміння, знання та досвід.

На сучасному етапі еволюції професій та спеціальностей, зміст реальних робіт і ситуацій припускають необхідність набуття управлінцями комплексу інваріантних ключових компетентностей та потенціалів. Це пізнавальний, моральний, творчий, комунікативний та естетичний потенціали, що задають спрямованість процесу вдосконалення та розвитку особистості та її професійних компетентностей [1].

Компетентність – це інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції. Компетентність побудована на комбінації взаємовідповідних пізнавальних відношень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії. Компетенція – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень тощо у певній сфері діяльності людини як абстрактного носія. Поєднання цих двох чинників у роботі керівника закладу освіти дасть якнайкращий кінцевий результат [2].

Основною формою підвищення професійної компетентності керівника є самоосвіта, яка складається з удосконалення знань, умінь, навичок та узагальнення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи. Основним змістом самоосвіти є оновлення й удосконалення знань, умінь і навичок із метою досягнення бажаного рівня професійної

Список використаних джерел:

1. Дыхан Л.Б., Кукушкин В.С., Трушкин А.Г. Педагогическая валеология / Под ред. В.С. Кукушкина. – М.: ИКЦ «МарТ», 2005. – 528 с.
2. Лысенко П.Г. Судьбы воспитанников А.С. Макаренка. – Полтава: ОГОИ «Полтавський літератор», 1994. – 204 с.
3. ЦДАЖР УРСР, фонд 166, справа № 199.

ВПЛИВ ФТОРУ НА ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ І СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ

*Піддубна Ю.С., Гриньова М.В.
Полтава, Україна*

Сучасна ситуація з водними ресурсами в Україні характеризується сталим зростанням дефіциту питної води належної якості та захворювань від споживання неякісної питної води. Як відомо, серед показників питної води, які визначають фізіологічну повноцінність її мінерального складу, є вміст фтору. На відміну від інших компонентів, допустима концентрація цього елемента коливається у дуже вузьких межах. Так, за вимогами ДСанПіІН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» нормативні значення для вмісту фторидів (п. 36, табл. 1 додатка 2) складають не більше 0,7...1,5 мг/л в залежності від виду питної води (водопровідної, колодезної або фасованої) і кліматичних зон (IV, III або II), а за показниками фізіологічної повноцінності мінерального складу питної води (додаток 4) – у межах 0,7...1,2 мг/л [1].

Дослідження показали, що Полтавська область належить до четвертого регіону з найбільшим вмістом фтору в підземних водах [2]. Це пов'язано з наявністю на території лівобережної України бучацького горизонту, в якому концентрація фтору у питній воді коливається в межах від 0,5 до 18 мг/л [3], що суттєво перевищує вищезгадані нормативні показники, тому споживання води з понаднормовим вмістом фтору є причиною ендемічного флюорозу у населення області. Найбільш чутливими до інтоксикації сполуками фтору є діти. Це пов'язано з тим, що фтор швидше та у більшій кількості відкладається в кістках організму, що росте.

Оскільки найбільш чутливими до фтористої інтоксикації є діти, проведено обстеження учнів середньої та старшої школи Тахтаулівського навчально-виховного комплексу Полтавського району, яке показало, що в артезіанській воді концентрація фтору вища, ніж у колодезній. Для підтвердження цього твердження зібрано зразки артезіанської та колодезної води і передано на аналіз до Державної установи «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України». Досліди показали, що вміст фтору у воді Тахтаулівської сільської ради з артезіанських свердловин складає 2,8 та 3,5 мг/л, а у водах шахтних колодезів сіл Тахтаулове та Жуки – 0,64...1,29 мг/л, про що свідчать дані досліджень, представлені у наступній таблиці.

Бердянську. За місяць-півтора такого похідного життя вихованці ставали сильнішими, міцнішими.

А.С. Макаренко не був спеціалістом з фізкультури, але знаючи військовій стрій і військову гімнастику, взяв на себе обов'язок викладача фізичної культури. Про це він писав у звітах про роботу колонії за 1923 р. [3].

Організуючи заняття за програмою «Всеобуч», Макаренко дав початок військовій грі, яка потім стала однією із складових частин виховної системи колонії, а пізніше і комуні. Стрункість, вміння володіти собою, впевнена хода, ходьба з піднятою головою, звичка не триматися за поручні – результат цієї гри.

Слід зазначити, що і в колонії, і в комуні були футбольне поле майданчики для спортивних ігор, крокетні, волейбольні, горлетні (для «горлета» – гра власного винаходу з елементами футболу і тенісу).

Вихованці Макаренка ніколи не шукали легкого життя. Завжди були на передовій.

Багато з них вибрали професію, пов'язану з охороною здоров'я.

Так, М.Ф. Шершньов (в «Педагогічній поемі – Вершньов) закінчив у 1931 році медичний інститут і став лікарем комуні ім. Ф. Держинського. «Колька-доктор» любовно називали його вихованці. Він турбувався за фізичний розвиток і здоров'я кожного вихованця. У створеному ним режимі особливе місце займали загартування й спортивні ігри.

У «Педагогічній поемі» і «Прапорах на башнях» ми зустрічаємо Фільку Куслія то Фільку Шарія – це Пилип Петрович Куслії. Він закінчив Харківський інститут фізкультури, відділення спортивної медицини. Після повернення з фронту завідував кафедрою фізкультури Дніпропетровського сільськогосподарського інституту. Потім працював лікарем-методистом у сьомій міській лікарні. Вперше він у місті застосовував методи лікувальної фізкультури. Комунарка Віра Олександрівна Раєвська захоплювалась гімнастикою, плаванням, волейболом, парашутним спортом. Спочатку навчалася у Харківському інституті фізкультури, а згодом за сімейними обставинами виїхала в Дніпропетровськ, і вже там закінчила технікум фізичної культури. Все життя вона викладала фізкультуру, стала ветераном праці. Медичними сестрами були Г.К. Герашенко, В.В. Коваль та інші.

Школа має піклуватися про стан фізичного і психологічного здоров'я суб'єктів навчально-виховного процесу, турбуватися про організацію здорового способу їх життя, організувати освітнє середовище таким чином, щоб воно не було здоров'я затратним і не чекати, доки учні та вчителі дійдуть межі виснаження. На жаль, як виявилось майже 94% учителів жодного разу не відвідували психолога, навіть шкільного. І це при тому, що 40% не знають, як стабілізувати принаймні свій емоційний стан. А валеріана – досі найпопулярніший препарат, який приймають педагоги.

Справедливим буде сказати, що ми все ще мало вивчаємо й упроваджуємо неоцінений високорезультативний досвід А.С. Макаренка, який би, безсумнівно, допоміг вирішити нагальну проблему пов'язану з втратою здоров'я учнями та вчителями у закладах середньої освіти.

компетентності. У сучасному суспільстві постійна самоосвіта стає умовою успіху в професійній діяльності. Тому самоосвіту керівника слід розуміти, як постійне поповнення професійної та загальнокультурної інформації та оновлення індивідуального соціального досвіду в усіх сферах суспільного життя.

Ефективність роботи менеджера освіти – це здатність правильно оцінювати ділове середовище, вибирати найбільш перспективні напрямки бізнесу, ставити складні, але досяжні цілі і формувати необхідну для цього організацію. Важливим компонентом якості менеджера є здатність організувати і мотивувати персонал для досягнення цілей. Головний критерій оцінки якості менеджерів освіти є рівень ефективності навчального закладу та його конкурентоспроможність. Саме грамотний і досвідчений менеджер може проаналізувати ділове середовище, поставити правильні цілі, розробити ефективну стратегію і забезпечити її реалізацію з максимальним результатом [3].

Професійна компетентність розкривається через здатність людини відповідати вимогам високого рівня, включає її поведінковий аспект через систему її вчинків. Вона має інтегративну природу, її джерелом є різні сфери культури (духовної, громадянської, соціальної, педагогічної, управлінської, правової, етичної, екологічної) [4].

У контексті управлінської діяльності керівника закладу освіти його професійна компетентність виступає філософсько-світоглядним, психолого-педагогічним і організаційно-технологічним потенціалом. Цей потенціал визначається спрямованістю діяльності на об'єкт управління з урахуванням його специфіки і характеру розвитку в соціально-освітньому середовищі. Управлінська компетентність сучасного керівника виявляється не лише в тому, щоб чітко виконувати традиційні управлінські функції, а й у тому, щоб забезпечувати розвиток педагогічної системи своєї школи [4].

Професійна компетентність є багатогранним поняттям, яке включає в себе правові, економічні, наукові, педагогічні, загальнокультурні та соціальні засади. Вона варіюється з досвідом, який збагачується від саморозвитку та постійної продуктивної діяльності менеджера.

Список використаних джерел:

1. Волченко Л. (2017). Соціально-психологічні особливості ключових компетентностей учителя нової української школи. Взято з: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
2. Пашенко В. (2012). Впровадження компетентісного підходу в навчально-виховний процес. Взято з: <http://www.verbivkaschoolg.ucoz.ru>
3. Саюк В. (2015). Педагогічні умови розвитку професійної компетентності менеджерів освіти в інституті післядипломної педагогічної освіти. Взято з: <http://www.pprints.zu.edu.ua>
4. Задорожна-Княгицька Л. (2018). Обґрунтування змісту і структури деонтологічної компетентності менеджера освіти. Взято з: <http://www.ourjournals.uran.ua>

ЩОДО АНАЛІЗУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Вахруцова О.Р.
Полтава, Україна*

На сьогоднішній день при підготовці майбутніх менеджерів до проектної діяльності актуальним завданням є формування знань та навичок щодо застосування технології, методів, техніки й інструментарію управління проектами, знайомство з передовою зарубіжною та вітчизняною практикою в цій сфері. Відповідно до одного з відомих визначень проектний менеджмент – це прикладання знань, навичок, інструментів і методів до операцій проекту для задоволення вимог, які висуваються до проекту [1].

Виходячи з системного підходу вважаємо, що якість системи впливає на якість процесів, а останні впливають на якість результату. При цьому з точки зору проектного менеджменту або управління проектами, розуміємо, що процес – це ряд взаємопов'язаних дій, які виконуються для досягнення раніше визначених продуктів, послуг або результатів, а управління характеризується передбаченням за результатом [2].

При підготовці майбутніх фахівців стає задачею усвідомлення ними, групи процесів у фазах проектів також пов'язані між собою – закриття однієї фази є початком наступної фази. Наприклад, закриття фази проектування передбачає прийом проектної документації споживачем. Одночасно ця документація забезпечує початок фази виконання проекту. Ця взаємодія груп процесів у фазах показана на рис. Теорія і мистецтво разом формують менеджмент. Сучасний менеджмент проектної діяльності набув нових якісних ознак - він перетворився на мистецтво управління індивідуумами, соціальними групами та їх сукупністю. Тому є всі підстави вважати, що діяльність по управлінню переросла у професію, галузь знань - у самостійну дисципліну – менеджмент, а особи, які займаються менеджментом, стали професіоналами-менеджерами.

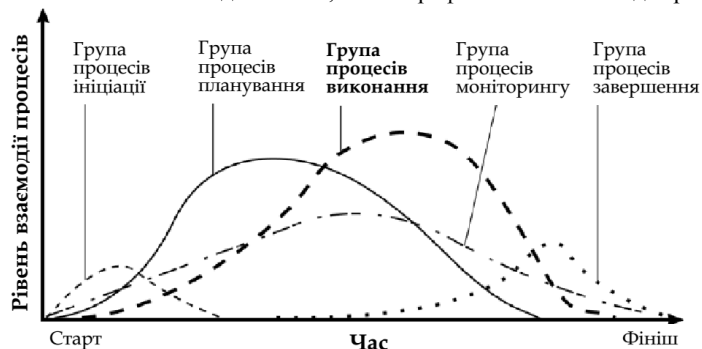

Рис. 1. Взаємодія між фазами проекту

розладами психіки та поведінки, а, відповідно, зменшується група здорових дітей.

З десяти випускників середньої школи виявляється при огляді лише двоє. На межі виснаження сьогодні працює і 39% українських учителів. Вчать і виховують учнів з настроєм, який вони називають «негативним». А це значить, що майже кожен другий учитель не отримує задоволення від своєї роботи. 53% педагогів працюють з відчуттям постійної втоми.

На запитання чи бувають у них випадки панічних атак – і, на жаль, 17% підтвердили, що таке з ними траплялося, а 6% вчителів взагалі відчувають апатію [3].

Звісно, реформа НУШ поступово набирає обертів, але, як і будь-які зміни, вона торує складний шлях і не гарантує миттєвого результату.

Сучасна наука розглядає людину як відкриту саморозвиваючу систему у рамках певного середовища.

Зрозуміло, що здоров'я залежить від багатьох факторів і, перш за все, від способу життя. Під здоровим способом життя слід розуміти типові форми і засоби повсякденної життєдіяльності людини, що зміцнюють і вдосконалюють резервні можливості організму, забезпечують завдяки цьому успішне виконання своїх соціальних і професійних функцій незалежно від політичних, економічних і соціально-психологічних ситуацій.

Заняття фізичною культурою та спортом – важлива складова здорового способу життя, яка орієнтує особистість на здоров'язбереження, посилює мотивацію бути здоровим. Тому фізичне виховання молоді сьогодні має надзвичайну актуальність. Організуючи його, ми маємо спиратися на неочіненний досвід А.С.Макаренка, який не тільки проголошував ідеї, а й успішно їх реалізовував. Він, випереджаючи час, при формуванні мети виховання виділяв три базові задачі: виростити дитину здоровою, сформувавши у неї вміння працювати, озброїти моральністю. На примітку слід взяти й те, що серед комунарів практично не було хворих [2].

А.С.Макаренко, створюючи «зовнішнє середовище», «навколишні умови», керував зміцненням життєдіяльності своїх вихованців. Засобами загартування організму вважав – насамперед природні сили: повітря, сонце, воду; великого значення надавав іграм, гімнастиці, спорту.

Макаренко заповняв вільний час колективу і кожного вихованця насамперед рухом. І у колонії, і в комуні діти багато займалися гімнастикою, кожного ранку робили фіззарядку. Колоністи і, особливо, комунари, крім виконання навчальної програми з фізичного виховання, займалися багатьма видами спорту: гімнастикою, акробатикою, лижним, ковзанярським, кінним, парашутним і стрілецьким, шашками і шахами, грали у футбол, волейбол, хокей, баскетбол, городки, теніс. У колонії і комуні розважалися на гойдалках, грали у гігантські кроки; організовувались військові ігри на відкритій місцевості за участю всіх вихованців. Колоністи і комунари А.С.Макаренка загартували своє тіло, дякуючи перебуванню на свіжому повітрі, плаванню. Щороку організовувалися екскурсії, походи, виїзди у табори. Макаренківці згадували лижний період Харків-Мерефа: 50 кілометрів. Проїшли комунари й по Криму («Марш 30 года»), по Кавказу, побували у Москві, на Волзі, у

ігнорування «старого». Його діяльність тісно пов'язана з його часом. Заслуга А.С. Макаренка в тому, що він максимально наблизив педагогічний заклад особливого типу до умов виховання «нормальних» дітей. Саме це дозволило йому вийти за специфічні рамки роботи з безпритульними і зробити важливий внесок у дослідження загальних проблем виховання. Він геніально передбачив передові педагогічні тенденції свого часу і перспективи розвитку виховання майбутніх поколінь. А.С. Макаренко – класик світової педагогіки. Його твори перекладені майже всіма мовами світу, його педагогічні ідеї поширені й успішно використовуються за рубежем. То чи варто нам так необдумано і категорично відмовлятися від визнаної у світі макаренківської педагогічної спадщини, як це пропонують деякі сучасні «суперноватори»? Чи варто припинити роботу лабораторії А.С. Макаренка у Полтавському педінституті?

Зараз, в умовах кризи старої системи суспільного виховання, кращі педагога знову звертаються до педагогічної спадщини А.С. Макаренка. Сьогодні також є чимало обездолених дітей, які опинилися за бортом нормального життя в результаті соціальних потрясінь. На жаль, кількість таких дітей зростає. Для них потрібна особлива, екстремальна, педагогіка. Звичайно, трафаретне перенесення педагогіки А.С. Макаренка в нові ситуації не завжди доцільне і можливе. Творче її застосування, особливо в справі організації продуктивної праці та життєдіяльності дітей на основі самодіяльності та самоврядування, безумовно, дає свої результати, зокрема і в багатьох школах Полтавщини.

Список використаних джерел:

1. Анри Бергсон. Два источника морали и религии. – М., 1994.
2. А.С. Макаренко. Твори в 7-ми т., Т.4, К., 1954.
3. А.С. Макаренко. Твори в 7-ми т., Т.5, К., 1954.
4. Ф. Ницше, З. Фрейд і др. Сумерки богов. – М., 1992.
5. А. Шопенгауэр. Свобода воли и нравственности. – М., 1992.
6. А. Шопенгауэр. Избранные произведения. – М., 1992.
7. Історія Полтавського педагогічного інституту в особах / Матеріали конференції, присвяченої 80-річчю ювілею інституту. – Полтава, 1995.

ДОСВІД А. С. МАКАРЕНКА З ФОРМУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА СЛУЖБІ СЬОГОДЕННЯ

*Пивовар Н.М., Хілінська Т.В., Логойда І.М.
Полтава, Україна*

Результати різноманітних досліджень свідчать про наявну тенденцію погіршення показників здоров'я дітей та підлітків в Україні.

Спостерігається кількісне зростання функціональних розладів, гострої та хронічної соматичної захворюваності, синдрому дезадаптації, вроджених вад розвитку, морфофункціональних відхилень, зростає число дітей-інвалідів. Викликає стурбованість і той факт, що збільшується кількість дітей із

Особливу увагу при підготовці фахівців треба приділити ролі проектного менеджменту в бізнесі, підприємстві. Як зазначалося вище, сучасний менеджмент як синтез науки і мистецтва спирається на властиві йому поняття, положення і інструменти, а саме: об'єкт, суб'єкт, середовище, відносини, принципи, методи, механізм, функції, структура, процес, кадри, культура і стиль керівництва, ефективність менеджменту та ін. У сукупності з іншими дефініціями вони утворюють «мову» менеджменту, комплектне володіння якою дає можливість ефективно керувати процесом досягнення мети. Важливим є те, що сучасний менеджмент ґрунтується на таких основних принципах: увага до людини, виявлення її інтересів, для розкриття її потенціалу, забезпечення злагодженої взаємодії людей у виробництві; пошук і розпізнання елементів історії, культури, традицій; об'єднання працівників навколо загальної мети, розвиток зв'язків із зовнішнім середовищем; забезпечення безперервного професійного навчання. Творче і свідоме використання економічних законів і принципів проектного менеджменту потребує формування комплексу відповідних методів їх активної реалізації.

Список використаних джерел:

1. https://studopedia.com.ua/1_121943_sutnist-proektnogo-menedzhmentu.html
2. Технологія управління проектами. Конспект лекцій / Під заг. ред. С.П. Школяра. – Полтава, 2016. – 66 с.

ФІЗИЧНЕ САМОВИХОВАННЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА

*Востоцька І.Ф.
Суми, Україна*

Відповідно до статті 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична культура – це складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості. Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної та навчальної активності студентів, задоволення їх моральних, естетичних і творчих заходів, життєво важливих потреб взаємного спілкування. Специфічною основою змісту фізичної культури як особливої та самостійної галузі культури є раціональна рухова активність студентів як фактор їх підготовки до життєдіяльності через оптимізацію фізичного стану.

Незаперечним є той факт, що залучення студентів до фізичної культури – важлива складова у формуванні здорового способу життя. Поряд із широким розвитком і подальшим удосконаленням організаційних форм занять фізичною культурою, вирішальне значення мають самостійні заняття фізичними вправами.

Зауважимо, що сьогодні, на жаль, фізичному самовихованню, приділяється недостатньо уваги.

Наголосимо, що самовиховання як найважливіший засіб саморозвитку особистості володіє цілеспрямованістю й усвідомленістю під впливом уявлень особистості про ті результати, яких вона бажає досягти. Самовиховання – це свідомо діяльність з виявлення, утвердження й удосконалення особистісних якостей, умінь, способів поведінки та взаємодії з оточуючим світом.

Загальновідомо, що фізичне виховання й освіта не дадуть довготривалих позитивних результатів, якщо вони не активізують прагнення студента до самовиховання й самовдосконалення.

У контексті даного дослідження на основі аналізу й узагальнення наукових розвідок з означеної проблеми констатуємо, що фізичне самовиховання – це процес цілеспрямованої, свідомої, планомірної роботи над собою, орієнтований на формування фізичної культури особистості. Фізичне виховання може бути орієнтовано на досягнення певного особистісного ідеалу або забезпечення вимог, що висуваються культурою суспільства та професійною діяльністю.

На жаль, до систематичного фізичного виховання включено лише менше 1,5% студентів, що пояснюється, з одного боку, відсутністю необхідної освітньої та методико-практичної підготовки до нього, з іншого – витратами процесу фізичного виховання, що не розкриває необхідність переходу до самовиховання. Разом із тим, процеси фізичного виховання й самовиховання функціонально взаємопов'язані. Самовиховання інтенсифікує процес фізичного виховання й удосконалення, закріплює, розширює й удосконалює практичні вміння й навички. Фізичне самовиховання вимагає часу й сил на оволодіння необхідними знаннями, на управління в певних діях і вчинках. Для самовиховання потрібна і воля, хоча вона сама формується й закріплюється в роботі, подоланні труднощів, що стоять на шляху до мети.

Фізичне самовиховання – процес, який розвивається, оскільки протягом навчання в закладі вищої освіти й у подальшому житті можуть змінюватися його цілі та способи. Воно може бути пов'язане з іншими видами самовиховання – моральним, інтелектуальним, трудовим, естетичним та ін.

Самовиховання спрямоване як на розвиток позитивних якостей і властивостей особистості, так і на подолання її недоліків. Основними мотивами фізичного самовиховання виступають

- вимоги соціального життя й культури;
- домагання на визнання в колективі;
- змагання, усвідомлення невідповідності власних сил вимогам соціально-професійної діяльності;
- ідеал як зразок, на який орієнтується особистість;
- критика й самокритика.

За допомогою опитування студентів 3 курсу Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка було визначено роль самостійних занять фізичною культурою у фізичному самовдосконаленні студентів.

спокою, упевненості у своїх силах і своєму майбутньому. Мажор – це постійна бадьорість, готовність до дії і, разом з тим, життя в спокійному, енергійному русі. Можливо, звідти ж ідея «завтрашньої радості», просування до мети, почуття задоволеності від трудової діяльності, навчання, від життя взагалі, від упевненості в завтрашньому дні і в майбутньому. Ці почуття, вважав він, полегшують природні труднощі буття і формують здорову психіку дітей. У цьому відношенні він був вимогливим до себе і до своїх вихователів, ніколи не дозволяв собі мати похмуру обличчя, навіть якщо був хворим або мав неприємності.

Педагог, говорив він, повинен уміти не демонструвати всього цього перед дітьми. Праця, дисципліна, побут, майбутнє виховання слід розташувати по лінії економічного прогресу колективу з урахуванням економічного життя всієї країни.

У зв'язку з цим треба згадати, що А.С. Макаренко не відмовлявся від ігрових форм організації життя дітей в колективі. Театр, оркестр, деяка «воєнізація» побуту і дозвілля – все це сприяло педагогічно цілеспрямованому управлінню дитячим колективом на демократичних засадах, розвитку самостійності і творчості дітей, викликало радісно-піднесений настрій і мажорний стиль усього життя.

Філософські твори Ф. Ніцше, майже невідомі зараз у нашій країні, широко видавалися на початку століття в Росії. Захоплення його ідеями передавалося молоді різних країн. Філософія Ф. Ніцше критикує релігію християнства і відроджує ідеал сильної, вольової особистості – ідеал античного світу та епохи Відродження. Нацизм, як відомо, використав ці ідеї для знищення «нижчих» рас і процвітанню своєї, «вищої раси», спотворивши і перетворивши їх таким чином у шовіністичні. Людина, як говорить Ф. Ніцше, істота вільна, а релігія закликає її до покори, яка є кайданами духу. «... Якщо взагалі потрібна віра, то необхідно викликати недовір'я до розуму, пізнання, дослідження...» [6, с.37]. Можливо, саме філософія А. Шопенгауера була одним із факторів того, що А.С. Макаренко став переконливим атеїстом. Він закликав виховувати людину з розвиненим почуттям власної гідності, горду й чесну, сильну духом, з розвинутими здібностями, нахилами і талантами. Про мету виховання А.С. Макаренко говорив: «Гідним нашої епохи ... може бути тільки створення методу, який ... одночасно дає можливість кожній окремій особі розвивати свої особливості, зберігати свою індивідуальність» [3, с.311-312].

Вся система виховних впливів педагогіки А.С. Макаренка була спрямована на виховання сильної фізично і духовно, всебічно розвиненої особистості, гідного громадянина свого суспільства. Антон Семенович писав, що свою педагогіку він вивів із власного педагогічного досвіду; прочитавши всі відомі на той час педагогічні твори, він не зміг знайти відповіді на питання, як же виховувати таких дітей у таких умовах. На основі аналізу його творчості можна сказати, що своїм досвідом він акумулював кращі педагогічні, філософські ідеї та елементи народної педагогіки. Він широко використовував традиційні засоби виховання, не збіднюючи їхнього діапазону шляхом

Як відомо, А.С. Макаренко не дозволяв згадувати про минуле своїх вихованців. Для нас, говорив він, важливо, ким ти є і ким ти будеш. Це, звичайно, було великим стимулом у вихованні. У А. Бергсона є ніби підтвердження цього положення: «... Злочинець хотів би знищити сам злочин, ліквідуєчи всяке знання, яке могли б мати про нього люди. Але його власне знання зберігається... Він би повернувся в суспільство, визнавши свій злочин... , він якоюсь мірою був би автором свого власного осуду.. Така сила, яка може спонукати прийти злочинця з повинного» [1, с.15].

Одним із важливих теоретичних положень спадщини видатного педагога є положення про необхідність перспективи в розвитку особистості. «Справжнім стимулом людського життя є завтрашня радість» [5, с.69]. «Упевненість у завтрашньому дні, захищеності кожної особистості в колективі повинні постійно культивуватися в процесі виховання», – вважав він. Головне визначення мети у вихованні забарвлене в А.С. Макаренка наявністю радості, оптимізму в житті дітей. У зв'язку з цим у А. Бергсона читаємо: «Почуттям, що характеризує усвідомлення цієї сукупності чистих, в ідеалі повністю виконуваних обов'язків, був би стан індивідуального і соціального благополуччя... Воно скоріше було б схоже на задоволення, ніж на радість... Емоція, про яку ми говорили, – це ентузіазм руху вперед... Достатньо того, щоб у радості ентузіазму було дещо більше, ніж задоволення благополуччя... [1, с.53-54].

Утілюючи в життя ідею перспективних ліній у розвитку колективу, Антон Семенович дбав про матеріальну вигоду за виробничу працю вихованців, не ігноруючи природної сутності людини у ставленні до продуктів своєї діяльності. При соціалізмі соромно бути бідним, вважав він. Пізніше в комуні ім. Ф. Держинського був відкритий перший завод фотоапаратів марки ФЕД. Продукція цього заводу стала настільки високоякісною, що країна відмовилася від закупки фотоапаратів за валюту.

Перейшовши на госпрозрахунок, комуна мала достатньо коштів, щоб дозволити вихованцям відвідувати всі прем'єри харківських театрів, ходити в далекі походи влітку. Вихованцям платили заробітну плату. Частина її відшкодовувалася на утримання в комуні, а частина видавалася на кишенькові витрати. Комунари таким чином привчалися розраховувати свої гроші, а після комуни вони отримували ощадну книжку із заробленою сумою, що було серйозною економічною підтримкою. Ось справді батьківське піклування про вихованців!

Філософія А. Шопенгауера вчить мистецтва жити радісним, щасливим життям, керуючись при цьому здоровим глуздом. У його «Афоризмах житейської мудрості» ми знаходимо такі думки: «... Ми повинні широко розкривати свої двері веселості, коли б вона не з'явилась ..., нам належить ... прагнути по можливості до більш повного здоров'я, кращим вираженням якого є веселість» [6, с.199]. Чи не тому, створюючи свою педагогіку, А.С. Макаренко дійшов висновку, що в колективі повинен бути радісний, піднесений настрій. Мажор у колективі, вважає він, є виявом внутрішнього

З'ясовано, що більшість студентів не займаються регулярно ранковою гімнастикою. Серед опитаних студентів займаються регулярно ранковою зарядкою – 18,2%, інколи (здебільшого дівчата) – 45,5%.

Заняття в режимі навчального дня взагалі не поширені: ними ніколи не займаються 95,5% студентів.

Заняття фізичними вправами вдома або за місцем проживання більш поширені, що значною мірою говорить про готовність студентів до фізичного самовдосконалення, усвідомлення ними його значення для власного здоров'я та майбутньої професійної діяльності.

Спеціалізовані фізкультурно-спортивні установи відвідує лише 13,6% студентів.

Отримані результати дозволяють дійти висновку про те, що самостійні заняття фізичними вправами не посідають належного місця в життєдіяльності сучасної молоді, що негативно позначається на забезпеченні оптимального індивідуального режиму рухової активності, а відповідно і на процесі формування фізичної культури.

Таким чином, досягнення фізичного самовиховання можливе завдяки теоретичним заняттям з тем про значимість фізичної культури, складання особистого плану фізичного самовиховання та його виконання, ведення щоденника самоконтролю.

СІМ'Я ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ

*Гетманець І.О.
Харків, Україна*

Педагогічною наукою давно визначено, що основними факторами виховання людини є сім'я, школа і трудовий колектив. Історичний досвід свідчить, що коли хоч один із цих чинників випадає із системи, то це дуже негативно позначається на житті людини. Справжня трагедія дитинства була і залишається – сирітство, смерть батьків. Не випадково з давніх давен сирітство – одна із вічних турбот окремої людини і суспільства. Ще у XII столітті київський князь Володимир Мономах у своєму «Поученні дітям» заповідав людям турбуватися про вдів і сиріт: «Всього же более убогих не забывайте, но по мере сил кормите их. Сироту и вдову сами на суде по правде судите, не дайте их сильным в обиду». Найпоширенішою і найефективнішою формою опіки сиріт була турбота родичів, які на випадок смерті батьків дітей брали у свою сім'ю. Проблемою сирітства здавна опікується православна церква, яка запровадила такі поняття, як хрещений батько та хрещена мати, священним обов'язком яких було брати на себе відповідальність за хрещеників на випадок смерті їх батьків.

Хоча людство з історичних глибин турбується долею сиріт, проте ця проблема залишається дуже гострою і в наш час. Головні причини – війни, нестабільність економічного життя, помилки держави в гендерній політиці

тощо. Вона фактично існує у кожній країні і вирішується по-різному. Мета статті – висвітлити деякі аспекти діяльності дитячих будинків сімейного типу у світлі тих завдань, які стоять перед українським суспільством на початку ХХІ-го століття.

Проблема невлаштованого дитинства, сирітства, як і в далекі повесні роки, набула в наш час в Україні великої гостроти. За даними на 1 січня 2016 року в Україні було 73 182 дітей-сиріт, із яких 52 906 під опікою родичів, 6 600 – в інтернатних установах, близько 18 000 очікували усиновлення. Згідно з статистичними даними, 24% дітей утримуються в інтернатних закладах – дитячих будинках, школах-інтернатах, дитячих будинках сімейного типу.

Владою і педагогічною наукою ведуться пошуки такого типу дитячого закладу, який максимально відтворював би атмосферу сім'ї, оскільки дитячий вік дуже чутливий до турботи батьків, йому протипоказані офіційність і черствість казенного виховання. На цьому наполягав у свій час і А.С.Макаренко, який навіть у складних умовах колонії безпритульних намагався відтворити певні ознаки сім'ї: комплектував загони так, щоб у них були діти різні за віком, щоб старші піклувалися про молодших. А головне, у них була мати – Катерина Григорівна, яку Макаренко називав «матерым педагогическим волком» (1, Макаренко, 1957, с.19).

Зусилля влади і педагогічної науки України направлені на узагальнення світового досвіду виховання дітей, позбавлених батьківського піклування і пошуки нових форм і методів їх опіки в сучасних умовах. У серпні 2016-го року Президент П. О. Порошенко схвалив програму уряду, згідно з якою існуючі дитячі будинки до 2026 року повинні бути відповідно реформовані в будинки сімейного типу. Урядом України була затверджена законодавча база, яка визначала мету перебудови і основні завдання державних органів. У першому параграфі Постанови було відзначено: «Держава забезпечує пріоритет сімейного виховання та створює умови для їх розвитку, надаючи сім'ям, які приймають на виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, матеріальну та соціальну підтримку...» (3, Урядовий Портал).

У Постанові чітко визначено статус будинку сімейного типу і обов'язки юридичних батьків: «Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування...» (2, Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 26.04.2002 № 564).

Нині в Україні існують два види багатодітної сім'ї: природна, створена батьками, і штучна, утворена державними органами охорони дитинства в формі дитячого будинку сімейного типу (ДБСТ). Слід відзначити, що дитячі будинки сімейного типу, а їх в Україні на 2017 рік – 148 (1033 дітей), прижилися і функціонують в нормальному режимі, а перші, з біологічними батьками, створюють багато проблем. По-перше, вони, як правило, без батьків, бо матерям вигідно мати статус матері-одиначки і отримувати на дітей досить значну державну допомогу. Батьки, домовившись, не оформлюють сімейні

нашу волю подібно до звички... Військовий наказ ... прямо говорить: «треба тому, що треба». Але, хоч солдату і не наводять розумного доказу, він, однак, його придумав ... в короткий момент, що відділяє обов'язок, винятково переживаний від обов'язку, повністю усвідомленого і обумовленого всякими розумними доведеннями, обов'язок дійсно буде набувати форми категоричного імперативу «треба тому, що треба» [1, с.23-25]. А.С.Макаренко вважав, що дисциплінованість виховує правильною організацією всього життя вихованця. В ній виявляються волевільності, здатність до гальмування, стриманості, витримки. Колоністи і комунари вміли саморегулювати поведінку, гальмувати бурхливі вияви негативних емоцій, встановлювати порядок усього життя.

Принцип паралельної дії, тобто вплив на особистість через колектив, тісно пов'язаний з поняттям відповідальності в педагогічній системі А.С.Макаренка. У А.Бергсона у зв'язку з цим ми знаходимо: «...Ідея індивідуальної відповідальності зовсім не преста ... , солідарність між членами групи спочатку така, що всі повинні певною мірою відчутти себе причетними до вади іншого...» [1, с.132].

Як відомо, діапазон педагогічних ідей А.С.Макаренка дуже широкий.

Сімейному вихованню він присвятив книгу, є немало виступів і статей про режим, обов'язок і дисциплінованість у сімейному житті.

У А.Бергсона ми знаходимо підтвердження цих положень: «Саме суспільство накреслює для індивіда програму його повсякденного існування. Неможливо жити в сім'ї, займатись своєю професією, займатися тисячами повсякденних справ..., не підкоряючись обов'язкам» [1, с.17].

Цікава філософська думка А. Бергсона про звичаї і закони, очевидно, не пройшла поза увагою видатного педагога. «У суспільствах ... існують звичаї й існують закони. Безперечно, закони – це нерідко закріплені звичаї ... , те, що є правовим і навіть моральним обов'язком... , оскільки соціальна солідарність, згусток якої не зосереджений у законах, і тим більше в принципах, розповсюджується через загальне прийняття звичаїв...» [1, с.131]. Як відомо, А.С.Макаренко великого значення надавав святам, традиціям, символіці й атрибутиці в житті колективу. Свята і традиції, вважав він, збагачують духовне життя вихованців, роблять його радісним і щасливим. Свято першого снопа, дні народження, відзначення знаменних дат, пов'язаних із життям народу і країни, були традиційними. Колонія ім. М.Горького і комун Ф. Дзержинського мали свої прапор, форму одягу, значки. Звання колоніста і комунара були почесними для кожного вихованця.

Говорячи про покарання у вихованні, А.С.Макаренко закликав пам'ятати, що метою повинна бути така організація впливів на вихованців, при якій би необхідність покарання зникала. Він висунув принцип опори на позитивне в особистості вихованця. У зв'язку з цим можна нагадати думку А. Бергсона, що підтверджує об'єктивність цього принципу: «... Хоч нам і дуже подобається строго осуджувати інших людей, ми, по сутності, вважаємо їх кращими від самих себе. На цій щасливій ілюзії заснована значна частина соціального життя» [1, с.8].

дисциплінованості, А.С. Макаренко вважав за необхідність, щоб вихованець не тільки розумів, для чого і чому потрібно виконати той чи інший наказ, а й сам активно намагався виконати його якомога краще.

Проблема впровадження педагогічних ідей А.С. Макаренка в практику сучасної школи викликає чимало дискусій. Дехто вважає його «педагогом епохи тоталітарного комунізму», інші, навпаки, безапеляційно вірять в істинність його ідей. Ще інші вважають, що особистість А.С. Макаренка канонізована у радянській науці, тому необхідно відтворити його історично реальний образ. У наш час, коли проблема новаторства стала надзвичайно актуальною, перебудова школи і педагогічного мислення пов'язана також із необхідністю чесно, з наукових позицій підійти до спадщини видатного педагога.

Передусім треба відмітити, що зараз збільшився інтерес не тільки до педагогічної спадщини, а й до особистості самого А.С. Макаренка. Одним із цікавих моментів біографії педагога є формування його педагогічного світогляду. Відомі радянські біографи небезпідставно наполягали на тому, що великий вплив у зв'язку з цим мали революційні події 1905 року в країні. За свідченням брата, Віталія Макаренка, Антон був у тісному контакті із соціал-революційним (есерівським) рухом і деякий час залишався кандидатом у члени цієї партії. Прийняття ним комуністичних ідей, на думку німецького макаренкознавця Г. Хілліга, відбулося у другій половині 20-х років.

Світогляд формується під впливом багатьох факторів. А.С. Макаренко був, як відомо, високоосвіченою людиною. Філософські твори, література, психологія, історія та інші науки викликали немалий інтерес у житті молодого педагога. І хоча, за його свідченням, із філософією він «знайомий дуже несистематично», однак називає цілий список відомих філософів, яких читав, – Шопенгауера, Ніцше, Бергсона.

Звичайно, важко визначити, як саме кожен із названих філософів вплинув на створення педагогічної системи А.С. Макаренка, але дещо достовірно простежити можна. Зупинимось на аналізі філософських творів, якими захоплювався А.С. Макаренко у контексті його філософсько-педагогічної концепції.

У творах видатного французького філософа Анрі Бергсона («Творча еволюція», «Два джерела моралі та релігії») відображені ідеї, які були покладені в основу педагогічної практики А.С. Макаренка.

Розглянемо деякі з них. Бергсон говорить, що людина за своєю природою – істота суспільна, «інстинктивний колективіст». «Людське суспільство – сукупність вільних створінь. Нав'язувані суспільством обов'язки, що дозволяють його існування, вводять у нього упорядкованість, яка просто схожа з неухильним порядком явищ життя» [1, с.7]. Очевидно, ця ідея була не тільки прийнята А.С. Макаренко, а й блискуче реалізована в його педагогічній практиці.

Уведення елементів воєнізації в систему організації життєдіяльності колективу також корелює з думкою А. Бергсона про обов'язок. «Але сутність обов'язку – це дещо інше, ніж вимога розуму ... обов'язок, що ніби тисне на

відносини і живуть з «приходящим» батьком, а це призводить, з одного боку, до безвідповідальності батька, а з іншого, до «перенаселення» сімей. Така ситуація – а вона набула масового характеру – створює нездорову педагогічну атмосферу, яка негативно позначається на вихованні дітей. Біда ще в тому, що великі сім'ї часто створюють батьки, які не працюють, живуть на дитячу допомогу і страждають на алкоголізм. Вони не тільки не здатні створити дітям нормальні умови життя, але й наносять велику шкоду їх вихованню. Майже в кожному випуску телепрограми «Стосується кожного» розповідається про безрадісне життя таких дітей, про боротьбу батьків за дітей, а фактично – за грошову допомогу на них. Ось один із сюжетів.

Мати набрала дітей із дитбудинку і не може створити їм нормальні умови життя. Діти терпіли, терпіли, а згодом почали скаржитися, на що мати дістала їхній захований у свій час брудний одяг і показала, якими жалюгідними вони були і якими чистими вона їх зробила. У таких батьків немає не тільки елементарної педагогічної грамотності, а й простої людяності. Пригадується один із педагогічних принципів Макаренка: щоб бездомні діти якомога скоріше забули своє минуле, залишалися без уваги їх особисті справи і спалювався брудний одяг як символ минулого життя.

Дійсність показала, що надання права утворення будинку сімейного типу «окремій особі, яка не перебуває у шлюбі», – серйозна помилка влади, оскільки це суперечить самій ідеї сім'ї, у якій повинні бути батько і мати. У тій сім'ї, про яку мовиться, дуже відчутна відсутність чоловічого начала, а крім того, на випадок хвороби матері діти залишаються недоглянутими

Дуже показовий і такий сюжет. Жінка має вісім дітей, але п'ячирить і веде розгульний спосіб життя. У якийсь момент вона згадала про дев'ятого синочка, який залишився з батьком, і почала війну за нього. А життєва доля малюка за цей час радикально змінилася: батько одружився, хлопчик живе в хороших умовах, росте, вчиться, чужа жінка, що стала матір'ю, дуже любить його. Але раптом з'являється біологічна мати і вимагає повернення його в свою сім'ю. Живе вона бідно, купа дітей, побутових умов ніяких. Хлопчик її не знає, але юридично вона його мати, і закон на її боці. Юристи та органи захисту дітей, керуючись буквою закону, також на її боці, хоча з позицій вищої справедливості та інтересів дитини це неправильно. Виникла життєва проблема, яку важко вирішити.

Негативні факти життя таких сімей можна бачити майже у кожній програмі телебачення «Стосується кожного». Батькам, які створюють дитячі будинки сімейного типу, вкрай необхідна педагогічна освіта, і над вирішенням цієї проблеми повинні задуматися вчені Національної академії педагогічних наук.

Викликає тривогу побутова невлаштованість будинків сімейного типу: в більшості випадків діти не мають окремих спальних місць, столів для занять, а інколи і води для санітарних потреб. Ось типова обстановка в сім'ї, в якій 10 дітей: три дивани, на яких сплять по трое дітей, одна дитина – разом з батьками. Дивани не годяться для маленьких дітей, тому що вони

просочуються сечею, і їх неможливо просушити, але головне – небезпека інфекційних захворювань. Деякі батьки не мають жодного уявлення про сучасні санітарно-гігієнічні норми, їхні діти живуть первісним життям. Не можна допускати, щоб у ХХІ-му столітті так жили діти, необхідно суворо дотримуватися стандартів побутових умов, що відповідають сучасним вимогам. Потрібні типові проекти благоустрою таких дитячих будинків і масове виробництво відповідних меблів.

Аналіз педагогічної ситуації в Україні на початку ХХІ-го століття дає підстави зробити такі висновки:

1. Посилився процес руйнації сім'ї як клітини суспільства, що має дуже негативні наслідки в духовному і економічному житті народу.

2. На основі педагогічної спадщини А.С. Макаренка у суспільстві ведуться активні пошуки нових форм і методів виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

3. При визнанні позитивного досвіду традиційної системи виховання дітей у дитячих будинках та школах-інтернатах нові умови життя вимагають наближення її до сім'ї, посилення сімейних традицій у виховання дітей, що ростуть без батьків.

4. Сучасним умовам життя найбільш відповідає виховання дітей у будинках сімейного типу, в яких є батько і мати, а кількість дітей не перевищує десяти. «Дитині не місце у закритому закладі», – такий девіз клубу прийомних батьків міста Харкова.

5. Серйозним недоліком багатьох будинків сімейного типу є відсутність сучасних побутових умов, які задовольняли б сім'ю у складі 10-12 осіб. Типові проекти такого будинку перебувають ще у стані розробки.

6. Необхідний суворий контроль з боку держави за життєдіяльністю будинків сімейного типу, оскільки дуже важливо, щоб державні кошти витрачалися за призначенням і щоб виховання відповідало гуманітарним педагогічним принципам.

7. Педагогічна освіта батьків, які створюють сімейні будинки, вкрай необхідна, і вирішення цієї проблеми є обов'язком Міністерства освіти і науки України, а також Національної академії педагогічних наук.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А.С. Педагогическая поэма / А.С. Макаренко. – Собр. соч. в 7 томах. – т. 1. – М.: Изд-во Акад. пед. наук, 1957. – 783 с.
2. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу. Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 26.04.2002 № 564. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-p>
3. Міністерство соціальної політики України. В Україні продовжується розвиток сімейних форм виховання / Урядовий Портал [електронний ресурс]. – 22.01.2018. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-prodovzhuetsya-rozvitok-simejnih-form-vihovannya>
4. Міністерство соціальної політики України. Дитячий будинок сімейного типу // Діти. Проект Міністерства соціальної політики України. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/content/dityachiy-budinok-simeynogo-tipu.html>

2. План роботи Сумської обласної СЮТур на 1986 рік // Державний архів Сумської області. Ф. Р-3551. Оп. 1. Спр. 227. 9 арк.
3. Справки, информации станции направленные в Министерство народного образования УССР о развитии и совершенствовании туристско-экскурсионной и краеведческой работы среди пионеров и школьников республики // Архив УДЦНПВКТУМ. Ф. Р-4715. Оп. 2. Спр. 580. 46 арк.

ПОТАЄМНА ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІКИ А.С. МАКАРЕНКА

*Пашко Л.Ф., Колос Ю.З., Бардінова А.О.
Полтава, Україна*

У колонії ім. Горького, що існувала спочатку в с. Ковалівці на Полтавщині, а потім у Куряжі під Харковом, було організоване гуманне, демократичне мікросуспільство. Однією з головних його педагогічних ідей було виховання особистості в колективі і через колектив. Організація чіткого режиму трудової життєдіяльності через самоврядування дала високі результати. Колектив дітей ділився на різновікові загони; на чолі загону був командир, котрий обирався на 3-6 місяців. Була рада комунарів, що вирішувала важливі організаційні питання. Вищий орган самоуправління – загальні збори, рішенням яких підкорялися всі, навіть учителі, вихователі й сам завідуючий.

Ідея педагогічної доцільності, яка успішно реалізована в педагогічній практиці А.С. Макаренка, тісно переплітається з поняттям «здорового глузду», на чому акцентує увагу Анрі Бергсон: «Можна бути глибоким математиком, обізнаним фізиком, тонким психологом ... і в той же час хибно розуміти дії іншого, погано розраховувати свої, ніколи не адаптуватися до середовища, накінець, бути позбавленим здорового глузду... Здоровий глузд, який можна було б назвати соціальним глуздом, є вродженим у нормальної людини, як і вміння говорити...» [1, с.113-114].

Доцільність наказів і розпоряджень, раціональне використання часу і матеріальних ресурсів повинні мати в очах колективу «певну логіку», говорив А.С. Макаренко. Можливо, виходячи саме з цих позицій, в основу своєї системи він поклав працю. Колонія вирощувала для себе всю необхідну продукцію. Тут були ферма для відгодівлі породистих свиней, корівник, конюшня. Крім того, діяли кузня, рогожеплітна і кошикарська майстерні, які забезпечували потреби колонії і давали продукцію на продаж, кравецька і швецька майстерні, що забезпечували колоністів необхідним одягом і взуттям.

Великого значення А.С. Макаренко надавав вихованню почуття обов'язку, відповідальності і дисципліни в колективі. У цьому зв'язку зауважимо: розглядаючи поняття «моральний обов'язок», А.Бергсон говорить, що він обумовлений суспільством, із якого черпає свої сили індивід. «Суспільство володіє вимогами, кожна з яких, велика чи мала, виражає цілісність його життєвої сили» [1, с.7]. «...Навіть там, де моральні передумови містяться в ціннісних судженнях, не спостерігаються, все влаштовується так, щоб вони здавалися виконуваними» [1, с.7-8]. Говорячи про виховання

Навчання педагогічних працівників зазначеного періоду закладів позашкільної освіти було спрямоване на розвиток професійних компетентностей та підвищення їх фахового рівня. Щорічно відповідно до планів роботи СЮТур проводилися курси з підвищення кваліфікації, республіканські та регіональні семінари, методичні ради, педагогічні ради, виробничі наради, наради з керівниками структурних підрозділів, методичні об'єднання та навчання «по лінії КПУ».

Інструкторсько-методична робота обласних СЮТур була спрямована на виявлення, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду туристсько-краєзнавчої та екскурсійної роботи в УРСР. У 1980 р. на адресу Республіканської СЮТур надійшло 147 інструкторсько-методичних матеріалів [1, арк. 31].

Традиційний щорічний конкурс на кращий інструкторсько-методичний матеріал, який проводився Республіканською СЮТур, демонстрував достатній науково-педагогічний рівень поданих матеріалів. Лише за 1984 рік на конкурс було надіслано 119 кращих робіт з усіх областей УРСР, 9 з них стали переможцями. Проблематика поданих матеріалів була різноманітною: розробка тематичних маршрутів, організація туристсько-краєзнавчої роботи у закладах освіти, туристсько-краєзнавча робота в таборах тощо [3, арк. 6].

Працівниками СЮТур було підготовлено до публікації низку програм, путівників та збірників. Лише педагогами Республіканської СЮТур у 1980-81 рр. видано близько 50 методичних матеріалів [3, арк. 6].

Одним з головних аспектів діяльності педагогів закладів позашкільної освіти визначеного періоду була організація пропаганди передового досвіду туристської та краєзнавчої роботи через ЗМІ. Питання щодо організації туристсько-краєзнавчої роботи з дітьми регулярно висвітлювалася у місцевих та республіканських ЗМІ (республіканські журнали «Турист», «Старт», «Наука і релігія», «Юний натураліст», газети «Зірка», «Юний лєнінець», «Комсомольський прапор», «Молодь України», «Молода гвардія», регіональні часописи «Молодь Черкащини», «Сумська правда» тощо) [3, арк. 8; 1, арк. 32].

Основними завданнями інструкторсько-методичної роботи закладів позашкільної освіти були: підвищення ефективності та якості туристсько-краєзнавчої роботи з дітьми; надання методичної допомоги обласним, міським, районним закладам освіти, вивчення, узагальнення та впровадження перспективного досвіду роботи експедиційних загонів, наукових товариствах, туристсько-краєзнавчих гуртків тощо [2, арк. 2].

Разом з тим, інструкторсько-методична робота у закладах позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку мала суттєві недоліки: тематика методичних матеріалів була доволі ідеологічно та політично заангажованою, проведення методико-педагогічних заходів здійснювалося виключно під егідою КПУ та ЛКСМУ.

Список використаних джерел:

1. Отчет а работе станции за 1980 год // Архів Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства та туризму учнівської молоді (далі - УДЦНПВКТУМ). Ф. Р-4715. Оп. 2. Спр. 542. 60 арк.

5. Лешанич Л.В. правове регулювання квазісімейної форми виховання дітей: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03 / Л.В. Лешанич; ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2015. – 205 с.
6. Черновалюк Ю.Ю. Реалізація права на сім'ю шляхом створення дитячих будинків сімейного типу: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03 / Ю.Ю. Черновалюк; Одеська нац. юридична академія. – Одеса, 2010. – 225 с.
7. Гетманец М.Ф. Размышления педагога. Политика. История. Образование / М.Ф. Гетманец. – Харьков: Майдан, 2014. – 164 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ І ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

*Головач Л.В.
Полтава, Україна*

Наприкінці січня 2017 року Уряд України схвалив Стратегію реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Її метою стало запровадження заходів щодо підвищення рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період.

На території України була створена перспективна мережа, яка налічує 1165 пожежно-рятувальних підрозділів і центрів безпеки з них в Полтавській області планується розміщення 81 підрозділу й діє 34.

Таким чином, вирішення завдання щодо проведення спеціальної підготовки робітничих кадрів пожежно-рятувальних підрозділів і фахівців цивільної безпеки на Навчальному пункті Аварійно-рятувального загону спеціального призначення в місті Полтаві поставило низку проблем:

- тривала відсутність на робочому місці працівників підрозділу на період навчання;
- неможливість забезпечити на цей період цілодобове чергування підрозділів в зоні відповідальності;
- високе навантаження на державні (місцеві) бюджети в зв'язку необхідністю фінансування видатків на відрядження, проїзд, проживання та оплати самого навчання.

Провівши аналіз з метою вирішення вищеперелічених проблем було з'ясовано, що у кожному органі місцевого самоврядування області наявний інтернет зв'язок і систематично проводяться дистанційні заняття (вебінари) з підвищення кваліфікації фахівців органів місцевого самоврядування. Враховуючи цей досвід, керівництво Головного управління ДСНС України у Полтавській області звернулося до Полтавського обласного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій щодо надання можливості використання каналів зв'язку для проведення спеціальної підготовки робітничих кадрів пожежно-рятувальних підрозділів і фахівців цивільної безпеки «без відриву від несення служби».

Для проведення занять із дистанційною складовою, співробітниками навчального пункту була розроблена та запроваджена в освітній процес 140-годинна програма спеціальної підготовки робітничих кадрів пожежно-рятувальних підрозділів та фахівців цивільної безпеки.

Ці заходи були запроваджені відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Цей документ на сьогоднішній день здійснює реалізацію державної політики у сфері розвитку інформаційного суспільства із забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки людини для роботи в інформаційному суспільстві [2]. Отже, одним із ефективних напрямків удосконалення професійно-технічної освіти є розвиток та вдосконалення дистанційного навчання. Актуальність такої освітньої концепції пов'язана з появою такого явища, як інтернет, що охоплює широкі шари суспільства та стає одним з найпотужніших і важливіших факторів його розвитку.

Серед визначених у концепції розвитку дистанційної освіти завдань слід виділити наступні:

- розроблення та апробація засобів навчально-методичного забезпечення дистанційної освіти;
- впровадження технологій дистанційного навчання на всіх рівнях освіти, як і навчання за окремими курсами або блоками курсів;
- застосування дистанційних технологій в усіх формах навчання: очній, заочній, екстернатній [1].

Дистанційне навчання – це вибір тих, хто цінує свій час і вміє розставляти пріоритети.

Потужний арсенал навчально-методичних ресурсів, інтерактивні елементи, гнучка та цікава система зворотного зв'язку повинна перетворити сервер дистанційного навчання з навчальної веб-платформи на своєрідну соціальну мережу академічної спільноти.

Впровадження подібної організації підготовки для слухачів дозволить:

- мінімізувати час їх перебування на установчому зборі до одного тижня, шляхом створення електронних навчальних курсів та впровадження відео-лекцій (семінарів) з подальшим контролем рівня засвоєння знань, наприклад, в чаті;
- оптимізувати систему відпрацювання контрольних (розрахункових) робіт шляхом переведення їх в електронний вигляд, що забезпечить дієвий контроль за термінами їх надходження до навчального закладу, а впровадження систем виявлення плагіату унеможливить їх переписування;
- забезпечити дієвий контроль за самостійним вивченням навчальних матеріалів, які виносяться на міжзборовий період, шляхом перевірки на сервері факту ознайомлення з навчальними матеріалами, результатів вирішення тестів (задач) тощо.

Модернізація системи професійно-технічної освіти пов'язується, насамперед, із введенням в освітнє середовище інноваційних технологій, в основу яких покладені цілісні моделі навчально-виховного процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення.

- повага права дитини на свободу думки, об'єднань і мирних зборів;
- врахування дитячих інтересів;
- інтеграція зусиль усіх соціальних інститутів, що покликані захищати права дітей та здійснення колективного аналізу, моделювання щодо здійснення соціально-правового захисту дітей;
- гуманність у ставленні до дитини, що передбачає визнання людини:
  - а) найвищою соціальною цінністю;
  - б) пріоритетною метою суспільного розвитку;
  - в) вищим критерієм оцінки всіх галузей суспільного життя: науки, мистецтва, економіки тощо. Вищезазначені принципи здійснюються на уроках правознавства відповідно до навчальної програми з основ правознавства. Система взаємодії «вчитель – батьки» передбачає з боку вчителя постійний супровід батьків з питань правової освіти під час проведення батьківських зборів, конференцій, діяльності штабу профілактики правопорушень та школи правової культури батьків тощо.

Отже, спираючись на чинне законодавство щодо соціально-правового захисту дітей, ми прагнемо досягти реалізації принципів, в основу яких покладено пріоритет дитини, гарантування їй особистих та соціальних прав, охорону законних прав і свобод, дотримання гідних умов життя, в роботі вчителя, сім'ї, громади.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія правового захисту неповнолітніх / Н. В. Шость, М. К. Козир, О. М. Ситнік. – К., 1997. – 385 с.
2. Закон України «Про охорону дитинства» // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – № 1.
7. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 42.
8. Ковчина І. М. Підготовка студентів до соціально-правового захисту особистості: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. А. Й. Капської. – К.: НАУ, 2005. – 196 с.
9. Макаренко А. С. Книга для батьків. Пер. з рос. – К.: Рад. школа, 1980. – 327 с.
10. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / І. В. Пеша. – К., 2000. – 87 с.
11. Чубук Р. В. Деякі аспекти правового захисту дітей / Р. В. Чубук // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Соціологія. – 2011. – Т. 156. – Вип. 144. – С. 85–88.

ІНСТРУКТОРСЬКО-МЕТОДИЧНА РОБОТА ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТУРИСТКО-КРАЄЗНАВЧОГО НАПРЯМУ УРСР У 80-ИХ РР. ХХ СТ.

*Пархоменко І.В.
Суми, Україна*

Інструкторсько-методичним центром з організації, розвитку та пропаганди дитячого туризму та освітянського краєзнавства в УРСР була Республіканська станція юних туристів (далі – СЮТур) та обласних СЮТур.

дитини [7, с. 86-87]. Відомий педагог Антон Семенович Макаренко говорив: «Відповідальність перед дітьми – це відповідальність перед історією, бо сьогоднішні діти – це завтрашня історія, завтрашнє майбутнє людства». Всебічний розвиток дітей Антон Семенович вбачав у поєднанні фізичного, розумового, морального, естетичного, трудового виховання. Він переконав: «Якомога більше вимог до людини, але, водночас, якомога більше і поваги до неї» [5, с. 20].

Реалії сучасного життя вимагають розвитку духовної особистості, здатної протистояти дезорієнтації, спустошеності, моральній деградації дитини. У статті 18 Конвенції ООН передбачено, що батьки несуть відповідальність за виховання і розвиток дитини, а держава зобов'язана надавати їм необхідну допомогу для виконання своїх обов'язків стосовно дітей. Не можна не згадати А. С. Макаренка, який пропагував авторитет, заснований на трудовому житті батьків, їх громадській діяльності та поведінці, на громадянському почутті батька і матері, на їх обізнаності з життям дитини й допомозі їй та відповідальності за її виховання, тому він підкреслював: «Тільки такі батьки, громадяни нашої країни, які живуть повноцінним життям, матимуть у дітей справжній авторитет» [5, с. 268].

Така конкретизація обов'язків батьків, соціальних інститутів, держави сприяла розширенню загального контролю щодо забезпечення та захисту прав дітей. У Законі України «Про охорону дитинства» чітко визначені права та свободи дитини: право на життя та охорону здоров'я; право на ім'я та громадянство; право на достатній життєвий рівень; право дитини на вільне висловлювання думки та отримання інформації; право на захист від усіх форм насильства; право на освіту; право на заняття підприємницькою діяльністю (для дітей, які досягли 16 років); право на об'єднання в дитячі та молодіжні організації тощо [2].

Відтак, можемо зазначити, що основними завданнями соціально-правового захисту дитинства є:

- 1) психолого-педагогічна та юридична допомога;
- 2) консультування неповнолітніх дітей та їхніх батьків;
- 3) контроль за роботою дитячих установ різного типу;
- 4) соціально-медична допомога дітям;
- 5) інформаційно-правова допомога неповнолітнім з питань одержання професії, працевлаштування;
- 6) реалізація культурних і дозвіллевих потреб дітей та молоді тощо. Різні соціальні заходи, що проводяться в школі (години спілкування, круглі столи, правові турніри, вікторини, брейн – ринги), позашкільних закладах, громаді складають систему соціально-правового захисту дітей. Формування соціально-правової захищеності дітей, задоволення потреб, інтересів, творчого потенціалу, їхня впевненість в успішнє майбутнє під час професійного самовизначення є основним результатом цієї діяльності [7, с. 88].

Соціально-правовий захист дітей здійснюється за такими принципами:
– рівність всіх дітей незалежно від походження, раси, стану здоров'я;

Використання дистанційного навчання під час підготовки робітничих кадрів пожежно-рятувальних підрозділів і фахівців цивільної безпеки сприяє підвищенню зацікавленості слухача в навчальному процесі, активізації його пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей. Систематична робота з дистанційним курсом покращує організацію самостійної роботи, а, завдяки наявності функцій самоконтролю та зворотного зв'язку з боку викладача, слухач може ефективно коригувати процес вивчення дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН України від 25.04.2013 № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
2. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження КМ України від 15 травня 2013 р. № 386-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА МЕНЕДЖЕРА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Гриньов С.Я.
Полтава, Україна*

Професійна діяльність керівника Нової української школи утворює складну систему взаємозумовлених моральних стосунків. До цієї системи належать такі складові: ставлення менеджера до об'єкта праці (керівник – підлеглий); стосунки спеціаліста з колегами; ставлення менеджера до суспільства.

Ці стосунки є основою загальних моральних принципів і норм професійної етики і реалізуються відповідно до особливостей виду професійної діяльності. Професія менеджера Нової української школи виконує певну соціальну функцію. Керівник закладу освіти має своє суспільне призначення, свої цілі. Професія менеджера закладу освіти визначає вибір специфічного середовища спілкування, яке накладає відбиток на людей незалежно від того, хочуть вони цього чи ні. Всередині педагогічної і непедагогічної груп складаються певні специфічні стосунки людей.

Зміни, що відбуваються в соціально-економічному житті країни, потребують висококваліфікованих, професійно-компетентних менеджерів Нової української школи, які в умовах постійного розвитку освітньої галузі мають володіти високим рівнем професійної етики. Однак якість підготовки до професійної діяльності за багатьма параметрами ще недостатньо відповідає сучасним вимогам суспільства і держави. У зв'язку з цим актуальною залишається проблема забезпечення закладів освіти підготовленими менеджерами з високим рівнем професійної етики.

Теоретично цьому питанню присвячено наукові праці таких науковців, як В. Берека, Л. Даниленко, Є. Березняк, В. Мадзігон, Л. Карамушка, В. Маслов та інші. Значний внесок у розробку процесу формування професійної етики менеджера закладу освіти й професіограми майбутнього керівника зробили:

К. Абульханова-Славська, В. Бегей, В. Бондарь, Л. Васильченко, О. Виговська, Г. Єльнікова, І. Жерносек, І. Ісаєв, Ю. Конаржевський, С. Королук, О. Мармаза, В. Олійник, Л. Орбан-Лембрик, Є. Павлютенков, Ю. Палеха, В. Пікельна, М. Поташник, Г. Сиротенко та інші.

Професійна етика менеджера закладу освіти покликана дати теоретичне обґрунтування сутності трансформації загальних норм і принципів моралі до специфічних умов професійної педагогічної діяльності відповідно до уявлень про професійний обов'язок, благо, добро і зло, справедливість, совість, честь та інші моральні цінності.

Професійна педагогічна етика розвивається на перетині теоретичного, нормативного і прикладного складників етики, її зміст визначається специфічними завданнями педагогічної професійної діяльності. На теоретичному рівні розглядаються сутність, специфіка морально-професійних відносин, їх місце і роль у житті суспільства, сучасний стан і тенденції розвитку.

Завдання професійної етики менеджера закладу освіти в тому, щоб вивчити складний процес відзеркалення професійних стосунків у моральній свідомості, у морально-професійних нормах, провести чітку межу між морально-професійними явищами і явищами педагогічної майстерності, вивчити цілі професії педагога і їх значущість у соціальному житті суспільства.

Професійна етика менеджера Нової української школи своїми рекомендаціями виробляє здатність до максимальної моральної орієнтації, застосування відповідних методів та прийомів, тим самим визначаючи моральні норми і принципи професійної поведінки. Поведінка менеджера у кожному окремому випадку визначається одноосібно і набуває моральний досвід.

У професійній педагогічній етиці керівника закладу освіти можна простежити взаємозв'язок видів діяльності й морально-психологічних якостей, поєднання суспільних інтересів із спрямованістю, інтересами і покликанням окремої особистості. Потреби Нової української школи визначають цілі педагогічної професії і вимагають відповідної педагогічної кваліфікації (професіоналізму, компетенції), з одного боку, її етичної підготовки, що передбачає теоретичне освоєння норм і принципів моралі для застосування їх у професійній педагогічній практиці. Професійна етика менеджера покликана дати рекомендації вчителям щодо моральної складової у виконанні професійних функцій.

Керівнику Нової української школи необхідно мати чесне ім'я, бути глибоко порядною людиною, якій властиві принципи високої моралі і культури, що є запорукою його успіху. Керівнику Нової української школи необхідно співпрацювати з колегами, своїми підлеглими, учителями та їх батьками. Продуктивнішою на сьогодні вважається співпраця керівника і підлеглих, коли кожна сторона бере на себе певні зобов'язання і відповідальність щодо виконання спільної роботи.

Замість формули «робота через інших» у відносинах між керівником і підлеглими нині усе частіше використовується формула «робота з іншими».

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Парнюк Л.В.

Полтавська область, Україна

Зміни у світі щодо ставлення до дітей, ратифікація більшістю країн (в тому числі й Україною) Конвенції ООН про права дитини та прийняття Закону України «Про охорону дитинства» [2] визначають охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток; встановлюють основні засади державної політики у цій сфері. Виходячи з Конституції України та Конвенції ООН про права дитини був прийнятий Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», в якому визначено правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, на які покладається здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед осіб, які не досягли 18 років. Водночас, не лише стан економіки країни визначає обсяг і зміст державного піклування про дітей, але й те, як у суспільстві усвідомлюється той факт, що світ дитинства є частиною способу життя молодой людини та культури народу взагалі [7, с. 85].

На сьогодні ця проблема є досить актуальною. Адже, залишаються поза увагою питання стосовно правових положень відповідності практики захисту дітей; розбудови нової концепції державної системи захисту дитинства, відповідно до потреб самої дитини; належного соціально-правового забезпечення дітей. Серед напрямів наукових досліджень дитинства відомі такі як: загальний психологічний розвиток дитини (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець та ін.); концепція навчання та розвитку дітей (В. Давидов, О. Дяченко, Ж. Піаже та ін.); проблеми періодизації дитячого розвитку (Л. Виготський, Д. Ельконін та ін.). З позиції соціальної психології дитинства розглядають як соціальний феномен в контексті дитячих груп та об'єднань (О. Кононко, В. Кудрявцев та ін.). Науковці Л. Волинець, І. Іванова вивчали організацію комунікації та проведення дозвілля з дітьми в умовах інтернатного закладу шляхом реконструкції соціально-культурного оточення [7, с. 86].

У Конвенції ООН про права дитини зазначено, що основними завданнями соціально-педагогічної роботи є забезпечення виживання, захисту і розвитку дитини. Під виживанням, з одного боку, розуміється вироблення у дитини певних навичок до самозбереження власної цілісності, самозахисту, самообслуговування, самовиховання. З іншого боку, виживання передбачає забезпечення дитини необхідними засобами для існування, такими як: харчування, житло, лікування, навчання тощо. Захист дитини зумовлюється особливостями фізичного та розумового розвитку, що потребує, в деяких випадках, спеціальної охорони або додаткового піклування, належного соціально-правового захисту протягом тривалого часу. На розвиток дитини значний вплив має оточуюче середовище та особливості психофізичної сфери

supplemented their knowledge, showed ingenuity, and developed creative skills. There were many interesting stations along the route, which the guys passed with pleasure and excitement. They found answers to all kinds of questions. For example: Whose name is school 100? Who is A.S. Makarenko? Who is the author of the sculpture near school 100? When did the museum open at school? etc. While traveling between stations, children asked passers-by what they knew about A.S. Makarenko.

A.S.Makarenko said: "It is reasonably and accurately to lead a child with rich lifestyles, among flowers and through the storms. Everyone can if really wants to do it." The purpose of our education is not only to educate the creator, but most importantly to educate the citizen which with the greatest effect will be able to participate in the construction of the state. We need to educate a person who must be happy. On the basis of our school, the children's organization "Scarlet Sails" was set up. "Scarlet Sails", the children's organization which was created in February 1989 and registered in March 2002, has developed positive leadership, communicative qualities of students, implementation of initiatives in various fields of activity, healthy lifestyles, artistic upbringing. Every year, the "Комунарський збір" is held at the school. Within three days, the children begin to look at themselves with surprise: was it really possible for me to become a director, actor, commander, artist? "Комунарський збір" is the discovery of new talents, the emergence of new ideas, the knowledge of ourselves and friends, the ability to value own and others' opinions. All participants are united by collective creative affairs, their planning and implementation. These things are the main thing in everyday life. Children team up here. Students also lead the team. Teachers only observe and help. At the end of each day, the results of collective creative work are summarized. The basis of Makarenko's methodology is an educational team in which children are connected by common friendly, everyday, business goals, and this interaction serves as a comfortable environment for personal development.

Our school actively uses the principles of A.S. Makarenko's education.

We study at Makarenko. We are the future of Ukraine. Fate and development of the country depends on our efforts. Makarenko sought to bring up a happy, successful man. If everyone is happy, then Ukraine will become a country of happy, successful people.

References:

1. Archive extract of the Kharkiv City State Archives of October 10, 1997No33 from protocolN17 of June 1, 1955.
3. Primary institutions, libraries, museums, associations, named after A.S. Makarenko. URL: <http://old.dnpb.gov.ua/id/656/>. (accessed 20/01/2018).
4. Letter to the Pedagogical-Memorial Museum. A.S. Makarenko in Kremenchug from March 5, 1987 No240.
5. Haumenko LI (2010) Makarenko is dedicated. Fedovets, 28, p.6. 5.1
6. The Development of the Ideas of A. S. Makarenko in the Theory of Upbringing: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2753/RES1060-9393311146?journalCode=mres19>

Співпраця з підлеглими дає змогу зробити організацію більш міцною, ніж робота поодиноці. Кінцевий результат у першому випадку значно вищий, ніж сума результатів праці кожного окремого працівника.

При доборі педагогів, формуванні колективу (команди) та нормальних відносин з працівниками керівник повинен:

- випробувувати кожного нового працівника, перш ніж прийняти його на роботу;
- вивчати і добре знати підлеглих, правильно оцінювати їхні позитивні риси і недоліки;
- допомагати підлеглим освоювати доручену справу, нові і суміжні професії;
- час від часу переглядати систему оплати та стимулювання праці;
- ефективно використовувати професійні вміння та здібності працівників з творчими нахилами;
- створювати у колективі нормальну робочу атмосферу, намагатися, щоб кожен працівник почував себе на своєму місці;
- уміти посміхатися, підтримувати гарний настрій;
- критично оцінювати результати своєї роботи і роботи підлеглих, а також умови, у яких вона виконується;
- не порушувати закони, особливо коли це стосується фінансів;
- вміти обгрунтовувати ціну вироблюваної продукції, доходи своїх працівників, інші показники роботи колективу;
- не бути дріб'язковим, не шкодувати грошей на суспільне значущі, добродійні цілі; не боятися конфліктів у колективі, вміти їх залагоджувати;
- вірити своїм працівникам на слово, довіряти їм, але водночас і пам'ятати, що не всі люди чесні, порядні;
- не забувати, що поруч діють конкуренти і вони можуть, у тому числі і через його працівників, вивідати службову, виробничу та комерційну таємницю;
- уникати справ з непорядними людьми, звільняти працівників, які порушили чесне слово;
- мати гарного і надійного секретаря, помічника.

Проект успішної діяльності Нової української школи здійснюється командами людей, які створені заради досягнення цілей цього проекту.

Команда проекту – це група людей, що мають високу кваліфікацію в певній області й максимально відданих загальній цілі діяльності закладу освіти, для досягнення якої вони діють спільно, взаємно погоджуючи свою роботу. Управління командою передбачає лідерство в її створенні, налагодження її роботи, дослідження групової динаміки.

Якщо команда починається з лідера, то управління командою – з його знань і навичок організувати роботу команди. Лідерство – це здатність мобілізувати потенційні психологічні потреби послідовників (підлеглих) і спиратися на них в момент гострого суперництва чи конфлікту. Лідерство – це етичні стосунки, які виникають в ході взаємного стимулювання і підтримки, завдяки чому стимули людей перетворюються в їх участь, що дає конкретні

результати. Процес лідерства оснований на взаємозалежності: лідери відкривають потенційні можливості тих, кого ведуть за собою. За результатами опитування 20 тисяч вищих і середніх менеджерів США, до числа топ-десятки якостей лідера були віднесені: етичність, вміння працювати в команді, чесність, цікавість до всього, працелюбність, розум, цілеспрямованість. Всього американськими бізнесменами було названо 26 якостей, які необхідні вищому керівництву, серед них «інтуїція» та «удача».

Формування команди проекту зазвичай проводяться за участю обговорень, семінарів, зустрічей робочих груп, у яких беруть участь керівники проектів, члени команди, а іноді й інші зацікавлені в проекті особи. Командний дух – це спонукач спільної роботи учасників проекту. Командний дух створюється і підтримується шляхом: індивідуальної мотивації, колективної постановки цілей, соціальних заходів, стратегій підтримки. Існує цілий процес формування команди – завдання, що вимагає високої управлінської компетенції. При його здійсненні потрібна не тільки наявність правильно підібраних, висококваліфікованих фахівців, а й людей, що бажають працювати разом, спільно, як команда.

Процес формування команди передбачає:

– формування – створення загального відчуття цілі, приналежності і зацікавленості. Основне завдання команди на цьому етапі («розморожування») – усвідомлення необхідності змін. Повинен бути створений клімат відкритості й довіри, за умови якого група виявляється відкритою до змін. Початкове формування команди вимагає від менеджера проекту здійснення: 1) прив'язки всіх членів команди до елементів календарного плану проекту; 2) з'ясування ролей, обов'язків і очікувань; 3) узгодження основних правил для направлення командної поведінки; 4) встановлення взаємодій, включаючи загальні методи проведення нарад, розв'язання проблем, конфліктів;

– притирання – розподіл ролей, обов'язків та завдань, які будуть сприяти прийняттю рішень та розв'язанню конфліктів;

– врегулювання – відкритість у спільних діях членів команди. Команда проекту часто формується з представників різних функціональних підрозділів, які працюють у різних місцях і збираються разом тільки як команда на періодичних нарадах по перегляду стану. В інших випадках члени команди обмінюються письмовими повідомленнями чи повідомленнями по електронній пошті, а розмовляють в основному по телефону.

Об'єднання членів проекту в одному приміщенні є ефективним методом покращання зв'язків між членами команди і роботи команди в цілому.

Якщо проект дуже важливий для організації, то повинні бути детально проаналізовані додаткові затрати на досягнення об'єднання команди. У тих випадках, коли об'єднання неможливе, може бути створена окрема робоча кімната проекту, де буде представлена інформація по проекту, і члени команди можуть збиратися там для обговорення і розв'язання проблем по проекту.

Не слід забувати, що проекти, пов'язані з розробкою нового продукту чи інформаційної системи, часто передбачають використання нових технологій, які вимагають нових знань і умінь. Окрім того, ефективного функціонування

Makarenko is a brilliant teacher. A.S. Makarenko is known for organizing and leading the colonies for juvenile offenders and street children. Makarenko was visited by children who had already been so spoiled that they could not live in a normal society: thieves, hooligans, prostitute girls. Parents brought their children when they themselves could not cope with them. And Makarenko could. He achieved such skill in the upbringing of children, which he could confidently say: "Parenting is an easy thing." He completely abandoned the caregivers, and his care was 600 former offenders. There were teachers in the school, engineers in the factory, but the children's group of 500-600 people lived to a certain extent independently. Makarenko was sure that the children, on their own signal, would get out of bed on time and put all the premises of the commune in order. There were never any cleaners in the commune. Pupils cleaned everything themselves, moreover, so that everything should shine, because in the commune came on 3-4 delegations a day. Cleanliness was checked with a white handkerchief (5).

As one of the founders of Soviet pedagogy, he elaborated the theory and methodology of upbringing in self-governing child collectives and introduced the concept of productive labor into the educational system (1).

School 100 in Kharkiv was built by workers, who were Makarenko's former pupils. And the first pupils in school 100 were communards' children. The two production associations "Communar" and "FED" became social partners and reliable friends of the school. In order to perpetuate the memory of outstanding writer-teacher A.S. Makarenko, who lived and worked for a long time. The Executive Committee of the Kharkiv City Council, decided in 1955 to assign to school 100 in the Kaganovich (now Kyevskiy) district named after A.S. Makarenko. In 1955 a bust was installed at the entrance near the school. The sculptor is not currently installed. To the 80-th anniversary of the "Communar Association", O.M. Savchenko, asked sculptor F.Y. Betliyemskiy (he worked at the plant at the time) to create monument to Makarenko. Anton Semenovych was the founder of the children's labour commune, which was located on the territory of the modern plant.

We are proud of our school, our pupils, our colleagues. We try to maintain the traditions that have been observed for years at school 100. The pride of our school is our Makarenko's museum. The museum is headed by a teacher of the highest qualification category, senior teacher, Pavlenko Oksana Nikolaevna. The museum displays documents, photographs, newspapers, mock-ups of paintings that characterize the life path and work experience of Anton Semenovich Makarenko.

The museum continues international cooperation with schools in Germany, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Arzamas, Orsk, which are named after Anton Makarenko. Museum guests were the great-nephew of an outstanding teacher, Russian poet, film playwright Anton Makarenko-Vasiliev, Moscow-based writer Svetlana Gladyshevskaya, author of the book Children of Great Trouble, sculptor of the monument to Anton Makarenko, installed on the territory of the "Communar" plant.

School 100 maintain close contact with our district library, which also bears the name of a great teacher.

Library staff regularly conduct educational and creative events dedicated to the great teacher. This year, library staff conducted an educational quest. Children

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: навчальний посібник / А. А. Сбруєва, М. Ю. Рисіна, Н. Г. Осьмук; за заг. ред. А. А. Сбруєвої – Суми: ВВП «Мрія», 2015. – 250 с.
3. Н.Е. День в дитячій колонії ім. М. Горького // Радянська школа. –1927. – №11 (25). – С. 94-99.
4. Ткаченко А. В. Становлення матеріально-виробничої бази Дитячої трудової комуні імені Ф. Е. Дзержинського // Творча спадщина А. С. Макаренка : осмислення історичного досвіду та інноваційного потенціалу : [монографія] / [за заг. ред. проф. А. А. Сбруєвої]. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 380 с.

MAKARENKO'S IDEAS. – LIFE GOES ON...

*Pavlenko O.M., Bohdan I.V.
Kharkiv, Ukraine*

Anton Semenovych Makarenko was a Ukrainian teacher and writer, who fought actively to establish democratic ideas and principles in educational theory and practice.

In the history of science there are names which, like milestones, mark the transition of scientific knowledge to a qualitatively new stage. The great workers in science accumulate the accomplishments of their predecessors and, with a mighty surge of creative thinking, draw near to a true vision of the subject and discover the fundamental relations linking phenomena in their development. In doing so, they simultaneously create a new method of scientific knowledge, thereby making the path shorter and easier for those who come after them. Anton Semenovych Makarenko is among these genuine pioneers in pedagogical science. His scientific creativity is inseparable from the revolutionary process of the creation of socialist pedagogy, and we have the right to call his pedagogical experiment the very body and soul of the experience of the best fighters for a new, unified labor polytechnical school. Along with his many comrades and fellow thinkers, Makarenko consistently implemented and sought out the best methodological applications of public education: the necessity of compulsory general secondary education for all the younger generation (this task was basically accomplished in the F. E. Dzerzhinskii Commune in the early 1930s), the combination of instruction and productive labor (let us recall the FED [F. E. Dzerzhinskii] Plant), and comprehensive development of students' initiative (the practical work of the general assembly, commanders' council,). Nevertheless, Makarenko was not merely "one of those who..." He went considerably farther than his contemporaries, primarily by virtue of his outstanding discovery – that's right, a discovery that until now has not received the appreciation it deserves. That discovery was the idea of the upbringing collective (4).

команди вимагає від її членів як знання методології управління проектами, так і умінь, пов'язаних із роботою в команді.

Практикою доведено, що найефективнішим засобом покращання виконання проекту, поряд із навчанням, є тренування членів команди. Тренування розпочинається з аналізу тренінгової ситуації методом «мозкового штурму». При цьому менеджер проекту проводить інструктаж та є об'єктивним спостерігачем і, за необхідності, проявляє ініціативу та дає поради.

Результативна діяльність менеджера – розвинута взаємозалежність, скерована на отримання найкращих результатів. Робота по проекту нерідко вимагає розробки жорстких календарних планів, за яких члени команди часто повинні приносити свої інтереси в жертву проекту. Хоч для людей важливо отримувати внутрішнє задоволення від роботи, але також може бути корисним і зовнішнє заохочення, а також введення більш формальної системи нагородження за добре виконану роботу.

Для ефективної роботи команди проекту необхідно розробити систему нагородження та заохочення її членів. Заохочення може приймати різні форми, починаючи з особистих коментарів і похвали за окремі виконані роботи, закінчуючи формальним погодженням і нагородами від менеджера верхнього рівня за якісне командне виконання. Нагороди затверджуються менеджером верхнього рівня. Нагороди, як внутрішні, так і зовнішні, також можуть мати багато форм. Внутрішні нагороди можуть варіюватися від запрошення команди на вечерю до надання людям додаткового вільного часу. Зовнішні нагороди можуть варіюватися від визнання заслуг по проекту до забезпечення преміальних програм по проекту чи інших програм матеріального заохочення.

Продуктивність членів команди проекту може різко впасти при виникненні конфліктів. Конфлікти можуть приймати різні форми: від міжособистісних конфліктів між членами команди до конфліктів пов'язаних із виділенням та розподілом ресурсів. В обов'язки менеджера проекту входить виявлення конфліктів на ранній стадії і розв'язання їх до того, як вони негативно вплинуть на календарний план і задачі проекту.

Виявлення і розв'язання конфліктів вимагає від менеджера проекту виконання таких п'яти задач:

- 1) передбачення потенційних конфліктів і, по можливості, здійснення превентивних дій;
- 2) отримання інформації про конфлікти по мірі їх виникнення і пошук розуміння їх основних причин;
- 3) переконання членів команди на першому етапі спробувати розв'язати конфлікти один з одним чи всередині свого функціонального підрозділу;
- 4) спроба прийняти компромісне рішення для того, щоб обидві сторони досягли своїх цілей;
- 5) пошук допомоги з боку спонсора проекту в розв'язанні конфліктів, які знаходяться поза компетенцією менеджера проекту.

Проблеми в роботі команди можуть виникати в результаті технічних, економічних причин та стресових ситуацій, труднощі – у зв'язку з культурними та освітніми відмінностями, розбіжностями в інтересах та

методах роботи, а також у зв'язку з відстанями, якщо деякі учасники команди територіально віддалені.

Важливим аспектом формування команди проекту є визначення її розміру. Кількість членів команди повинна визначатися зовнішнім середовищем, типом і обсягом роботи, яку необхідно виконати. Для всіх етапів процесу змін найбільш небажаними є маленькі команди, тому що вони найбільш вразливі, зменшення їхньої чисельності хоча б на одну людину призводить до наростання нестійкості. Є небезпека, що в маленьких командах будь-які ухвалені рішення будуть жити доти, поки поруч із виконавцем невідступно перебуває лідер. Рекомендований розмір команди проекту 4-10 членів. Невеликі групи (3 або 4 члени) є мобільнішими і, зазвичай, результати отримуються швидше. Команди більше 7 або 8 членів часто вимагають створення підкоманд для того, щоб команди могли ефективно функціонувати. Якщо команді потрібно більше як 8 членів, рекомендується створення невеликої основної групи від трьох до чотирьох чоловік для управління спільним проектом, а інших членів команди розділити на підгрупи по 2-4 чоловіки кожна.

Наприклад, якщо в команді 11 чоловік, то між ними існує 55 потенційних комунікаційних каналів. Завелика команда проекту з 11 чоловік створює загрозу ефективній роботі, тому краще розбити її на 1 головну (з 3 чоловік) і 2 підлеглі групи (по 4 чоловіки кожна).

Японська асоціація управління проектами (PMAJ) створила систему сертифікації проектних менеджерів за моделлю P2M. Короткий огляд системи приведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Система сертифікації кваліфікації менеджерів за моделлю P2M

Абревіатура рівня	Рівень кваліфікації	Умови проходження тесту, період дії, тип тесту	Тип рівня
КП	Координатор проекту	Письмовий екзамен з деяких розділів керівництва P2M, оновлення сертифікату необхідне кожні п'ять років	Початковий
СУП	Фахівець з управління проектами	Повне зведення знань, що містяться в P2M, оновлення сертифікату необхідне кожні п'ять років, письмовий іспит	Середній
СМП	Сертифікований менеджер проекту	Сертифікат СУП + досвід роботи ПОМ, оновлення сертифікату необхідне кожні п'ять років, письмовий іспит + інтерв'ю + модульний іспит	Відмінний
ЛУП	Архітектор управління програмою	СМП + подальший досвід ПОМ, оновлення сертифікату необхідне кожні п'ять років (твір + інтерв'ю: іспит – не передбачений)	Найвищий (Відмінний)

Схожі завдання ставив у своїй виховній діяльності і А.С. Макаренко. І не тільки ставив, а й віднайшов найдієвіший результативний метод такого виховання – виробничу працю, що стала основою «концепції організації професійного майбутнього вихованців», основою їх «професіогенезу» [4, с. 55].

Аналіз макаренківської системи трудового виховання з позицій сучасних вимог виховання підприємництва й ініціативності демонструє наявність ефективних чинників серед яких варто відмітити: творчий характер праці, її посиленість, доступність, планованість і результативність, різноманітність і поступове ускладнення видів тощо [2, с. 188]. Винайдена емпіричним шляхом стратегія залучення до праці й діяльності на постійній основі в подальшому, не аби як заохочувала вихованців. Це підтверджують і свідчення сучасників (стилістика й пунктуація оригіналу): «Відомо, що підлітка, особливо з безпритульних, приваблює машинне виробництво та робота в майстернях, де він сам може виробляти матеріальні цінності, що приступні зорові та дотикові, і при цьому не треба чекати наслідків по декілька місяців (сільське господарство). Через це і в колонії взято ухил в бік поширення майстерень, їх механізації та до поставлення майстерень на учбово-виробничі рельси... Особливо прибутково механізована столярна майстерня (37 учнів), яка і колонію обслуговує і, крім того, виконує значні замовлення Харківського кондитерського тресту по виготовці паковочних коробок з фанери (тисячами штук), а також виконує замовлення Харківського т-ва пасічників на сетки вуликів» [3, с. 97]. Сьогодні звичайно, мова не йде про потребу залучення дитячої праці на виробництві, важливішими є задоволення потреб і прагнень дитини, визнання нею й оточенням значущості тієї справи, якою вона займається, можливість оволодівати практичними навичками та набувати досвіду.

В принципах організації праці від колонії до комуні простежується тверде переконання А. С. Макаренка в тому, що тільки обов'язкова участь у самообслуговуванні та виробничій праці, яка організується на якомого більш сучасній технічній основі дозволяє вихованцям проявити себе у вільному трудовому зусиллі та технічній творчості, праця в колективі з дорослими робітниками... дає можливість збагнути принципи й методи організації підприємства, прийти школу господарювання... [2, с. 188]. Саме на таких засадах формував педагог у своїх хлопців та дівчат господарчу жилку, господарчу позицію у ставленні до оточуючого світу. І проявлялася вона в найкращих рисах «нових людей»: у вміннях планувати й мотивувати; в зібраності й креативності, варіативності вирішення проблем; у готовності брати на себе обов'язки і відповідальність, ставати організаторами й керівниками від найпростіших до найскладніших виробничих процесів різного спрямування; працювати в команді, – всього того, що сьогодні ми вкладаємо в поняття підприємництва, і що хочемо сформувати у нащадків вихованців А. С. Макаренка.

НАВИЧКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА Й ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ГОСПОДАРЯ: ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ В РЕТРОСПЕКТИВІ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ А. С. МАКАРЕНКА

*Осьмук Н.Г.
Суми, Україна*

Динаміка та багатозадачність сучасного життя вимагають від освіти кардинальних змін аксіологічного, змістового й технологічного характеру. Одним із результативних шляхів модернізації, на думку фахівців, є компетентісний підхід. Як зазначено в Законі України «Про освіту», компетентність, це – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [1]. Компетентісний підхід у навчанні й вихованні стає домінуючим в освітній сфері, переорієнтовує її на формування навичок і вмінь для життя в ХХІ столітті.

Найчастіше, мова йде про формування так званих «твердих» (hard) і «м'яких» (soft) навичок (skills). Перші, переважно технічні, сприяють оволодінню певною професією і пов'язані з загальними вміннями у сфері діловодства, логістики, програмування та орієнтовані на інші специфічні навички фахової діяльності. «М'які» ж відносять до універсальних соціальних навичок. Вони дозволяють бути успішним незалежно від специфіки діяльності та галузі, в якій працює людина. На сьогодні існують різні переліки soft skills, необхідних для людини цифрового століття. Проте, сучасними роботодавцями і компаніями, що займаються підбором персоналу та кадровим консалтингом найбільш затребуваними навичками визначено: 1) комплексне багаторівневе рішення проблем; 2) критичне мислення і далекоглядність; 3) креативність, вміння нестандартно мислити; 4) вміння управляти людьми; 5) емоційний інтелект; 6) гнучкість розуму; 7) взаємодія з людьми; 8) формування власної думки та прийняття рішень; 9) швидкість; 10) керування змінами; 11) сміливість підприємництва; 12) адаптивність тощо.

В контексті наших розвідок звернімо увагу на визначення серед необхідних на навички підприємництва, під яким розуміють самостійну, ініціативну, постійну, на власний ризик господарську діяльність із метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Зауважимо, що й серед компетенцій Нової української школи, підприємливість та фінансова грамотність значаться обов'язковими. Цілком логічно з точки зору реалізації особистісного потенціалу кожної людини в умовах стійкої нестабільності є потреба у набутті й розвитку таких навичок. Підприємництво вимагає певного способу мислення, особливого стилю та типу поведінки. З одного боку, воно передбачає свободу і самостійність, задоволення власних потреб, і по великому рахунку – реалізації призначення, а з іншого – вимагає відповідальності, відданості, готовності ризикувати, передбачає вміння організації, планування та управління.

На початковому рівні сертифікат Координатора Проекту (ВКП) надається тим, хто освоїв обмежений обсяг знань по Р2М, склав іспит на середньому рівні. Сертифікат Фахівця в управлінні проектами (СУП) видається тим, хто освоїв зведення знань Р2М в повному обсязі і склав іспит.

На високому рівні, який визначає знання вище середніх, видається сертифікат Сертифікованого менеджера проекту (СМП), який вимагає демонстрації здібностей і підтвердження практичного досвіду. На найвищому (відмінному) рівні сертифікат Архітектора управління програмою (АУП) видається як свідоцтво визнання найвищих здібностей і практичного досвіду менеджера.

Сертифікат Сертифікованого менеджера проекту надає важливість компетенціям, продемонстрованим в ході досягнення місії

Введення системи сертифікації по моделі Р2М дозволить окреслити наступні рамки компетенції і можливостей менеджменту:

1. Кваліфікація ВКП встановлює межі фундаментального, систематичного навчання проектному менеджменту і критерії основних знань, якими повинні володіти практики.

2. Кваліфікація СУП прискорює просування освіти і навчання по Р2М у напрямі розвитку фундаментальних здібностей професіоналів, націлених на досягнення місії.

3. Кваліфікація СМП збільшує можливості проектних менеджерів бути соціально визнаними і працевлаштованими.

4. Кваліфікація АУП збільшує шанси поживлення організації або впровадження інновацій шляхом відтворення проектно-орієнтованого бізнесу.

5. Система сертифікації значно підсилює компетенцію, націлених на досягнення місії професіоналів, а їх здібності справлятися зі складними практичними завданнями.

6. Оскільки корпорації і організації цінуватимуть професіоналів, що отримали сертифікати Р2М, з'явиться можливість сформувати або розвинути методологію проектного менеджменту в закладах освіти, яка дозволить швидко отримувати ефективні результати за допомогою фокусування спільних зусиль команди, робота якої буде заснована на використанні сформованої спільної мови проектного менеджменту.

Керівництво Р2М є путівником (довідником) для практикуючих менеджерів, яке дозволяє оволодіти системами знань і компетенціями, необхідними для нової моделі професіоналів ХХІ століття, націлених на досягнення місії.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що морально-професійні норми є невід'ємною частиною загальнолюдської моралі та конкретно-історичної системи моральних відносин. Морально-професійні норми, професійно-етичні кодекси, як і моральна система суспільства взагалі, історично і соціально тісно пов'язані з конкретно історичною епохою та відображають конкретно-історичні суспільні відносини і є складовою частиною загальної моралі суспільства відбивають специфічний характер

професійної педагогічної діяльності, сутність, специфіку, суспільні функції морально-професійних норм і стосунків, закономірності їх розвитку на різних історичних етапах. Об'єктом вивчення професійної педагогічної етики є специфічні, морально-професійні норми, стосунки, а також норми, принципи пануючої у суспільстві моралі, трансформовані до особливостей професійної педагогічної діяльності, що регулюють поведінку керівників закладів освіти при виконанні ними функціональних обов'язків.

Призначення професійної етики керівника у таких діях: розкрити об'єктивні закономірності й тенденції розвитку морально-професійних відносин; конкретизувати зв'язки моральних норм, принципів та оціночних суджень сучасної моралі, уявлень про добро, справедливість відповідно до особливостей професійної діяльності, показати характер впливу цих загальнолюдських моральних норм і принципів на практику професійних стосунків, розкрити те, як вони відбиваються у свідомості педагога і втілюються в його поведінку. Професійна етика керівника закладу освіти покликана дати рекомендації щодо розкриття причин деформації морально-професійної свідомості у підлеглих і шляхи, методи її викоринення. Сенс і призначення професійної педагогічної етики керівника закладу освіти пов'язані з гуманізацією праці в Новій українській школі, закладені в традиційному морально-професійному кодексі педагога, що має загальнолюдське значення.

Професіонал – керівник Нової української школи націлений на досягнення місії, повинен володіти професійними здібностями, підкріпленими систематичними знаннями, практичним досвідом і психологічними навичками педагогічної етики. Першим кроком на шляху становлення такого керівника професіонала є вивчення систематизованих основ необхідних знань з педагогічної етики. Ідентифікація і визначення проблем, розбиття їх на завдання, розробка плану вирішення завдань, координація і контроль виконання взаємозв'язаних дій для досягнення цілей проекту вимагають від менеджера практичного досвіду. Професійні менеджери Нової української школи відповідальні за професійне представлення освітнього проекту перед громадськістю, повинні не тільки володіти належним ентузіазмом, вибудовувати психологічну лінію поведінки для досягнення місії і цілей проекту, але і дотримуватись етичних норм.

Список використаних джерел:

1. Ковтун Н. В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика : монографія / Наталія Василівна Ковтун. – К. : Імекс-ЛТД, 2005. – 420 с.
2. Кучеренко В. Р. Управління діловими проектами : Навч. посіб. – К., 2005. – 280 с.
3. Кучеренко В. Р. та ін. Бізнес-планування фірми: Навч. посіб. / В. Р. Кучеренко, В. А. Карпов, О. С. Маркітан. – К.: Знання, 2006. – 423 с.
4. Ковшун Н. Е. Аналіз та планування проектів : навч. посібник / Наталія Едуардівна Ковшун ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т водного господарства та природокористування. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 344 с.
5. Омельченко А. В. Правове регулювання іноземних інвестицій в Україні. – К.: Юрінком., 2000. – 288 с.

– дистанційних курсів підвищення кваліфікації, відбір і розміщення, яких на порталі здійснюватимуть на конкурсній основі.

При цьому педагогічні працівники, незалежно від регіону їхнього проживання, зможуть вільно обирати дистанційні курси.

Сучасні технологічні засоби дають багато можливостей для самоосвіти та безперервного навчання. Наприклад, платформа Skills for Tomorrow пропонує безкоштовні онлайн-курси для всіх – від власників малого бізнесу до вчителів і батьків.

Проте варто зауважити, що педагогічні працівники, які сьогодні націлені на свій професійний розвиток, повинні враховувати й цільову аудиторію, на яку будуть спрямовуватись надані ними освітні послуги в майбутньому. Так, проведені дослідження свідчать, що при формуванні знань та навичок педагогу сьогодні необхідно враховувати й попит на ті чи інші їх види (рис. 1).

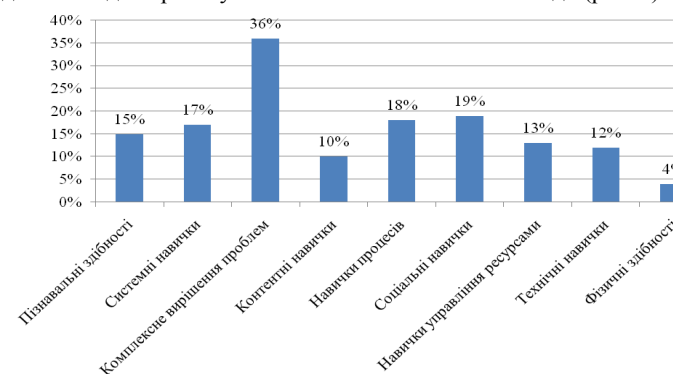

Рис. 1. Попит на різні навички у 2020 році

Таким чином, можна зробити висновок, що найвищий попит на сьогодні мають навички, пов'язані з комплексним вирішенням проблем (36%). Це ще раз доводить необхідність постійного підвищення знань педагогів, що дозволило б їм формувати нові знання в учнів, студентів, спрямовані на комплексне бачення проблем та пошуку актуальних шляхів їхнього вирішення. Нові можливості, що сьогодні з'являються для педагогів у сфері підвищення кваліфікації та самоосвіти, сприятимуть зростанню якості надання освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Making a European area of lifelong learning a reality. URL: <http://ec.europa.eu/education/>
2. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2355-kontsept-pdvishchennya-kvalifikats-vchitelv>
3. Раренко Л. Мільйони працівників потребуватимуть перекваліфікації. Із чого почати? URL: <https://osvitoria.media/experience/miljony-pratsivnykiv-potrebutvatymut-perekvalifikatsiyi-z-chogo-pochaty/>

подальшого розвитку освіти в Україні постає актуальним питання підтримки та розвитку професійних знань, умінь та навичок, у першу чергу – в педагогів.

Сучасна концепція освіти, «Навчання впродовж усього життя», акцентує пріоритетні чинники, необхідні для забезпечення якості освітніх послуг.

Світовий досвід доводить, що навчання впродовж життя передбачає зростання інвестицій у людей і знання; набуття основних навичок, включаючи цифрову грамотність і розширення можливості для інноваційної, більш гнучкої форми навчання. Мета такого навчання полягає в забезпеченні людей будь-якого віку рівним і відкритим доступом до якісного навчання. Навчання впродовж життя охоплює все цілеспрямоване навчання, формальне чи неформальне, з метою розширення знань, поліпшення навичок і компетентності [1].

Реалізація концепції навчання впродовж життя сприяє адаптації особистості до соціально-економічних умов, що постійно змінюються, дає змогу зняти соціальну напруженість у суспільстві, допомагає людині досягти життєвого успіху, оскільки безперервна освіта і самоосвіта – основні чинники побудови людиною професійної кар'єри.

На сьогодні безперервного професійного розвитку педагога набувають за допомогою трьох форм освіти: формальної, неформальної, інформальної. Накопичення визнаних результатів навчання у формальній, неформальній та/або інформальній освіті буде підставою для присвоєння професійних (зокрема, часткових) та здобуття повних освітніх кваліфікацій.

Здобуті у формальній освіті кваліфікації зараховують як підвищення кваліфікації, тому їх не потрібно окремо визнавати чи підтверджувати.

Традиційний вид підвищення кваліфікації – це навчання в закладах освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою. Таке навчання: передбачає набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань; може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій; не потребує окремого визнання і підтвердження його результатів.

До інших видів підвищення кваліфікації педагогічних працівників належать:

- стажування
- участь у: сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо [2].

Говорячи про зміни в сучасній політиці Міністерства освіти України щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників, слід відмітити, що, згідно з Концепцією розвитку педагогічної освіти, важливим завданням сьогодення є створення сучасних альтернативних моделей безперервного професійного та особистісного розвитку педагогів. У першу чергу нагальним завданням вбачається створення національного порталу розвитку педагогічної майстерності задля забезпечення вільного доступу до:

- професійних журналів та інших публікацій у сфері освіти;

6. Омеляненко Т. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисципліни / Т. В. Омеляненко, Д. О. Барабась, А. В. Вакулєнко ; М-во освіти і науки України, Київський нац. екон. ун-т. – К.: КНЕУ, 2009. – 269 с.
7. Методи прийняття управлінських рішень : Навчальний посібник / под. ред. Гевко І. Б. – К.: Кондор, 2009. – 186 с.
8. Гриньов С.Я.. Розвиток професійної культури майбутніх менеджерів управління проектами [Текст] : навчальний посібник / упоряд. Гриньов С.Я.. – Полт. нац. пед. у-т. імені В.Г.Короленка. – Полтава : ПП «Астрая», 2012. – 172 с.

ВПЛИВ МОДАЛЬНОСТІ НА СТИЛІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

*Гриньова В.С.
Полтава, Україна*

Питання про розвиток особистості, її ставлень до всіх сфер життя набуває зараз особливої гостроти й важливості, зумовлених процесами гуманізації та демократизації українського суспільства загалом. Модальність дає змогу виразити свої думки вільно, експресивно, так як неможливо передати необхідну інформацію без демонстрування нашого ставлення до того, що ми повідомляємо. Саме тому модальність відіграє важливу роль у текстах будь-якого стилю, будь-якого жанру.

У визначенні аспекту суб'єктивної модальності можна виділити два підходи, які є тісно взаємопов'язаними: об'єктивна модальність – це оцінка ступеня достовірності повідомлення, реальність чи нереальність того, про що йде мова; суб'єктивна модальність – це авторське відношення до того, про що йдеться у висловлюванні, яке формує реакцію оцінкового характеру.

Явище модальності надзвичайно складне та багатаспектне. Значний внесок у вивчення категорії модальності зробили такі вчені, як Ш. Баллі, О. І. Беляєва, В. В. Виноградов, З. К. Долгополова, Л. С. Єрмолаєва, Г. О. Золотова, Ф. Р. Палмер, В. З. Панфілов та ін. Проте явище модальності все ще залишається об'єктом дослідження багатьох лінгвістів, оскільки модальні слова і словосполучення вважаються одним із найсуперечливіших лексико-граматичних розрядів слів і привертають увагу дослідників. Вони досі не отримали повного пояснення у зв'язку з багатоплановістю, специфічністю мовного вираження і функціональними особливостями. Таким чином, недостатня наукова систематизація категорії модальності і засобів її вираження в англійській мові обумовлюють актуальність даного дослідження.

На думку Ярцевої В. Н., модальність (від сер.-лат. *modalis* – модальний; лат. *modus* – міра, спосіб) – функціонально-семантична категорія, що виражає різноманітні види ставлення до дійсності, а також різні види суб'єктивного тлумачення того, що повідомляється.

Селіванова О. О. визначає категорію модальності як репрезентацію різних емотивно-оцінних сигналів, змодельованих авторською свідомістю, реальністю/ірреальністю імітованої референції, яка відіграє суттєву роль в актуалізації змістовно-континуальної організації тексту.

На думку Поутсма Г. модальність – це особова форма дієслова, дієслівне словосполучення або модальний прислівник, за допомогою котрих той, хто говорить виражає свою точку зору на степінь виконання дії чи стану, позначеного присудком. Шарль Баллі стверджує, що модальність – це душа речення. Немає висловлювань без модальності. Модальність – це складна лексико-граматична категорія мови, що допомагає автору слів виразити своє відношення до навколишнього середовища.

Ф. А. Агаєва підкреслює, що «суб'єктивна та об'єктивна модальності – дві сторони єдиного цілого». Це означає, що ми не можемо відсторонювати зміст висловлення від мовця, тобто розглядати об'єктивну модальність як самостійну категорію, так само як і опосередковувати ставлення мовця до висловлення від дійсності, виокремлювати суб'єктивну модальність.

За визначенням К. В. Крилової суб'єктивна модальність – це особисте відношення мовця до змісту речення, яке виражається системою додаткових граматичних і лексико-граматичних засобів, а також інтонацією. «Будь-яке висловлення, в принципі, уже детерміновано як суб'єктивний акт по змісту і по формі, і являє собою результат взаємодії людини (суб'єкта пізнання) з об'єктивним світом».

Випускники педагогічних спеціальностей недостатньо спрямовані на спілкування і взаємодію з учнями, слабо володіють відповідними технологіями. Це актуалізує необхідність посилення єдності теоретичної і практичної підготовки майбутнього педагога, формування у нього здатності на практиці реалізовувати задекларовані принципи педагогічного спілкування і взаємодії.

Як наслідок, звужується широкий спектр розвивальних можливостей інтерактивної взаємодії, що розгортається у системі суб'єкт-об'єкт-суб'єкт, коли спілкування опосередковане предметом спільної діяльності викладача і студента.

Репрезентативна система допомагає людині сприймати й використовувати інформацію, що надходить із зовнішнього світу. Залежно від переваги того або іншого способу надходження й переробки інформації репрезентативні системи представлені в трьох основних категоріях: візуальна – сприйняття за допомогою зорових образів; аудіальна – сприйняття за допомогою слухових вражень; кінестетична – сприйняття за допомогою відчуттів. Інформація, сприймана студентами в процесі навчання, надходить до них у вигляді образів, звуків і відчуттів. Називаються ці канали сприйняття – сенсорні системи або модальності сприйняття.

За ознакою провідної модальності студентів можна поділити на візуалів (зорове сприйняття), кінестетиків (дотикове сприйняття) та на аудіалів (слухове сприйняття). Існує взаємодія між домінуючою модальністю, за допомогою якої сприймається оточуючий світ та словами (предикати мови), за допомогою яких він це сприйняття виражає.

Репрезентативні системи лежать в основі любого навчального процесу, а процес є одним із видів спілкування, взаємодії між тим, хто навчає та тим, хто навчається. Процес спілкування викладача з аудиторією починається зі сприймання, яке у кожного протікає по-своєму, в залежності від

Проаналізувавши результати дослідження, ми вирішили скласти та поширити серед учнів буклети-поради «Як поводити себе під час цькування», а серед батьків – «Як розпізнати, що вашу дитину ображають у школі».

Із метою зменшення агресивності учнів й запобіганню проявів булінгу в навчальному закладі запроваджено також тренінги асертивної поведінки, тьюторство. Це сприяє формуванню та розвитку в школярів загальнолюдських моральних цінностей, критичного мислення, толерантності щодо індивідуальних відмінностей різних людей, навичок безконфліктного та конструктивно розв'язання міжособистісних проблем.

Подолання чи, принаймні, мінімізація проблеми булінгу в освітньому середовищі пов'язані з рішеннями на різних рівнях: на рівні держави – підтримка освітньо-виховних програм, на рівні школи – введення правил, статутів, реалізація соціальних проектів, спрямованих на вироблення навичок безконфліктного міжособистісного спілкування, тьюторство; на рівні класів – створення умов для ефективного спілкування і взаємодії дітей, тренінги, проведення модерованих дискусій, переговорів із метою вирішення конфліктних ситуацій; на рівні індивідуальної поведінки вчителя – уважність щодо взаємодії дітей і власне позитивне ставлення до них.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. за № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.10.2019).
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу» від 18.12.2018 р. за № 2657-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19> (дата звернення: 15.09.2019).
3. Босса А., Дарк А. (адаптована Л.Г. Почебут). Антибулінг : практичні заняття / упоряд. : В.С. Легка, О.О. Овчар, Г.М. Семенів. Київ: Шкільний світ, 2019. С. 19–20.
4. Гуренок Г. Негативні явища в освітньому середовищі : системна профілактика. *Психолог*. 2014. № 3–4 (531–532). С. 45–51.
5. Матус Р. Булінг у школі : як запобігти трагедії. *Соціальний педагог*. 2017. № 12. С. 41–45.
6. Стоп шкільний терор. Особливості цькування у дитячому віці. Профілактика та протистояння булінгу. Український інститут дослідження екстремізму URL: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf> (дата звернення: 03.09.2019).

ВПЛИВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ НА ЯКІСТЬ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

*Нездойминога О.Є., Жданова-Неділько О.Г.
Полтава, Україна*

В умовах стрімкого розвитку суспільства, процесів глобалізації і інформатизації, знання людини швидко застарівають. Тож спеціаліст, який ще вчора вважався кваліфікованим у певній сфері своєї діяльності, завтра вже може не відповідати тим критеріям, які задовольнятимуть роботодавця. Тому для

буде розвивати у своєму дорослому житті. Саме тому Закон України «Про освіту» визначає, що метою освіти є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству».

Необхідною умовою для досягнення такої мети є створення безпечного та комфортного освітнього середовища, що підтримує особистість, яка розвивається, вчасно реагує на її потреби та з повагою ставиться до її особливостей.

На жаль, далеко не кожен сучасний заклад загальної середньої освіти можна вважати безпечним і комфортним для здобувачів освіти. На цю проблему звертають увагу О. та А. Барліт, О. Кормило, А. Король, Л. Лушпай, О. Маланцева, О. Ожйова, Ю. Савельєв та чимало інших науковців. Зокрема, в роботах дослідників йдеться про те, що інколи, потрапляючи до закладу освіти, учні зіштовхуються з проявами агресії на свою адресу, дискримінацією, психологічним чи фізичним насиллям, образами тощо; це врешті призводить до того, що вони не мають можливості стати успішними в навчанні, а далі – й у житті. Тобто, школярі зустрічаються з цілою низкою негативних проявів, які на сьогодні в психолого-педагогічній, соціологічній науках, у правознавстві отримали назву «булінг».

За підтримки Міністерства освіти і науки України в межах Всеукраїнської кампанії проти булінгу стартував пілотний проект Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини. СЗОШ І-ІІІ ступенів №5 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу Горішньоплавнівської міської ради Полтавської області ім. Л.І.Бугаєвської виборола право стати однією із шкіл-учасниць ДОСУ/ТИЖНЯ проти булінгу.

Завдяки наданим матеріалам 139 школярів 5-7 класів переглянули й обговорили документальний фільм «Джованні або балет на воді» та 60 учнів 8-11 класів – «Булер». Сімдесят п'ять батьків відвідали тематичні батьківські збори «Стоп булінг: батьки проти насильства». Працюючи над дослідженням, у співпраці з психологом ми розробили й провели тренінгове заняття «Протидія боулінгу в дитячому середовищі», модероване обговорення фільмів, акцію доброти «Наші долоньки проти насильства», години спілкування під єдиною назвою «Принижуючи інших, ти принижуєш себе». Відвертості учнів з даної теми сприяла «робота» анонімною скриньки під умовною назвою «Якби моя вчителька знала,…».

Нами було проведено дослідження, мета якого – з'ясування особливостей прояву булінгу в сучасній школі на прикладі закладу загальної середньої освіти, визначення шляхів протидії цьому негативному соціальному явищу. Вибірка для дослідження: учні 6-9 класів обох статей, всього 55 осіб. Воно є першим етапом розробки науково обґрунтованої методики застосування проектів у закладі середньої освіти як комплексного засобу формування соціально активної особистості в контексті учнівського самоврядування.

репрезентативної системи людини. Для того, щоб відбулося ефективне спілкування, необхідно розуміти свого співбесідника, а педагогу необхідно розпізнати репрезентативну систему студента для того, щоб передати необхідну інформацію на потрібній мові співбесідника. Це можливо зробити лише коли ви знаєте особливості кожної репрезентативної системи.

Кожному з цих типів людей притаманні конкретні риси, які проявляються в мовленні, позах, поглядах, в поведінці у конфліктних ситуаціях. Вміння визначати провідну систему сприймання та особливості характерні для людей даної категорії, дають змогу краще їх зрозуміти і, навіть, передбачити подальшу поведінку під час спілкування. Педагогу корисно знати основні характеристики студентів «візуалів», «аудіалів» та «кін естетиків».

Для «візуалів» характерна розправлена поза, з трохи піднятою головою й плечима, високий та чистий голос, швидка та гучна мова. Візуали найчастіше на уроках записують те, що чують, вони багато часу приділяють зовнішньому вигляду, підбирають кольори для конкретного випадку, завжди охайні. Для них велике значення має обстановка, яка навкруги них, порядок на робочому місці, в кімнаті тощо. «Візуали», коли запам'ятовують та пригадують, бачать конкретні образи, намагаються буквально побачити те, про що читають. А це значить, що знання, абстрактні для інших представників, для них стають образними та конкретними. Для виконання домашнього завдання їм необхідні ясні та конкретні інструкції. Для них конспект та підручник краще ніж усна мова.

«Аудіали», коли запам'ятовують та пригадують, чують слова, краще засвоюють інструкції та інформацію, яка сприймається на слух. Навіть, якщо вони ідеально вивчають урок, відповідати будуть зі значними паузами, особливо, якщо послідовність питань не відповідає логіці викладання матеріалу. Такому учню іноді краще нагадати початок для того, щоб далі він зміг сам гарно відповісти. Складності вони відчують коли не мають чітких інструкцій.

«Кінестетиків» можливо легко виділити за їхньою поведінкою: вони говорять повільно, роблять великі паузи, легко відволікаються від процесу навчання. Але саме ці учні скоріше за всіх виконують лабораторні роботи та роботи, пов'язані з комп'ютером, краще засвоюють матеріал, якщо їм надати можливість проявити самостійність.

Інформаційне середовище в навчальному процесі створює викладач, тому воно носить суб'єктивний характер по відношенню до викладача та об'єктивний по відношенню до студента. У зв'язку з цим, важливо, щоб стиль передачі інформації викладачем, відповідав стилю сприймання студентів.

Зорові аналізатори мають більш високу пропускну здатність, ніж слухові. Очі здатні сприймати мільйон біт в секунду, тоді, як вухо – тільки десятки тисяч. Інформація, яку ми сприймаємо за допомогою зору, за даними психологічних досліджень, більш осмислена, краще зберігається в пам'яті. «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути», – говорить народна мудрість. Але ж в навчальному процесі основним джерелом інформації є мова педагога, яка діє саме на слухові аналізатори. Це значить, що необхідно розширити арсенал зорових та зорово-слухових засобів передачі інформації. Для викладача необхідною умовою того, що інформація була сприйнята учнем, є посилка до всіх органів чуття людини.

Якщо під час передачі інформації викладач враховує репрезентативну систему студента, то інформація, яка йде через нервову систему, повинна спочатку транслюватися у ведучу модальність пам'яті, розуміння, а якщо спосіб передачі інформації співпадає з ведучою репрезентативною системою учня, то він гарно запам'ятовує та засвоює дану частину матеріалу. Не слід забувати, що система сприйняття напряму пов'язана з процесами запам'ятовування та стилями мислення особистості.

Студенти в яких розвинена не одна провідна модальність. Вони менш за все випробовують невдачі в навчальній діяльності. Тому, що подання інформації на різних сенсорних рівнях дозволяє цим студентам отримувати її, використовуючи всі ведучі канали сприйняття, що відкриває нові можливості для засвоєння матеріалу.

Студенти, які мають кінестетичну провідну модальність отримують більш високі оцінки за предметами мистецького спрямування студенти, які мають провідну візуальну репрезентативну систему отримують, як високі, середні й низькі оцінки за навчальними дисциплінами, що свідчить про наявність прямого зв'язку між високим рівнем навчальних досягнень й наявністю в студентів декількох провідних модальностей.

Ми вважаємо, що студенти з різними стилями навчання відрізняються характером сприйняття навчальної інформації. Стиль навчання – це певний підхід до розвитку пізнавальних процесів (сприйняття, засвоєння, викликання з пам'яті), можна стверджувати, що стиль навчання безпосередньо залежить від бажаних конкретною людиною сприйняти навколишній світ.

Список використаної літератури:

1. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: [навч. посіб.] / За ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. – К.: КНЕУ, 2007/
2. Зламанюк Л. М. Методи вдосконалення та активізації навчання як педагогічна проблема / Л. М. Зламанюк // Управління школою. – 2004. – №25-26.
3. Шмиголь І. Сутність та структура професійної компетентності педагога / Ірина Шмиголь // Проблеми підготовки сучасного вчителя 2011 (Ч. 1). – №4.

СТАВЛЕННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРОМАДИ ДО ПРОБЛЕМ ОЗЕЛЕННЯ ПОДВІР'Я ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

*Гриньова М.В., Величко Р.М.
Полтава, Україна*

На сьогодні важливим є питання просування на Полтавщині ідеї озеленення подвір'я закладу освіти. Тому ми вирішили перевірити ставлення учнівської та студентської громади до цього процесу. Для цього нами був складений тест-опитувальник, де ми висвітлили 6 найважливіших питань, на нашу думку, потрібних, щоб визначити основні аспекти розуміння та відношення учнів та студентів до озеленення подвір'я закладу освіти.

складання шкільного розкладу для сучасних шкіл впорається із будь-якою складністю поставленої задачі. Вона розрахована на сучасний навчальний заклад, який ускладнений такими нововведеннями (порівняно з традиційною загальноосвітньою школою): поглиблене вивчення іноземних мов (з ускладненнями: ділення класу на 3 групи, прив'язка до кабінету, підвищена кількість годин, вивчення декількох предметів іноземними мовами тощо...); профілізація шкіл, включаючи різні навчальні плани для різних класів, груп, паралелей; спеціалізація шкіл: проведення складних спецкурсів, що вимагають залучення сумісників, проведення занять поза школою та ін.

Програма складання шкільного розкладу «Ректор 3» розроблена для: невеликих шкіл; великих шкіл без спеціалізації або профілізації; шкіл без елективних курсів (за вибором учнів) [2]. Отже, розглянувши системи автоматизації процесу управління навчальним закладом, робимо висновок: використання цих систем в управлінні навчальними закладами сприятиме підвищенню рівня управління.

Вдосконалення персональних комп'ютерів дозволяє достатньо широко використовувати мультимедійні технології, які є сукупністю різних засобів навчання: текстів, графічних зображень, музики, відео і мультиплікації в інтерактивному режимі, тим самим розширюючи можливості вдосконалення навчально-виховного процесу. Вони розширюють можливості навчального середовища як різноманітними програмними засобами, так і методами управління навчальним закладом.

Список використаних джерел:

1. Кравчина О. Є. Інформатизація організаційно-управлінської діяльності в загальноосвітній школі [Електронний ресурс] / О. Є. Кравчина // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №3(7). – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>.
2. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2004. – 256 с.
3. Сас Н. М. Основи інноваційного управління навчальними закладами : навч.-метод. посіб. / Н. Сас. – Полтава : СПДФО Гаража М. Ф., 2013. – 178 с.
4. Тихонова Т. В. Інформаційно-комунікаційні технології професійної діяльності педагога: сутність поняття / Т. В. Тихонова // Науковий вісник МДУ ім. В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Випуск 1(33). – Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2011. – С. 101–105.

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Манзюк М.Ю.
Горішні Плавні, Україна*

Школа як один із агентів первинної соціалізації людини відіграє надзвичайно важливу роль у становленні й розвитку особисті, закладаючи в співпраці з родиною систему ціннісних координат, яку нинішня дитина надалі

Одна! Але якось вже так вийшло, що у неї особисто того педстажу – лише 27 років. Але який то Всесвіт – оті усього лиш 27 років... Писати – не переписати.

За главами рукопису книги шостої – «Дзеркала, у пошуках привида» – власного роману «Усмішка кокону»

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАЦІ

*Крупа Н.О., Сас Н.М.
Полтава, Україна*

Сьогодні неможливо уявити навчальний процес у закладах освіти без використання інформаційних технологій і засобів навчання. Саме сучасні інформаційні технології зробили можливим доступ кожного фахівця до величезної кількості різних видів інформації [3].

Дослідник О.Є. Кравчина стверджує, що застосування інформаційних технологій у системі управління освітою є особливо необхідним, оскільки саме управлінські рішення спроможні змінити всю систему в цілому, а від їх правильності та своєчасності залежить ефективність системи освіти. Одним із методів удосконалення системи управління освітою є впровадження новітніх інформаційних систем. Це дозволяє оптимізувати процес обміну інформацією, зменшити обсяг роботи адміністратора системи освіти та дозволяє йому приймати ефективні управлінські рішення [1].

На сьогодні існують комп'ютерні програми управління навчальними закладами. Серед різноманітної програмної продукції значний інтерес становлять: система «Net Школа Україна», «ASC Шкільний розклад» та «Шкільний розклад Ректор 3» [4].

Зокрема, програма «Net Школа Україна» призначена для вирішення всіх задач менеджменту сучасного навчального закладу. Вона дає можливість автоматизувати рутинні, технологізовані функції кожного з учасників навчально-виховного процесу, тим самим, звільнити час для творчої роботи та повноцінного відпочинку.

Керівникам навчального закладу, програма допомагає у таких напрямках управлінської діяльності: у веденні документації (алфавітна книга, особові справи учнів та співробітників, автоматичне складання різноманітних звітів та статистики); у веденні розкладу; оперативне датування календарних планів та записів у журналі; у веденні обліку руху учнів та складання автоматичних оперативних звітів; у моніторингу навчального процесу за 36 стандартними звітами (закладеними у програму) та за допомогою конструкторів звітів; у моніторингу якості навчання засобом виведення графіків та карт успішності учнів (за предметами, за середніми оцінками, за вчителем та багато ін.); у моніторингу відвідування учнів засобом виведення тематичних звітів; у складанні шкільної системи документообігу та автоматизації складання статистичної звітності для управлінців (відділів) освіти.

Програма «ASC Шкільний розклад» вважається лідером для складання складних розкладів для великих та сучасних вітчизняних шкіл. Програма

1. Що для вас означає поняття «озеленення подвір'я закладу освіти»?
2. Чи вважаєте ви актуальним питання озеленення подвір'я закладу освіти в наш час?
3. Які на вашу думку функції виконують зелені насадження на подвір'ї закладу освіти?
4. Оцініть рівень озеленення подвір'я вашого закладу освіти.
5. Чи берете участь в роботі по благоустрою та озелененню подвір'я вашого закладу освіти?
6. Чи цікава вам тема «Озеленення подвір'я закладу освіти»?

Вибірка нашого дослідження 100 пересічних осіб учнівської та студентської молоді (12-23 років). Тест повинен нас забезпечити сприятливими умовами для вільного визначення та ствердження кожної молодої людини щодо думки про поняття озеленення подвір'я закладу освіти.

Проаналізуємо ставлення учнів та студентів до озеленення. З поданої діаграми нижче бачимо, що 73% молоді знайомі з терміном «Озеленення подвір'я закладу освіти», 20% – здогадуються про його значення, а 5% – не цікавляться екологічними термінами. Низький показник мають учні шкіл, тому, на нашу думку, слід більше уваги приділяти вивченню екологічних дисциплін в школі.

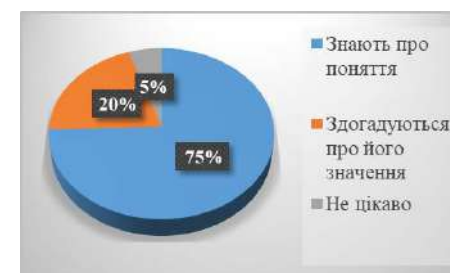

Рис. 1. Що для вас означає поняття «озеленення подвір'я закладу освіти»?

Відповіді на друге запитання показали, що учні та студенти вважають озеленення подвір'я закладу освіти одним із найважливіших питань, вирішення якого сприяє покращенню середовища освітнього закладу.

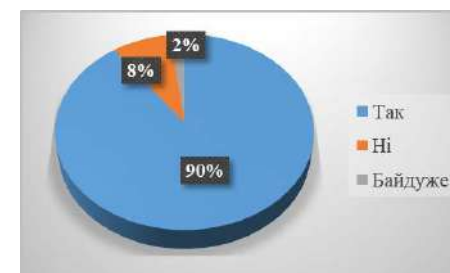

Рис. 2. Чи вважаєте ви актуальним питання озеленення подвір'я закладу освіти в наш час?

Результати опитування стосовно функцій, які виконують зелені насадження на подвір'ї закладу освіти показали, що учнівська і студентська молодь добре знає функції, але потрібно досконаліше ознайомитися з ними.

Рис. 3. Які на вашу думку функції виконують зелені насадження на подвір'ї закладу освіти?

Нас стурбував показник, який засвідчив низький рівень озеленення подвір'я закладів освіти. Це означає, що умови для навчання та екологічного виховання є несприятливими. Однак, молодь розуміє те, що рослини позитивно впливають на середовище і мають бажання насаджувати їх, доглядати за ними. Тому адміністрації слід звернути на це увагу та підтримати ідеї молодого покоління задля покращення екологічно чистого середовища.

Рис. 4. Оцініть рівень озеленення подвір'я вашого закладу освіти

На запитання «Чи берете участь в роботі по благоустрою та озелененню подвір'я вашого закладу освіти?» 57% опитуваних відповіли так, причому під час розповіді в їх словах відчувався ентузіазм та бажання до дій. Це означає, що учням, студентам небайдужа доля рідного закладу освіти, і, що вони готові до роботи по озелененню його території.

Мама обожнювала Макаренка. Але: чи могла вона хоча б чути про Монтессорі? Вочевидь. І не лише чула. Роблю цей висновок із того, що, поперше: вона завжди могла любити усіх учнів і – одночасно... Це для мене й досі шок. Могла, бо: встигла вивчити і «лженауку» генетику, і «лженауку» педологію, адже ще до їх розгрому закінчила Глухівській педтехнікум та учительський інститут, а саме до цього інституту постійно найдждала «на перевиховання» «старорежимна», тобто дореволюційна професура із Москви та Ленінграду. Мама розповідала про це так: «Вони, аристократи, із таким презирством дивилися на нас, селянських та кухарчиних дітей, а ми сиділи, здавалось, не дихаючи, аби вловити кожне слово вчених, аби вивчитися!».

Як мама вивчилася любити всіх?! Але от навіть грошей своїх із учительської зарплати не шкодувала, коли бачила, що дитина на уроці блідне. Миттю витягала їх зі свого гаманця і казала:

– Швиденько до буфету! Купи собі булочку чи пиріжок, гарячого чаю!

А ще було... У сьомий клас, коли я була ще у п'ятому, мама на урок зоології, на якому вивчала з учнями клас «Риби», принесла з дому і розділила на всіх шмат неймовірно смачної соленої червоної риби гарячого копчення, котрий нам прислала мамина сестра із Ленінграду... Задоволено всміхаючись, пакуючи для школи ту рибу, сказала нам – усім своїм домашнім:

– Ми ще, гадаю, поїмо такої риби, а ці учні, може, ніколи більше й не скуштують. Так що...

Розділила у класі той шмат на всіх, і по маленькому кубуку дісталася кожному із сорока учнів. І мама щасливо всміхалася при цьому. Наче таки проспівала свою незіспівану арію у тій любій опері – «Наталка-полтавка»! Так мені розказують її вже старі учні, але щасливі і досі. А один із них, полковник, колишній шкільний хуліган із хуліганів Микола Савченко, при зустрічах вражено-зачудовано кожного разу говорить мені одне й те саме:

– Коли Єлена Ялисеївна приходила до нас додому розказувати моїм батькам, як мене треба виховувати, мене того вечора не били. А бувало, й другого дня – не били!

...Мама пішла на пенсію, переробивши два «зайвих» роки: так не хотілося їй розлучатися з учнями, яких вона так любила, мабуть, не менш, ніж любила нас, своїх трьох дочок та прийомного сина-сироту з війни. Пішла з лікарняного – три місяці ще сподівалася, що знову зможе ходити до школи. А коли стало остаточно зрозуміло, що її хворе з юності, майже трикамерне серце так посилено працювати ніяк вже не в силі, змирилася і перейшла на довічну службу онукам.

Мама померла, маючи під дев'яносто літ. Давно. Та мені й зараз іноді сниться, що я веду маму... до школи. Бо вона дуже хоче потрапити на свій, і якийсь особливий, дуже відкритий урок! А сил – просто дійти! – так мало. І мама тримається за мою зігнуту в лікті праву руку аж обома своїми руками. І я відчуваю, які вони у неї все ж таки сильні! Й досі.

І останнє. У нашому, так безмежно-широко розгалуженому величезному роді число під іменем «Сумарно На Всіх Педстажу» – то аж 1000 (тисяча, ага, не опечатка!) літ. Але моя мама – Макаренко й Монтессорі – два в одному... така...

зовсім близько... І от уже всім усе добре видно. А драма розвивається, усім «п'ятачкам» на вітху! Вчителька посміхається все ясніше. Обличчя її просто сяє! Зате хмара розпачу все дужче й дужче налягає на лице Валерки! Бо пальці його все сильніше й сильніше розтуляє «ця ботанічка»... І от скакалка вже повністю в її невеликих руках. Валерка тяжко упадає на свою парту, закриває обличчя руками і раптом сичить: «С-с-соф-ф-фі Лорен...». Відтоді таке шкільне прізвисько у моєї мами.

Вдома я запитую її:

– Як ти змогла?! Він же такий сильний. Турнік... Через козла у спортзалі як... іще – через... навіть коня... аж літає! А бігає як! А ти...

Мама весело розсміялася:

– Він не запрягав щодня справжнього, живого, норовистого коня! І не порав його, як я колись. Він, городянин, ніколи не йшов за плугом, за бороною! Тримаючи їх, неслужняних, за ручки, орючи або боронючи своє велике поле... Він не прав влучну та не викручував купи білизни, простирадл, покривал, і щодня, як я... Він не носив цеберками воду до хати та не виносив з неї помий... Щодня! Десятками років. Він ще не виносив на своїх руках трьох своїх дітей...

Наступного уроку мама повела нас на «свої» дослідні ділянки навколо дуже зеленого пришкольного Зеленого Озера. Акуратні діляночки із височезною рициною, розкішним білим та червоним буряком, веселою морквою, розрослими садовими суницями, сортовою малиною тощо стали у неї, завідувачки ділянками, не просто грядками овочів та фруктів, а красивими осінніми рабтками. На кожній – табличка з написом латиною та українською.

І тепер саме тут ми, нарівні з іншими класами, мусимо працювати восени, навесні і... обов'язково – влітку! Звичайно, влітку теє дуже тяжко. Але наша ботанічка виполне та поливає грядки з нами на рівних і при тому, як на сцені своїм красивим, добре поставленим голосом не просто розказує – віщає нам: про незвичайну трудову колонію великого педагога Антона Макаренка, про дослідника та практика «нової природи» Івана Мічуріна, який, до речі, бував на берегах цього Зеленого Озера та разом із жителями ближніх вулиць насадив наш розкішний шкільний сад плодкових культур, ба навіть тополі навколо Озера насадив, великого кружка чорні тополі...

«Артистка, а не вчителька!» – думаю я, зачудовано дивлячись на таку незнайому мені мою маму... Це вже потім я посмакую підсунутими мені нею «Педагогічною поемою» та «Прапорами на баштах» і буду виховувати власних дітей у любові до труда – неважливо, якого саме, але улюбленого, а значить – трудного-легкого свого труда. А ще пізніше, через десятки й десятки років почую про Марію Монтесорі та її сентенції щодо «театру» педагога, інших – про те, що монтезорівський учитель повинен прискіпливо ставитися до свого вигляду, дбати про зовнішність, як це роблять актори перед виходом на сцену, мати бадьорість духу за будь-яких обставин і нескінченну радість од свого труда. Бо вчитель – то і сценарист, і режисер, і актор, і навіть імпровізатор своєї любові праці!

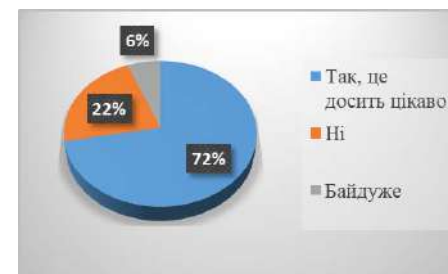

Рис. 5. Чи берете участь в роботі по благоустрою та озелененню подвір'я вашого закладу освіти?

Останнім запитанням тесту-опитувальника було «Чи цікава вам тема «Озеленення подвір'я закладу освіти»» відповіді на яке викликали у нас позитивні емоції. Приємною несподіванкою було те, що цілих 70% студентів відповіли про зацікавленість темою озеленення подвір'я закладу освіти.

Як показав тест-опитувальник, молодь зацікавлена в покращенні середовища в якому знаходиться їхній заклад освіти, їм небайдужа доля рідних країв. Але через те, що в нашій країні питанням екологічного характеру приділяється мало уваги, немає підтримки з боку керівництва учні та студенти не зацікавлені еколого-дослідницькою роботою. Тому потрібно проводити більше екологічних конкурсів, акцій, заохочувати молодь створювати екологічно чисте навколишнє середовище для безпечного життя людства.

Список використаних джерел:

1. Величко Р. М., Гриньова М. М. Організація конкурсу з екології «Озеленення подвір'я закладу освіти» серед учнівської та студентської молоді як складова екологічного виховання. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (ХХVІ КАРІШІНСЬКІ ЧИТАННЯ) (м. Полтава, 30-31 травня 2019 р.) / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. – Полтава: Астроя, 2019. – С. 93.
2. Гриньова М. В., Величко Р. М. Технологія озеленення закладу освіти. Природнича наука й освіта: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 вересня 2019 р., м. Харків) / за заг. ред. д. б. н. Т.Ю. Маркіної, д.б.н. А.Б. Чаплигіної, к.б.н. Т.Є. Комісової. –Харків : ХНПУ, 2019. – С. 68–72.

БУЛІНГ – АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА АКМЕОЛОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

*Дарюга О.А., Васецька Л.В., Варакіна Т.П.
Полтава, Україна*

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, в Державній програмі «Вчитель» [2] чітко виокремлено акцент на гострій необхідності формування особистості вчителя згідно з потребами сучасної

педагогічної практики, особливо – тих динамічних змін, що відбуваються у нашій країні як невіддільній нині частці глобалізованого світу.

Такий складний процес потребує перш за все теоретичного забезпечення. Тому вважаємо: перш ніж говорити про моделювання особистості вчителя-професіонала в контексті українських та світових практик формування педагогічної майстерності, українській педагогічній науці актуально детальніше розробити сучасне застосування акмеології саме до наших суспільних потреб, у тому числі й до потреб педагогіки.

А отже, згодом слід дослідити філософські підвалини цих потреб. Якщо розширити це поняття явище, можна дійти цілком логічного висновку: час од часу змінюється філософія будь-якої професійної великої групи. Це стосується чергового моделювання особистості самого вчителя-професіонала у зв'язку зі змінами в історичній обстановці. А тим більш це стосується перемоделювання українського вчителя – вчителя так званої Нової української школи, вільної від ідеологічної зашореності, від обов'язковості знати все про все і на рівні різноманітних спеціалістів, від сприйняття учнівського колективу як «маси»; нової школи, вільної од усереднення інтелектів учнів тощо. Вузкий спеціаліст із широким загальним (не вузькоспеціальним) світоглядом – ось ідеал, котрого необхідно прагнути у глобалізованому нині світі. Такі потрібні і вчителі для НУШ.

Як досягати того професійно, й без найменшого нашарування дилетанства?

Як відомо, психологією професіоналізму згодом почала займатися доктор психологічних наук, професор кафедри акмеології та професійної діяльності РАГС, академік Міжнародної академії акмеології Аеліта Маркова [3-5], царица наукових інтересів якої – психологія навчання та його мотивації, психологія навчання дорослих, закономірності вікового розвитку, психологія професіоналізму. Протягом десятиліть А. К. Маркова займалася конструюванням навчальних програм, спрямованих на мобілізацію резервів вікового розвитку, на визначення умов підвищення ефективності навчальної діяльності та мотивації тих, хто навчається, розробляла системний психологічний підхід до праці педагога.

Аеліта Маркова стала автором концепції професіоналізму [3-5]. А це: психологічні критерії, етапи просування людини до професіоналізму, види професійної компетенції, особистісний підхід до побудови професіограми та моделі спеціаліста. І саме ця концепція може бути використана у ході професійного самовдосконалення нашого, українського спеціаліста, при визначенні психологічних основ професійної атестації кадрів, при розробці курсів введення в професію у виші, при побудові програми практичної допомоги психологам та акмеологам, будь-якому спеціалісту в його самоудосконаленні.

Отже, як допомогти вже начебто завершено сформованій особистості – вчителю – дістатися своєї власної вершини, про яку він, можливо, й не здогадується, дістатися вершинних людських досягнень згідно з акмеологією (акме – вершина, др.-гр., logos – вчення), котра є частиною психології розвитку.

кожен «на закріплення» височенько тримає руку: із надією, що саме його таки викличе ця ботанічка і ласкаво скаже: «Ви, ...». І нова вчителька говорить і говорить так. Кожному. Схоже, це в неї в усталеній звичці, сама ж бо вона не надає цьому якогось особливого значення. А найчудніше те, що ні разу не підвищує голос! Ні на кого. Ні у якій каверзній ситуації. Як таке може бути у школі...

Але ось найвищий-наїфектніший красунчик на усеньку школу, найвдаліший математик і спортсмен (бувають такі, хоча й рідко!), танцюрист-актор-кавеєнщик Валерка Деримарко вирішив прозвонувати як слід педагогічну майстерність біологічки.

...Наступного уроку увіходить вона до класу – всі встають та сідають, поздоровкавшись, як звичайно, і лише Валерка продовжує іззаду... скакати на скакалці, на перерві спеціально для того сильцем одібраної у Светки Градіної. Клас завмирає: зараз почнеться якась чудасія. Може, ця вчителька, нарешті «псіхоне», і все стане на свої місця? А то, бач, як розійшлася зі своїми усмішками та «виканням»!

– Сідайте, будь-ласка, Валерію. – Спокійно говорить ботанічка.

Той продовжує скакати, пильно дивлячись їй у вічі і ледь посміхаючись. Загадково. Я про себе сміюся: «Як Мона Ліза». Семикласники потім нам скажуть, що директор школи Панько уже б закричав йому:

– Петух! Петух! Ану, хвiate вже задирається! А то зараз стригтиса пошлю! Наголо! Іди сюди, значки пиши на дошці! Хімічні значки!

І усі б радісно-щасливо... іржали! Над директором Паньком, у першу чергу, котрий начебто хімік за спеціальністю, але окрім «значків», нічого не знає у тій своїй хімії... Ну й над Валеркою, уявляючи цього шкільного красунчика лисим, як бубон.

Ботанічка ж, продовжуючи усміхатися, прямує до Валерки. На тій відстані, яка лишається на те, аби в черговий раз шмагонути поперед своїми довжелезними ногами вірвовкою скакалки, хлопць скакати перестає. Вчителька йде до нього, не гальмуючи. Які у неї наміри? Розгадати важко. І Деримарко нашвидку скручує скакалку, міцно учепірившись в того жгута обома руками.

– Віддайте мені, Валерію. – Говорить ботанічка спокійно, аж надто. – До кінця уроку. А потім, на перерві зможете продовжити.

Валерка замість віддати, міцно, аж до судом, стискує свої щелепи і виклично-зарозуміло-високо задирає голову. Клас завмер дужченько: страшенно цікаво: що буде далі? Невисокого зросту й немолода вчителька перед акселератором Валеркою... Закричить?! Дасть по руках?! Яка неочікувана забава.

Ботанічка простягла до Валеркиних рук свої і... Почала – без явного напруження!!! – розкручувати... його довгі... такі кріпкі!.. побілілі... пальці!.. Ов-ва.

Хтось із передніх Валерчиних сусідів розвернувся усім корпусом до забави. Хтось із передніх парт навшпиньках за спиною вчительки підійшов

чекати – ніхто не знає. Тому і хлопчики, і дівчатка просто мовчать і перелякано дивляться на абсолютно нову вчительку, що буде «читати» абсолютно новий для них предмет.

– Добрий день! Сідайте, будь ласка. – Звучить голос цієї нової.

І тут я ошелешено усвідомлюю, нарешті: «Мама!.. Моя мама! Я не впізнала рідну маму! Як це я могла – не впізнати свою маму?!». Так лишень голос... такий красивий високий оперний її голос... оте ліричне, як вона сама каже, сопрано, котрим вона так і не змогла скористатися у житті як слід... Мама... наша сердечниця мама, яка хворіє серцем з вісімнадцяти, часто... при мені... мало не помирає од тих серцевих нападів... Зараз, тут – здорова, щаслива! Як таке може бути?! Що трапилося з нею?! Раптово вилікувалась?.. А я й не знала. Хіба таке буває?»

...Багато десятиліть пройде потому, але й в старості я не перестаю чудуватися з того: як це я, вже дванадцятилітня дівчинка, не впізнала рідну маму?! В чому тут заковика?

Та поки що... починається цей, перший такий урок. «Нова» говорить про ботаніку, наче про рідну, любу людину! Чудне... На закріплення викликає відповісти на питання що ж це за наука... кого? А нашого Вічного Двоюшника, як щоразу взиває Льюшку Логінова математичка Марья Іванівна. Він мовчки зачудовано дивиться на щасливо усміхнену ботанічку, вже готовий мовчки заплакати, як завжди він це робить, коли не знає, що сказати, як плакав ось перед цим на уроці Марьї Іванівни, покійно стікаючи перед нею не лишень прозорими сльозами, але й зеленими соплями, а та все кричала й кричала прямо над його головою, наче стукаючи прямо по тім'ю злими словами:

– Тобі що, Вічний Двоюшник, моча в голову стукнула?! Що нічого вже ляпнути не можеш?! І де ти взявся на мою бідну голову?! Вас батьки таких аж п'ятеро наклепали для нашої школи, а мені... – що тепер робити?!

Ботанічка ж, продовжуючи усміхатися, сяючи карими очима, раптом тихо-ласкаво говорить Льюшці:

– Я Вас слухаю.

Логінов розгублено, але з останньою непевною надією озирається навколо себе, почувши займенник у множині... Хтось із передніх парт од чудної несподіванки істерично хихикає.

Ботанічка повторює іще тихіше, дивлячись прямо в очі застиглого, як кролик перед удавом, Льюшці:

– Логінов, я Вас слухаю...

І «Ви-Логінов» ... давлячись так і не висловленими, не заявленими перед усіма сльозами й соплями... заговорив! Нехай і підхрюкуючи...

– Ботаніка-хр-р-р... Рослини-хр-р-р... Сонце-хр-р-р...

І раптом зраділо-чітко викрикує на увесь клас:

– Фотосинтез!

О, Боже... Клас завмер. Коли вже «сам» ущучив таке слово як «фотосинтез»... Гріх тепер і решті класу не вивчити його! І... І вже мало не

Творець акмеології М. О. Рибников ще у 1928 році запропонував використовувати цей термін щодо науки про розвиток зрілих людей, оскільки цей їхній період життя – не менш динамічний та суперечливий порівняно з іншими.

Посеред ХХ сторіччя академік психолог Б. Г. Ананьєв [1] визначив акмеологію широко: як науку про людину. Але тільки у 1995 році була створена Санкт-Петербурзька академія психології та акмеології, пізніша реорганізована в інститут.

На сьогодні у Києві існує Українська академія акмеології (на жаль, лишень як громадська організація, але вищезгаданий інститут у 1992 р. також починав свою первісну наукову діяльність зі статусу громадсько-наукової організації країни, що трохи пізніше переросла у Міжнародну).

У широкому розумінні акмеологія – наука не тільки про досягнення людини у період зрілості (або дорослості), але й про те, що та як привело її до цього; акмеологія буквально визначає: за яких умов можна досягти максимального розвитку своїх можливостей.

Професійна акмеологія має у своєму складі педагогічну акмеологію, котра, природно, нас цікавить щонайбільше, особливо у прикладному до сучасності аспекті. А сучасність стосовно НУШ має таку важливу особливість: не лише саме наша сучасність, а й, підкреслимо, попередні історичні періоди несли й несуть у собі і розчарування, і соціальну депресію, апатію тощо. Але, відмічає Л. П. Саксонова: «Як не парадоксально, але саме порушення звичного ходу речей та стосунків, дизгармонія та апатія – часто – симптоми прийдешніх позитивних особистісних змін. Переборювання чергової кризи, що неминуче супроводжує життя професіонала, дає відчуття сили та управління реальністю» [6].

Задля досягнення найвишого рівня професіоналізму педагогу треба мати спеціальні педагогічні здібності, котрі визначають особистість його саме як педагога і котрі відповідають вимогам педагогічної діяльності та визначають успіх в оволодінні цією діяльністю. Природно: спеціальні педагогічні здібності тісно пов'язані із загальними здібностями людини, які забезпечують відносну легкість та продуктивність в оволодінні знаннями і здійсненні педагогічних вмінь. Відмінність педагогічних здібностей від педагогічних умінь у тому, що педагогічні здібності – це особливості конкретної людини, а педагогічні вміння – то окремі акти педагогічної діяльності, що здійснюються на високому рівні. Тому філософія сучасної педагогічної спільноти України повинна мати такі засади: заново сформовані концептуальні підходи до підготовки професійно-педагогічних кадрів, зокрема, створення акмеологічно орієнтованої на сучасність її системи.

Педагогічна акмеологія – наука про шляхи досягнення професіоналізму і компетентності у праці педагога. Акмеологічний підхід має бути і в тому, щоб забезпечити посилення професійної мотивації, стимулювати реалізацію творчого потенціалу, виявити й плідно використати особистісні ресурси для досягнення успіху в професійній діяльності педагога. Фундамент усього цього: індивідуальність людини як вищий, ідеальний щабель розвитку, коли вона

може реалізувати виключно свою самобутність у професії, оскільки це – наближення до актуального, універсального, цілісного, справжнього стану її власної суті.

Для індивідуальної роботи над цим є відповідний іструментарій акмеологічного проектування: визначення стратегії життя, поведінки, професійного удосконалення, адже немає філософії без стратегії думки, як немає стратегії думки без філософії, тобто без мисленневого аналізу та синтезу щодо розвитку як свого, індивідуального, так і розвитку загального, інтегрованого до того ж векторизованого розвитку тисяч педагогів.

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б. Г. Психология человека. Избранное. СПб.: 1997. 90 с.
2. Державна Програма «Вчитель» (зі змінами, внесеними згідно з Постановою RV № 493 (493-2011-п) від 11/05/2011 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-g> або: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-p>
3. Електронний ресурс: <http://www.bsu.ru/content/page/1415/hec/aismontas/biograf167.html> Маркова Аэлиа Капитоновна, час доступу: 15 лютого 2020, 09.30.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма. – М.: Знание, 1996. Електронний ресурс: <https://www.twirpx.com/file/144730/> Дата звернення: 01 лютого 2020, 15.30.
5. Маркова А.К., Никонова А.Я. Психологические основы индивидуального стиля деятельности учителя. – Вопросы психологии, С. 40, М., 1987. Електронний ресурс <http://voppsy.ru/issues/1987/875/875040.htm> Час доступу: 16 лютого 2020, 16.40.
6. Саксонова Л. П. Педагогическая акмеология. Журнал «Акмеология» ВАК РФ, №2, 2005 г., С. 8. Електронний ресурс: https://spravochnick.ru/pedagogika/pedagogicheskaya_akmeologiya/ Час доступу 03 лютого 2020, 09.40.

ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

*Денисовець Т.М.
Полтава, Україна*

Важливими проблемами сучасного суспільства і школи зокрема лишаються: постійне погіршення стану фізичного та психоемоційного здоров'я школярів будь-якого віку; відсутність позитивного комунікативного клімату в дитячих та молодіжних колективах, збільшення соціального напруження, особливо в групах осіб вимушених переселенців.

Упродовж останніх років у нашому суспільстві разом із кризовими явищами поширилися й прояви шкільного насильства. Аналіз літератури засвідчує, що в сучасних освітніх закладах спостерігається зростання кількості випадків свідомого жорстокого ставлення з боку старших і сильніших учнів та вчителів до менших і слабших членів шкільного колективу. Зовнішніми джерелами насильства для дітей часто стають дорослі (батьки, родичі, сусіди, випадкові знайомі), а також педагоги.

У наш час булінг став досить поширеним явищем, за яким стоїть чимало психологічних, педагогічних і соціальних проблем сьогодення.

Інтелект? Він був надзвичайно високим. Настільки високим, яким буває у геніїв, тим більше у тих, котрі змогли реалізуватися у соціумі. Як відомо, геніальність – найвищий рівень розвитку інтелекту та творчого потенціалу вкупі, саме це дозволяє робити наукові відкриття, пропонувати нові філософські та художні концепції, створювати величні твори мистецтва тощо. Тому сприяли перш за все і добра база освіченість, і постійна, аж до самого кінця, самоосвіта.

Комунікабельність?... Навряд чи хто поставить під сумнів її наявність у Макаренка. Як могла би виховувати дітей та підлітків, майже дорослих колоністів людина, котра не може чи не хоче постійно комунікувати з іншими людьми?!

Самоконтроль? Антон Семенович Макаренко у такій обстановці, в якій йому довелося працювати, не витримав би і дня без жорсткого самоконтролю.

Самооцінка? Гадаю, що вона також була високою, бо тільки дурень не знає, що він – дурень; розумний завжди знає про себе, що – розумний... тим більше – геній.

Сьогодні, виписуючи психологічний портрет великого Макаренка, маємо на увазі ось яке велике питання сьогодення: якими мають бути люди, котрі візьмуться наводити лад з тим, що нині в Україні знову дуже багато потенційних «пере вихованців» за методом саме його, Антона Макаренка?

МАКАРЕНКО З МОНТЕССОРІ: СОЛОДКА ПАРОЧКА У МОЇЙ ШКОЛІ: РАЗОМ, НА ОДНОМУ УРОЦІ

*Криницька О.П.
Охтирка, Україна*

...Двері класу рвучко відчиняються, і в них стрімко, хоча не молода і не тонка, увіходить нова, дуже красива, вишукано вдягнена вчителька. Влітає? І з такою незвичною – щасливою! – усмішкою, що увесь п'ятий клас, який складається із сорока трьох – вже малокерованих – учнів, миттю – перелякано якось!?. – втихає. Такого ще не було! По-всякому, зазвичай, приходять на урок вчителі: відразу (здається: з народження!) злющі, або хоча би насурмонені – тобто іще тільки у тривожному чеканні сюрпризних неприємностей од учнів. А то й просто насторожені заходять: перед вже звичними-неминучими капостями. Але щоб так...

Я, учительська дитина на задній парті у середньому ряду, розчаровано тягну про себе: «Тю-у-у... А казали, моя мама у нас ботаніку буде викладати... Хто це ще така?! І не Водолазька Ганна Луківна, нова друга біологічка школи, і не мама... Якась артистка! Таких взагалі у нашій школі не було й немає».

«Артистка» ж тим часом підходить до столу, кладе, не дивлячись на нього, а лише – в очі класові, журнал і якісь зшитки, продовжує радісно дивитися і... всміхається ще яскравіше! Просто сяє. Щоправда: «Тю-у-у...». А сказаний ізруду городський, але з околиці містечка, де неподалік – військова атомна база п'ятий клас стоїть перед нею ні в сих ні в тих. Чого од такої

явно не був меланхоліком – тобто людиною зі слабкою нервовою системою. Він не був і холериком, тобто людиною психологічних реакцій, котрі швидко змінюються. Звичайно, Макаренко був стабільним, хоча й відносно: його душевну рівновагу не змогли розхитати вибрики сотнів і сотнів «перевихованців». Із кожного скандалу, у тому числі з начальством, він виходив якщо не абсолютним переможцем, то, в усякому разі, не переможеним. Навіть сталінізм не зміг зламати його або знищити, як він розправлявся з надто талановитими.

Чи ми бачимо Макаренка флегматиком? Очевидно, що частково, – так. Йому просто гостро необхідний був такий дарунок од природи, адже тільки з абсолютно стабільною психікою можна було витримати пресинг як од колоністів, так і від начальства. Але не можемо констатувати і того факту, що макаренківський флегматизм за роботи Педагога серед великих колективів-концентратів із недавніх безпритульних, малолітніх злодюжок усіх мастей мав би бути розбавлений досить енергійним видом темпераменту: сангвінічним. Особисто ми би висловилися тут за таку пропорцію стосовно Макаренка: флегматизм – 70%, сангвінізм – 30%.

Такий особистісний темперамент генерував решту певних основних рис особистості, тож на основі саме цього коктейлю темпераментів у собі, Антон Семенович Макаренко мав – перш за все – сильну мотивацію (психофізіологічний процес, котрий керує поведінкою людини, задає їй активності, спрямованості, стійкості в організації; іншими словами – це узагальнений образ матеріального чи ідеального, котрий представляє собою для людини велику цінність) до втілення своїх ідей у життя, а також підпрягав до того свою потужну силу волі. У цьому йому допомагали такі риси характеру як стійкість духу, душевна рівновага за будь-яких обставин, неухильне – і обов'язкове – прагнення реалізації поставленої перед собою мети.

У той же час Антону Семеновичу притаманна була й гнучкість як стосовно виховних дій щодо колоністів, так і щодо самого себе (чого вартий лише отой, начебто нелогічний, крок самозбереження: у момент дуже критичного ставлення до нього властей самому вчасно піти у «пашу лева» – на службу до НКВД); ставлення до опонентів (історії з його учнем, колегою і водночас опонентом Матвієм Лукичем Довгополоком з Охтирки – керівником дитмістечка на Монастирській горі).

Здібності Макаренка? Довів усім своїм життям такі: мав і добре використав талант Педагога, організатора, творця (останнє: творчість у педагогіці, літературі). І ще – вартою уваги здібність Макаренка не надто «сперечатися», м'яко кажучи, із ідеологічним «начальством».

Звичайно, при всьому своєму флегматизмі Макаренко був емоційною людиною, адже взагалі виховувати дітей, підлітків без емоцій неможливо, а тим більше таких, яких треба *перевиховувати*, і кардинально: тільки те, що проходить через їх душі, через душі підростаючих людей, може оселитися і у свідомості.

Сьогодні булінг – це не лише пустощі, це жорстока форма взаємовідносин, яка ґрунтується на насильницьких діях, дискримінації, агресії тощо. Актуальність його вивчення обумовлюється тим що, по-перше, збільшилась кількість зафіксованих випадків даного явища; по-друге, він призводить до низки психологічних (зниження самооцінки, порушення соціалізації, дезадаптація), медичних (травматизм), педагогічних (шкільна дезадаптація, академічна неуспішність) наслідків; по-третє, проблема досліджується переважно європейськими науковцями, тож в Україні проблема комплексно не досліджувалась, є поодинокі випадки дослідження булінгу, і тому в Україні недостатньо відомі методи для попередження, а тим паче боротьби з булінгом в освітньому середовищі.

Згідно з даними, представленими у дослідженні в Україні, 20 % дівчат і 19 % хлопців 11-річного віку зазнавали різноманітних образ у школі не менше двох разів упродовж місяця останні декілька місяців.

Кількість таких дітей 13-річного віку дещо нижча порівняно з попередньою віковою категорією. Відповідно, 18 % дівчат та 16 % хлопців.

У 15-річному віці тенденція до зменшення зберігається. Відповідно, 12 % дівчат і 13 % хлопців зазнавали різноманітних образ в школі не менше двох разів упродовж місяця останні декілька місяців, тобто з віком кількість жертв насилля, булінгу зменшується.

Наступний аспект поведінки школярів, який відображений у моніторинговому дослідженні, стосується виявлення підлітків, які ображали інших у школі не менше двох разів упродовж останніх декілька місяців, тобто йдеться про булерів, агресорів. В Україні 10 % дівчат і 13 % хлопців 11-річного віку ображали інших у школі не менше двох разів упродовж місяця останні декілька місяців.

Кількість таких 13-річних дещо вища порівняно з попередньою віковою категорією. Відповідно, 13 % дівчат та 17 % хлопців. У 15-річних тенденція до збільшення зберігається. Відповідно, 13 % дівчат і 18 % хлопців зазнавали різноманітних образ у школі не менше двох разів упродовж місяця останні декілька місяців, тобто кількість дітей, які демонструють систематичне насилля, у період з 11 до 15 років збільшується.

Отже, згідно з даними ВООЗ, отриманими внаслідок моніторингового дослідження, в Україні регулярного насилля в школах зазнають близько 17 % дівчат і 16 % хлопців 11–15-річного віку. Самі регулярно ображають інших 16 % українських школярів та 12 % школярок.

Отже, представлені статистичні дані засвідчують, що булінг – явище глобальне та масове. Зазначимо, що школа – заклад, у якому діти перебувають більшу частину дня, тут вони отримують знання, досвід, учаться спілкуватися, розвиваються, тут проходить процес становлення особистості, соціалізації. Ураховуючи зазначене вище, важливим завданням сучасної загальноосвітньої школи є визнання існування проблеми булінгу та створення відповідного середовища в освітній установі для профілактики та боротьби з негативними соціально-педагогічними наслідками цього явища.

Отже, антибулінгова робота в закладах освіти України ґрунтується на превентивному підході та є організованою системою дій множинних суб'єктів: директорів, учителів, соціальних педагогів, психологів школи, учнів, їхніх батьків, поліцейських, членів громадських організацій. З'ясовано, що діяльність із профілактики та протидії булінгу пронизує всю систему шкільної освіти: офіційний сайт, навчальний процес, позакласну та позашкільну діяльність і законодавство, що унормовує поведінку всіх учасників освітнього процесу.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИКУ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

*Дерев'янка Т.М.
Полтава, Україна*

У теорії та практиці управління навчальними закладами все більш впроваджуються проектні технології. Проте проектне навчання варто будувати на інтерактивних принципах щодо класно-урочної системи. На момент виконання першого проекту учителі як керівники проектів й учні мають набути окремі навички проектної діяльності. Починати проектну діяльність можна лише тоді, коли учні здатні працювати самостійно або з незначною консультативною допомогою, при цьому більшість проектів варто спрямувати на вирішення навчальних завдань – засвоєння програмового матеріалу [1-4].

Впровадження проектних технологій у практику роботи навчального закладу повинно обов'язково включити в себе: вивчення методу проектів колективом учителів на теоретичному і методологічному рівнях; підготовку учнів до роботи над навчальним проектом; включення навчальних проектів у тематичне планування уроків; впровадження даної технології в практику викладання предметів шкільного курсу: розробку і здійснення навчальних проектів; організацію моніторингу формування проектних умінь; діагностику рівня сформованості проектних умінь; оцінку виконання педагогічних задач в результаті виконання навчального проекту; узагальнення досвіду роботи за методом проектів як способу навчальної діяльності на уроках з різних предметів шкільного курсу.

Досвід впровадження проектної роботи в навчальних закладах передбачає: контроль за виконанням проектних завдань, проекти для початкової школи у більшості випадків мають бути короткотривалі; у роботі з усім класом перевагу слід віддавати рольовим, інформаційним, творчим проектам; для пошукової діяльності бажано спочатку залучати дітей з підвищеною навчальною; у ролі перших проектів у початковій школі варто обрати групові.

При організації проектної діяльності в межах навчального закладу значну увагу необхідно приділяти презентації проектів: запрошувати на неї батьків, учнів інших класів (мотиваційна складова); учитель на початку проектування повинен підвести учнів до вибору теми; теми учнівських

трудів, перш за все до «Педагогічної поеми» та наступної за нею книги – «Прапори на баштах».

Серед наукових статей щодо того, як саме виписати психологічний портрет особистості, ми знайшла, як на наш погляд, найцікавішу, а саме: статтю Р.А. Фатхутдінова – доктора наук, професора Російського університету інноваційних технологій. Як пише Раїс Ахметович, «...треба пам'ятати, що люди по-різному пристосовуються до життєвих обставин. Саме за здатністю адаптуватися можна виділити 3 типи людей: 1) з орієнтацією на поточний момент та легкою пристосованістю до обставин; 2) з орієнтацією на минуле, здатністю діяти у рамках жорсткої структури з чіткими дозволами та заборонами, правами й обов'язками; 3) з орієнтацією на майбутнє, з неадекватною щодо ситуації поведінкою, поганою пристосованістю до ієрархічних сходів».

Так от, як продовжує Фатхутдінов: «Перший тип людей краще працює над прийняттям рішень; другий – при їх реалізації в рамках структури, що є; третій – у якості генератора ідей». Що найцікавіше у спробі прикласти такий підхід, таку із нього випливаючу методику до визначення психологічного портрету Макаренка, методи опису психологічного портрету – так це те, що саме Антон Макаренко «дуже підхожий» до усіх трьох типів, описаних вищевказаним сучасним науковцем.

Хто буде заперечувати тому твердженню, що Макаренко успішно працював, створюючи свої перевиховні заклади (колонію ім. Максима Горького та комуну імені Фелікса Дзержинського) з малолітніх злочинців. Чи тому, що Антон Макаренко краще за всіх сучасників-педагогів працював, не маючи абсолютно чіткої реалістичної орієнтації на поточний історичний момент (ідеологічні течії після 1917-го року затягували суспільство то в один, то інший бік)?!. Хто заперечить тому, що він при цьому діяв з орієнтацією і на минуле педагогічне надбання, на попередні потрясіння соціуму (лютнева та жовтневі революції 1917 року), в рамках реально дуже жорсткої ідеологічної, комуністично-партійної структури з надзвичайно чіткими заборонами та дозволами, правами та обов'язками (педагога, начальника колонії)? Хто буде сперечатися із тим, що Макаренко при всьому тому, дійсно орієнтувався на «світле майбутнє», намагався вести до нього своїх вихованців, при тому часто діяв неадекватно щодо ситуації, погано пристосовувався до ієрархічних сходів (недарма ж у вищих ешелонах влади на його періодично влштоували полювання: хотіли знищити як Педагога, Людину)?

З огляду на все це можна впевнено заявити: всі ці обставини переборювала стійка, здорова нервова система. Маючи іншу, людина просто не впоралася би з такими психологічними вантажами.

Які ж основні властивості особистості мав геній Макаренко? Основних їх, як відомо, десять: темперамент, характер, сила волі, мотивація, здібності, інтелектуальність, емоційність, комунікабельність, самооцінка та самоконтроль.

Який саме темперамент був у Макаренка? Знову ж таки: лишень із огляду на вищесказане, методом виключення можна заявити наступне. Він

діагностики, професійної розробки діагностичного інструментарію, комплексного використання методик різного типу для комплексного оцінювання рівня розвитку основних компетентностей майбутніх вчителів.

4. Потребує також підвищення рівень діагностичної культури експертів (викладачів), що забезпечить підвищення ефективності навчання майбутніх педагогів. Зокрема, діагностування професійної компетентності повинно бути організовано як багатомірний процес, що співвідноситься з методологічно обґрунтованими критеріями і адекватними до них інструментами.

Список використаних джерел:

1. Лазарев М. О. Педагогічна творчість: навчальний посібник для студентів, магістрів, аспірантів педагогічного університету: 2-е видання, доповнене і перероблене / М. О. Лазарев. – Суми: ФОП «Цьома С.П.», 2016. – 294 с.
2. Левченко Л. С. Педагогічна діагностика професійно-творчих умінь студентів як показника готовності спеціаліста до професійної діяльності / Л. С. Левченко, О. Б. Кривонос // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: Збірник наук. праць. – Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка. – 2015. – № 2. – С. 91–97.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ АНТОНА МАКАРЕНКА

*Кривонос О.В., Пивовар Н.М.
Полтава, Україна*

Психологічний портрет – це комплексна психологічна характеристика певної людини. Така характеристика містить у собі опис його внутрішнього змісту та можливих дій у тих чи інших значимих обставинах. Створити такий портрет – це заняття не п'яти хвилин. Тим більше, «намалювати» такий портрет стосовно людини, якої немає в живих вже багато десятиліть, надзвичайно складно. Виконуючи таке фантастичне завдання, треба, вочевидь, виходити виключно з конкретних дій цієї людини, свідчень істориків, його сучасників, фактів, зафіксованих в історії, занотованих ним особисто в його книгах, щоденниках тощо.

Сьогодні нам ще складніше створити психологічний портрет саме великого педагога Антона Семеновича Макаренка. І не тільки тому, що він сам по собі був протирічною натурою, але й тому, що упродовж десятиліть його особистість інтерпретувалася через пресинг тих чи інших політиків і абсолютно по-різному, часто діаметрально протилежно попередній думці, прийнятій навіть офіційно, а то й абсурдно. Наша епоха – не виняток з усього того.

Нині психологічні тести задля аналізу його особистості Антону Семеновичу не запропонувати... З іншими методиками для визначення його типу нервової системи до нього не підійдеш... Тому в своїх «спостереженнях» за Макаренком будемо звертатися лише до його авторської писемної спадщини як до результатів його педагогічних (теоретичних та практичних)

проектів мають бути різноманітними; робота над проектом у початкових класах не повинна бути вимушеною. Торкаючись до теми проблемних питань застосування проектних технологій, варто зауважити: ті, хто починає працювати за проектною методикою, повинні врахувати, що навчальний процес за методом проектів істотно відрізняється від традиційного навчання. Це спричиняє певні труднощі: відсутність педагогічних кадрів, не тільки знайомих із методом проектів, але і таких, що мають досвід роботи за проектною технологією; недостатнє методичне забезпечення з теми – метод проектів; відсутність необхідних умінь і навичок в учнів таких як рефлексивні уміння, пошуково-дослідницькі, навички оціночної самостійності, уміння й навички співробітництва, комунікативні уміння, презентаційні уміння й навички, відсутність «інтелектуальної зрілості» тощо.

Плануючи свою роботу, пов'язану з впровадженням проектних технологій у практику управління, навчальний заклад повинен передбачити яка включення її в навчальний процес як складової частини.

Список використаних джерел:

1. Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: монографія. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. – 384 с.
2. Ельбрехт О.М. Адаптивне управління навчальним процесом. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 128 с.
3. Калініна Л.М. Моделі управлінської діяльності керівника школи // Педагогічні інновації: ідеї, реалізації, перспективи : зб. наук. праць / Редкол. Л.І. Даниленко та ін. – К.: Логос, 2000. – 308 с.
4. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. – Х. : Видав. гр. «Освіта», 2004. – 204 с.

ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В ПРАКТИЦІ ОСВІТЬОГО ЗАКЛАДУ ТА ЇХНІ ІМІДЖОТВОРЧІ АСПЕКТИ

*Дерій О.Г.
Горішні Плавні, Україна*

У сучасному світі для кожної організації набувають неабиякої ваги зв'язки з громадськістю, тобто діяльність, спрямована на досягнення взаємопорозуміння та згоди між людьми, соціальними групами тощо на основі цілеспрямованого формування громадської думки та управління нею.

Цей процес перестав нині бути стихійним і набуває наукових основ. Як зазначають науковці, «зв'язки з громадськістю як наука виникла і розвивається на стику соціальної психології, логіки, менеджменту і маркетингу, її основна мета – забезпечити формування громадської думки та управління нею за допомогою використання сучасних систем масової комунікації та заходів масової інформації – преси, радіо, телебачення, зв'язку а також безпосередніх контактів з громадськістю, з цільовою аудиторією, партнерами, споживачами, клієнтами» [2].

Значну роль відіграють зв'язки з громадськістю (PR) у контексті діяльності освітніх організацій, що, поруч з іншими функціями, зорієнтовані на педагогізацію суспільства, поліпшення виховної компетентності батьків, підвищення громадської свідомості та активності в питаннях, що стосуються освітньої сфери, її реформування загалом і в умовах певного регіону.

«PR в сфері освіти – це організація суспільної думки з метою найбільш успішної роботи освітнього закладу та підвищення його репутації, – слушно стверджує М. Зацерківна. – Здійснюється різними шляхами, але перш за все, через засоби масової інформації. PR в сфері освіти – це також одна з функцій управління освітнім закладом, яка сприяє встановленню і підтримці спілкування, взаєморозуміння, прихильності й співпраці між організацією (освітнім закладом) і суспільством» [1, с. 38].

Важливим завданням зв'язків із громадськістю є іміджотворчість. Не можна не погодитися з практикуючим директором школи Л. Мандрикою в тому, що «створення позитивного іміджу освітньої організації підвищує ефективність діяльності закладу освіти, дає можливість якнайповніше задовольнити потреби клієнтів, якими передусім є батьки учнів і самі учні. Кожен батько хоче обрати найкращий освітній заклад і згодом не розчаруватись у своєму виборі. З іншого боку, кожен директор і його педагогічний колектив мріють, щоб їхній заклад виокремлювався з-поміж інших, викликав бажання влаштуватися на роботу або навчатися саме в ньому» [3].

Водночас, це завдання стає дедалі складнішим. Творчий потенціал вітчизняного учительства, широке застосування технічних засобів, використання можливостей преси, телебачення, інтернету тощо дозволяють створювати все нові за змістом і формою різновиди заходів, спрямованих на формування неповторного обличчя освітнього закладу. Тож, вочевидь, варто звернути увагу на той ресурс, який ніколи не буде абсолютно стандартним – на особистість того, хто навчає, і тих, хто навчається. Водночас, певне знеособлення характерне для значної кількості інформації, що висвітлює життя і діяльність освітніх організацій.

У зв'язку з цим перед менеджером освітнього закладу постає проблема, що поєднує в собі як управлінський, так і психолого-педагогічний аспекти. Вважаємо, що своєрідність іміджу освітнього закладу повинна забезпечуватися насамперед повідомленням громадськості про переваги, створені завдяки професійній майстерності педагогів у всій індивідуальній специфіці її проявів. Розкриття особливостей творчого пошуку у сфері викладання навчальних дисциплін, залучення учнів до різних форм позанавчальної діяльності, акцентування продуктивних рис навчальної та виховної взаємодії педагога з учнями тощо – все це має виходити за межі загального інформування і подаватися таким чином, щоб у зацікавлених осіб складалося якомога об'єктивніше уявлення про освітній заклад як про людиноцентричне середовище, де дитина отримує цінний комунікативний досвід і належну підтримку у процесі становлення своєї особистості.

Надзвичайно важливим є підготовка майбутніх учителів у вищих педагогічних закладах освіти, здатних ефективно здійснювати педагогічну діагностику в умовах сучасного інноваційного навчального процесу в загальноосвітніх школах. Разом з тим, існуюча практика підготовки сучасного вчителя у педагогічних закладах не ставить за мету глибокого засвоєння студентами знань із діагностичної діяльності, не передбачає вправлення їх у формуванні діагностичних умінь, зокрема, щодо діагностики різного роду компетентностей. Особливо це відчутно у здатності студентів діагностувати результати власної пізнавально-творчої діяльності. А саме ця ланка навчального процесу, на нашу думку, має зазнати найбільших змін та удосконалень на користь суттєвого підвищення ролі студента як самоорганізатора, проєктанта, виконавця та експерта якості своїх власних компетентностей.

На жаль, проголошуючи самостійну діяльність студентів (учнів) провідною в структурі навчального процесу, а здібності до самооцінки – одною з основних якостей підростаючої особистості, педагогічна наука поки що не має достатньо ґрунтовної відповіді на важливі питання цієї проблеми.

Ми дотримуємось позиції, що без доступної для студентів й одночасно всебічної діагностики виконаного завдання не можна сподіватись на його об'єктивну самооцінку і самокорекцію, на ефект завершеності самостійних зусиль й одержання необхідної для студента мотивації. А також, вивчення структури і особливостей самостійної роботи, дозволяє виділити ядро діагностики, що чітко вказує на її специфіку у порівнянні з контролем і оцінкою – це виявлення причин допущених помилок, недоліків й утруднень з опорою на раніше встановлені і засвоєні студентами критерії якості самостійної роботи і необхідні для цього способи їх досягнення.

Нами досліджувались теоретичні і методологічні основи педагогічної діагностики. На основі теоретико-методологічного аналізу наукової педагогічної літератури, конструктивного аналізу історичного досвіду педагогічної діагностики, власних спостережень і проведених досліджень, нами зроблені деякі узагальнення.

1. Проблема науково-методологічного забезпечення педагогічної діагностики рівня сформованості професійних компетентностей майбутніх педагогів є надзвичайно актуальною, що пов'язано з реформуванням змісту освіти в Україні з рівня знань, умінь і навичок до рівня компетентностей.

2. Існують різні точки зору науковців щодо визначення сутності педагогічної діагностики професійних компетентностей майбутніх педагогів, їх структури, методології та інструментів діагностики. Цей факт вказує на особливе значення теоретичних розробок з досліджуваної проблеми і апробації діагностичних інструментів в освітньому процесі вищої школи.

3. Сучасний стан вимог до педагогічної діагностики майбутніх педагогів вимагає концептуального обґрунтування комплексу вимог до структури професійних компетентностей, системності проведення

Більшість учнів із задоволенням опановують нові технології, розвивають інтелектуальні здібності, а вчитель має підвищувати свій рівень використання хмарних сервісів та ІКТ. Результатом такої співпраці є вдосконалення навчального процесу, в якому вчитель та учень – рівноправні його учасники, а отже, партнери.

Список використаних джерел:

1. Биков В.Ю. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсінг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ / В.Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 10. – С. 8–23.
2. Досвід учителів України з використання хмарних сервісів у системі загальної середньої освіти: збірник наукових праць / за заг. ред. С. Г. Литвинової. – Київ: Компринт, 2016. – 310 с.
3. Литвинова С.Г. Методика проектування та використання хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу: методичні рекомендації / С.Г. Литвинова – Київ.: Компринт, 2015. – 280 с.
4. Садова І. Проблеми удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя у педагогічній теорії // Молодь і ринок. – 2012. – №1 (84). – С. 80–84.

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

*Кривонос О.Б.
Суми, Україна*

Реформа загальної середньої освіти в Україні відповідно до нового Закону «Про освіту», Концепції «Нова українська школа» вимагає зміни змісту підготовки учня від розвитку знань, умінь і навичок до формування ключових і предметних компетентностей, які забезпечать кожній особистості можливість бути успішною, самореалізованою, національно свідомою, здатною навчатися протягом всього життя, сформують людину, що буде найціннішим активом держави.

Але існує суперечність між необхідністю формувати особистість з розвиненими компетентностями і недостатньо розробленими механізмами їх педагогічної діагностики. Між існуючими критеріями, показниками контролю, перевірки і оцінки знань, умінь, навичок і необхідністю створювати нові показники для діагностики рівня сформованості певних компетентностей, між сучасними вимогами до педдіагностики навчальних досягнень учнів і здатністю майбутніх педагогів до такої діяльності.

Отже, перед науковцями і педагогічною спільнотою шкіл стоїть невідкладна задача розв'язання цих суперечностей. Вирішення зазначеної проблеми є однією з найважливіших передумов зміни змісту освіти на компетентнісний і реалізації Концепції «Нова українська школа».

Виникає необхідність наукового обґрунтування процесу педагогічної діагностики навчальних досягнень учнів (студентів) в умовах сучасних інноваційних перетворень середньої освіти, використовуючи при цьому вже існуючий досвід діагностування.

Як висновок, можемо зазначити, що суспільство загалом і освітня сфера зокрема потребують сьогодні розробки специфічних PR-технологій, здатних враховувати особливості запитів суспільства щодо освітніх закладів і водночас формувати культуру цих запитів, поліпшуючи взаєморозуміння закладу і громадськості. Водночас, вітчизняна освіта потребує компетентних у цій сфері фахівців, що має поставити перед вищою школою відповідні завдання.

Список використаних джерел:

1. Зацерківна М.О. PR-технології у формуванні іміджу закладів вищої освіти сфери культури: Дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій. – К.: Київський національний університет культури і мистецтв, 2019. – 244 с.
2. Зв'язки з громадськістю (public relations) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kneu.edu.ua/ua/depts5/k_politologii_i_sociologii/zzg/
3. Мандрика Л. В. Імідж сучасної школи: теорія та практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.ua/school/lessons_summary/administration/45294/

ОБРАЗ УЧИТЕЛЯ-ВИХОВАТЕЛЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНОГО БАЧЕННЯ А. С. МАКАРЕНКА

*Довга Т.Я.
Кропивницький, Україна*

Усвідомлення цінності педагогічного спадку А. С. Макаренка спонукає сучасних дослідників наново вдаватися до цитаті його творів. Прогностичність поглядів А. С. Макаренка на постать учителя-вихователя підтверджується часом, оскільки на всіх етапах суспільного розвитку незмінними лишаються очікування, які людство покладає на представників цієї професії, покликаних здійснювати «організоване творення людини».

У статті під назвою «Деякі міркування про школу і наших дітей» (1935), А. С. Макаренко виклав гірку правду, яка й досі звучить як жакхливий соціальний діагноз професійному співтовариству освітян: «Учителі мають жалюгідний вигляд. У кращому разі це люди, які насобачились у царині свого предмета, які з раннього ранку до пізнього вечора ганяють зі школи в школу, щоб якомога більше заробити. В релігійні випадки і переважно – це замучені злиднями, безсилля і сімейною обстановкою працівники, що сьак-так виконують свою роботу в класі, сьак-так утримуються на своєму місці, більш-менш вдало оминаючи небезпечні чвари і підсиджування, які нічого не читають, сьак-так одягнені і мають сьяку-таку квартиру. Вчитель одержує платню, майже таку, як платня міської прибиральниці або двірника, але двірник отримує одяг, а вчитель нічого, окрім 100-120 рублів, не отримує. Природно, що на цю роботу йде людина, досить слабка за своїми особистими даними, яка на жодну іншу роботу влаштуватися вже не може» [2, с. 215].

Пам'ятаючи про це, А. С. Макаренко завжди підносив роль виховання в суспільстві та прискіпливо обирав вихователів, які будуть працювати з дітьми. На його переконання, на чолі дитячого колективу необхідно ставити не випадкову людину, а таку, яка б розуміла всю складність виховання, і при цьому виявляла шире бажання бути вихователем.

Саме про це йдеться в лекції «Педагогіка індивідуальної дії»: «... між іншим ця робота найбільш важка, у підсумку, можливо, робота найбільш відповідальна й така, що вимагає від особистості не лише найбільшої напруги, але й більших сил, більших здібностей. Ніхто так не шкодив, ніхто так не псував моєї роботи, ніхто так не збивав убік налагоджену роками роботу, як поганий вихователь. Тому я в останні роки дійшов твердої лінії – працювати без вихователів зовсім і користуватись лише тими вихователями, які дійсно можуть виховувати» [3, с. 171].

Засобом дієвого впливу на вихованців А. С. Макаренко вважав авторитет вихователя: «Я вже знав, що хлопці не виправдовують інтелігентського переконання, ніби діти можуть любити і цінувати таку людину, яка до них ставиться любовно, яка їх пестить. Я переконався давно, що найбільша повага і найбільша любов з боку хлопців, принаймні таких хлопців, які були в колонії, проявляється по відношенню до інших типів людей. Те, що ми називасмо високою кваліфікацією, упевнене й чітке знання, вміння, мистецтво, золоті руки, небагатослівність і повна відсутність фрази, постійна готовність до роботи – ось що захоплює хлопців найбільшою мірою» [4, с. 126].

На думку А. С. Макаренка, визначальну роль у вихованні людини відіграють цінності культури: «В дитячому колективі повинні бути авторитетні, культурні, працездатні, хороші дорослі люди, тільки тоді може підвищитись культура дитячого колективу. Звідки може прищепитись культура дитячому суспільству, якщо їй нізвідки взятися, якщо немає дорослого суспільства? Виховання в тому й полягає, що більш доросле покоління передає свій досвід, свою пристрасть, свої переконання молодшому поколінню. Саме в цьому й полягає активна роль педагогів, представників яких і я є» [5, с. 38].

Його ставлення до культури зовнішнього вигляду педагогів та умов життя вихованців виражається в настановах стосовно організації педагогічного процесу: «Я не допускав до уроку вчителя, неохайно вдягненого. Тому в нас стало звичкою ходити на роботу в кращому костюмі. І я сам виходив на роботу в кращому своєму костюмі, який у мене був. Так що всі наші педагоги, інженер і архітектор ходили франтами». І далі: «Серйозні вимоги треба пред'являти до кожної дрібниці, на кожному кроці – до підручника, до ручки, до олівця. Об'їдений олівець – що це таке? Олівець повинен бути підструганий прекрасно. Що таке заіржавіле перо, яке не пише, що таке муха в чорнильниці й т. ін.? До всіх педагогічних устремлінь додайте мільярди цих дрібниць» [1, с. 94-95].

Підсумовуючи зроблене за роки педагогічної праці, А. С. Макаренко відзначав: «Є ціла школа вихованих мною педагогів, я їм рекомендував тримати себе завжди з гідністю, широко, весело, бадьоро, серйозно ...» [5, с. 33].

Отже, педагогічні настанови А. С. Макаренка стосовно образу вчителя-вихователя не втрачають своєї актуальності в умовах реформування вітчизняної школи і освіти.

Список використаних джерел:

1. А. С. Макаренко о воспитании / Сост. и авт. вступит. статьи В. С. Хелемендик. – М.: Политиздат, 1988. – 256 с.

навчання: гаджети стануть у нагоді при фронтальному опитуванні (наприклад, сервіс Plickers), допоможуть провести тести, голосування, вікторини (Kahoot).

Використання хмарних сервісів на уроках – це безліч можливостей для вчителя. Наприклад, Office 365 надає багато сервісів для спільної роботи вчителя та учня. Форм і методів використання хмарних сервісів Office 365 багато: презентація Sway, що надає можливість візуалізувати інформацію та розвивати творчі здібності учнів; Skype (Lync) Online; електронна корпоративна пошта Outlook Online, що використовується для обміну інформації та зв'язку учнів і вчителя; електронний календар, який є дуже зручним у щоденному та плануванні роботи на рік; текстовий редактор Word Online, який є ефективним у роботі на уроках при спільному створенні нового або редагуванні наявного документа, де учитель та учні можуть працювати разом; електронна книга Excel Online; редактор презентацій PowerPoint Online; мережа Yammer, яка дозволяє не тільки спілкуватися, а й створювати спільноти за інтересами; середовище персоналізованого навчання OneNote Class, який є одним з найбільш зручних і корисних для вчителя.

Використання хмарного сервісу OneNote Class є дуже зручним не тільки під час уроку, але й поза ним. Е-записник (OneNote) дає змогу користувачам легко впорядковувати свою роботу та отримувати до неї повсюдний доступ. Він має такий же принцип дії, як і фізичний записник, але OneNote може вміщати на потрібній сторінці всі види цифрових файлів, зокрема зображення, документи, аудіофайли тощо. Щоразу під час вставлення елементів з Інтернету застосунок OneNote зберігатиме посилання, щоб можна було завжди визначити, звідки було отримано ці дані. Нарешті, під час пошуку у файлі OneNote застосунок розпізнає текст у документах, а також виконує пошук, відповідно до пошукового запиту у відсканованих документах. Це надзвичайно важливо для файлів, які мають неklasифікований текст, такий як «Домашня робота» або «Завдання». Творчі вчителі-предметники використовують OneNote у якості електронної книги. Сервіс OneNote Class допомагає вчителю швидко створювати особисте робоче середовище для кожного учня, бібліотеку вмісту, а також сторінки для спільної роботи й творчої діяльності на уроках. Його можна розглядати як онлайн-зошит для роботи будь-де у будь-який час. OneNote Class складається з трьох типів середовищ: записники учнів, бібліотека вмісту, середовище для спільної роботи. Записники учнів – це особистий простір кожного учня, доступ до якого має тільки учень та вчитель. На сторінках бібліотеки вмісту учитель може розміщувати підручники та інші дидактичні матеріали. Середовище для спільної роботи – місце для всіх учнів і учителя, призначене для загального доступу, систематизації матеріалів і спільної роботи: учні можуть з легкістю створювати замітки, додавати зображення, текст, таблиці, файли, рукописні матеріали. Учитель може стежити за успіхами й труднощами роботи кожного учня. Це дозволяє контролювати весь освітній процес: від ведення заміток до вирішення проблем і досягнення результатів.

Вирішення проблеми збереження здоров'я дітей та підлітків потребує щільної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків, представників громадськості. Однак особливе місце та відповідальність з оздоровчої діяльності відводиться освітній системі, яка повинна й має всі можливості для того, щоб зробити освітній процес здоров'язберігаючим.

Список використаних джерел:

1. Калинова Г.С. Навчальне навантаження і здоров'я школярів / Г.С. Калинова, О.М. Мягкова // Людина. Культура. Здоров'я. – М.: Генеза, 1997. – С. 45–56.
2. Капінус Н. Впровадження здоров'язбережувальних технологій у початковій школі / Н. Капінус, О. Коваленко // Початкова школа. – 2012. – № 8. – С. 19–22.
3. Денисовець Т. М. Сучасні здоров'язберігальні технології у навчально-виховних закладах: навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. М. Денисовець. – Полтава: ПНПУ, 2018. – 176 с.

ХМАРНІ СЕРВІСИ ТА ІКТ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

*Керносенко Н.В.
Лисичанськ, Україна*

Сучасний учитель – це вчитель не лише з високою компетентністю, професійною майстерністю, але перш за все той, хто йде в ногу з сучасним учнем. Учитель має не тільки навчати учня, але й співпрацювати з ним, бути фасилітатором на шляху до здобуття знань. Тільки такий підхід до навчання й викладання дає змогу активізувати діяльність учня на уроці й поза ним, розвивати інтерес до навчання, а, отже, не лише підвищити грамотність, але й вчити оволодівати навичками XXI століття. На сучасному етапі професійна підготовка у вищих навчальних закладах освіти не заперечує прогресивних ідей минулого, але вимагає переосмислення і творчого розвитку всіх цінних здобутків щодо проблеми підготовки вчительських кадрів [4, 80].

Педагоги все частіше звертаються до послуг мережі Інтернет із метою використання ІКТ для комунікації, співпраці та організації корпоративної роботи, а стрімкий розвиток хмарних сервісів став провідною тенденцією в розв'язанні проблем навчальної мобільності всіх учасників освітнього процесу [2, 3]. Хмарні сервіси не лише заощаджують час учителя та учня, але є дуже ефективними в навчанні. Саме доступність навчання в будь-якому місці та в будь-який час є перевагою використання хмарних сервісів у навчальному процесі. Наприклад, учень може почати роботу над завданням у школі, а продовжити вдома. При цьому немає прив'язки до гаджета.

Сьогодні дуже популярною стає концепція BYOD (bring your own device – принеси свій пристрій). Це новий підхід до організації навчання, який забезпечує учню максимальний комфорт і продуктивність, надає можливість вчитися таким чином, як йому зручніше. Сучасні діти активно користуються смартфонами та планшетами, і це вчитель може використати як допомогу в

2. Макаренко А.С. Некоторые соображения о школе и наших детях / А.С. Макаренко // Педагогические сочинения: В 8-ми т. Т. 1 / [Сост.: Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов]. – М.: Педагогика, 1983. – С. 213–216.
3. Макаренко А.С. Проблемы школьного советского воспитания (лекции) / А.С. Макаренко // Педагогические сочинения: В 8-ми т. Т. 4 / [Сост.: М. Д. Виноградова, А. А. Фролов]. – М.: Педагогика, 1984. – С.123–203.
4. Макаренко А.С. Трудовое воспитание [Сост. Л. Ю. Гордин] / А.С. Макаренко. – Мн.: Нар. асвета, 1977. – 256 с.
5. Макаренко А.С. Художественная литература о воспитании детей / А.С. Макаренко // Педагогические сочинения: В 8-ми т. Т. 7 / [Сост.: Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов]. – М.: Педагогика, 1986. – С.26–50.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ЯК УМОВА ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*Драга І.М.
Суми, Україна*

У контексті розвитку Збройних Сил України сьогодні висуває якісно нові вимоги до офіцерських кадрів, організації, змісту й методики підготовки майбутніх офіцерів в умовах сучасного державотворення. У зв'язку з цим, проблема якості підготовки курсантів у вітчизняних військових закладах вищої освіти є дуже значущою в плані оптимізації управління освітнім процесом, і особливої актуальності набувають питання вдосконалення педагогічної майстерності викладачів військових закладів вищої освіти.

На сучасному етапі реформування системи вищої освіти, зокрема військової, підвищуються вимоги до професійного рівня військового викладача, зростає роль його особистої відповідальності за результати своєї праці. Домогтися цього може лише викладач, який має не тільки знання про свій предмет, але й здатний на практиці використовувати психолого-педагогічні закономірності для їх засвоєння. При цьому зауважимо, що у військових закладах вищої освіти традиційно основні наукові навчальні дисципліни ведуть фахівці, які добре знають свою справу, але не підготовлені до педагогічної діяльності.

Наголосимо, що уявлення про сутність педагогічної майстерності викладача за останні роки змінювалися від універсалізму й енциклопедизму як професійних характеристик до лекторської майстерності, ораторського мистецтва, до професійно-педагогічної культури як узагальненим показником кваліфікації.

У результаті аналізу наукової літератури, досвіду діяльності військових закладів вищої освіти можемо стверджувати, що стан підготовки викладацького складу військових закладів вищої освіти настійно вимагає нових підходів до вдосконалення педагогічної майстерності. У такому контексті проблема вдосконалення професійно-педагогічної майстерності військового

викладача виступає не тільки як об'єктивна соціальна потреба, але й як суб'єктивна потреба в зростанні професійної компетентності.

Зауважимо, що специфіка військової освіти має визначальні ознаки від цивільних закладів вищої освіти. Так, порядок комплектування педагогічного складу відбувається в основному офіцерами з військ із великим службово-бойовим досвідом, проте за відсутності в них спеціальної педагогічної освіти.

Одним із найважливіших критеріїв педагогічної майстерності в сучасній військової педагогіці вважається результативність роботи викладача, що виявляється в стовідсотковій успішності курсантів, та інтерес до предмету. Професіоналізм педагога найбільш яскраво проявляється в хороших результатах студентів, особливо тих, хто не бажає, не вміє, не здатний навчатися.

Більшість дослідників вважають, що необхідно, насамперед, розглянути питання про особистість викладача, яка здатна до педагогічної творчості та володіє педагогічною майстерністю. Головними елементами, що визначають особистість викладача, прийнято вважати: професіоналізм, компетентність, продуктивність, соціально спрямовані особистісні якості.

Система військової освіти, як і вся вища школа України, переживає складний і відповідальний період свого реформування. Одним із найважливіших напрямів перетворень виступає гуманізація вищої професійної освіти, яка досягається й забезпечується особливою системою взаємовідносин учасників освітнього процесу. У такій системі відносин акцент повинен бути перенесений на співробітництво, взаємодовіру та справедливість, самостійність і активність, компетентність, що дозволяють сформувати особистість офіцера, який володіє не тільки обсягом знань, але й здатністю ухвалювати нестандартні рішення, самостійно мислити та критично оцінювати ситуацію, постійно поповнювати власні знання в безперервному процесі самоосвіти.

Таким чином, оптимізація освітнього процесу у військових закладах вищої освіти передбачає створення організаційно-педагогічних умов формування педагогічної майстерності викладачів військових закладів вищої освіти:

– безперервності й цілісності, що передбачає забезпечення взаємопов'язаного та цілеспрямованого вирішення завдань всебічного розвитку, виховання, навчання й самоосвіти офіцера Збройних Сил України протягом усього періоду його службової діяльності;

– комплексності формування й розвитку професійної компетентності, що забезпечує всебічний розвиток особистості офіцера;

– випереджального характеру педагогічної підготовки, що дозволяє офіцеру Збройних Сил України формувати компетентності відповідно до розвитку сучасної науки;

– необхідності системної підготовки офіцерів-викладачів військових закладів вищої освіти до педагогічної діяльності, здійснюваної на місці й з урахуванням особливостей військової освіти.

Діяльність учителя поурочно повинна бути орієнтована на формування в дітей стійкої позиції, що передбачає визначення цінності здоров'я, почуття відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я, поглиблення знань, умінь та навичок, пов'язаних з усіма складовими здоров'я (фізична, соціальна, психічна, духовна). Формування в учнів компетентного ставлення до власного здоров'я неможливе без реалізації всіх складових здоров'я [3].

Впровадження здоров'язберігаючих технологій потребує від учителя, по-перше, не допускати перевантаження учнів, визначаючи оптимальний обсяг навчальної інформації й способи її надання, враховувати інтелектуальні та фізіологічні особливості учнів, індивідуальні мовні особливості кожного учня. Намагатися планувати такі види роботи, які сприяють зниженню втоми. Здоров'язберігаючі технології передбачають: зміну видів діяльності; чергування інтелектуальної, емоційної, рухової видів діяльності; групової й парної форм роботи, які сприяють підвищенню рухової активності, вчать вмінню поважати думки інших, висловлювати власні думки, правилами спілкування; проведення ігор та ігрових ситуацій, нестандартних уроків, інтегрованих уроків.

Здоров'язберігаючі технології:

Починаємо робочий день з ранкової гімнастики ...

Самий найкращий спосіб розпочати навчальний день із ранкової гімнастики. Вона може бути представлена, як фізкультурною паузою, або дихальною гімнастикою, або у вигляді сміхотерапії. Варіантів багато, головне, в цьому прийомі, що уся школа збирається разом та налагоджується на робочий лад, отримує позитивні емоції, які допоможуть зробити робочий день кращим, а ще допоможуть «зберегти» перший урок від ранкових пробуджень.

Дихальна гімнастика та фізкультхвилинка

Оздоровчі хвилинки під час уроків повинні комбінувати в собі фізичні вправи для постави, вправи для очей, рук, шиї, ніг. Фізичні вправи краще проводити під музичний супровід. Цей прийом допомагає зняти втомленість, відновити рівновагу учнів.

Пальчикова гімнастика

«Пальчикові» ігри являють собою віршовані рядки, що ілюструються за допомогою ритмічних рухів рук, пальчиків. Пропонуючи таку гру, важливо відразу створити її настрій, правильно вимовляти кожен звук, заздалегідь продумати всі рухи і поступово їх повторювати.

Важливо, щоб гра повторювалась упродовж певного проміжку часу. Наприклад, гра, присвячена весні, протягом 2-х перших весняних тижнів. Потім на зміну приходять нова пальчикова гра, пов'язана із певною подією, святом, періодом року. Можна спеціально призначити час для пальчикової гри. Наприклад, на другому уроці, або після опрацювання нової теми.

Ігри з пальцями були створені для дітей дошкільного віку, але ними досить доречно користуватися у початковій школі, вони допоможуть вчителю не тільки розвивати мовлення та інтелектуальні здібності дитини, а також знімуть психічне навантаження, стануть у пригоді для створення робочого ритму впродовж дня.

2. Досвід учителів України з використання хмарних сервісів у системі загальної середньої освіти: збірник наукових праць/ за заг. ред. С.Г. Литвинової. – Київ: Компринт, 2016. – 310 с.
3. Литвинова С.Г. Основні характеристики хмаро орієнтованого навчального середовища / Моделювання й інтеграція сервісів хмаро орієнтованого навчального середовища : монографія / [Копняк Н., Корицька Г., Литвинова С., Носенко Ю., Пойда С., Седой В., Сіпачова О., Сокол І., Спирін О., Стромилло І., Шишкіна М.] ; / за заг. ред. С.Г. Литвинової. – К. : ЦП «Компринт», 2015. – С.10–26.
4. Литвинова С.Г. Методика проектування та використання хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу: методичні рекомендації / С.Г. Литвинова – Київ: Компринт, 2015. – 280 с.
5. Шиненко М.А., Сороко Н.В. Використання хмарних технологій для професійного розвитку вчителів (зарубіжний досвід) // Інформаційні технології в освіті. – 2012. – №12. – С.206–214.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Квак О.В.
Полтава, Україна

Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного та розумового розвитку підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності й тривалості життя, зростання смертності, особливо дитячої, а також відсутність мотивації до збереження та зміцнення здоров'я. Вступаючи до школи, 85% дітей мають ті чи інші порушення соматичного та психічного характеру, зростає кількість дітей, які мають психоневрологічні захворювання. За даними медичної статистики, вже наприкінці дошкільного віку в 17-21% дітей реєструються хронічні захворювання. Не менш актуальною є проблема шкільної зрілості дошкільників та першокласників, яка особливо загострилась у зв'язку з переходом на більш ранній термін шкільного навчання – з шестирічного віку. Навіть наприкінці навчального року функціонально «незрілими» залишаються від 22 до 26% шестирічних першокласників [1, 2].

Доведено, що у групі молодших школярів з низьким рівнем «шкільної зрілості» спостерігається несприятливий характер протікання адаптаційних процесів та вища питома вага випадків порушень здоров'я та формування хронічної патології. На кінець навчання в середньому по Україні не більше 6-10% випускників загальноосвітніх шкіл можуть вважатися здоровими, тоді як 52% – мають морфофункціональні відхилення різного характеру, а 40% мають хронічні захворювання, а в школах нового типу відсоток практично здорових учнів є ще нижчим і сягає лише 2-3%.

ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ОСВІТНИХ ОКРУГІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДньої ОСВІТИ

Закапко І.С.
Полтава, Україна

Одним із найважливіших аспектів розвитку системи освіти в Україні є її регіоналізація, яка передбачає розмежування компетенцій між різними рівнями владних структур, формування регіонального освітнього простору в цілому і становлення окремих його елементів, зокрема освітніх округів. Зростаючі вимоги з боку держави і суспільства до якості, доступності та ефективності освітніх послуг сприяють формуванню нових умов розвитку регіональної освіти [1-3].

Створення освітніх округів надає достатньо широкі освітні можливості для школярів, розширення поля вибору під індивідуальні потреби дитини; створення умов для ранньої професіоналізації учнів старших класів, розширення поля можливостей для випускників шкіл, підвищення якості освіти, посилення орієнтації на вимоги регіонального ринку праці; забезпеченні всієї повноти освітніх послуг, що надаються учням на території освітнього округу.

Вищезазначена система дозволяє більш чітко реалізувати прийняті державні рішення у сфері освіти, забезпечити ефективне використання ресурсів, виключити дублювання функцій між місцевим і регіональним рівнями влади, сприяти безперервній освіті. Принципами діяльності ОО може виступати територіальне об'єднання та кооперація діяльності навчальних закладів для забезпечення цілісності освітніх програм, якісної організації освітнього процесу в суб'єктах округу та його управління.

Основними напрямками діяльності освітніх округів є:

- розвиток та оптимізація мережі навчальних закладів для оптимального задоволення прав громадян на освіту;
- створення широкого діапазону умов отримання вихованцями й учнями якісної освіти та розвитку їхніх здібностей;
- систематична та своєчасна поінформованість батьків про освітні послуги, допомога у виборі профілю навчання;
- концентрація наукового, культурного, матеріально-технічного та фінансового потенціалу міста, району для вирішення актуальних проблем функціонування системи освіти;
- сприяння впровадженню в закладах освіти освітніх округів сучасних освітніх та управлінських технологій;
- пропаганда передового практичного досвіду, стимулювання професійного зростання, підвищення педагогічної майстерності педагогічних кадрів.

У рамках визначених напрямів міське управління освіти розв'язує такі завдання.

1. Створення нормативно-правової бази як єдиної централізованої системи управління освітою, до якої входять:

2. Здійснення оптимізації мережі освітніх установ.
3. Здійснення апробації моделі управління та сервісного забезпечення мережі освітніх установ у рамках освітнього округу.
4. Створення системи фінансування освітніх округів.
5. Оцінювання ефективності діяльності роботи округу.

Підвищення рівня і доступності якісної освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку економіки, сучасних потреб суспільства і кожного громадянина української держави можливе тільки через створення освітніх округів та забезпечення їх діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про освітній округ : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серп. 2010 р. № 777. – Режим доступу : search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/.../KP100777.html
2. Каплун М. Школа життя по-українськи: система профільної середньої освіти / М. Каплун. – Режим доступу: <http://centromonitor.com.ua/?p=380>
3. Кульпін П. Освітні округи як чинники модернізації управління освітою / П. Кульпін. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/manage/1741>

ПОНЯТТЯ ТВОРЧОГО СЕРЕДОВИЩА

*Зінченко А.Б., Сас Н.М.
Полтава, Україна*

Дослідження питання творчого освітнього середовища актуалізовано програмними документами в галузі освіти, де визначено одне з основних завдань педагогіки сьогодення, а саме – «...формування творчої, працелюбної особистості, виховання цивілізованого господаря та розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації ...» [1, с. 16].

Таким чином, заклад освіти повинен створювати творче, особистісно зорієнтоване освітнє середовище, яке має стати об'єктивною умовою для ефективного саморозвитку й самореалізації творчого потенціалу студента/учня, озброювати не тільки знаннями та вміннями, а й методами творчої пізнавальної та практичної діяльності, розвивати творчі здібності, готувати до активної практичної діяльності.

Окремі аспекти проблеми творчого освітнього середовища, управління його формуванням у закладі освіти висвітлюють В. Новиков [2], К. Приходченко [3], С. Роціна [4], Н. Сас [5] та ін.

Поняття «освітнє середовище» корелює з поняттями «освітній простір» і «освітня система», проте вони не тотожні. Так освітній простір – це комплекс взаємопов'язаних умов і чинників, які зумовлюють вплив на освіту особистості. Освітній простір може існувати як певна абстрактна система незалежно від того, хто навчається. Освітнє середовище, в широкому значенні, розуміють як частину соціокультурного простору, зону взаємодії освітніх систем, їх елементів, освітнього матеріалу і суб'єктів освітніх процесів. Освітня система – це основна одиниця освітнього процесу, соціальний інститут, мета якого – освіта людини.

– підвищення кваліфікації педагогів на платформі Microsoft Educator Community.

На мою думку, Office 365 вирішує цю проблему: для школи створене навчальне середовище, що об'єднує учнів, педагогічний колектив і батьківську спільноту. Корпоративна пошта Outlook об'єднує адміністрацію закладу, учнів і вчителів. Інтерактивні методи роботи надають можливості працювати разом завдяки Word Online, Excel Online; PowerPoint Online та OneNote Class. У школі широко використовують додаток Forms для створення опитувальників і тестів. Серед додатків Office 365 є соціальна мережа Yammer, якою користуються лише учні та вчителі нашого закладу та в якій немає реклами. Блокнот OneNote спрощує роботу вчителя і зацікавлює дітей як під час роботи на уроці, так і в позаурочний час. Популярною серед педагогів стала презентація Sway, якою можна поділитися з іншими для перегляду або редагування, вбудувати на сайт чи блог. Завдяки застосуванню хмарних сервісів діти мають можливість повернутися до теми, яка розміщена у "хмарі", щоб продовжити опрацювання матеріалу. Також можна організувати випереджальне навчання, застосувати елементи перевернутого класу.

Завдяки дослідно-експериментальній діяльності було розроблено та впроваджено модель хмаро орієнтованого навчального середовища. В рамках Дев'ятої міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті – 2017» було отримано *Золоту медаль* у номінації «Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для формування інформаційно-цифрової компетентності учасників освітнього процесу». Вчителі школи стали переможцями «Фестивалю педагогічних ідей» 2017 р., лауреатами та учасниками конкурсу «Вчитель-новатор», доповідачами на міжнародних форумах «Інноватика в сучасній освіті» 2016 р., 2017 р., два вчителі отримали сертифікати Microsoft Innovative Educator Expert (MIE Expert) 2018-2019 н.р., 2019 – 2020 н.р. Завдяки перемозі у міжнародному конкурсі TechPill Challenge у мене з'явилась можливість представляти нашу школу на Міжнародному форумі Microsoft Education Exchange у Парижі 2019р.

Таким чином, використання хмарних сервісів у навчальних цілях є новим напрямком роботи КЗ «ЛСШ І-ІІІ ступенів №8», завдяки якому впроваджено модель інноваційного освітнього середовища на основі різноманітних додатків Office 365. Хмарні сервіси у навчанні – це наступний еволюційний крок до надання навчальному процесу властивостей гнучкості, відкритості, адаптивності та мобільності [4]. А об'єднання сервісів Web 2.0 та хмарних сервісів надають змогу розвинути творчі здібності та загальну обдарованість всіх учасників освітнього процесу, змінити саму технологію надання освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Биков В.Ю. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсінг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ / В.Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 10. – С. 8–23.

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАСОБАМИ СЕРВІСІВ WEB 2.0 ТА ХМАРНИХ СЕРВІСІВ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Касатова О.Л.
Лисичанськ, Україна

*Зміни – закон життя.
І ті, хто дивиться тільки в минуле
чи лише на сьогодні,
безперечно – пропускають майбутнє.*

Дж. Кеннеді

Життя постійно змінюється, підштовхуючи школу так само до змін, вимагає нових форм та методів організації освітнього процесу. Пріоритетним завданням концепції Нової школи є впровадження новітніх інформаційних технологій, що мають забезпечити доступність та ефективність освіти та підготувати випускника школи до життя в інформаційному суспільстві. А для цього треба побудувати нове освітнє середовище, яке ґрунтується на партнерстві між учнями, вчителями, батьками та об'єднує їх в єдиному інформаційному просторі. Учень стає не тільки об'єктом навчання, а й активним учасником освітнього процесу, створюється ситуація успіху, як наслідок підвищується якість знань. Все це разом дає підґрунтя для розвитку ІКТ компетентностей та ключових навичок ХХІ століття.

Останнім часом спостерігається збільшення кількості досліджень (автори: Биков В.Є. [1], Литвинова С.Г. [3], Шиненко М.А. [5] та інші) щодо використання хмарних сервісів в освіті. Наприклад, Шиненко М.А. вважає, що більш суттєвим стає використання хмарних сервісів у професійному розвитку вчителів, які є основною ланкою модернізації системи освіти [5, 206]. У своїх роботах Литвинова С.Г. зосереджує увагу на тому, що використання хмарних сервісів сприяє підвищенню мотивації, активізації пізнавальної діяльності учнів, як в інтерактивному он-лайн режимі роботи, так і в режимі вільного доступу до навчальних матеріалів, об'єднує учасників освітнього процесу в інноваційному освітньому середовищі [3, 22].

Таке інноваційне середовище намагається створити і наш заклад освіти за допомогою використання Office 365 від компанії Microsoft. КЗ «Лисичанська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №8 Лисичанської міської влади Луганської області» з 2014 року долучилася до дослідно-експериментальної роботи Всеукраїнського рівня за темою «Хмарні сервіси в освіті» відповідно до наказу Міністерства освіти та науки України №620 від 21.05.2014 року. Саме тому було обрано стратегію школи – розвиток інноваційного потенціалу особистості на основі використання ІКТ та якісної реалізації освітнього процесу. Відповідно до стратегії розроблено Дорожню карту розвитку нашої школи, для реалізації якої треба було вирішити наступні проблемами:

– організація взаємодії вчителів, учнів та батьків у хмаро орієнтованому навчальному середовищі та створення моделі інноваційного освітнього середовища;

Згідно з В.Новіковим [2], освітнє середовище закладу освіти є професійно й особистісно стимулюючим середовищем, яке акумулює матеріальні, психологічні і педагогічні фактори навчальних реалій, спонукаючи суб'єктів освітнього процесу до професійно-особистісного розвитку і саморозвитку.

Слушним є визначення поняття «освітнє середовище» С. Роціною як спеціально створеного предметного й соціокультурного оточення особистості, до складу якого входять різні умови, засоби й способи забезпечення продуктивної діяльності, цілеспрямованої взаємодії усіх учасників освітнього процесу, їх розвитку й самореалізації [4, с. 34].

Вагомий внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів творчого освітнього середовища зроблено К. Приходченко. На думку вченої, воно здатне набувати творчого характеру й допомагає відійти від репродуктивного засвоєння знань до активної творчої діяльності [3, с. 68]. Дослідниця аргументує, що при моделюванні освітнього середовища необхідно привчити студентів/учнів до самоосвіти і самовдосконалення, сприяти розвитку їхніх здібностей та обдарувань, креативного мислення, формуванню особистості з гнучким розумом, залучати до активної самостійної творчої роботи [3, с. 69].

Проаналізовані вищезазначені погляди науковців дозволяють розглядати творче, особистісно зорієнтоване освітнє середовище як сукупність органічно поєднаних системоутворюючих умов для розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, самовдосконалення і самореалізації, формування креативного і критичного мислення тощо на засадах діалогічної взаємодії викладача й студентів.

Список використаних джерел:

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Новиков В. Образовательная среда вуза как профессионально и личностно стимулирующий фактор / В. Новиков // Психологическая наука и образование, № 1, 2012.
3. Приходченко К.І. Педагогічні основи формування творчого середовища в загальноосвітніх навчальних закладах гуманітарного профілю.: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.07 / Катерина Іллівна Приходченко. – Донецьк, 2008. – 611 с.
4. Роціна С. М. Розвивальне освітнє середовище навчального закладу як умова особистісного розвитку учнів / С. М. Роціна // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : РІПО, 2011. – Вип. 12. – Ч. 1. – 313 с. – С. 34–38.
5. Сас Н. Підготовка майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційного управління: стан та перспективи : монографія / Наталія Сас. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – 336 с.

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В ОСВІТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

*Зінченко Ж.В.
Полтава, Україна*

Згідно з Державною національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), навчання на сучасному етапі передбачає формування найвищої цінності нації – інтелектуального та культурного потенціалу суспільства, гуманітарного мислення. Визначальним складником реформування освіти в Україні є оновлення змісту навчання у відповідності з сучасними потребами суспільства. А отже, основним завданням педагогічної науки є створення ефективних дидактичних систем, заснованих на виборі якісних форм, методів і технологій навчання (які, в свою чергу забезпечать створення умов для підвищення рівня творчої діяльності учнів, сприятимуть розвитку їхнього інтелекту).

Рівень освітньої діяльності учнів повною мірою залежить як від професійної компетентності керівника навчального закладу, так і від професіоналізму та постійного самовдосконалення вчителя, вміння керівника та педагогічних працівників, учасників навчального процесу адаптуватися до умов, що постійно змінюються. Саме завдяки адаптивному управлінню можливо взаємоузгодити, поєднати та гармонізувати потреби конкретного учня, вчителя та очільника закладу, тим самим підвищивши якість засвоєних знань, рівень викладання предмета та управління закладу.

Адаптивне управління є різновидом ситуативного: завжди узгоджує протилежні за природою явища. За суб'єктом управління поєднуються адміністративне й партисипативне управління. За характером впливу – самоуправління і зовнішнє управління. Процесно-цільове управління, в свою чергу, розглядається з позицій орієнтації: дії направлені одночасно на процес і на результат.

Адаптивне управління можливе за умов колегіально визначеної реалістичної мети (з урахуванням близьких і віддалених цілей). При цьому взаємодія учасників навчального процесу відбувається як по вертикалі, так і горизонталі. Головною складовою адаптивного управління є самомоніторинг процесу та моніторинг результату діяльності, його прогностичне регулювання.

Поняття «адаптивне управління» зайняло місце в науці у 80-ті роки ХХ століття. Стосувалось переважно динамічних систем у машино- і приладобудівництві, автоматичних систем і телемеханіки, а також кібернетики. Розглянемо декілька визначень цього поняття.

В.А. Забродський, один із засновників школи моделювання адаптивних систем і автоматизації організаційного проектування, розглядає адаптивне управління технічною системою як управління в системі з неповною апріорною інформацією про керований процес, яке змінюється з накопиченням інформації і застосовується з метою поліпшення якості роботи системи [4, с. 5].

Г.В. Сльникова пропонує використовувати поняття «адаптивне управління» в системі загальної середньої освіти, пояснюючи дане поняття як

процес взаємовпливу, що викликає взаємоприспосовування поведінки суб'єктів діяльності на діа(полі)логічній основі, яка забезпечується спільним визначенням реалістичної мети з наступним поєднанням зусиль і самоспрямуванням дій на її досягнення. Провідною ознакою при цьому є взаємоприспосовування та органічне поєднання мети керівника і прагнення виконавця на основі вироблення гнучких моделей діяльності [3, с. 38].

О.М. Ельбрехт також висвітлює це поняття через призму освіти, інтерпретуючи адаптивне управління як навчальний процес, як вид діяльності, який передбачає усвідомлений вплив на учасників навчального процесу, на сукупність їхніх конкретних дій щодо забезпечення функціонування і (само)розвитку цілісної системи навчального процесу, на зв'язки і відносини, що виникають у процесі взаємодії. А спільна мета досягається завдяки врахуванню певної ситуації з метою організації та узгодження діяльності, потреб, інтересів та можливостей учасників навчального процесу [1, с. 18].

Для адаптивного управління характерні такі принципи та положення: пріоритетного визнання розвитку людини і визначальності природного шляху його здійснення; управління через самоуправління; принцип резонансу; наскрізно-рівневої адаптації і діалогової узгодженості; мотивації; постійного підвищення компетентності; спрямованої самоорганізації; кооперації; поточного саморегулювання; спільного прогнозування подальшого розвитку за аналізом результату [2, с. 163].

До функцій адаптивного управління можна віднести спільне вироблення реалістичної мети, критеріальне моделювання, кооперацію дій і спрямування, самомоніторинг процесу та моніторинг результату діяльності, а також прогностичне регулювання. До того ж, згаданий тип управління має циклічний характер.

Адаптивне управління передбачає акцентування на особистості, її інтересах, саморозвитку і розвитку внаслідок активної діяльності учасників навчального процесу.

Отже, адаптивне управління має велике значення для навчання і розвитку учасників освітнього процесу: свідомий вибір дій сприяє самоорганізації конкретної особистості, і, як наслідок – досягненню поставленої мети та задоволенню потреб як учня, вчителя, так і адміністрації закладу.

Список використаних джерел:

1. Ельбрехт О.М. Адаптивне управління навчальним процесом. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 128 с.
2. Сльникова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : [монографія] / Г.В. Сльникова. – Харків : Крок, 1999. – 303 с.
3. Сльникова Г.В. Основи адаптивного управління / Галина Василівна Сльникова / тексти лекцій. – К.: ЦППО АПН України, 2002. – 133 с.
4. Скурахин В.И., Забродский В.А., Копейченко Ю.В. Проектирование систем адаптивного управления производством. – Х.: Вища шк., Изд-во при Харьк. ун-те, 1964. – 208 с.